Sluttrapport til Extrastiftelsen
Barns opplevelse av tvangsretur

Forord

Prosjektets kartlegging av barn og foreldres opplevelse av tvangsretur og internering har som mål å bidra til at tvangsretur skjer på en mest mulig barnesensitiv måte. Prosjektet er et samarbeid mellom NOAS og Redd Barna, som fant sted over 8 måneder i 2016/2017. Kontaktperson for prosjektet er prosjektleder Siril Berglund i NOAS.

Sammendrag

Norge har i økende grad internert og tvangsreturnert barn etter endelig avslag på asylsøknaden. Vi har svært lite kunnskap om i hvilken grad barnets beste ivaretas ved tvangsretur, og hvilken effekt tvangsretur har på barns helse og behov for oppfølging i etterkant.

NOAS og Redd Barna ser derfor et stort behov for å kartlegge barn og foreldres opplevelse av tvangsreturen og et eventuelt opphold på utlendingsinternatet, sammenholdt med dagens retningslinjer og barns rettigheter.

Målet for prosjektet er å bidra til at tvangsretur av barn som kommer til Norge som asylsøkere foregår på en mest mulig barnesensitiv måte, slik at vi får en praksis som er så skånsom som mulig for en allerede svært sårbar gruppe barn. Selv om fokuset er på tvangsretur og internering av barn med endelig avslag på asylsøknaden, vil funnene være av nytte for andre utenlandske barn som tvangsreturneres og interneres.

Prosjektmedarbeider kartla aktuelle barnefamilier og innhentet samtykke fra foreldre og barn. Foreldrene fikk først muntlig informasjon over telefon ved bruk av telefontolk. Dersom foreldrene samtykket, avtalte vi å møte familien. I dette møtet fikk også barn informasjon om prosjektet, og fikk anledning til å ta stilling til deltakelse. Informasjonen ovenfor ble gjengitt på nytt til foreldre. Tolk ble anvendt. Under møtet fikk familien informasjon- og samtykkeskjema på sitt eget språk eller annet relevant språk som engelsk eller norsk.

Vi intervjuet 8 familier (12 barn og 11 foreldre). Intervjuet skjedde hjemme hos familien eller på annet avtalt sted. Vi gjennomførte semistrukturerte intervjuer med utgangspunkt i den dialogiske samtalemetoden (DSM). Intervjuene ble transkribert og kodet etter tema. Vi brukte telefontolk når vi intervjuet foreldrene, med mindre de snakket engelsk. Barna snakket norsk.

Vi innhentet informasjon fra Politiets utlendingsenhet om retningslinjer og praksis. Vi gjennomgikk også offentlig tilgjengelig informasjon om europeiske retningslinjer.

Rapportens hovedfunn er at tvangsreturprosessen i Norge er en svært skremmende og vond opplevelse for både barn og foreldre. Vi avdekket ukjente forhold, som at enslige mødre har blitt utsatt for inngripende kroppsvisitasjon foran barna sine på Trandum. Ved å se hele tvangsreturprosessen under ett, har vi også kartlagt at også selve pågripelsen er en stor påkjenning med flere punkter hvor politiet i disse konkrete tilfellene kunne handlet annerledes for i større grad ivareta hensynet til barnets beste. Rapportens funn støtter også opp under funn fra Sivilombudsmannen og Psykologforeningens menneskerettighetsutvalg.

Rapporten har gjort det mulig for å påvirke politiske prosesser med nytt lovforslag. Vi har presentert rapporten for Justisdepartementet, samt tre foredrag for ansatte Politiets utlendingsenhet som jobber med dette daglig. Rapporten har også påvirket PUs arbeid med å opprette eget utlendingsinternat for barnefamilier. Barn skal ikke lenger interneres ved Trandum.

Rapporten gir oss en helt unik innsikt i hvordan barn opplever tvangsretur og internering, i tråd med målsettingen. Rapporten brukes til å påvirke den pågående politiske prosessen om internering av barn, herunder høring om nytt lovforslag i januar 2018. Rapporten danner også grunnlag for å påvirke hvordan PUs nye utlendingsinternat for barnefamilier skal se ut og driftes. Rapporten skal også brukes til å påvirke tvangsreturprosessen i sin helhet gjennom et pågående prosjekt mellom UDI, UNE og PU "Barn i asylkjeden A-Å".

Innhold

Forord 1
Sammendrag 1
Kapittel 1. Bakgrunn for prosjektet 3
Kapittel 2. Målsetting og målgruppe 4
Kapittel 3. Prosjektgjennomføring/metode 4
Kapittel 4. Resultater, vurdering av effektmål og resultatvurdering 5
Kapittel 5. Oppsummering/konklusjon/videre planer 5

Kapittel 1. Bakgrunn for prosjektet

Norge har i økende grad internert og tvangsreturnert barn etter endelig avslag på asylsøknaden. Barn var internert i forkant av 47 prosent av tvangsreturene i 2013. Andelen økte til 63 prosent i 2014, sammenlignet med 65 prosent ved alle tvangsreturer (voksne og barn). Dette viser at Norge anvender en svært høy grad av makt overfor barn når de tvangsreturneres.

EUs Returdirektiv har siden 2010 pålagt norske myndigheter å føre tilsyn av tvangsreturer. På tross av et slikt påbud, har Norge fremdeles ikke innført et uavhengig tilsyn. Dette betyr at vi har svært liten kunnskap om hvordan tvangsreturer gjennomføres i praksis og om gjennomføringen skjer i tråd med nasjonale og internasjonale retningslinjer og forpliktelser.

Vi har svært lite kunnskap om i hvilken grad barnets beste ivaretas ved tvangsretur, og hvilken effekt tvangsretur har på barns helse og behov for oppfølging i etterkant. Barn med endelig avslag på asylsøknaden befinner seg allerede i en sårbar posisjon. Den eksisterende sårbarheten krever at selve pågripelsen, frihetsberøvelsen (internering) og uttransporten må gjennomføres på en mest mulig barnesensitiv måte, som tar høyde for individuelle sårbarheter.

NOAS og Redd Barna ser derfor et stort behov for å kartlegge barn og foreldres opplevelse av tvangsreturen og et eventuelt opphold på utlendingsinternatet, sammenholdt med dagens retningslinjer og barns rettigheter. På tidspunktet for søknaden til Extrastiftelsen for denne kartleggingen, befant vi oss i en unik situasjon hvor vi hadde oversikt over en liten gruppe familier som befant seg i Norge etter mislykket forsøk på tvangsretur eller som hadde kommet tilbake til Norge etter tvangsretur. Dette utgjorde en unik og historisk mulighet til å kunne kartlegge hvordan barn opplevde internering og tvangsretur gjennom å intervjue disse barna og deres foreldre.

NOAS og Redd Barna ønsker å undersøke en rekke problemstillinger. Hva slags skade tar barns mentale helse av tvangsretur og frihetsberøvelse på utlendingsinternatet? Hvordan kan tvangsretur planlegges og gjennomføres på en mest mulig barnesensitivt måte? Hvordan påvirkes barns mentale helse av maktbruk overfor foreldre i påsyn av barna? Hvordan kan vi redusere frihetsberøvelsens skade på barns helse? Hva slags behov for barnefaglig oppfølging har barn under frihetsberøvelsen på utlendingsinternatet? Hva slags behov for oppfølging har foreldre under frihetsberøvelsen på utlendingsinternatet? Hvordan kan vi unngå at barn interneres ved tvangsretur?

Kapittel 2. Målsetting og målgruppe

Målet for prosjektet er å bidra til at tvangsretur av barn som kommer til Norge som asylsøkere foregår på en mest mulig barnesensitiv måte, slik at vi får en praksis som er så skånsom som mulig for en allerede svært sårbar gruppe barn. Selv om fokuset er på tvangsretur og internering av barn med endelig avslag på asylsøknaden, vil funnene være av nytte for andre utenlandske barn som tvangsreturneres og interneres.

Målgruppe er ansvarlige politikere, utlendingsforvaltningen ved PU, UNE, Justis- og beredskapsdepartementet, lokale politidistrikt, barnevernsansatte og andre som jobber med barn som har søkt asyl i Norge og disse barnas rettigheter. Indirekte målgruppe er barn og unge som har kommet til Norge som asylsøkere og som opplever tvangsretur og internering. Det er ikke mulig å kvantifisere et konkret antall barn i målgruppen.

Kapittel 3. Prosjektgjennomføring/metode

NOAS kartla aktuelle barnefamilier og innhentet samtykke fra foreldre og barn. Foreldrene fikk først muntlig informasjon over telefon ved bruk av telefontolk. Dersom foreldrene samtykket, avtalte vi å møte familien. I dette møtet fikk også barn informasjon om prosjektet, og fikk anledning til å ta stilling til deltakelse. Informasjonen ovenfor ble gjengitt på nytt til foreldre. Tolk ble anvendt. Under møtet fikk familien informasjon- og samtykkeskjema på sitt eget språk eller annet relevant språk som engelsk eller norsk.

Vi intervjuet 8 familier (12 barn og 11 foreldre). Intervjuet skjedde hjemme hos familien eller på annet avtalt sted. Vi intervjuet hver enkelt person uten at andre var tilstede. Intervjuene ble gjennomført av prosjektmedarbeideren i NOAS. Vi gjennomførte semistrukturerte intervjuer med utgangspunkt i den dialogiske samtalemetoden (DSM). Intervjuene ble transkribert og kodet etter tema. Vi brukte telefontolk når vi intervjuet foreldrene, med mindre de snakket engelsk. Barna snakket så bra norsk at de ikke hadde behov for tolk.

Vi innhentet informasjon fra Politiets utlendingsenhet om retningslinjer og praksis. Vi gjennomgikk også offentlig tilgjengelig informasjon om europeiske retningslinjer.

Vi ba om samtykke fra familier til å innhente konkret informasjon om deres uttransport fra Politiets utlendingsenhet (PU). Flere familier var skeptiske til dette, og ga ikke samtykke. Noen familier ga samtykke. Vi bestemte oss for ikke å innhente slik dokumentasjon av hensyn til anonymitet og at vi ønsket at fokuset skulle være på familiens egen opplevelse uten at det skulle settes opp mot politiets perspektiv. I tillegg ville det vært problematisk at det ville kun vært mulig å gjøre dette med noen av familiene. Dette gjorde at vi ikke kunne vurdere politiets planer for uttransport, hvilken informasjon de hadde om familien og hvilke barnets beste vurderinger som hadde blitt gjort. Det er uansett stor tvil om i hvilken grad vi hadde fått innsyn i slike dokumenter av operasjonstekniske hensyn fra politiets side. Vi innhentet imidlertid detaljert informasjon fra barnefaglig koordinator i PU om hvilke rutiner de har, som utgjør et eget kapittel i rapporten. I et annet kapittel analyseres funn fra intervjuene i lys av informasjonen fra PU om deres rutiner.

Prosjektperioden ble satt på vent i oktober-desember 2016 fordi prosjektmedarbeideren måtte bistå i NOAS med andre arbeidsoppgaver på grunn av kollegaer som gikk i permisjon. Prosjektperioden ble dermed utsatt med tre måneder.

Kapittel 4. Resultater, vurdering av effektmål og resultatvurdering

Resultatet av kartleggingen ble en rapport på 134 sider. Etter å ha redegjort for fasene i tvangsreturprosessen (kapittel 2), består kapittel 3 utelukkende av sitater fra barn og foreldre hvor vi følger dem kronologisk gjennom tvangsreturprosessen og til slutt beskriver barn og foreldre utfordringer de har opplevd i etterkant. Kapittel 4 oppsummerer særlige funn fra intervjuene og setter disse i sammenheng med nasjonal og internasjonale retningslinjer og annen litteratur som uttalelser fra Sivilombudsmannen om Trandum utlendingsinternat og pågående høringsprosess om ny lov om internering av barn. I kapittel 5 redegjør vi nærmere for tvangsreturprosessen for barnefamilier i Storbritannia, som etter en omlegging har styrket hensynet til barnets beste i denne prosessen. Her trekker vi fram særskilte elementer som Norge bør se hen til. Rapporten inneholder også egne anbefalinger fra henholdsvis barna, foreldrene og NOAS og Redd Barna.

Rapportens hovedfunn er at tvangsreturprosessen i Norge er en svært skremmende og vond opplevelse for både barn og foreldre. Vi avdekket ukjente forhold, som at enslige mødre har blitt utsatt for inngripende kroppsvisitasjon foran barna sine på Trandum. Ved å se hele tvangsreturprosessen under ett, har vi også kartlagt at også selve pågripelsen er en stor påkjenning med flere punkter hvor politiet i disse konkrete tilfellene kunne handlet annerledes for i større grad ivareta hensynet til barnets beste. Rapportens funn støtter også opp under funn fra Sivilombudsmannen og Psykologforeningens menneskerettighetsutvalg.

Rapporten gir en helt unik innsikt i barnas perspektiv, og har blitt trukket fram flere ganger av Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM). Før lanseringen, ble vi invitert av Justis- og beredskapsdepartementet til å presentere rapporten.

Høsten 2017 har vi holdt tre foredrag om rapporten for ulike avdelinger i PU (transportledsagere, juridisk avdeling og saksbehandlere). Rapporten har også blitt trukket fram under et felles seminar for UDI, UNE og PU. Vi har også hatt møte med ulike avdelingsledere i PU. Gjennom disse møtene har vi fått beskjed om at rapporten har gitt dem en viktig innsikt i barnas perspektiv, som de ikke hadde fra før av. Justis- og beredskapsdepartementet har nå besluttet at barn ikke lenger skal interneres på Trandum, og at det skal opprettes en separat familieenhet hvor også enslige mindreårige skal interneres. PU har vist til flere rapportens anbefalinger når de har uttalt seg offentlig om hvordan dette stedet skal se ut. Rapporten gir oss et helt annet grunnlag for å kunne påvirke denne prosessen og hvordan en tvangsreturprosess heller bør se ut.

Også før rapporten ble lansert, delte vi foreløpige funn med politiske partier for å påvirke politiske prosesser.

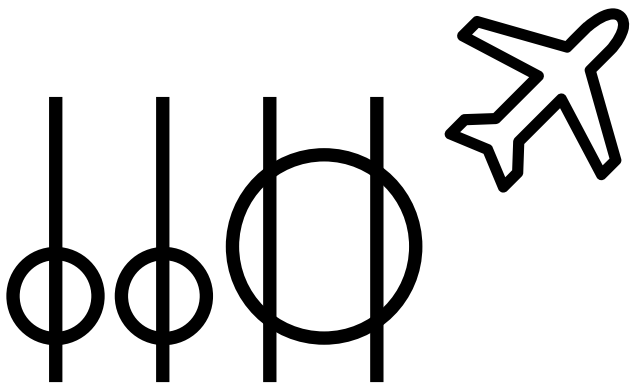
Rapporten har fått bred dekning i media. Rapporten har blitt omtalt flere ganger i media, inkludert Nyhetsmorgenen, Her og Nå og Dagsnytt 18.

Kapittel 5. Oppsummering/konklusjon/videre planer

Rapporten har gitt oss unik innsikt i barn og foreldres opplevelse av tvangsretur og internering, i tråd med vår målsetting. Rapporten viser at myndighetene må ta sterkere hensyn til den samlede effekten av inngrep overfor barna som tvangsprosessen utgjør. Rapporten gir oss konkret informasjon fra det som før har vært en svart boks, av den enkle grunn at familier som er tvangsreturnert normalt ikke lar høre fra seg etterpå. Deres stemmer var ikke en del av det offentlige ordskifte, noe denne rapporten endrer.

Rapporten skal nå brukes videre i vårt påvirkningsarbeid. Særlig viktig er høringen om nytt lovforslag om internering av barn som skal behandles i januar 2018 og prosessen med å opprette et eget

utlendingsinternat for barnefamilier. NOAS og Redd Barna er i dialog med PU for å kunne påvirke hvordan PUs nye utlendingsinternat for barnefamilier skal se ut og driftes. Videre skal vi bruke rapporten til å påvirke tvangsreturprosessen i sin helhet gjennom et pågående prosjekt mellom UDI, UNE og PU om «Barn i asylkjeden A-Å».

Barn og foreldres opplevelse av tvangsretur

«Jeg har ikke gjort noe galt»

EXTRA STIFTELSEN

Redd Barna

Norsk organisasjon for asylsøkere | NOAS

«Jeg har ikke gjort noe galt»
Barn og foreldres opplevelse av tvangsretur

© NOAS 2017

Norsk organisasjon for asylsøkere
www.noas.org
noas@noas.org

Flyikon forside av CC BY 3.0 fra www.flaticon.com
Utgitt med støtte fra ExtraStiftelsen

Innhold

FORORD 6
FORKORTELSER OG BEGREPSAVKLARINGER 7

SAMMENDRAG 9
BARNAS OG FORELDRENES ANBEFALINGER 11
NOAS' OG REDD BARNAS ANBEFALINGER 15

EXECUTIVE SUMMARY 19
CHILDREN'S AND PARENTS' RECOMMENDATIONS 22
NOAS' AND SAVE THE CHILDREN NORWAY'S RECOMMENDATIONS 27

1 INNLEDNING 31
1.1 Rapportens bakgrunn – økende debatt om tvangsretur og internering av barn i perioden 2014-2017 31
1.2 Problemstillinger 32
1.3 Struktur 32
1.4 Data, metode og etiske refleksjoner 33

2 TVANGSRETUR OG INTERNERING AV BARNEFAMILIER I NORSK SAMMENHENG 37
2.1 Hva er tvangsretur og internering? 37
2.2 Fasene i tvangsreturprosessen 38

3 BARNAS OG FORELDRENES OPPLEVELSE AV TVANGSRETUR 43
3.1 Pågripelse 43
3.1.1 Innledning 43
3.1.2 Tidspunkt for pågripelse 45
3.1.3 Sted for pågripelse 46
3.1.4 Hvordan politiet kom seg inn i boligen 46
3.1.5 Politiets væremåte og kommunikasjon 47
3.1.6 Kontroll og maktbruk 48
3.2 Transport til Trandum utlendingsinternat 53
3.2.1 Tanker, følelser, samtaleemner og reaksjoner under transporten 53
3.2.2 Kontroll og maktbruk 54
3.3 Trandum utlendingsinternat 57
3.3.1 Innledning 57
3.3.2 Fysiske forhold ved Trandum utlendingsinternat 61
3.3.3 Kontroll og maktbruk 63
3.3.4 Kommunikasjon og reaksjoner 72
3.3.5 Ullensaker barneverntjeneste på Trandum utlendingsinternat 79
3.3.6 Splittede familier 80

3.4 Uttransport 81
3.4.1 Kontroll og maktbruk 81
3.4.2 Overnatting i transitt 82
3.4.3 Gjenforening av splittede familier ved ankomst i hjemlandet 82
3.4.4 Upassende klær ved ankomst ihjemlandet 83
3.5 Løslatelse fra Trandum utlendingsinternat 83
3.6 Utfordringer i etterkant 84
3.6.1 Utfordringer for barna 84
3.6.2 Utfordringer for foreldrene 87

4 RAPPORTENS HOVEDFUNN 89
4.1 Barnefamilienes subjektive perspektiv 89
4.1.1 Barn med endelig avslag på asylsøknad er sårbare barn 89
4.1.2 Subjektiv frykt for retur til hjemlandet og ønsker om å bli i Norge 90
4.1.3 Barna og foreldrene opplever å bli behandlet som kriminelle i tvangsreturprosessen 90
4.2 Pågripelse 91
4.2.1 Tidspunkt for pågripelse 91
4.2.2 Politiet tar seg inn i boliger uten invitasjon 92
4.3 Internering 92
4.3.1 Praktiske og logistiske hensyn tillegges for stor/avgjørende vekt? 92
4.3.2 Selv kortvarig internering er skadelig for barn og Trandum er et uegnet sted for barn 93
4.3.2.1 Uttalelser fra Sivilombudsmannen, Psykologforeningen og Nasjonal institusjon for menneskerettigheter om internering av barn på Trandum 95
4.3.2.2 Prop. 126 L (2016-2017) om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler. 100
4.3.2.3 Behov for en kort og absolutt maksgrense for hvor lenge barn kan interneres 102
4.3.3 Informasjon og oppfølging fra PUs ansatte ved Trandum 103
4.3.4 Oppfølging fra barnevernet 104
4.4 Maktbruk overfor barn 106
4.4.1 Maktbruk for å gjennomføre pågripelse og uttransportering 106
4.4.2 Plassering av mindreårige på sikkerhetscelle kan utgjøre psykisk tortur og bryte med EMK, ... CAT og barnekonvensjonen 107
4.5 Foreldrenes opplevelse av tvangsreturprosessen påvirker dem som foreldre 109
4.5.1 Manglende hensyn til kvinners særskilte behov under pågripelse 109
4.5.2 Kroppsvisitering av voksne oppleves som nedverdigende; spesielt under barns påsyn 110
4.6 Behov for helhetlige og offentlige instrukser og interne retningslinjer 112
4.7 Norge har brutt EUs krav til tilsyn med tvangsretur siden 2010 113

5 TVANGSRETURER KAN GJENNOMFØRES PÅ EN MER BARNESENSITIV MÅTE 114
5.1 Kartlegging av barnets beste og informasjonsflyt gjennom (tvangs)returprosessen 115
5.2 Uavhengig returpanel med barne- og helsefaglige eksperter 115
5.3 Kort maksgrense for interneringslengde og utlendingsinternat for barnefamilier 117
5.4 Makt kan ikke brukes overfor barn kun for å sikre gjennomføring av tvangsretur 118
5.5 Norge bør lære av Storbritannia 119

VEDLEGG 120
Vedlegg 1: EUs returdirektiv og Europarådets retningslinjer om tvangsretur 120
Vedlegg 2: Oversikt over relevante norske lover, forskrifter, instrukser og interne retningslinjer 122
Vedlegg 3: PUs redegjørelse for regulering av tvangsreturprosessen 123
Vedlegg 4: Informasjon- og samtykkeskjema til barnefamilier 132

Forord

Tvangsretur er en svært skremmende og vond opplevelse for barn. Særlig er opplevelsen av pågripelse og internering en stor påkjenning. FNs spesialrapportør mot tortur har uttalt at internering av barn aldri er nødvendig og forholdsmessig, og at det kan utgjøre grusom, umenneskelig eller nedverdigende behandling av barn. Barn med endelig avslag på asylsøknaden befinner seg i en sårbar posisjon. I tråd med barns menneskerettigheter må tvangsretur planlegges og gjennomføres på en mest mulig barnesensitiv og verdig måte.

Vi har snakket med barn som forteller hvordan de har opplevd å bli pågrepet, internert, og om tvungen retur ut av landet eller løslatelse fra Trandum utlendingsinternat. De forteller fordi de vil at vi skal lytte og bedre forstå hvordan det er å være dem. De ønsker å ta del i og påvirke de mange diskusjonene og beslutningene som angår dem. FNs barnekonvensjon slår fast at alle barn og unge skal ha en mulighet til å delta i og påvirke debatter som har innvirkning på deres liv. Når voksne skal definere hva som er barns beste og arbeide for å innfri barns rettigheter, må vi høre på barns egne erfaringer og meninger. Barns løsninger på egne utfordringer er ofte bedre enn våre.

I denne rapporten kartlegges barn og foreldres opplevelse av tvangsretur og internering, samt deres anbefalinger til hvordan dette kan gjennomføres på en mer barnesensitiv måte. Disse opplevelsene diskuteres i lys av Norges menneskerettslige forpliktelser, rammene for politiets arbeid, relevante rapporter og forskning.

Rådgiver Siril Henriksen Berglund i NOAS har vært ansvarlig for gjennomføring av kartleggingen og utarbeidelse av rapporten, i samarbeid med spesialrådgiver barn på flukt Camilla Scharffscher Engeset og seniorrådgiver barns rett å bli hørt Grete Vandvik i Redd Barna. Vi vil takke Extrastiftelsen som innvilget midler til rapporten. Vi har fått verdifulle innspill og informasjon fra en rekke personer og instanser i forbindelse med rapportarbeidet. Vi vil takke rapportens referansegruppe, som har bestått av Barneombudet ved seniorrådgiver Anders Cameron og barne- og ungdomspsykiater Aina Basilier Vaage. Vi ønsker også å takke PU for bidrag til arbeidet.

NOAS og Redd Barna vil særlig takke barna og foreldrene som på raust og modig vis har delt sine erfaringer. Det er takket være dere at vi har kunnet lage denne rapporten. Rapporten gir et unikt innblikk i tankene til barn vi sjelden hører fra, og vi må lytte for vi har mye å lære.

Ann-Magrit Austenå
generalsekretær
Norsk organisasjon for asylsøkere

Tove Wang
generalsekretær
Redd Barna

Forkortelser og begrepsavklaringer

Alternativer til internering – Ulike mindre inngripende tvangsmidler enn frihetsberøvelse. Omtales også som fengslingssurrogater og i engelskspråklig terminologi som «alternatives to detention».

Assistert retur – Retur med bistand fra norske myndigheter for utlendinger uten lovlig opphold i Norge. Tidligere omtalt som «frivillig retur».

Asylsøker – Person som søker beskyttelse i et annet land.

Endelig avslag – Avslag på en asylsøknad som kan iverksettes. Som regel betyr dette et avslag fra klageorganet UNE.

Forholdsmessighetsprinsippet – Menneskerettslig prinsipp som må vurderes når tvangsmidler som internering og alternativer til internering skal anvendes. Omtales også som proporsjonalitetsprinsippet (og omfatter prinsippene om nødvendighet og rimelighet). Det må gjøres en vurdering av om et tvangsmiddel er et egnet middel til å oppfylle målet, at det er behov for å bruke akkurat dette middelet, da mindre inngripende midler ikke er tilstrekkelig for måloppnåelsen, og til slutt at det skal foretas en rimelighetsvurdering.

Internering – Begrepet brukes i denne rapporten til å omfatte frihetsberøvelse på Trandum utlendingsinternat, både ved pågripelsesbeslutning fra PU og ved kjennelse om fengsling fra retten.

POD – Politidirektoratet.

PU – Politiets utlendingsenhet. Særorgan i den norske Politi- og lensmannsetaten med ansvar for asyl- og utlendingssaker. PU drifter Trandum utlendingsinternat. PU har ansvaret for å tvangsreturnere utreisepliktige utlendinger.

Pågripelse – Kortvarig ivaretakelse av en person etter beslutning fra politiet. Utløser en rekke rettssikkerhetsgarantier og krav om fremstilling for fengsling for en domstol hvis langvarig. Pågripelse kan beskrive det øyeblikket en utlending pågripes av politiet, men begrepet brukes også for å dekke internering ved pågripelsesbeslutning på et utlendingsinternat.

Tvangsretur – Begrep som beskriver prosessen når en utlending fjernes fra landet med tvang, enten til sitt hjemland eller i tråd med Dublin-forordningen etc. I denne rapporten brukes begrepet til å dekke prosessen fra pågripelse til og med uttransporteringen, inkludert eventuell internering.

UDI – Utlendingsdirektoratet. Behandler blant annet asylsøknader i førsteinstans.

UNE – Utlendingsnemnda. Statlig domstollignende organ som behandler klager på Utlendingsdirektoratets vedtak.

Trandum utlendingsinternat – Lukket forvaringssenter for utlendinger. Utlendinger som frihetsberøves etter utlendingsloven skal som hovedregel plasseres her. Omtales også som Politiets

utlendingsinternat Trandum, som ligger rett ved Oslo lufthavn.

Utreiseplikt – Person uten lovlig opphold. I mange tilfeller som følge av endelig avslag på en asylsøknad (også omtalt som utreisepliktig).

Uttransportering – Uttransporteringen til hjemlandet skjer ved at PU ledsager den/de som skal tvangsreturneres fram til ankomst i hjemlandet, hvor vedkommende overleveres til sitt hjemlands myndigheter. Utlendinger kan også uttransporteres til andre europeiske land etter Dublin-forordningen. Uttransportering kan skje ved at en utlending pågripes og uttransporteres direkte fra Norge. Uttransportering kan også skje ved at en person pågripes og plasseres på Trandum utlendingsinternat, for deretter å uttransporteres.

Sammendrag

De siste årene har Politiets Utlendingsenhet (PU) blitt pålagt økte måltall for tvangsretur av utlendinger uten lovlig opphold, inkludert barnefamilier med avslag på asylsøknad. Siden 2013 har 794 barn blitt internert på Trandum utlendingsinternat. I 2016 var medfølgende barn internert i forkant av 50 prosent av tvangsreturene (asyl-kategorien).

Barn og foreldre som har opplevd (forsøk på) tvangsretur, inkludert internering på Trandum utlendingsinternat, forteller i denne rapporten om deres opplevelser. Barna og foreldrene kommer med anbefalinger til hvordan de mener tvangsreturprosessen bør endres. Funn fra intervjuene diskuteres i lys av Norges menneskerettslige forpliktelser, rammene for politiets arbeid, relevante rapporter og forskning. Formålet med rapporten er å bidra til at arbeidet med tvangsretur gjennomføres på en mer barnesensitiv måte i tråd med barns menneskerettigheter.

Rapporten er basert på intervjuer med 12 barn og 11 foreldre fra åtte familier som ble (forsøkt) tvangsreturnert fra Norge i 2014 og 2015. Familiene kommer fra seks forskjellige land og hadde mer enn tre års oppholdstid i Norge på tidspunktet for (forsøket på) tvangsretur. Fem familier opplevde forsøk på tvangsretur, mens tre familier ble tvangsreturnert til hjemlandet og har senere kommet tilbake til Norge. Fem familier hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet, mens tre familier hadde (endelig) avslag. Barnas alder ved tidspunktet for tvangsretur var 4-17 år, mens alderen deres på intervjutidspunktet var 5-19 år.

Rapporten gir innsikt i hvordan barna og foreldrene har opplevd pågripelse, internering på Trandum, og tvungen retur ut av landet eller løslatelse fra Trandum. Tvangsreturprosessen er en skremmende og vanskelig opplevelse for både barn og foreldre. Opplevelsen kan være traumatisk. Tvangsretur vil aldri bli en god opplevelse, gitt at det innebærer tvang. Men det er flere elementer i tvangsreturprosessen som kan forbedres for å sikre en mer verdig og barnesensitiv tvangsretur.

Barna beskriver pågripelsen som en veldig skremmende opplevelse. Seks av åtte familier forteller at de ble pågrepet før klokken fem om natten. Alle familiene, bortsett fra en, opplevde at politiet tok seg inn i huset uten at familiene selv fikk anledning til å åpne døren. Tre mødre beskrev at de måtte kle på seg under tilsyn av mannlig politi.

Syv av åtte intervjuede familier var internert i opptil 24 timer, mens én familie var internert utover én uke. Barnas og foreldrenes beskrivelser av tiden på Trandum viser at selv kortvarig internering opptil 24 timer kan være skadelig for barn. Barna forsto at de var frarøvet sin frihet og beskrev Trandum som et fengsel. Interneringen utfordret og påvirket foreldrenes mentale helse og omsorgsevne. Foreldre beskrev seg selv som hjelpeløse og verdiløse mennesker som ble behandlet som kriminelle. Særlig kroppsvisitasjonen hvor de sto nakne på huk over et speil opplevdes som spesielt nedverdigende. Dette gjaldt i enda større grad for enslige mødre som opplevde at barna overvar kroppsvisitasjonen.

Det viser seg at opplevelsen av (forsøk på) tvangsretur har langvarige konsekvenser for barna. Flere av barna sliter fremdeles med frykt for politiet, søvnproblemer, manglende konsentrasjon på skolen og endret atferd. Barna klarer ikke å glemme det som har skjedd, selv om de ønsker å glemme. Barna og foreldre kommer med flere anbefalinger til hvordan tvangsreturarbeidet kan forbedres.

Grunnloven, EMK, SP og barnekonvensjonen setter klare begrensninger for frihetsberøvelse av barn. Barnekonvensjonens artikkel 37 (b) krever at barn kun skal frihetsberøves som en siste utvei og for kortest mulig tid. FNs barnekomité har påpekt at fengsling av barn i forbindelse med utlendingskontroll, aldri er til barns beste.

I Norge er internering av barnefamilier ikke regulert, utover den generelle hjemmelen for internering. Henvisningen i utlendingsloven til enkelte av straffeprosesslovens regler gjør regelverket uforutsigbart. Slik lovverket er utformet i dag, er barn ikke selvstendige rettssubjekter i disse sakene, slik barnekonvensjonen krever. I praksis er utenlandske barns rettigheter ved frihetsberøvelse langt svakere enn norske barns. Det finnes heller ikke et tilsyn med tvangsretur til tross for at Norge siden 2010 har vært forpliktet til å opprette et jf. EUs returdirektivets krav om å «innføre et effektivt system for kontroll av tvangsretur». Formålet med slik kontroll, eller tilsyn, er å forbedre gjennomføringen av tvangsreturprosessen, dempe konflikter og begrense maktbruk, tilfredsstille menneskerettslige krav og ansvarliggjøre myndighetene som fatter vedtak om og gjennomfører tvangsreturene.

Justis- og beredskapsdepartementet oversendte Stortinget 28.04.2017 et lovforslag om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler, Prop. 126 L (2016-2017). Forslaget inneholder endringer som partsstatus for barn i fengslingssaker og opprettelse av et eget utlendingsinternat for barnefamilier utenfor Trandum, men forslaget innebærer ikke en begrensning av adgangen til å internere barn eller en makstid på lengden et barn kan interneres.

Sivilombudsmannen har uttalt at Trandum er uegnet for barn. Det barna og foreldrene forteller i denne rapporten bygger opp under dette. Videre finner vi at internering av barn på Trandum utover én uke kan bryte med EMK artikkel 3, i lys av de franske EMD-dommene fra sommeren 2016. Dagens praksis med kroppsvisitering av voksne kan bryte med menneskerettslige forpliktelser, slik påpekt av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur. Dette gjelder særlig i tilfeller hvor barn bevitner kroppsvisitasjonen. Videre kan innplassering av mindreårige på sikkerhetsavdeling ved utlendingsinternat utgjøre brudd på EMK artikkel 3. Det er en utfordring at barneverntjenesten kan mangle tillit hos internerte foreldre. Barneverntjenesten mangler også reelle alternativer til internering.

På bakgrunn av dette mener NOAS og Redd Barna at det er nødvendig å gjøre vesentlige endringer i tvangsreturprosessen slik at tvangsretur av barn kan gjennomføres på en mer barnevennlig og skånsom måte. Vi kan se hen til gode erfaringer fra andre land, for eksempel kan vi lære av Storbritannia. NOAS og Redd Barna mener at internering aldri er til barnets beste, og at barn aldri skal interneres i forbindelse med tvangsretur. Dersom det politiske flertallet mener at barn likevel skal kunne interneres i Norge, så må det en rekke endringer til for å ivareta hensynet til barnets beste og andre menneskerettslige forpliktelser.

Barnas og foreldrenes anbefalinger

Anbefalingene fra barna og foreldrene er hovedsakelig direkte anbefalinger som de kom med i intervjuene, mens noen av anbefalingene har vi lest ut fra intervjuene. Ikke alle barn og foreldre kom med de samme anbefalingene, og dermed ikke nødvendigvis representative for alle som deltok. Dersom noen ytret motsatte meninger om noe, er dette markert i anbefalingen.

Pågripelse

Felles anbefalinger fra barna og foreldrene

- PU må ikke pågripe barnefamilier om natten, før klokken seks om morgenen
- PU må ikke ta seg inn med nøkkel, men banke på og la familien åpne døren selv:

  «De skal ikke åpne døren selv, men heller ringe på mange ganger helt til vi våkner og selv åpner døren for dem.» Gutt (12 år)

- Det må ikke være for mange politifolk tilstede under pågripelsen
- PU må tilrettelegge for at familiene har nok tid til å skifte klær og pakke tingene sine

Barnas anbefalinger

- PU må ikke pågripe barnefamilier på steder som krisesentre, hvor de har søkt beskyttelse
- PU må snakke slik at barn kan forstå og ikke bli skremt; tydelig, vennlig og rolig
- PU må gi familier anledning til å ringe advokaten sin og venner
- PU må gi barn anledning til å kle på seg og til å gå på toalettet uten politiets tilsyn

Foreldrenes anbefalinger

- PU og lokalt politi må være sivilt kledd under pågripelsen
- PU må kun anvende kvinnelig politi dersom de skal føre tilsyn med kvinner som kler på seg og når de går inn på soverom hvor det er sannsynlig at kvinner sover
- PU må kommunisere på en respektfull, og ikke aggressiv måte, når PU informerer om at familien ikke har oppholdstillatelse og at de nå skal tvangsreturneres til hjemlandet
- PU bør forhåndsvarsle familien og avtale tid for uttransport

Transport til Trandum utlendingsinternat

Felles anbefalinger fra barna og foreldrene

- PU og lokalt politi må være sivilt kledd under transportetappen
- PU må gi familier anledning til å ringe advokaten sin og venner
- Barnas anbefalinger
- PU må snakke slik at barn kan forstå og ikke bli skremt; tydelig, vennlig og rolig
- PU må ikke bruke makt overfor barn for å tvinge dem om bord i fly eller holder for munnen deres for at de skal være stille
- PU må gi barn anledning å gå på toalettet uten tilsyn
- PU må ikke bruke sikkerhetstiltak som gjør barn veldig synlig i det offentlige, men politiet må gå diskret bak barnefamilier på flyplassen og ikke i en ring rundt familien:

  «De kan for eksempel gå ved siden av oss, men ikke sånn runding. De kunne vært ved siden av oss, men ikke gå tre bak, foran og på sidene og lage ring rundt oss.» Jente (13 år)

Trandum utlendingsinternat

Barnas anbefalinger

Barna ønsker ikke under noen omstendigheter å bli internert.

Dersom barnefamilier skal interneres, har barna følgende anbefalinger:

- PU må ikke låse barn inne på cellen
- PU må kun holde vakt utenfor bygget og uten våpen
- PU må snakke slik at barn kan forstå og ikke bli skremt; tydelig, vennlig og rolig. PU må snakke med barn kun ansikt til ansikt; ikke gjennom vindu på celledør eller intercomen.
- PU må sikre barn tilgang til deres egen mobil, datamaskin og/eller nettbrett
- PU må sikre barn tilgang til å ha samtaler med andre enn politi og familie, for eksempel helsesøster, psykolog etc. (ulike meninger):

  «Helst en psykolog eller helsesøster, [de] forstår mer enn politiet da. Det er deres jobb å forstå det mer enn det er politiets jobb.» Jente (19 år)

Barna har følgende anbefalinger til et eget utlendingsinternat for barnefamilier:

> «Jeg hadde for det første laget et sted uten gjerder, og at det bare skal være fine steder og ikke sånn at alt var stengt. At dørene ikke trengtes å åpnes og lukkes. Folk kunne bare gå inn, men vi kunne gitt dem nøkkelen til døren. Hvis jeg skulle hatt noe politi ... vakter eller noe, så hadde jeg bare hatt de ute ved dørene hvor man kommer seg ut og inn.» Gutt (12 år)

- Et større og finere sted som ikke er et fengsel, men et vanlig mottak hvor man kan ha det mer gøy – et bedre sted
- Familier har egne stuer som man ikke trenger å dele med andre familier
- Bedre mat
- Større sofa slik at det er plass til alle i familien og man kan sitte nær hverandre
- Større hage med blomster, hvor man kunne være alene – uten gjerder
- Rom til å være alene
- Utsikt til noe vanlig, ikke til gjerder
- Noen å snakke med som ikke er politiet eller familie, f.eks helsesøster, psykolog etc. (ulike meninger)
- Noen som leker med dem, samt flere aldersriktige leker
- Vinduer som kan åpnes
- Mer farger inne i bygget
- Mer tid ute
- Ikke gjerder
- Vanlige dører, ikke jerndører

Foreldrenes anbefalinger

Foreldrene ønsker ikke under noen omstendigheter at barnefamilier kan interneres. Foreldrene anbefaler at PU:

- Legger ned Trandum
- Innkvarterer barnefamilier på et hotell eller et vanlig mottak, for eksempel Refstad mottak, fremfor å internere barnefamilier
- Kjører barnefamilier rett på flyplassen i stedet for overnatting

Dersom barnefamilier skal interneres, har foreldrene følgende anbefalinger:

- PU må ikke låse inn barnefamilier på celler
- PU må ikke kroppsvisitere dem. Hvis foreldre likevel skal kroppsvisiteres, ønsker foreldrene at de gis bedre informasjon om hvordan det vil skje og hvorfor. De må også bruke mindre inngripende måter, som for eksempel metaldetektorportal som på flyplasser. PU må skjerme barn fra å se at foreldrene deres kroppsvisiteres nakne.
- PU må gi foreldre muligheten til å snakke med noen andre om barna sine enn politiet om hvordan de har det. Foreldre trenger hjelp til å forberede seg selv og barna på tvangsretur og ankomst i hjemlandet.

Foreldrene har følgende anbefalinger til et eget utlendingsinternat for barnefamilier:

- Større plass. Det er for trangt til tre familier på familieavdelingen ved Trandum
- Egne stuer for familiene
- Større soverom

Uttransport

Felles anbefalinger fra barna og foreldrene

- PU må ikke bruke makt overfor voksne, og særlig ikke foran barn

Barnas anbefalinger

- PU må anvende barnesensitiv kommunikasjon; tydelig, vennlig og rolig
- PU må ikke bruke makt overfor barn for å tvinge dem om bord i fly eller holder for munnen deres for at de skal være stille
- PU må sikre at barnefamilier har tilstrekkelig med penger slik at de klarer seg den første perioden i hjemlandet

Løslatelse

Felles anbefalinger fra barna og foreldrene

- PU og UDI må sikre at barnefamilier tilbys overnatting i Oslo, for eksempel hotell eller Refstad mottak, dersom de løslates på et tidspunkt som gjør at de kommer tilbake på mottaket etter midnatt. Dette er nødvendig for å sikre at barn ikke må reise om natten eller overnatte på tog- og busstasjoner i forbindelse med reisen til mottaket.

Foreldrenes anbefalinger

- PU må sikre at familier får anledning til å ringe venner og advokat når de er løslatt og transporteres tilbake til mottaket

NOAS' og Redd Barnas anbefalinger

I Ingen barn skal interneres i forbindelse med tvangsretur. I det minste må internering av barn sterkt begrenses gjennom lovregulering.

NOAS og Redd Barna mener at barn ikke skal interneres i forbindelse med utlendingskontroll og tvangsretur. Dersom Stortinget likevel velger å lovfeste adgangen til å internere barn, har vi følgende anbefalinger:

- Norske myndigheter må lovfeste en maksgrense på internering av barnefamilier på 48 timer. Anbefalingen gjelder også ved opprettelse av eget utlendingsinternat for barnefamilier.

- Norske myndigheter må innføre et forbud mot internering av enslige mindreårige.

- Norske myndigheter må sikre at barn ikke interneres under noen omstendigheter på Trandum. Det må opprettes egne innkvarteringsløsninger i forbindelse med tvangsretur av barn, med sivilt preg og uten samme sikkerhetsnivå som på Trandum.

- Regjeringen må gjennomføre en høringsrunde om opprettelse av eget utlendingsinternat for barnefamilier for å sikre innspill fra relevante aktører. Høringen bør gjennomføres i løpet av kort tid og bør særlig omhandle: 1) Plassering og fysisk utforming av utlendingsinternatet, inkludert sikkerhetsnivå og -tiltak, 2) Tilbud til barnefamilier (inkludert informasjon, veiledning og barnevernets rolle), og 3) Krav til ansattes kompetanse.

- Norske myndigheter må lovfeste at i avgjørelser som omfatter barn, er barnet part, og det skal fremgå av en kjennelse om internering hvordan hensynet til barnets beste og muligheten for alternative tiltak er vurdert.

- Norske myndigheter må lovfeste at barn som er i stand til å danne egne synspunkter skal informeres og gis anledning til å bli hørt før retten treffer sin beslutning om internering. Barnets synspunkt skal fremgå av barnets beste-vurderingen. Norske myndigheter må sikre at det blir praktisk tilrettelagt for en slik høring i praksis, herunder at det sikres tid til å gi barn og foreldre informasjon om retten til å bli hørt slik at barn kan ta et informert valg om hvorvidt det ønsker å bli hørt og hvordan det ønsker å bli hørt.

- Norske myndigheter må lovfeste forbud mot at mindreårige kan innplasseres på sikkerhetsavdelingen ved norske utlendingsinternat.

- Regjeringen må instruere Politidirektoratet/Politiets utlendingsenhet til å finne mindre inngripende alternativer til kroppsvisitasjon med full avkledning i forbindelse med opprettelse av eget utlendingsinternat for barnefamilier. Slike alternativer kan være sikkerhetsløsninger som finnes på flyplasser, som for eksempel metalldetektorportal. Vi ber POD/PU se hen til hvordan dette ble løst ved utlendingsinternatet Cedars i Storbritannia, hvor man har brukt metalldetektorportal.

- Regjeringen må sikre at det ikke skal gjennomføres kroppsvisitasjon av foreldre med mindre det foreligger begrunnet mistanke om at personen besitter farlige gjenstander. Kroppsvisitasjon gjennomføres med klærne på som hovedregel.

- Dersom voksne fortsatt skal kroppsvisiteres med full avkledning i forbindelse med internering, må Politidirektoratet/Politiets utlendingsenhet instrueres av regjeringen til å:

    - Følge anbefalingen fra Sivilombudsmannens forebyggingsenhet om at kroppsvisitasjon med full avkledning bare kan gjennomføres etter en konkret risikovurdering, og at det i tilfeller der full avkledning ved kroppsvisitasjon anses nødvending, bør gjennomføres trinnvis, ved at den internerte får tilbake klær til overkroppen før plagg nedentil fjernes.

    - Skjerme barn fra å overvære kroppsvisitering av foreldrene. Dette kan sikres ved bruk av skjermbrett eller ved å ta barna med inn i et annet rom, hvor de får tilrettelagt informasjon om hvorfor de ikke kan være sammen med foreldrene mens de voksne undersøkes.

- Regjeringen må nedsette en arbeidsgruppe som skal utrede nye alternativer til internering for barnefamilier. Relevante aktører fra sivilsamfunnet bør også inviteres til å delta i en slik arbeidsgruppe.

- Norske myndigheter må sikre at det opprettes andre alternativer til internering for barneverntjenesten enn det som er tilgjengelig i dagens barnevernlov kapittel 4, som er praktisk tilgjengelig i disse sakene. Barneverntjenesten må gis adgang til å uttale seg om hvordan det vil være for barna at familien pålegges alternativer som meldeplikt og bestemt bosted, og eventuelt hvordan det vil være for barna dersom kun én av foreldrene interneres fremfor hele familien. Barneverntjenesten må tilføres nødvendig ressurser og kompetanse.

- Regjeringen må instruere Politidirektoratet til å offentliggjøre følgende statistikk hver 6. måned:

    - Antall barn løslatt fra et utlendingsinternat fremfor uttransportert

    - Antall barn løslatt fra et utlendingsinternat som pålegges alternativ etter utlendingsloven § 105, og om pålegget overholdes eller brytes

    - Antall barn internert i opptil 24 timer, 72 timer, 1 uke og utover 1 måned

    - Antall barn internert i forbindelse med uttransportering

    - Årsaksanalyse av ovennevnte statistikk offentliggjøres årlig, så langt mulig

II Pågripelse og uttransportering av barn må gjennomføres på en mer skånsom måte

- Norske myndigheter må lovregulere bruk av tvang overfor barn i forbindelse med utlendingskontroll og tvangsretur.

- Norske myndigheter må opprette et uavhengig returpanel som politiet må rådføre seg med i hvert tilfelle hvor barnefamilier skal tvangsreturneres. Returpanelet skal uttale seg om hvordan hensynet

til barnets beste ivaretas i tvangsreturprosessen, og særlig i tilfeller hvor politiet planlegger internering av barn i forbindelse med tvangsretur. En norsk modell bør utredes, basert på erfaringene fra den britiske returordningen for barnefamilier og deres «Independent Family Returns Panel». Ordningen bør lovfestes.

- Norske myndigheter må lovfeste at hensynet til barnets beste alltid må være et grunnleggende hensyn i avgjørelser om og under både pågripelse, internering og uttransportering. Ansvaret for å ivareta hensynet til barnets beste må videre tydeliggjøres ved at det utarbeides helhetlige retningslinjer, som er offentlig tilgjengelig, for planlegging og gjennomføring av pågripelse og uttransportering av barnefamilier, som blant annet bør angi:

    - At barnefamilier ikke skal pågripes før klokken seks om morgenen. Det må være klare kriterier for når man kan gjøre unntak fra hovedregelen.

    - At politiet ikke kan ta seg inn i familienes bolig under pågripelse uten at familien først selv får anledning til å åpne døren.

    - At politiet ikke kan pågripe barnefamilier som oppholder seg på krisesenter. Situasjonen (for eksempel politianmeldelser og politietterforskning) må avklares før en tvangsretur kan finne sted.

    - At PU og lokalt politi alltid skal være sivilt kledd i forbindelse med pågripelse og uttransport.

    - Klare retningslinjer for hvordan særskilte hensyn til kvinner skal ivaretas. Hvis det skal føres tilsyn under kvinner og jentebarns påkledning og toalettbesøk, må det gjøres av kvinnelig politi. Hvis det skal gjøres unntak, må det oppstilles klare kriterier.

    - At antall ledsagere ved pågripelse og uttransporteringer må begrenses så mye som mulig.

    - Klare kriterier for hvordan barns sårbarhet skal vurderes i forbindelse med planlegging og gjennomføring av pågripelse og uttransportering, samt i vurderingen av om barn skal interneres i forbindelse med uttransporteringen. Vurderingene må synliggjøres skriftlig i saksbehandlingen og gjøres tilgjengelig for familien og dens fullmektig.

- Norske myndigheter må opprette en ordning hvor det sikres at barnefamilier har en kontaktperson med psykososial krise kompetanse som følger familien gjennom tvangsreturprosessen fra pågripelsesøyeblikket til og med uttransportering.

- Norske myndigheter må sikre at UDI gjennom returarbeid i mottak kartlegger barnas behov og andre hensyn som er relevante for tvangsretur og eventuelt internering. God informasjonsflyt i utlendingsforvaltningen er viktig for at PU kan planlegge tvangsretur og eventuelt internering ut fra det enkelte barns og families behov, jf. barnekonvensjonens artikkel 3. Informasjon om barns behov er også relevant i forholdsmessighetsvurderingen som tas når internering vurderes (inkludert pågripelse på utlendingsinternat).

- Norske myndigheter må sikre at en tilsynsordning for tvangsreturer kommer på plass i løpet av 2017. Det må gjennomføres en høringsrunde om en slik tilsynsordning for å sikre innspill fra relevante aktører. Høringen bør gjennomføres i løpet av kort tid.

III Norske myndigheter må satse mer på assistert retur for å forebygge tvangsretur og internering av barn.

- Regjeringen må satse mer på realitetsorientering og veiledning fra uavhengige aktører til asylsøkere.
- Regjeringen må sikre at i alle saker hvor PU har fremskaffet reisedokumenter som grunnlag for tvangsretur, skal PU vurdere om familien kan informeres om dette og gis en siste anledning til å søke om assistert retur, så langt det er mulig jf. risiko for unndragelse. PU gjør dette i noen tilfeller i dag.
- Regjeringen må styrke utlendingsforvaltningens arbeid med vedtakssamtaler og returarbeid i mottak.
- Regjeringen må opprette flere landprogrammer for assistert retur og øke returstøtten.
- Regjeringen må sette av midler til en kartlegging av barns forståelse for og håndtering av informasjon om at familien har fått avslag på asylsøknad. Kartleggingen bør inneholde vurderinger av hvordan og når barn bør gis slik informasjon, hvem som bør informere barna, om og i tilfelle hvordan foreldre bør involvere barn i beslutningsprosesser etter endelig avslag. Det er viktig at barn får anledning til å ytre seg om dette.

Executive summary

In recent years, the National Police Immigration Service (NPIS) has been given increasing target numbers for how many forced returns they are expected to carry out. Since 2013, 794 children have been detained at Trandum immigration detention centre. In 2016, 50 percent of forcibly returned accompanied children were detained in the forced returns process (asylum-category).

Children and parents who have experienced (attempts at) forced returns, including immigration detention, describe their experiences in this report. The children and parents also make recommendations as to how they believe the forced return process should be changed. The main findings are discussed in light of Norway's human rights obligations, the NPIS guidelines, relevant research and other reports. The purpose of this report is to ensure that forced returns are carried out in a more child-sensitive manner in line with children's rights.

The report is based on interviews with 12 children and 11 parents from eight different families who were (attempted) forcibly returned from Norway in 2014 and 2015. The families come from six countries and had lived in Norway for more than three years at the time of the (attempted) forced return. Five families experienced an attempt at forced return, while three families were forcibly deported to their home country and consequently returned to Norway. Five families had residence permits at the interview time, while three families still had a negative asylum decision. The children's age ranged from 4-17 years at the time of the (attempted) forced return, while their age ranged from 5-19 years at the interview time.

The report gives an insight into how these children and parents experienced arrest, immigration detention, and deportation from Norway to their home country or release from immigration detention. Forced return is a scary and difficult experience for both children and parents. This experience could be traumatic. Forced return will never be a positive experience, given its forced nature. But there are several elements in the process that could be improved in order to ensure a more dignified and child-sensitive forced return.

The children described the arrest as a very scary experience. Six out of eight families said their arrest took place before 5 a.m. All the families, except one, said that the police entered their house without giving them a chance to open the door themselves. Three mothers said that they had to get dressed under the supervision of male police officers.

Seven out of eight families were detained for up to 24 hours, while one family was detained for more than a week. The children's and parents' descriptions of their time at Trandum immigration detention centre show that even 24 hours of detention can be harmful to children. The children understood that they were deprived of their liberty and described Trandum as a prison. The immigration detention challenged and affected the parents' mental health and ability to care for their children as normal. The parents described themselves as helpless and worthless humans who were wrongfully treated as criminals. The body search, where they stood naked above a mirror, was described as a particularly degrading experience. This was even more the case for single mothers whose children witnessed the body search.

The experience of (attempted) forced return has long-term implications for the children. Several of the children still struggle with a fear of the police, sleep problems, lack of concentration in school and behavioral change. The children are unable to forget this experience, although they want to forget. The children and parents make several recommendations for improvement of the forced returns process.

Norway' Constitution, ECHR, ICCPR and the Convention on the rights of the Child (CRC) set clear limits for the deprivation of children's liberty. The CRC article 37 (b) requires that detention of children shall only be used as a measure of last resort and for the shortest appropriate period of time. The Committee on the Rights of the Child has stated that immigration detention of children is never in the best interests of the child.

Immigration detention of children is not explicitly provided for in the Norwegian Immigration Act, except for the general provision for immigration detention. The Immigration Act's reference to some provisions in the Criminal Procedure Act renders it insufficiently clear and precise. The current Immigration Act does not provide for the child as an independent bearer of rights, as the CRC demands. In practice, foreign children's rights are far weaker than those of Norwegian children with respect to deprivation of liberty. Nor has Norway implemented an independent monitoring system for forced returns despite being obliged to do so since 2010, as required by the EU Returns Directive. The purpose of this monitoring system is to improve the execution of forced returns, reduce conflicts, and limit the use of force, satisfy human rights obligations and hold accountable Member States who issue return decisions and execute forced returns.

The Ministry of Justice and Public Security presented a law proposal, Prop. 126 L (2016-2017), regarding amendments to the Immigration Act's rules on coercive measures including immigration detention. The proposal contains amendments such as party status for children when courts decide on immigration detention, and the establishment of a separate immigration detention centre for families with children. The proposal does not ban immigration detention of children or contain a short and maximum limit on how long children could be detained.

The Parliamentary Ombudsman[1] has stated that Trandum immigration detention centre is unsuitable for children. The children's and parents' accounts in this reports support this. We also find that detention of children for more than a week at Trandum immigration detention centre could violate ECHR article 3, in light of the five ECtHR decisions against France from June 2016. Today's practice of body searching adults could also violate our human rights obligations, as pointed out by the NPM against torture and ill-treatment. This could be the case especially when children witness their parents being body-searched. Furthermore, placing minors in maximum security units at immigration detention centers could violate ECHR article 3. The detained parents' potential lack of trust in the child welfare services pose a challenge. The child welfare service also lack practical and feasible alternatives to immigration detention in these cases.

On this basis, NOAS and Save the Children Norway find it necessary to make significant changes in the forced return process in order for forced returns of children to be executed in a more child sensitive manner in Norway. We can look to best practices from other countries, such as the United Kingdom. NOAS and Save the Children believe that immigration detention is never in the best interests of the child, and that children shall never be detained when forcibly returned. If the polit-

1 National Preventive Mechanism against Torture and Ill-treatment, as mandated by OPCAT. The NPM is hosted by the Parliamentary Ombudsman in Norway.

ical majority decides that immigration detention of children should be allowed in Norway, several changes are needed in order to ensure the consideration of children's best interests and other human rights obligations.

Children's and parents' recommendations

The recommendations by the children and parents are mainly direct recommendations from the interviews, but some of the recommendations are indirect based on the interviews. Not every child and parent suggested the same recommendations, and the recommendations are therefore not necessarily representative of all the participants in the report. We have marked the recommendations where participants had different opinions.

Arrest

Recommendations by both children and parents

- The NPIS must not arrest families with children during the night, before 6 a.m.
- The NPIS must not enter with a key, but first knock on the door and allow families to open the door:

  «They must not open the door themselves, but rather ring the doorbell many times until we are awake and can let them in ourselves.» Boy (12 years)

- There must not be too many police officers present during the arrest
- The NPIS must make sure families have enough time to change into clothes and pack their things

Children's recommendations

- The NPIS must not arrest families with children at women's refuge centers, where they have sought protection
- The NPIS must talk to children in a way that they understand and that does not scare them; Clearly, friendly and calmly
- The NPIS must allow families to call their lawyer and friends
- The NPIS must allow children to get dressed and use the bathroom without police supervision

Parents' recommendations

- The NPIS and local police officer must be dressed in civilian clothes
- The NPIS must only female police officers if they are to supervise women who are getting dressed and when they enter bedrooms where women are likely to be sleeping
- The NPIS must communicate in a respectful, and not aggressive, manner, when the NPIS inform the families that they do not have a residence permit and that they are being forcibly returned

- The NPIS should warn families in advance and arrange when the forced return is to happen

Transportation to Trandum immigration detention centre

Recommendations by both children and parents

- The NPIS and local police officer must be dressed in civilian clothes
- The NPIS must allow families to call their lawyer and friends

Children's recommendations

- The NPIS must talk to children in a way that they understand and that does not scare them; Clearly, friendly and calmly
- The NPIS must not use force on children to force them onboard flights or put their hands over children's mouths to keep them quiet
- The NPIS must allow children to use the bathroom without supervision
- The NPIS must use security measures that make children very visible in public, but the police must walk discretely behind the families at the airport and not walk around them in a circle:

> «They could for example walk next to us, but not in a circle. They could be next to us, but not walk three [police officers] behind us, in front of us and on our sides and make a circle around us.» Girl (13 years)

Trandum immigration detention centre

Children's recommendations

The children never want to be detained in an immigration detention centre.

If families with children are to be detained, the children have the following recommendations:

- The NPIS must not lock children up in a prison cell
- The NPIS should only keep guard at the buildings' entrance and not carry weapons
- The NPIS must talk to children in a way that they understand and that does not scare them; clearly, friendly and calmly. The NPIS must talk with children face to face, and not through the window of the prison cell door or the intercom
- The NPIS must make sure that children have access to their own mobile phone, computer and/or tablet
- The NPIS must make sure that children can talk to someone else than the the NPIS and their family, for example a nurse or a psychologist (different opinions):

«Preferably a psychologist or a nurse, [they] understand more than the police. It is their job to understand more than it's the police's job.» Girl (19 year).

The children have the following recommendations for a separate immigration detention centre for families with children:

«First of all, I would have made the place without any fences, and that there should only be nice places and not that everything was closed. That the doors didn't need to be opened and closed. People could just walk in, but we could give them the key to the door. If I was to have any police ... guards or something, then I would only have them by the doors where you get in and out.» Boy (12 years)

- A bigger and nicer place that is not a prison, but a regular reception centre where you could have more fun – a better place
- Families have their own living rooms that they do not have to share with other families
- Better food
- A bigger couch that could fit the whole family so you could be close to each other
- A bigger garden with flowers, where you could be alone – without fences
- Space to be alone
- A view to something normal from the windows
- Someone to talk to who is not the police or their family, for example a nurse or a psychologist (different opinions)
- Someone who plays with them, and age-appropriate toys
- Windows that can be opened
- More colours inside the building
- More time outside
- No fences
- Regular doors, no iron doors

Parents' recommendations

The parents never want to be detained with their families in an immigration detention centre. The parents recommend that the NPIS:

- Closes down Trandum immigration detention centre
- Accommodates families with children in a hotel or at a regular reception centre, rather than

detaining them in an immigration detention centre

- Take the families straight to airport rather than keeping them somewhere overnight

If families with children are to be detained, the parents have the following recommendations:

- The NPIS must not lock them up in a prison cell
- The NPIS must not body search them. If parents are to be body searched, then parents wish to receive better information about how it will happen and why. The NPIS must less invasive search methods, for example metal detection portals like they use in airports. The NPIS must make sure that the children do not witness the parents' body search.
- The NPIS must make sure that parents can talk to someone else than the NPIS and their family, for example a nurse or a psychologist. Parents need assistance with preparing themselves and the children for the forced return and arrival in their home country.

The parents have the following recommendations for a separate immigration detention centre for families with children:

- More space. The unit at Trandum immigration detention centre is too small for three families.
- Separate living rooms for the different families
- Bigger bedrooms

Deportation

Recommendations by both children and parents

- The NPIS must not use force on adults, especially not in front of children

Children's recommendations

- The NPIS must talk to children in a way that they understand and that does not scare them; clearly, friendly and calmly.
- The NPIS must not use force on children to force them onboard flights or put their hands over children's mouths to keep them quiet
- The NPIS must make sure families have enough money for the first period of time after arriving in their home country

Release from immigration detention

Recommendations by both children and parents

- The NPIS/Immigration Directorate must make sure families with children are offered accommodation in Oslo, for example at a hotel or at a regular reception centre, if they are released at a time when they will reach their reception centre after midnight. This is necessary in order to avoid children having to travel at night or spend the night at train or bus stations when travelling back to their reception centre.

Parents' recommendations

- The NPIS must allow families with children to call their friends and lawyer when released and being transported back to their reception centre

NOAS' and Save the Children Norway's recommendations

I No child shall be detained when forcibly returned. Immigration detention of children must be strictly limited by law as a minimum.

NOAS and Save the Children Norway believe that no child shall be detained in connection with immigration control and when forcibly returned. If Parliament chooses to implement laws that allow for immigration detention of children, we have the following recommendations:

- Norwegian authorities must implement by law a maximum limit of 48 hours on how long children could be detained. This recommendation also applies with the establishment of a separate immigration detention centre for families.

- Norwegian authorities must implement by law a ban on immigration detention of unaccompanied minors.

- Norwegian authorities must ensure that children are not detained under any circumstances at Trandum immigration detention centre. Separate accommodation for families with children must be established for use in the forced return process.

- The Government must hold a consultation on the establishment of a separate immigration detention centre for families with children in order to receive input from relevant actors. This should be completed as soon as possible and should consider especially: 1) The location and physical design of the immigration detention centre, including security measures; 2) Activities and support mechanisms (including information, counselling and the role of child welfare services), and 3) Key requirements for staffs' competences and skills.

- Norwegian authorities must implement by law, that in decisions concerning children, the child is a party, and a decision to detain shall describe how the best interest of the child and alternatives to detention have been considered.

- Norwegian authorities must implement by law that children capable of forming his or her own views must be given information and be given the opportunity to be heard before a court decides to extend the detention period. The view of the child must be stated in the best interests of the child assessment. Norwegian authorities must make sure it is possible to exercise this right in practice, including ensuring sufficient time to inform children and parents about the right to be heard in order for the child to make an informed decision about whether it wants to be heard and how it wants to be heard.

- Norwegian authorities must implement by law a ban on placing a child detainee in the maximum security unit of an immigration detention centre.

- The Government must instruct the National Police Directorate/NPIS to find less invasive alternatives to the current body search practice in conjunction with the establishment of a separate immigration detention centre for families. Such alternatives could include airport security measures such metal detection portals. We recommend looking into the security measures implemented at the Cedars pre-departure accommodation in the UK, where metal detection portals were used.

- The Government must ensure that body searches of parents only can take place if there is a well-founded suspicions that the person is carrying dangerous items.

- If parents are still to be body searched in accordance with the current practice, the Government must instruct the National Police Directorate/NPIS to:

    - Follow the recommendation by the Parliamentary Ombudsman that a body search that requires stripping of all clothes should only be enforced after an individual risk assessment. If stripping of all clothes is deemed necessary, this should take place in a step-by-step manner by returning upper body clothes to the detainee before taking off clothes on the bottom part of the body.

    - Shield children from witnessing their parents' body search. This can be ensures by using screens or by taking the children into a separate room, where they are given appropriate information about why they cannot be together with their parents while the parents are being searched.

- The Government must establish a working group whose mandate is to identify and consider new alternatives to immigration detention for families with children. Relevant civil society actors should be invited to take part in this working group.

- Norwegian authorities must ensure the establishment of alternatives to immigration detention available to child welfare services other than those currently available in Chapter 4 of the Child Welfare Act, which must be practically available in these cases. The Child welfare services must be allowed to comment on what it would be like for children if they were released on the condition of alternatives such as obligation to report or designated residence, and optionally what it would be like for the children if only one parent was to be detained as opposed to the entire family.

- The Government must instruct the National Police Directorate to publish the following statistics every 6 months:

    - Number of children released from immigration detention rather than forcibly deported.

    - Number of children from immigration detention whose family's imposed an alternative to detention in accordance with the Immigration Act section 105, and whether the family upholds or breaks this condition for release.

    - Number of children detained for up to 24 hours, up to 72 hours, up to one week, and beyond a month.

    - Number of children detained as a part of the forced return.

II Arrest and deportation of children must be executed in a more sensitive manner

- Norwegian authorities must regulate by law the use of force on children in relation to immigration control and forced return.

- Norwegian authorities must establish an independent family returns panel that the police must consult with every time a family with children is to be deported. The returns panel will comment on how the best interests of the child is considered in the forced returns panel, and especially when the police are planning on detained the families at an immigration detention centre before forcibly returning them. A Norwegian model should be considered, based on the experiences from the British Family Returns Process and their «Independent Family Returns Panel». This should be implemented by law.

- The Government must regulate by law that the best interests of the child shall be a primary consideration in all decisions regarding and during the arrest, immigration detention and deportation. The responsibility to preserve the best interests of the child must be made clear by preparing and making publicly available guidelines concerning the planning and execution of arrests and deportations of families with children, which should indicate the following:

    - Families with children must not be arrested before 6 a.m. There must be clear criteria for exemptions from the main rule.

    - That the police should not enter a family's residence during arrest without first allowing the family to open the door themselves.

    - That the police cannot arrest families with children who have sought refuge at a women's refuge centre. The situation (for example police reports and police investigations) must be clarified before a forced return can take place.

    - The NPIS and any local police must be dressed in civilian clothes during arrests and deportations.

    - Clear guidance regarding how women's need especially should be taken into account. Any police supervision of women and girls getting dressed or going to the toilet must be done by a female police officer. Any exceptions must be clearly regulated.

    - The number of police officers present during arrest and deportation must be minimized as much as possible.

    - Clear criteria for the assessment of how children's vulnerability in the planning and execution of arrest and deportation, as well in decisions to detain children. Such assessments must be written and made available to the family and their lawyer/power of attorney.

- Norwegian authorities must establish an arrangement that ensures that a families have a dedicated person competent to work with psychosocial crisis who follows the family through the forced returns process from the point of arrest and including the deportation.

- Norwegian authorities must ensure that the Immigration Directorate through return counselling in reception centers map children's needs and other concerns relevant to the forced return process and immigration detention. Flow of information is necessary for the NPIS to plan forced return, and detention if relevant, based on the individual child's and family's needs, as required by the CRC article 3. Information regarding children' needs are also relevant for the proportionality test conducted by the police, and by court if the detention period is to be extended.

- Norwegian authorities must ensure that an independent monitoring system for forced returns is implemented in 2017. A consultation on this monitoring system must be held to ensure input from relevant actors. The consultation should be executed within a short period of time.

III Norwegian authorities must invest more in assisted returns to prevent forced returns and immigration detention of children.

- The Government must invest more in the work done by independent actors on explaining asylum decisions and counselling after receiving negative asylum decisions.

- The Government must ensure that in all cases where the NPIS have gotten emergency travel documents to implement a family's forced return, the NPIS shall consider whether the family should be informed of this and be given a last chance to choose assisted return, as far as possible depending on the risk of absconding. The NPIS does this in some cases today.

- The Government must strengthen the immigration authorities' work on explaining asylum decisions and return counselling in reception centers.

- The Government must make sure that more country-specific assisted return programs are implemented and increase the support received when choosing assisted return.

- The Government must earmark funds for a study of children's knowledge of and handling of information about the family's negative asylum decision. The study should consider how and when children should be given this information, who should inform the children, and if and when parents should involve children in decision-making processes after being finally refused for asylum. It is important that children are allowed to put forward their opinions on this matter.

1 Innledning

Denne rapporten undersøker hvordan barn og foreldre har opplevd (forsøk på) tvangsretur, inkludert internering på Trandum utlendingsinternat. Det finnes ingen forskning om hvordan barn har opplevd internering og tvangsretur i norsk sammenheng.

Tvangsretur og internering vil aldri bli en god opplevelse for barn, gitt ønsket om oppholdstillatelse i Norge og tvangsbruk for gjennomføring av slik retur. NOAS og Redd Barna mener at internering aldri vil være til barnets beste, og at barn aldri skal interneres i forbindelse med utlendingskontroll.

På bakgrunn av denne rapportens funn, mener NOAS og Redd Barna at flere elementer i den norske tvangsreturprosessen har forbedringspotensial jf. hensynet til barnets beste og familienes verdighet. Norge kan se hen til andre land som for eksempel den den britiske veilednings- og returprosessen for barnefamilier som viser at man kan planlegge og gjennomføre tvangsretur og internering av barn på en mer skånsom og barnesensitiv måte.

1.1 Rapportens bakgrunn – økende debatt om tvangsretur og internering av barn i perioden 2014-2017

Tvangsretur og internering av barnefamilier på Trandum utlendingsinternat har fått økende oppmerksomhet fra media og i den offentlige debatten, særlig siden høsten 2014. Etter regjeringsskiftet i 2013, ble Politiets Utlendingsenhet (PU) pålagt økte måltall for tvangsretur av utlendinger uten lovlig opphold, inkludert barnefamilier med avslag på asylsøknad. Måltallene for retur av utlendinger uten oppholdstillatelse økte fra 5,100 i 2013 til 7,100 i 2014. Måltallet for 2017 er 9,000 tvangsreturer.

NOAS-rapporten «Frihet Først», lansert i februar 2015, konkluderte med at internering av barn ikke er regulert på en tilfredsstillende måte i lov eller forskrift.[2] NOAS mente at dette var i strid med krav etter Grunnloven og flere menneskerettighetskonvensjoner, og at internering av barn må reguleres klart i utlendingsloven. Den uklare lovhjemmelen har imidlertid vært kjent for Justis- og beredskapsdepartementet siden 2012.[3] I rapporten anbefalte NOAS også at det må innføres en kort maksgrense for hvor lenge barn kan interneres, samt at det må etableres et eget utlendingsinternat med sivilt preg.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur publiserte sin første besøksrapport fra Trandum i desember 2015.[4] Forebyggingsenheten konkluderte i rapporten at Trandum utlendingsinternat ikke var et egnet sted for barn, samt at barn hadde vært vitne til foreldre som forsøkte selvmord.

---

2 Rapporten er tilgjengelig fra: http://www.noas.no/wp-content/uploads/2015/02/ATI.pdf

3 E.J. Husabø og A.E. Suominen, *Forholdet mellom straffeprosesslovens og utlendingslovens regler om fengsling og andre tvangsmidler – En utredning avgitt til Justisdepartementet 02.03.2012*, 2012, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forholdet-mellom-straffeprosesslovens-og/id684064/

4 Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport Politiets utlendingsinternat på Trandum 19.-21. mai 2015*, 2015, tilgjengelig fra: https://www.sivilombudsmannen.no/getfile.php/rapporter/bes%C3%B8ksrapport%20trandum%20nettversjon%20endelig.pdf

Psykologforeningens menneskerettighetsutvalg publiserte også en rapport om Trandum i 2015.[5] Psykologforeningen fant at barn kan traumatiseres av å interneres på Trandum utlendingsinternat.

NOAS, Redd Barna og Amnesty International lanserte i 2016 fem krav til ny politikk, dersom norske myndigheter skal fortsette å internere barn.[6] Organisasjonenes krav var: 1) Kort maksgrense på 48 timer for internering av medfølgende barn. 2) Opprettelse av et eget utlendingsinternat for barnefamilier med sivilt preg og uten samme sikkerhetsnivå som Trandum (slik som i England), og at ingen barn bør plasseres på Trandum. 3) Innføring av en egen veilednings- og returprosess for barnefamilier, for å tilrettelegge for assistert retur. 4) Innføring av flere alternativer til internering. 5) Innføring av et uavhengig tilsyn med tvangsreturer, som pålagt gjennom EUs returdirektiv.

I april 2017 oversendte Justis- og beredskapsdepartementet en proposisjon til Stortinget med forslag til endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler.[7] Regjeringen foreslår å videreføre ordningen med internering av barn. De foreslår at internering av barn skal reguleres inn i utlendingsloven, men det settes ingen maksgrense. Forslaget innebærer, dersom det blir vedtatt av Stortinget i 2017, en lovfesting av dagens praksis med tillatt langvarig internering av barn.

1.2 Problemstillinger

Formålet med rapporten er å identifisere hvordan tvangsretur, inkludert internering, kan gjennomføres på en mest mulig barnesensitiv måte. NOAS og Redd Barna har undersøkt følgende problemstillinger:

- Hvordan har barn og foreldre opplevd (forsøk på) tvangsretur?
- Hvilke anbefalinger har barn og foreldre for å sikre en barnesensitiv tvangsreturprosess?
- Hvordan påvirkes barns helse og velvære av (forsøk på) tvangsretur?
- Hvordan reguleres tvangsretur og internering av internasjonale og nasjonale lover, forskrifter og retningslinjer? Hvilke rettigheter har barn?
- Hvordan stiller barnefamilienes erfaringer seg i lys av Norges menneskerettslige forpliktelser?
- Finnes det andre land som har en mer barnesensitiv (tvangs)returprosess enn Norge?

1.3 Struktur

Innledningsvis finner man rapportens forord, forkortelser og begrepsavklaringer, sammendrag og anbefalinger fra barna og foreldrene og fra NOAS og Redd Barna.

---

5 Psykologforeningen, *Rapport fra Psykologforeningens Menneskerettighetsutvalg etter besøk ved Trandum, politiets utlendingsinternat*, november 2015, tilgjengelig fra: https://www.psykologforeningen.no/content/download/46379/766173/version/1/file/MRU+Trandum+rapport+med+vedlegg.pdf

6 NOAS, Redd Barna og Amnesty International, Ingen barn på Trandum – Fem krav til en ny politikk, Dagsavisen, 22.09.2016, tilgjengelig fra: http://www.dagsavisen.no/nyemeninger/ingen-barn-p%C3%A5-trandum-1.781148

7 Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/09bcdb0cddef4f4c9 d26cbcb8703bfb8/no/ pdfs/prp2016201 70126000dddp dfs.pdf

I kapittel 1 beskriver vi bakgrunnen for rapporten og hvilke problemstillinger som undersøkes, samt rapportens struktur. Vi redegjør for metoden og informasjonsgrunnlaget som rapporten bygger på.

I kapittel 2 beskriver vi hva tvangsretur og internering er, samt beskriver de ulike fasene i tvangsreturprosessen. Her finner du også statistikk om internering og tvangsretur av barn.

I kapittel 3 beskriver vi barnas og foreldrenes opplevelser av de ulike fasene i tvangsreturprosessen.

I kapittel 4 oppsummerer vi og analyserer rapportens hovedfunn i lys av menneskerettighetsforpliktelser, rammene for politiets arbeid, relevante rapporter og forskning.

I kapittel 5 beskriver vi hvordan Storbritannia har satset på tilrettelegging av assistert retur for barnefamilier, samt hvordan de tilrettelegger for en mer skånsom og barnesensitiv tvangsretur og internering (når det brukes).

1.4 Data, metode og etiske refleksjoner

Rapporten er hovedsakelig basert på kvalitative intervjuer med barn og foreldre som har opplevd (forsøk på) tvangsretur, samt gjennomgang av internasjonale og nasjonale lover, forskrifter og retningslinjer.

Kvalitative intervjuer

NOAS rekrutterte barnefamilier som har opplevd (forsøk på) tvangsretur etter endelig avslag på asylsøknad og som bodde i Norge på intervjutidspunktet. Familiene som har opplevd tvangsretur til hjemlandet, har siden kommet tilbake til Norge. Familiene som har opplevd forsøk på tvangsretur opplevde enten at tvangsreturen deres ble stoppet på Trandum utlendingsinternat eller at retur ble avlyst etter at de hadde forlatt Norge, men før de hadde ankommet hjemlandet.

Vi har intervjuet 12 barn og 11 foreldre (8 barnefamilier) fra seks forskjellige land som har søkt asyl i Norge:

- Familier med oppholdstillatelse (5) og med (endelig) avslag (3) på intervjutidspunkt
- Familier som har opplevd forsøk på tvangsreturer (5) og gjennomførte tvangsreturer (3) i 2014 (7) og i 2015 (1)
- Lengeværende barnefamilier med mer enn tre års oppholdstid i Norge
- Alle familiene var internert på Trandum i opptil 24 timer, med unntak av én familie som var internert i over en uke.
- Barnas alder ved tidspunkt for tvangsretur: 4-17 år
- Barnas alder ved tidspunkt for intervju: 5-19 år

Vi har valgt å intervjue barn fordi de er sentrale bidragsytere når det gjelder innsyn i deres liv og opplevelser. Barna er eksperter på deres egne liv og deres løsninger på egne utfordringer er ofte bedre

enn våre. Forskning viser at «barns perspektiver ofte gir viktige bidrag til å forstå både helheten og nyansene i bestemte problemområder, samtidig som barn også fremstår som kompetente bidragsytere til forståelsen av komplekse fenomener».[8]

Vi har valgt å intervjue foreldrene om deres opplevelser av tvangsretur fordi barna også påvirkes av hvordan foreldrene behandles i påsyn av barn og foreldrenes opplevelsen av tvangsretur kan påvirke omsorgsevnen. Tvangsretur utgjør en situasjon hvor foreldrene taper kontroll over sin egen hverdag, noe som utfordrer foreldrerollen.

Intervjumetode og analyse

Vi anvendte semistrukturerte intervjuer med utgangspunkt i den dialogiske samtalemetoden (DSM), utviklet av Kari Gamst.[9] Intervjuene var delt opp i to faser:

1. Fri fortelling om tvangsreturen (i kronologisk rekkefølge)

2. Tematisk sondering med åpne, men konkrete spørsmål om:

    a. Pågripelse

    b. Transport til Trandum utlendingsinternat/Oslo lufthavn

    c. Internering på Trandum utlendingsinternat

    d. Uttransport

    e. Utfordringer i etterkant

På forhånd hadde vi utarbeidet en liste med momenter innenfor de forskjellige fasene som vi ønsket å sondere i fase to av intervjuene. En svakhet ved intervjuene er at ikke alle disse momentene nødvendigvis ble fulgt opp i alle intervjuer. Dette har forskjellige årsaker som for eksempel tidsbegrensede intervjuer og behov for prioriteringer underveis, uventede temaer som dukket opp, hensyn til barn som fremsto som utålmodige og menneskelig svikt på intervjuers vegne.

Vi brukte telefontolk under intervjuene med foreldrene, med unntak av én forelder som snakket engelsk. Barna ble intervjuet på norsk. Vi intervjuet foreldrene hver for seg. Vi intervjuet barna alene uten foreldre eller søsken tilstede. Intervjuene foregikk enten i familiens hjem eller på avtalt sted utenfor familiens hjem. Det ble tatt lydopptak av intervjuene. Intervjuene med barna varte fra fem minutter til 2.5 timer. Intervjuene med foreldrene varte fra 1.5 time til over 2.5 timer. Av anonymitetshensyn har vi ikke sjekket familienes historier med for eksempel PU eller mottak.

Intervjumaterialet ble transkribert og deretter kodet med både forhåndsidentifiserte koder og åpne koder som ble identifisert under gjennomgangen av intervjuene.

8 B. Berg og K.R. Tronstad (red), *Levekår for barn i asylsøkerfasen*, NTNU Samfunnsforskning, 2015, s. 26.

9 Kari Trøften Gamst, *Profesjonelle barnesamtaler*, Universitetsforlaget, 2011.

Etiske hensyn

Barn som informanter

Kvale (2001) og Haugen et al. (2012) har påpekt at «en tommelfingerregel i all forskning på sårbare grupper er at man bare skal bruke disse som informanter når den kunnskapen man søker ikke kan finnes andre steder».[10]

Forberedelse til intervjuer

Vi forberedte oss til intervjuene ved å foreta en sårbarhetsvurdering på bakgrunn av familiens asyldokumenter og andre relevante dokumenter som var tilgjengelig. Ved bruk av samtalemetoden DSM i utarbeidelsen av intervjuguider, sikret vi at intervjuene ble gjennomført på en barnesensitiv måte.

Informert samtykke

Foreldrene fikk først muntlig informasjon over telefon ved bruk av telefontolk:

- Prosjektets mål og hensikt
- Deltakelsen er frivillig og at man til enhver tid har rett til å trekke seg
- Informasjonen behandles fortrolig og intervjuer har taushetsplikt
- Muntlig samtykke fra foreldrene

Dersom foreldrene samtykket, avtalte vi å møte familien. I dette møtet fikk også barn informasjon om prosjektet, og fikk anledning til å ta stilling til deltakelse. Informasjonen ovenfor ble gjengitt på nytt til foreldre. Tolk ble anvendt. Under møtet fikk familien informasjon- og samtykkeskjema på sitt eget språk eller annet relevant språk som engelsk eller norsk.

Vi avklarte også familienes forventninger til prosjektet, og at prosjektet har ingen sammenheng med asylsaken deres. Familiene som hadde uavklart sak mottok allerede bistand fra NOAS. Det var viktig å tydeliggjøre overfor familier som hadde mottatt/mottar bistand fra NOAS at de ikke skylder NOAS noe og at deltakelse heller ikke vil ha betydning i framtiden dersom NOAS skal ta en ny vurdering av om bistand skal gis til familien.

Anonymisering

Alle deltakerne er anonymisert i rapporten. Noen familier valgte å samtykke til at vi kunne ta kontakt med PU, men vi valgte ikke å kontakte PU for informasjon om saken av anonymitetshensyn.

10 Se ibid., som referer til S. Kvale, *Det kvalitative forskningsintervju*, Gyldendal, 2001 og Haugen et al., *Foreldre og barns erfaringer i møte med barneverntjenesten i Trondheim kommune*, NTNU Samfunnsforskning, 2012.

Barn om deres egen deltakelse i prosjektet

Noen av barna uttalte seg om hvordan det var å delta i prosjektet:

> Jeg tror det var litt greit [ler]. Det var liksom «re-memories». Jeg tenkte at jeg ikke skulle huske noe, jeg liksom glemte alt. Jeg skulle begynne et nytt liv. Gutt (16 år)

> Det var vondt. Gutt (11 år)

> Veldig bra at jeg fikk sagt ut tingene mine. Men det går helt bra å ikke si noe også, jeg har det bra fortsatt. Gutt (12 år)

> Det var litt bedre å få det ut! Jeg skulle egentlig ha glemt det, men når jeg snakker med deg så fortsetter jeg bare å få det tilbake i hodet. Jeg vil ikke ha det inne i hodet mitt, men når jeg snakker med deg så får jeg det inn i hodet – jeg skulle jo egentlig glemme! Men ok! Så derfor var det litt sånn … Det er vanskelig å si hvordan det er. Rart! Litt rart og litt godt og litt sånn. Jeg har aldri snakket med noen sånn før, bare med hun som tar vaksiner. Hun spør noen ganger hvordan det var i [hjemland]. Men jeg har aldri sagt til henne om hele veien og sånn og hele ting. Det er bare hun som spør om hvordan det var. Jeg bare snakker med henne bittelitt. Jeg har aldri sagt det sånn som jeg sa til deg! Egentlig ville jeg ikke huske, jeg vet ikke hvordan det bare kom i hodet mitt! Men å få det ut, sånn [puster lettet ut]. Så det var bra! Jente (13 år)

> Veldig fint. […] Fikk minnene tilbake … […] Det er liksom litt fint å snakke om det også, enn å heller ha det inni seg hele tiden. Jente (13 år)

> Jeg synes det gikk helt greit. Gutt (12 år)

Dokumentstudier

Vi har gjennomført dokumentstudier av internasjonale og nasjonale lover, forskrifter, instrukser og retningslinjer. I tillegg har vi gjennomgått andre dokumenter som for eksempel uttalelser fra FNs Barnekomité, Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur, høringsuttalelse og årsmelding for 2016 fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, rapport om Trandum utlendingsinternat fra Psykolog-foreningens menneskerettighetsutvalg og en masteroppgave i sosiologi om internering på Trandum utlendingsinternat.

Korrespondanse med PU om rutinene for tvangsretur av barnefamilier er vedlagt rapporten. PU har på vår forespørsel utarbeidet statistikk over internering og tvangsretur av barn.

Vi har gjennomgått saksdokumentene tilhørende det første tilfellet i Norge hvor mindreårig har blitt innplassert på sikkerhetscelle på Trandum. Vi gransket dokumenter fra PU, barneverntjenesten, Legetjenester AS ved Trandum og ungdomspsykiatrisk avdeling ved AHUS.

Studietur

NOAS og Redd Barna har foretatt studietur til Storbritannia og Sverige i forbindelse med rapporten, med støtte fra Utenriksdepartementet. I disse landene har vi møtt representanter fra utlendingsforvaltninger, uavhengig tilsynsorgan og NGOer.

2 Tvangsretur og internering av barnefamilier i norsk sammenheng

Siden 2013, har Norge internert 794 barn[11] på Trandum utlendingsinternat.[12] I 2016 var medfølgende barn internert i forkant av 23 prosent av tvangsreturene (alle kategorier) og i forkant av 50 prosent av tvangsreturene (asyl-kategorien). [13]

2.1 Hva er tvangsretur og internering?

Dersom asylsøkere etter endelig avslag fra Utlendingsnemnda (UNE) har valgt ikke å returnere assistert med International Organization for Migration (IOM) og oversittet utreiseplikten, kan personen tvangsreturneres av Politiets utlendingsenhet (PU).

En tvangsretur kan skje kort tid etter det endelige avslaget, men det kan også skje flere år etter endelig avslag. Tidspunktet for tvangsretur kan avhenge av flere faktorer, inkludert manglende prioritering fra PUs side i den enkelte saken, utfordringer knyttet til identitetsavklaring (tvil om identitet), manglende aksept fra hjemlandet om å ta egne borgere i retur, eller at personer med endelig avslag aktivt motarbeider tvangsretur ved å gå under jorden.

Internering er administrativ frihetsberøvelse etter utlendingsloven § 106 i forbindelse med utlendingskontroll. Internering er ikke straff, men frihetsberøvelse i forbindelse med utlendingskontroll etter utlendingsloven § 106. Den norske utlendingsloven inneholder ingen egne vilkår for internering av barn og for hvor lenge barn kan interneres.[14] Utlendingsloven § 106 omhandler «utlendinger» på generelt grunnlag. Barn kan derfor interneres like lenge som voksne. Utlendingslovens henviser til straffeprosessloven «så langt de passer» gjør det videre vanskelig å forstå hvilke regler som gjelder og når. Siden 2012 har Justis- og beredskapsdepartementet visst om utlendingslovens problematiske utfordring. Husabø-rapporten påpekte nettopp disse problemene, i en utredning på bestilling fra departementet.[15] Prop. 126 L følger opp denne utredningen.

---

11 Medfølgende og enslige mindreårige barn.

12 Tall hentet fra Prop. 126 L, s. 48. Tallene fra proposisjonen stemmer ikke med tallene for 2015 som vi har fått fra PU i forbindelse med rapporten. Proposisjonen sier at 89 barn ble internert på Trandum, mens tallene fra PU viser at 104 barn ble internert. Dette gjelder både enslige mindreårige og medfølgende barn.

13 PU bruker følgende kategorier sin statistikk om tvangsretur og internering: Asyl, Dublin, Bortvisning og utvisning. I 2016 ble 484 medfølgende barn tvangsreturnert av PU (alle kategorier), hvorav 112 ble internert i forbindelse med tvangsreturen. I 2016 ble 184 medfølgende barn tvangsreturnert av PU, hvorav 93 medfølgende barn ble internert i forbindelse med tvangsreturen (asyl-kategorien). Tallene er innhentet fra PU i forbindelse med rapporten.

14 1. januar 2015 trådte en lovendring i kraft som indirekte lovfestet muligheten for å internere barn etter utlendingsloven: Lov av 12. desember 2014 nr. 70 om endringer i utlendingsloven (utvidelse av fremstillingsfristen ved pågripelse m.m. Endringen var ikke ment å endre rettstilstanden på dette punktet. Den var nødvendig for å gi barn uendrede rettigheter, når voksne utlendinger fikk svekket sine gjennom en utvidet fremstillingsfrist. Utlendingsloven § 106 fjerde ledd sier nå at: «Er den pågrepne under 18 år, må fremstilling [for fengsling] skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen».

15 E.J. Husabø og A.E. Suominen, *Forholdet mellom straffeprosesslovens og utlendingslovens regler om fengsling og andre tvangsmidler – En utredning avgitt til Justisdepartementet 02.03.2012*, 2012, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forholdet-mellom-straffeprosesslovens-og/id684064/

Grunnloven, EMK, SP og barnekonvensjonen setter klare begrensninger for internering av barn. Barnekonvensjonens artikkel 37 (b) krever at barn kun skal interneres som en siste utvei og for kortest mulig tid. Internering av voksne med ansvar for barn må vurderes nøye, i henhold til prinsippene om nødvendighet, forholdsmessighet og rimelighet. Blant vurderingstemaene er spesifikke sårbarhetsfaktorer og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn. Det må stilles strenge krav til når barn kan interneres enn for voksne. Barns sårbarhet gjør terskelen for å benytte internering høyere. Når barn interneres sammen med foreldrene, må en forhøyet terskel benyttes for hele familien.

2.2 Fasene i tvangsreturprosessen

Pågripelsen

Tvangsreturen starter som regel med en planlagt pågripelse av den som skal uttransporteres på sin bostedsadresse, ofte på et mottak.[16] I noen tilfeller blir utreisepliktige personer med ukjent bostedsadresse påtruffet på gaten av politiet i forbindelse med utlendingskontroll, og pågripes uten at dette har vært planlagt på forhånd.

Foto: Espen Rasmussen / VG

Transport til flyplass eller Trandum utlendingsinternat

Etter pågripelse blir vedkommende transportert av politiet med bil til flyplassen for en direkte uttransport til hjemlandet eller til Trandum utlendingsinternat. I noen tilfeller må politiet transportere vedkommende med fly fra lokal flyplass til Oslo lufthavn eller annen lufthavn med internasjonale avganger. I en del tilfeller blir personene som skal tvangsreturneres internert på Trandum utlendingsinternat.

Internering på Trandum utlendingsinternat

Internering på Trandum utlendingsinternat er administrativ frihetsberøvelse etter utlendingsloven. Trandum utlendingsinternat er for alle praktiske formål å regne som et fengsel. Men i motsetning til fengsler, driftes det av PU og ikke kriminalomsorgen. Ingen soner en strafferettslig dom på Trandum, som ikke har som formål å rehabilitere straffedømte. Men utlendinger som er dømt for straffbare forhold kan interneres på Trandum i forbindelse med tvangsretur til hjemlandet, enten etter endt soning i Norge, eller som en del av idømt straff i Norge. Andre utlendinger, som asylsøkere med

16 PU, Spørsmål og svar om retur, tilgjengelig fra: https://www.politi.no/politiets_utlendingsenhet/retur/sporsmal_og_svar_om_retur/

endelig avslag, er frihetsberøvet på Trandum av hensyn til ulike former for utlendingskontroll etter utlendingsloven § 106.

Faksimile fra aftenposten.no

Flesteparten av internerte barnefamilier er der i 24-48 timer, men det finnes også eksempler hvor barnefamilier har vært internert i over én måned på Trandums familieavdeling. Etter 24 timer som pågrepet på Trandum, må PU framstille barnefamilien for fengsling i Oslo tingrett. I dag kan PU begjære familier fengslet for to uker av gangen. Det finnes ingen absolutt maksgrense for barnefamilier, og i teorien kan barn interneres like lenge som voksne jf. EUs returdirektiv.

Trandum utlendingsinternat er omgitt av gittergjerder med piggtråd, overvåkningskameraer og flombelysning. Barnefamilier og enslige mindreårige sjekkes inn på Trandum i samme område som enslige voksne. Her sjekkes deres eiendeler og det gjennomføres en kroppsvisitasjon.

Foto: Espen Rasmussen / VG

Kroppsvisitasjon av voksne

Før man kan tas med til avdelingen, må voksne gjennom en kroppsvisitasjon og barn sjekkes ved en ytre manuell visitasjon. Voksne skal som hovedregel kroppsvisiteres ved førstegangsinnsettelse på Trandum.[17]

PU hadde tidligere en praksis for kroppsvisitasjon hvor voksne innsatte måtte stå nakne på huk over et speil. Hensikten med speilet var «å lettere avdekke ting som var skjult/gjemt/tapet på huden».[18] Slike kroppsvisitasjoner ble imidlertid fortsatt praktisert da familiene intervjuet i denne rapporten var internert på Trandum. Fysiske undersøkelser av kroppens hulrom er ikke tillatt.[19]

Ovennevnte praksis ble endret i august 2016.[20] Dagens praksis er at voksne ved kroppsvisitasjon må ta av alle klær, men det benyttes ikke lenger speil under visitasjonen.[21] Det kan skje at barn er tilstede og ser på kroppsvisiteringen av en aleneforelder, ifølge PU.[22]

17 PU, *Hovedinstruks for politiets utlendingsinternat*, pkt. 7.3.3 «Når innsattes person kan undersøkes», august 2016.

18 E-post fra PU datert 05.05.2017.

19 Straffeprosessloven § 157 og påtaleinstruksen §§ 10- 1 flg, se PU, *Hovedinstruks for politiets utlendingsinternat*, pkt. 7.3.2 «Hvilke undersøkelser som kan gjennomføres».

20 Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017.

21 Ibid.

22 Ibid.

Familieavdelingen

Trandum består av flere avdelinger: langtidsinternering (enslige menn), kortidsinternering (enslige menn), sikkerhetsavdeling, enslige mindreårige, kvinner og barnefamilier. Trandum har egne luftegårder for enslige menn, mens enhetene for kvinner og barnefamilier deler et uteområde.

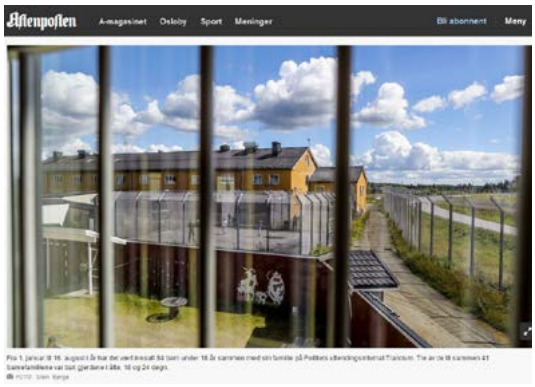
Når familier følges til familieavdelingen, som ligger «innerst», innebærer det at familier må bevege seg gjennom lange korridorer og passere flere låste dører som fører til avdelingene til enslige voksne.[23]

Avdelingen for kvinner og barnefamilier er delt opp i en enhet for kvinner og en enhet for familier med mindreårige barn. Det er en dør mellom enhetene.

Enheten for barnefamilier består av tre celler med plass til tre familier. Enheten har et eget lekerom for barn. Enheten et fellesrom med et lite kjøkken, samt sofa og tv.

BYGGER NYTT: I 2016 bodde 143 barn på familieavdelingen på utlendingsinternatet Trandum. Regjeringen vil bygge nytt for å bedre forholdene for barna.
FOTO: MARIT GJELLAN

Faksimiler fra nrk.no og aftenposten.no

Utlendingsinternatet har etablert et uteområde for familieavdelingen og kvinneavdelingen, tilgjengelig fra familieavdelingen. Området er dekket av gressplen og har en sandkasse og huskestativ. Området er omgitt av et rødt plankegjerde med påmalte figurer. På tross av dette gjerdet, kan man se gittergjerdene med piggtråd som er bakenfor plankegjerdet.

PU har opplyst at familieavdelingen har meget fleksible luftetider.[24] Rutinen er at de innsatte kan lufte seg 20-30 minutter om morgenen, en time på dagen og 20-30 minutter på kvelden.[25] PU har videre opplyst at det tilstrebes at de innsatte i størst mulig grad kan få gå ut og inn når de ønsker.[26]

PU har opplyst at familieavdelingen og kvinneavdelingen ofte luftes sammen.[27] PUs erfaring er at det har en positiv effekt for voksne og barn å treffe andre voksne mens de er på internatet.[28]

---

23 Uttalelse fra Ullensaker barneverntjeneste, se NOAS, Frihet Først, 2015, s. 98, tilgjengelig fra: http://www.noas.no/wp-content/uploads/2015/02/ATI.pdf

24 Ibid.

25 Ibid.

26 Ibid.

27 Ibid.

28 Ibid.

Innlåsing

PU praktiserte frem til sommeren 2016 innlåsing av barnefamilier i celle på familieavdelingen mellom kl. 21.00 og kl. 8.00. Denne innlåsingsperioden gjaldt alle på Trandum.[29]

Tidligere var praksis på familieavdelingen at dersom det kun var én familie på avdelingen, kunne celledøren holdes åpen.[30] Men celledørene ble låst dersom flere familier er internert.[31] Instruksendringen fra sommeren 2016 medfører at celledøren ikke lenger rutinemessig låses mellom kl. 21.00 og kl. 08.00.[32] Ansatte må nå sjekke avdelingen hver halvtime, dersom flere familier har døren åpen.[33] Familier kan selv velge om de ønsker å ha døren låst eller ikke.[34] Ifølge PU velger flesteparten av familiene å låse celledøren om natten.[35]

Ullensaker barneverntjeneste på Trandum utlendingsinternat

Ullensaker barneverntjeneste varsles av PU først når barnefamilier skal fremstilles for fengsling.[36] Barnevernet varsles ikke når barnefamilier sitter pågrepet på Trandum, med mindre det er forhold ved foreldrenes omsorgsevne/-vilje som tilsier at de må varsles.[37]

Barnevernet kan sette inn hjelpetiltak etter barnevernloven kapittel 4; ta barn ut fra Trandum for en «pause», økonomiske tilskudd eller gi foreldrene veiledning, jf. barnevernloven § 4-4.[38] Når barn fremstilles for fengsling etter utlendings-loven, uttaler barnevernet seg kun om alternativer etter kapittel 4 i barnevernloven, og ikke om alternativer etter utlendingsloven som for eksempel meldeplikt eller bestemt oppholdssted.[39]

Uttransporteringen til hjemlandet

Uttransporteringen til hjemlandet skjer ved at PU ledsager den/de som skal tvangsreturneres fram til ankomst i hjemlandet, hvor vedkommende overleveres til sitt hjemlands myndigheter. Noen ganger går det direktefly til hjemlandet. Andre ganger må de innom en transittflyplass.

---

29 Psykologforeningen, *Rapport fra Psykologforeningens Menneskerettighetsutvalg etter besøk ved Trandum, politiets utlendingsinternat*, november 2015, s. 10. Ifølge Sivilombudsmannen var/er adgangen til å låse cellene slik regulert i verken lov eller forskrift, se Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport – Politiets utlendingsenhet på Trandum 19.-21- mai 2015*, s. 33.

30 Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017.

31 Ibid.

32 Ibid.

33 Ibid.

34 Ibid.

35 Ibid.

36 NOAS, *Frihet Først*, 2015, s. 118.

37 Ibid.

38 Ibid., s. 120-22, og s. 124.

39 Ibid., s. 121.

Løslatelse fra Trandum utlendingsinternat

Det finnes tilfeller hvor uttransporteringen avbrytes på Trandum, eller etter at familien har forlatt Norge og er på vei til hjemlandet. Avbrutt uttransportering er som regel forårsaket av innvilgelse av utsatt iverksettelse etter omgjøringsbegjæring til UNE, eller dersom familien innvilges midlertidig forføyning[40] på grunna v rettslig behandling av deres sak. Men også utlendingens helse[41] eller handlinger av utlendingen(e) selv kan hindre gjennomføring av uttransporteringen.

Dersom familier løslates fra Trandum, vil PUs ansatte bistå med å finne transport tilbake til mottaket.[42] Familier vil da transporteres med buss eller innenlandsfly etter å ha blitt fulgt til avreisestedet av politiet.[43] PU samarbeider med UDI og lokalt politi om både reisen, ankomst på mottaket og videre oppfølging i etterkant.[44] UDI dekker reisekostnader til mottaket.[45]

40 Se: https://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/Oslo-byfogdembete/Tvangsfullbyrdelse/Om-midlertidig-sikring/Midlertidig-forfoyning/

41 Fit for flight-vurdering.

42 Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017.

43 Ibid.

44 Ibid.

45 Ibid.

3 Barnas og foreldrenes opplevelse av tvangsretur

3.1 Pågripelse

Pågripelse er en veldig skremmende opplevelse. De fleste familiene i denne rapporten ble hentet om natten, hovedsakelig før klokken fem om morgenen, ifølge familiene selv. Politiet hadde som regel nøkkel, og gikk derfor rett inn i familienes bolig uten å banke på. Familiene ble så transportert med bil eller fly til Trandum utlendingsinternat. Politiet hadde som regel sivile klær, men ikke alltid. Politiet brukte makt overfor ett barn i én av familiene som ble intervjuet, for å tvinge henne ut av bopelen. Flere familier beskrev at de ikke fikk nok tid til å gjøre seg klare, til å kle på seg, stelle seg og pakke.

Pågripelsen fremkalte emosjonelle reaksjoner hos barna som maktesløshet, redsel, sjokk, apati og skuffelse.

Særlig følgende elementer av pågripelsen ble beskrevet av barna som skremmende:

- Pågripelse før klokken seks om morgenen, som barna beskrev som «midt på natten».
- Politi som tar seg inn i familiens hjem med nøkkel. Dermed gis ikke familien anledning til å åpne døren selv.

3.1.1 Innledning

3.1.1.1 Emosjonelle reaksjoner

Barna uttrykte følelser og tilstander som redsel, nedtrykthet, sjokk, overrasket, skuffelse, apati og maktesløshet for å beskrive hvordan de opplevde pågripelsen.

Foreldre opplevde at barna reagerte med sjokk og redsel da politiet kom for å pågripe dem. Noen foreldre beskrev at barna begynte å gråte.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Gutt (12 år)[46] sov da faren hans vekket ham med en klem samtidig som han ble gjort oppmerksom på at politiet var der. Han ble redd da han så politiet, og gjemte seg bak far. Han beskriver:

[...] 'hvorfor er politiet her?' Så sa pappa at vi skal reise tilbake. Så begynte jeg å få tårer i øynene og begynte å grine siden jeg ble ganske lei meg.

Jente (13 år) ble sjokkert og trodde at faren tullet da han sa at de skulle reise til hjemlandet:

Så jeg trodde ikke på han når han sa det. Fordi jeg trodde han tullet.

Hun beskrev videre foreldrenes redsel og dette påvirket henne da familien skulle inn i bilen som transporterte dem til Oslo:

Så, så jeg at mamma, hun var sånn veldig redd. Pappa så ... de to var mest redde og da ble jeg også litt redd da. Men mamma og pappa de greide da å holde seg sammen og det var bra.

En annen 13 år gammel jente var på krisesenter med familien sin da politiet pågrep familien. Hun ble veldig overrasket og sjokkert, særlig fordi de bodde på krisesenter og fordi hun ikke visste om det endelige avslaget:

Hva er det som skjer? Hvem er det? Hvorfor er de her? Så de sa hei vi er politiet. Jeg ble så overrasket! Hvorfor er de her egentlig! [...] Så vi var litt redd også.

For trettenåringen var det vondt å se lillebrorens apatiske reaksjon:

Lillebroren min bare står rett opp ned, han har sagt

46 Oppgitt alder på barna er alderen på intervjutidspunktet.

ingenting. Han bare står ... Han var så redd tror jeg, han skrek ikke. Ingenting. Han bare sitter sånn [demonstrerer]. Bare kikker på vinduer sånn. Jeg spør han om det går bra? Men han snakker ikke med meg eller ... han bare sitter. Han var litt mer redd. Så jeg var veldig redd. Jente (13 år)

Jente (19 år), storesøsteren til trettenåringen ovenfor, opplevde at hun mistet kontrollen. Hun syntes det var vanskelig å kjenne at hun ikke klarte å ta ansvar som eldste barnet i familien:

Jeg er storesøsken så jeg måtte bare ta ansvar. Jeg klarte ikke det for jeg hadde det vanskelig selv. [...] Men jeg hørte bare sånne lyder [skrik] fra søsknene mine. Det er det eneste jeg hørte.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En far beskrev at alt barna gjorde var å gråte da politiet kom for å pågripe dem.

En annen far opplevde at sønnen var veldig redd og gjemte seg under sengen sin av redsel da politiet pågrep dem midt på natten.

En mor forklarte at barna reagerte med sjokk og gråt på pågripelsen. Foreldrene hadde ikke informert barna fordi de ønsket at barna skulle fokusere på livet i Norge:

Ungene de gråt veldig mye. Det var hulking og de fikk jo helt sjokk. De skjønte ikke hvorfor politiet var her. De spurte 'hva gjør de der', de spurte 'hva gjør de her?' 'hvorfor er de her?' Så sa vi at vi hadde ikke fortalt dem noen ting tidligere om noe som helst, vi ville bare at de skulle fokusere på skolen sin og kun tenke på det positive, ikke det negative. Og så når politiet da kommer så er de jo helt i sjokk.

En annen mor opplevde at datteren klenget seg til henne som reaksjon på pågripelsen:

Hun dro meg til seg, hun ville ikke gå eller løsrive seg fra meg. Hun ville bare holde meg fast i kroppen. [...] Det var hennes reaksjon. Mor

Tre foreldre beskrev at barna ble lei seg fordi de ikke kunne gå på skolen eller barnehagen på grunn av pågripelsen. En mor beskrev sønnens bekymring over å gå glipp av en skoleprøve samme dag som familien ble pågrepet.

Foreldre beskrev at de selv også reagerte med redsel og sjokk da politiet pågrep dem for tvangsretur:

Jeg ble helt sjokkert og jeg måtte grine. Det verste det var at to dager siden vi hadde snakket med advokaten vår og han sa til oss at dere skal ikke være redde fordi i [land] er det dårlig situasjon og de skal ikke sende dere tilbake. Og to dager etterpå, da skjedde det. Mor

Og vi ble så redde og jeg, hele kroppen min begynte å skjelve. Jeg visste ikke helt hvordan jeg skulle reagere. [...] jeg gikk i hvert eneste rom og kikket fram og tilbake som en gærning som skjønte ikke hva er det som skjer med meg, plutselig så er ikke dette mitt hjem lenger, nå skal jeg forlate det. [...] Jeg føler ikke det er nok ord til å beskrive den følelsen om alt det vi har gått gjennom. Mor

To foreldre beskrev at under pågripelsen så de fikk tanker om selvmord og ønsker om å dø:

Jeg bare føler for å drepe meg selv, fordi det er veldig vanskelig å se dem ta deg tilbake sånn og barna ... Det er veldig smertefullt! Mor

Foreldre bekymret seg under pågripelsen for hvordan livet i hjemlandet ville bli. En mor var bekymret for konsekvensene av manglende nettverk og penger ved retur:

[...] jeg hadde for meg et bilde av meg og barna uten penger i hjemlandet mitt, et sted hvor jeg ikke har noen kontakter, ikke folk som jeg kjenner. Det var det som bekymret meg [...] fordi Afrika, det blir ikke som her i Europa hvor du kan få hjelp fra et sosialkontor eller noe.

Fire foreldre beskrev maktesløsheten som opplevdes når politiet pågriper familier for å tvangsreturnere dem. En mor beskrev at hun opplevde seg verdiløs og uten rettigheter:

Jeg følte det var veldig ekkelt at jeg er en person som har betydd ingenting. Jeg bare følte at som jeg er søppel som de kommer og kaster ut fra sitt hjem. Så på den måten jeg også føler meg som at vi er ikke mennesker, at vi

er ingenting. Jeg har ikke noen som kommer og hører meg og mine meninger. Jeg er en person, men har ingen rettigheter, det er ingen som kan høre meg.

En annen mor beskrev også at hun følte seg som ingenting og maktesløs, mens mannen hennes sa at uansett hva de gjør nå så vil det være til ingen nytte.

3.1.2 Tidspunkt for pågripelse

Alle familiene som ble intervjuet ble hentet før klokken fem om natten, unntatt to familier. Familiene har oppgitt tidspunktet for pågripelse slik de husker det.

Barnas uttalelser om tidspunkt for pågripelse viser at pågripelse før klokken seks (PUs hovedregel) oppleves som «midt på natten» og at barn ikke bør pågripes da.

Ingen av familienes tvangsreturer var planlagt til samme dag som pågripelse. Det var planlagt at familiene skulle interneres over én natt på Trandum utlendingsinternat.

Barna som kommenterte tidspunktet for pågripelse beskrev at politiet kom «midt på natten». Disse barna opplevde å bli pågrepet før klokken fem om natten:

Foreldre opplevde det som et sjokk og skummelt å bli pågrepet av politiet mens de sov.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Jeg ble litt redd! Jeg tenkte hvorfor kommer politiet midt på natten? Gutt (13 år)

Jeg synes det er rart at de akkurat kommer på natten! Jeg tenker hvorfor kommer de på natten, det er jo ganske skremmende! Å komme midt på natten, når vi sover. Så kommer de og åpner døren selv, så kommer de inn! Gutt (12 år)

Det var ganske rart. Fordi midt på natta da sover jo alle. Jente (12 år)

Jente (13 år) sammenlignet politiet med tyver fordi de kom midt på natten og gikk inn i huset uten å banke på:

Hvis for eksempel noen kommer inn i ditt hus midt på natta, og så du tenker kanskje at det er en tyv som vil stjele eller gjøre en ting med deg og så vil du ringe til politiet og så ser du at det er selveste politiet som er der! Så, det er dumt at de kommer midt på natta, syns jeg.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En mor beskrev at familien i utgangspunktet hadde en konstant frykt for tvangsretur på denne tiden på grunn av andre tvangsreturer de kjente til:

Det var på morgenen klokka fem. Alle sov, ungene sov, vi sov. Det var som at vi hørte en bil komme og vi var jo kjemperedde. Fordi vi hørte hele tiden at de begynte å sende ut asylsøkere og det var om å gjøre å sende flest mulig, så vi var jo konstant redde. Bare vi hørte en liten lyd fra en eller annen bil så ble vi redde. Vi var kjemperedde hele tiden. Når jeg plutselig hørte en bil komme på natta, det første jeg gjorde var å reise opp og se fra vinduet om det var oss de kom for å hente. Så hele tida var det redsel inni oss, nå kommer de kanskje og tar med oss.

En far påpekte at man ikke bør pågripe familier klokken fem om morgen i sluttfasen av søvnen. Han mente man kan få hjerteinfarkt ved å bli pågrepet på det tidspunktet.

En mor sammenlignet, i likhet med sin 13 år gamle datter ovenfor, politiet med tyver:

Når du sover, da kommer noen inn, som det er tyveri eller sånn, som tyver kommer inn, også plutselig skal de bare utvise deg.

Noen foreldre reflekterte over hvorfor politiet velger å komme tidlig om morgenen og natten:

Jeg tenkte de kom så tidlig, klokka 5 i morges, morgentimene, for at de skulle gjøre det liksom at på en måte at ingen skal se hva som foregår. Mor

To mødre mente at opplevelsen ville være ubehagelig uansett tidspunkt for pågripelse:

Det blir sikkert en vanskelig situasjon uansett tida de kommer, men det verste selvfølgelig [er at de kommer] midt i natta. Mor

3.1.3 Sted for pågripelse

Alle familiene som ble intervjuet ble pågrepet i bolig tilknyttet mottak, med unntak av én familie som ble pågrepet på krisesenter.

Pågripelse på krisesenter

En familie ble pågrepet på krisesenter etter at mor hadde forlatt far. Familien fikk ikke anledning til å dra innom mottaket for å hente flere av tingene sine. Familien visste ikke hvor far befant seg, og fikk heller ikke informasjon om far ved pågripelse. Familien ble tvangsreturnert samtidig, og gjenforent i hjemlandet.

En jente reagerte sterkt på at de ble pågrepet på krisesenteret, et sted for de som trenger hjelp:

Først hadde vi en ting, du vet hva [problemer i familien], så vi var veldig redd for det. Så plutselig kommer et veldig stort problem. Så det blir sånn, herregud, vi er på krisesenter, det er en plass for de som trenger hjelp. Så de tar fra... Å herregud! De tar oss fra det stedet.

3.1.4 Hvordan politiet kom seg inn i boligen

Alle familiene som ble intervjuet opplevde at politiet tok seg inn i huset uten at familiene selv åpnet døren, med unntak av én familie. I det tilfellet hadde ikke politiet selv nøkkel og familien åpnet døren selv. Det varierte i hvilken grad politiet banket eller ringte på før de tok seg inn ved hjelp av nøkkel.

Barn syntes ikke det var greit at politiet hadde nøkkel og tok seg inn i hjemmet deres uten invitasjon.

Foreldre følte seg maktesløse, redde og sjokkerte da politiet selv tok seg inn i huset.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Jente (13 år) syntes ikke det var greit at politiet bare gikk rett inn i hjemmet deres:

Hva gjør dere her? Jeg har ikke gjort noe galt. Så hvorfor er dere her og hvorfor banka dere ikke på. Det er ikke bra å komme rett inn.

Gutt (13 år) var kjemperedd og syntes politiet var litt slemme fordi de gikk inn huset hans uten å banke på. Lillebroren hans, Gutt (12 år), syntes det var ganske rart at politiet selv åpnet døren deres:

Jeg synes det var ganske rart at de bare åpnet døren selv. Så kom de inn. Jeg tenkte hvordan fikk dem nøkkelen til døren vår? Plutselig så kom de bare inn og så sto de sånn som vakter gjør [viser med armene i kryss hvordan de står].

Guttenes lillesøster, Jente 7 år, var preget av at politiet slamret hardt i døren, og demonstrerte opplevelsen ved å slå hardt i gulvet under intervjuet.

Jente (5 år) trakk også særlig frem lyden av slamrende dør:

Om morgenen så skulle jeg i barnehagen, da vi hørte «bangen» og da så jeg en politi som det sto politi på. De skulle ta oss på fengsel.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En familie opplevde at politiet fiklet med låsen og brukte lang tid på å komme seg inn i huset. Faren opplevde dette som mentalt skadelig:

Det var politiaggresjon. Men jeg vil ikke kalle det sånn som aggresjon som man ser i Afrika. Litt mer høflig aggresjon liksom. Jeg snakker ikke om fysisk aggresjon. Jeg snakker mer om mentale og psykiske skader, den slags aggresjon snakker jeg om.

Hans kone trodde først at det var en tyv som forsøkte å ta seg inn, eller noen som var i nød. Da hun skjønte at det var politiet, så følte hun seg totalt maktesløs:

Når jeg så at det var politi som kom hit, så da tenkte jeg de har jo myndighet og de har jo makt, hva kan jeg gjøre, nå er jeg maktesløs så da tenkte jeg at jeg kan ikke gjøre noen ting mot denne makten.

En annen familie opplevde at politiet lagde mye bråk og slamret med døren, da de tok seg inn i huset. Faren opplevde kombinasjonen av tidspunkt for pågripelsen, måten politiet tok seg inn i huset på, samt antallet politifolk som traumatisk:

De slo inn døra når de kom. Og at du hører drønn og det betyr da at de banka inn, slo døra inn. I det de slo inn døra, jeg sto rett opp, og at hjernen min funka ikke, jeg glemte alt, ble sjokktilstand. Og ser rundt og ser at det er ganske mange som er der faktisk. Altså måten de kom inn på er jo traumatisk.

3.1.5 Politiets væremåte og kommunikasjon

Familiene som ble intervjuet hadde et blandet inntrykk av politiets væremåte og kommunikasjon med familiene. Noen barn mente politiet kunne kommunisert hva som skjedde på en bedre måte. Barna opplevde politiet positivt når de fikk informasjon fra politifolk med en rolig stemme, samt politi som lekte med dem. Foreldre som beskrev et positivt møte med politiet vektla god kommunikasjon.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Jente (12 år) syntes at politifolkene så sinte ut og at de sa litt strengt at familien måtte pakke tingene sine. Hun syntes de oppførte seg som om de var konger, og sammenlignet dem med «vanlig» politi:

En vanlig politi er ikke så veldig sint. Men han [«tvangsreturpoliti»] er jo litt sånn … […] han er sint og marsjerer noen ganger når han skal gå og ta folk. Han bestemmer over folk som han tar. […] de var jo veldig sånn nesten som de er konger. [Fordi] kongen er jo den som bestemmer over landet da. Og så de var jo litt sånn … sjefete.

Jente (19 år) våknet og så rett på politiet, som sa familien skulle tvangsreturneres. Hun følte at politiet kunne formidlet dette til henne på en bedre ved å bruke mer tid på å forklare det:

Det eneste jeg vet er at jeg var oppi sengen og når jeg våknet så så jeg politiet som sa at nå skal dere til [hjemland], og så synes jeg at det var veldig feil måte. Når du våkner, så blir du helt sjokkert når du hører en sånn veldig rar vanskelig ting fordi det var veldig vanskelig synes jeg. Du blir enda verre, enda mer sjokkert. Du må ta tiden for å forklare det på en fin måte kanskje, men selve situasjonen var veldig vanskelig.

Jente (13 år) beskrev at hun våknet av at fem politifolk som stirret på henne:

Du våkner, så er det fem menn som sitter der og stirrer på deg. Jeg ble sånn sykt skremt. Så jeg løp. Jeg sa ikke hallo en gang. Jeg bare løp ned, så rett til mamma inni rommet. 'Bare pass deg!'

Jente (13 år) opplevde videre at politiet fotfulgte dem rundt i leiligheten i tredje etasje. Hun mente at det hadde holdt at politiet sto ved døren:

Vi har ikke så veldig stort hus. Vi hadde to rom, et bad, et kjøkken, stue og en balkong. Og så de drev og gikk med oss hvor enn vi går, til og med doen. Balkongen, seriøst ingen kan hoppe ned fra balkongen. Tredje etasje hallo! Så de trengte liksom ikke å gå med oss hele tiden, så det var, det syns jeg var ganske dumt.

Jente (13 år) følte videre at hun ikke kunne si eller gjøre noen ting på grunn av politiets makt:

Dere kan ikke gå rundt sånn her, men jeg kunne ikke si noen ting fordi de er politiet og mye større enn meg og de er mer mektig på en måte. Og jeg kunne ikke gjøre noe med det, så … Synd.

Samtidig syntes Jente (13 år) også at politiet gjorde noen bra ting. Hun viste til at politiet var litt rolige og veldig snille med brødrene hennes siden de lekte med dem.

Andre barn hadde også delvis positive erfaringer med politiet under pågripelsen. Disse barna viste til at politifolkene var rolige, snakket ordentlig med barna og lekte med dem:

Jeg var redd for dem. Men de var litt snille. Jeg lekte også litt med dem og viste tingene mine. Sånn hesten min, lekehesten min. Jente (7 år)

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

Foreldre fortalte i liten grad om hvordan politiet kommuniserte hvorfor de var der. Foreldre som beskrev dette viste til at de fikk kort informasjon om at de skal tvangsreturneres fordi de er i Norge ulovlig. En mor beskrev sin opplevelse på følgende måte:

De politifolkene som kom for å hente oss i [by]. De har gjort jobben sin fordi da de kom for å hente oss, deres rolle var å arrestere oss, finne oss og ta oss med til Oslo. Det var det som var deres rolle og det var det de gjorde.

En annen mor syntes det var vanskelig da politiet sa at familien måtte ta med seg tingene og gå:

Vi dro derfra klokka syv og jeg gikk i hvert eneste rom og kikket fram og tilbake som en gærning som skjønte ikke liksom hva er det som skjer med meg, plutselig så er ikke dette mitt hjem lenger, nå skal jeg forlate det. Det var ... og de bare sier nå må vi gå, nå er det bare å ta med tingene og gå. Hvordan kan man si sånt, gjøre det på den måten?

Foreldre med positive erfaringer vektla oppførselen og kommunikasjonsevnen til politiet:

De har sagt fra begynnelsen, de politimennesker, at de skal behandle dere med respekt, med alt som barnevennlig, menneskevennlig, skal være stille og rolig, det er barn her. [...] Og så pappa aksepterer det, og sa akkurat han også snakket på samme måte som politiet. De var veldig koselige, veldig hyggelige. Far

En familie fant trøst i sin religion under pågripelsen, og samlet familien til bønn. Politiet fulgte først familien inn i rommet, men trakk seg tilbake og lot familien være i fred da de skjønte at familien ønsket å be.

3.1.6 Kontroll og maktbruk

3.1.6.1 Antall politimenn og bruk av uniform

Blant familiene som ble intervjuet, beskrev fem familier at antallet politifolk var overveldende. Tre foreldre beskrev at de følte seg som kriminelle på grunn av antallet politifolk. Flesteparten av familiene opplevde at politiet var kledd sivilt.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Flere barn følte at det var mange politifolk som kom for å pågripe dem.

Barna i en familie skildret hvordan de reagerte med frykt på grunn av antallet. Gutt (13 år) opplevde at hele huset ble fylt opp av 11 politifolk:

Det er ikke bra! Det var så mange politimenn at hele huset ble fylt opp! Nesten hver eneste politimann eller damer, noen sto her ved døren, noen sto her ved doen, noen utenfor døren, så ingen går ut eller ja ...

Broren hans, Gutt (12 år), beskrev også at politiet var overalt i huset, og at familien var omringet av politi. For ham var det antallet politifolk som gjorde ham redd:

Så var det mange politi, og det var det som gjorde at jeg ble ganske redd.

Flere av barna reflekterte over antallet politifolk som var med på å pågripe familiene deres. De påpekte at årsaken var at politiet ønsket å hindre at familiene rømte. Gutt (12 år) opplevde det slik:

[De omringet oss] for hvis noen prøvde å rømme ut, så hadde de tatt dem igjen.

Jente (13 år) mente at politiet hadde på seg politiuniform, og at de hadde batong. Hun følte at politiuniformen ville tiltrekke seg oppmerksomhet fra folk på gaten, og at de ville tro at familien hadde gjort noe galt:

Jeg syns det var ikke så veldig gøy egentlig [at de hadde på seg politiuniform]. Hvis de kommer sånn uniform

da tenker du på en måte at vi har gjort noe galt og det har vi ikke.

Gutt (12 år) beskrev at politiet hadde vanlige klær på seg, men også at de hadde noe som det sto politi på. Han påpekte at han da kunne forstå at det var politiet som var i huset deres, og ikke vanlige mennesker.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

Foreldre fra fem familier beskrev antallet politifolk som unødvendig mange. Flesteparten av familiene opplevde at politiet var kledd sivilt.

Tre foreldre beskrev at antallet politifolk gjorde at de følte seg som kriminelle. En mor beskrev videre at hun følte seg som en kriminell, og at det hadde holdt med to eller tre politifolk. En annen mor beskrev hvordan politiet hadde omringet huset deres:

Og da sa han det er våre folk, de står ute nå og står rundt hele huset, hele området, for å passe på at dere ikke stikker av nå. [...] Vi følte oss som noen kriminelle som har kommet til Norge. Som om vi har gjort noe galt som ikke var i henhold til loven og vi skjønte ikke hvorfor de gjorde det på den måten.

En mor opplevde at hennes autistiske sønn reagerte sterkt da fem ukjente politifolk pågrep dem i hjemmet deres. Selv i en dagligdags situasjon blir det for mye for dette barnet dersom han befinner seg blant flere ukjente mennesker. Hun beskrev at han begynte å hoppe og lage lyder:

Min sønn hoppet rundt, fordi hvis han ser for mange mennesker han lager lyd fordi han ikke liker å se for mye folk. [...] For min sønn, er det for mye. Hvis du og jeg snakker, tenker han at støy er for mye for ham. Han er bare roper, skriker, roper!

3.1.6.2 Påkledning og toalettbesøk under politiets tilsyn

Tre mødre beskrev at de måtte kle på seg under tilsyn av mannlig politi, på tross av at kvinnelig politi deltok i pågripelsen. Disse mødrene beskrev opplevelsen som svært ukomfortabelt og uakseptabelt. Ett voldtektsoffer reagerte særlig på dette.

Barn fortalte i liten grad om påkledning under pågripelsen. Ett barn fortalte om at han måtte kle på seg under politiets tilsyn, mens søsteren hans opplevde at de ikke fikk lov til å kle på seg fordi hun ikke fikk lov til å gå på do alene.

Blant foreldre og barn var det noen som fikk gå på do alene, mens andre måtte gå på do under politiets tilsyn.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Det var kun barna i én familie som fortalte om tilsyn under påkledning.

Gutt (16 år) fikk ikke lov til å gå på toalettet alene, da han skulle kle på seg. Politimannen sjekket badet først, deretter sto han ved døren og førte tilsyn mens gutten kledde på seg. Politimannen ga beskjed om at han må gjøre seg ferdig raskt fordi, fordi de ikke hadde tid. Gutt (16 år) opplevde tilsynet som skummelt, og at politimannen trodde han skulle rømme:

Jeg tror han tenker at jeg skal løpe?! Men jeg skal ikke gjøre sånn jeg! Ja det var litt skummelt også, han bare stod der, og så på meg.

Søsteren hans, Jente (13 år) fortalte:

Egentlig jeg tror vi fikk ikke lov fordi når jeg spurte om jeg kan gå på do så sa de at du kan men da må få vi en person til å gå sammen med deg. Jeg tenkte at hvis en person må være med meg på do, så vil jeg aldri gå på do! Det var ikke en situasjon å skifte klær i. De bare det må skje litt fort! Alt sammen var bare sånn å herregud!

Jente (13 år) hadde derfor på seg pysj under transporten til Oslo, som innebar å ta fly fra flyplassen til en av Norge største byer. Hun var bevisst hva personer på flyplassen ville tenke om dem:

Hvis noen folk ser på oss med soveklær, så kanskje de synes at vi er veldig rare! Politi og soveklær, hva tror de om oss?!

Barna i en familie, som opplevde at de ikke fikk kle på seg uten tilsyn, opplevde også at de ikke fikk gå på toalett alene.

Jente (13 år) opplevde at politiet først fulgte henne inn på toalettet, men at de respekterte henne da hun sa at de måtte vente ute:

Og så da jeg skulle på do, så var det noen som fulgte meg på doen, og så sa at jeg skulle skifte, så de måtte vente ute. Så lukket jeg døren.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En mor opplevde at mannlig politi førte tilsyn da hun var naken mens hun skiftet fra nattøy. Politiet svarte nei da hennes mann ba om kvinnelig politi i stedet. Kvinnelig politi tok først over tilsynet da mor gikk på toalettet og på nytt ba om kvinnelig politi:

Jeg hadde på meg nattkjole og så alt var jo, de kunne jo se brystet og alt, og jeg gjemte meg bak mannen min så de ikke skulle se noe som helst. Og mannen min sa la henne kle på seg i fred og ro. Og så de sa nei, de skulle stå der og følge med. De måtte stå der og se på, så jeg måtte kle på meg mens de så på.

En annen mor opplevde at mannlig politi ikke etterkom hennes og mannens ønske om at kun kvinnelig politi skulle være tilstede. Mannen hennes dro til slutt politimannen ut av rommet, slik at hun kunne få kledd på seg:

Jeg var nesten halvnaken. Da hadde vi sovet selvfølgelig. Jeg ba ham om å gå ut. Og mannen nektet å gå ut. Og jeg ba ham, det var bare sånn kvinnelig betjent der også. Jeg sa til han, at hun kan være der, stå her bare. Du bare går ut, så skal jeg ta på meg klær, men han nektet det. Også etter min mann snakket med han litt og ba ham om å gå ut litt for at jeg skal skifte klær, men han nektet også igjen. Mannen min dro han litt til døra, utenfor døra, og jeg klarte å kle på meg.

Denne moren beskrev videre politiets oppførsel som skamløst og respektløst. Hun følte at politiet verken viste respekt for henne som kvinne eller muslim:

Jeg må dessverre si at det er helt skamløst. Det som de har gjort. De vet hvem de kommer til. De vet at vi er muslimer. Og at en halvnaken dame må kle på seg. Uansett, religion spiller ingen rolle her.

To mødre beskrev at de reagerte på at mannlig politi gikk rett inn på soverommet under pågripelsen, uten å ta hensyn til at de sov nakne eller delvis nakne. Dette var spesielt vanskelig for en mor som hadde opplevd voldtekt i hjemlandet:

Jeg var bare i truse i sengen, så jeg hadde dratt opp lakenet på oss når de kom inn. Menn som du ikke kjenner kommer inn på rommet ditt og du er naken og det er ikke bra for meg. Vi kvinner, vi liker ikke å bli sett sånn. Vi svarte vi liker ikke å bli sett sånn, og det er ikke bra for oss da. Beklager, men jeg tror du har sett papirene mine, saken min. Når en kvinne allerede har vært voldtatt og veldig veldig redd og en mann kommer og du er naken da ... Det er vanskelig.

To mødre beskrev at de fikk anledning til å skifte på toalett eller soverom med lukket dør. En mor fikk lov til å kle på seg på soverommet med døren lukket uten tilsyn etter hun informerte om at de skulle kle på seg. En annen mor fikk beskjed om at de måtte kle på seg på badet, og ikke på soverommet, slik at politiet hadde oversikt over dem.

To foreldre beskrev at de ikke fikk gå på toalettet uten tilsyn. En far fortalte:

Han [politimannen] var inne på toalettet også. Det er bare dumt, helt dumt. [...] Dyr er bedre behandlet her.

En mor opplevde at to politifolk så på henne mens hun skiftet selv, samt stelte og kledde på sin autistiske sønn. Hun reagerte også på at hun ikke fikk tilstrekkelig tid til å stelle barna sine.

En annen mor opplevde at politiet respekterte hennes ønske om å få gå på toalettet uten tilsyn.

3.1.6.3 Tilgang til telefon

Blant familiene som ble intervjuet, var det kun én familie som fikk lov til å bruke telefon un-

der pågripelsen. Foreldrene opplevde det som negativt at de ikke fikk bruke telefon under pågripelsen for å gi beskjed til advokater og venner.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En mor opplevde at politiet tok telefonen fra henne da hun grep etter den. Hun følte seg maktesløs:

De tok telefonen fra meg så det betyr at jeg hadde ingenting, jeg kunne ikke gjøre ingenting. Det var de som eide alt.

En annen mor fikk hjelp av en politimann som snakket språket hennes til å kontakte sine venner, og han forklarte selv på telefon til dem hva som foregikk. Hun opplevde politimannens hjelp som positivt.

3.1.6.4 Pakking av familiens saker

Blant familiene som ble intervjuet fortalte tre foreldre at de ble apatiske, og noen måtte ha bistand til å pakke.

Barna fortalte i liten grad om pakkingen. Noen av barna som beskrev pakkingen viste til at de ikke likte at politiet pakket for dem.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Gutt (13 år) likte ikke at politiet bare kom inn og begynte å pakke tingene deres. Han var kjemperedd:

Jeg synes de var litt slemme. [...] [Fordi] de bare åpner døren uten å banke på, og så begynner de å pakke og ta tingene våre og alt sånt. [...] Jeg var kjemperedd faktisk! Jeg hadde ikke lyst til å reise.

Gutt (12 år) opplevde at politiet tok sparegrisen hans og sa at den nå tilhørte politiet. Han syntes ikke det var bra.

Jente (13 år) var lei seg fordi hun ikke fikk ta med seg fuglene sine. Hun fortalte videre at hun var opptatt av å få med seg bøker på norsk:

Jeg tenkte at, i hjemlandet så har de helt hundre prosent sikkert ikke norske bøker der, så jeg tok med den blå sekken min, skolesekken, og så tok jeg noen bøker jeg likte å lese, inni der [...]

Familien som ble pågrepet på krisesenteret hadde flesteparten av tingene på mottaket hvor de vanligvis bodde. De fikk ikke anledning til å dra innom mottaket for å hente tingene sine. Barna opplevde heller ikke at de fikk nok tid til å pakke det de hadde på krisesenteret, og at politiet pakket for dem:

Vi fikk ikke tid til å pakke, pakke alle klærne våre. Jeg ville ha sagt at jeg vil ha litt mer tid til å pakk. Men vi fikk ikke så tid. [...] Jeg tror det var litt vondt å gjøre sånn. Veldig dumt. Gutt (11 år)

Og de gir oss ikke nok tid, de sa at vi må kjappe oss. De bare tok tingene våre og la det i bagasjen, de gjorde det meste selv. Vi ville gjøre det selv, men vi hadde ikke nok tid. Jente (19 år)

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En mor fortalte om at politiet tok fra dem gavene til sønnen som hadde bursdag den dagen, samt at datteren måtte la fuglene sine være igjen:

Mitt yngste barn, han hadde bursdag den dagen og jeg hadde kjøpt alle gavene og pakket alle gavene til ham. Og til og med da politiet tok oss alle sammen, barna, de ville ta med seg de gavene, men politiet tok alle gavene med dem. Når han husker det der, så griner han av det. Barna mine har bedt om å få tilbake de gavene og de sa til dem, dere får dem når dere er framme. Min datter også, hun hadde noen fugler også der på terrassen. [...] Jeg roet henne litt, jeg måtte bare lyve til henne og si vi skal passe på dem.

Tre foreldre beskrev at de ble apatiske og hadde problemer med å pakke. En far beskrev at han klarte til slutt å pakke, men først etter å ha samlet tankene sine:

[...] vi fikk lov til å pakke, men vi kunne ha samlet litt mer, men da ble vi, var vi sånn ... som man sier tatt på senga, så vi måtte samle tankene om hva vi skulle gjøre. Vi var helt satt utafor.

En mor fikk lov av politiet til å få hjelp til å pakke fra sin venninne siden hun var apatisk.

3.1.6.5 Bruk av makt

Blant familiene som ble intervjuet, var det kun én familie som rapporterte om maktbruk under pågripelsen. Ett av barna beskrev at politiet brukte makt for å ta henne ut av huset og inn i bilen. Ett av barna og moren beskrev også at politiet hadde truet dem med maktbruk og bedøvelse for å få familien til å samarbeide.

Familiens opplevelser og reaksjoner

Moren fikk beskjed om at hun ikke hadde annet valg enn å bli med politiet, og at hun kunne bli «angrepet» dersom hun ikke blir med:

> Du må være med oss uansett, og du har ikke noe valg, du kan ikke forsvare deg. Jeg har sett på barna mine at de gråter så mye, og de har vært veldig redde også. De sa at hvis du ikke vil være med oss så kan vi angripe deg. Så på grunn av barna har jeg blitt enig i at jeg må være med dem. Det er bare på grunn av barna.

Hun og sønnen beskrev uavhengig av hverandre at politiet truet med å bruke bedøvelse for å få familien til å samarbeide:

> Hvis dere ikke kan være stille, har vi en medisin som vi kan bruke, sånn at dere blir bevisstløse. Og dere må forstå at vi har en medisin som vi kan bruke på dere. Politiet brukte meg og sa at jeg må forklare til barna. Mor

> Han sa til mamma at hvis hun ikke gjør sånn som han vil så skal han bruke «force». Mamma sa at vi må gjøre sånn som de vil. [...] De fulgte mye med på meg og søsteren min. De sa til oss at de hadde gassgreier. De sa til mamma at hvis vi ikke gjør som de vil, så skal de bruke den. De sa de har lov å bruke den, hvis mamma ikke ville dra med dem. Også vi var redde, også vi prøvde ingenting, vi bare gråt. Det var skummelt. Gutt (16 år)

Politiet brukte makt mot Jente (13 år) da hun motsatte seg pågripelsen ved å sette seg i sengen med armer og ben i kryss og sa at hun ikke ville gå:

> Så etter det så tok de meg, to i foten min og en i handa mi så de tok meg sånn [viser at de tok henne under armhulene og i føttene og løftet henne]. Jeg bare roper at jeg ikke vil gå. De bare tok meg rett i bilen. Så jeg vet ikke hva som skjedde egentlig. De bare satte på sikkerhetsbeltet og jeg bare 'nei, jeg vil ikke gå!' De låste døren, så bare begynte de å kjøre.

Jente (13 år) tenkte at situasjonen kunne ha endt annerledes og at hun kunne ha villet samarbeide, dersom politiet hadde kommunisert med henne på en annen måte. Hun reagerte på at politiet snakket til henne med en rask og hard stemme. Hun hadde ønsket at politiet tok seg bedre tid til å snakke med henne med en myk og rolig stemme:

> Man må få litt tid, så de kan si snille ting til meg. Sånn: du må gå [sier dette sakte med en myk og rolig stemme]. De kan ikke sånn: Nei, du må gå med en gang, hvis du ikke går med en gang så skal vi bare ta deg i bilen! [sier dette fort med en hard stemme] De gjorde sånn med meg. De må si litt snille ting. For eksempel, det er sånn, vi kan ikke gjøre noen ting, vi fikk bare en beskjed, vi er bare politiet [sier dette sakte med en myk og rolig stemme]. De kan si det til meg! Men de bare; nei, du må gå nå! [sier dette fort med en hard stemme].

3.2 Transport til Trandum utlendingsinternat

Tre av familiene vi snakket med ble transportert til Oslo med fly, mens resten ble transportert med bil. Transport til Trandum utlendingsinternat var fasen familiene fortalte minst om, med unntak av Jente (13 år) som opplevde maktbruk fra politiet.

Barn beskrev transportetappen som en fase hvor tankene fikk til hva som ville skje ved retur. Jente (13 år) opplevde at politiet brukte makt for å få henne om bord i flyet.

Barn i en annen familie beskrev at politiet gikk i ring rundt dem på flyplassen.

Fire av åtte familier fikk ikke anledning til å ringe advokat under transportetappen.

3.2.1 Tanker, følelser, samtaleemner og reaksjoner under transporten

Familiene beskrev transporten som en fase hvor tankene gikk til hva som ville skje ved retur og forberedte seg på dette.

Familienes opplevelser og reaksjoner

Far beskrev reisen til Trandum som en veldig trist og vanskelig reise, hvor barna gråt. Han beskrev at familien bekymret seg for hva som ville skje med dem i hjemlandet:

> Det var veldig trist reise. Kl. 4-5, tidlig om dagen reiser vi og vi vet hva er det som venter på oss. Vi, kona og jeg, når vi reiser tilbake til hjemlandet. Det var en trist og vanskelig reise. Også barna gråter. Barna gråt gjennom reisen og det var veldig trist. Politiet kan være vitne og de så at de gråt hele tiden.

Sønnen hans, Gutt (12 år), fortalte at familien ikke snakket under bilturen, noe han beskrev som uvanlig. Han fortalte at familien var lei seg, og derfor helt stille. Han beskrev at politiet måtte stoppe bilen da moren hans ble syk og kastet opp mange ganger:

> [Bilturen] var ikke greit. Jeg sov. Mamma kastet opp masse ganger. [...] [Fordi hun var] bilsjuk eller lei seg.

En annen familie ble også transportert med bil til Trandum utlendingsinternat. Foreldrene beskrev at de forberedte seg på hva som ventet dem i hjemlandet, og la strategier for å beskytte seg selv der. Faren sa det slik:

> Jeg har snakket med kona mi om hva som skal skje, vi skal reise til [hjemland]. Hun må passe på barna. Og kanskje jeg skal med en gang bli tatt av regimestyrker i [hjemland]. Og kanskje jeg skal sitte i fengselet, så hun må passe på barna. Hun må finne en vei til å gå ut av [hjemland]. Vi forberedte oss. Vi har på en måte planlagt, hvordan vi skal oppføre oss, eller hva vi skal gjøre i [hjemland].

Faren fortalte videre at han forberedte barna ved å si at det er gud som har beordret at dette skal skje, og at barna må være mer voksne og tålmodige, og at familien må holde seg samlet som en enhet.

Moren beskrev at barna trodde de bare skulle til hjemlandet en kort tur. Da moren forklarte at de ikke skal tilbake til Norge, reagerte barna med sjokk:

> 'Alle våre venner er her. Vi kan ikke bare forlate tingene våre!' Og til om med jenta sa 'hvordan skal jeg forlate fuglene mine?'

Faren beskrev datterens sterke reaksjon:

> Men datteren min reagerte veldig, for hun har sagt mye om miljø, om vennene hennes og hun var helt sikkert redd og usikkert. [...] Hun var veldig veldig misfornøyd. Hun var veldig lei seg. Hun var veldig trist. Det var veldig trist for henne.

Datteren, Jente (13 år), beskrev stillheten i bilen, og at familien var lei seg. I bilen tenkte hun på hva som skulle skje, og hadde vanskelig for å fatte dette. Hun fortalte om hvordan hun prøvde å motivere seg selv:

> Først så tenkte jeg på alt det dumme som skulle skje og så når vi var inne i bilen så liksom bare okay nå må du

skjerpe deg, liksom ikke alt er så dumt da, så, så prøvde jeg å tenke på det gode. Så det var ikke så veldig masse gode ting der, egentlig. Det eneste gode var at jeg kommer til å møte familien, og se hjemlandet mitt, hvordan det ser ut der.

Så begynte hun å tenke på den pågående krigen i hjemlandet sitt, og hva moren hadde fortalt henne om hvordan det var å være en jente i hjemlandet. Moren hadde fortalt at jenter gifter seg veldig unge, må gå sammen med familien sin i det offentlige, ikke gå alene med gutter og ikke kan gå på skole. Hun beskrev at hun ikke ønsket seg et slikt liv; det motsatte av hennes liv i Norge.

Hun tenkte også på skolen og vennene sine i Norge. Hun ønsket å ringe vennene sine da hun satt i bilen:

[...] men så i bilen så tenkte jeg på sånn sykt masse ting og så ... på skolen, vennene og sånn. Så jeg tenkte hvis jeg bare kunne ringe en av de og si ifra sånn at, de kom helt sikkert ikke til å få vite det med en gang, så jeg hadde lyst til å ringe bestevenninnen min og si ifra til henne at jeg kom til å savne henne for det er ikke sikkert jeg kan ringe henne i hjemlandet. Det var det jeg tenkte. Så ja, og så satt jeg og tenkte på sykt masse ting i bilen.

Jente (12 år) fra en annen familie beskrev at hun ikke visste hva som skulle skje da hun satt i bilen:

Når vi kjørte, jeg visste fortsatt ingenting da. Fordi jeg var helt normal. Jeg trodde at vi skulle dra på ferie eller noe sånt.

3.2.2 Kontroll og maktbruk

Blant familiene som ble intervjuet, beskrev tre familier at toalettbesøk skjedde under tilsyn av politiet under transportfasen, mens to andre familier beskrev at politiet sto utenfor toalettdøren. Fire familier opplevde at de ikke fikk anledning til å ringe advokat, selv om PU sier at de skal tilrettelegge for det. Disse familiene fikk heller ikke ringe vennene sine. Tre familier fikk anledning til å ringe advokat/venner.

To familier beskrev at politiet brukte makt på flyplassen. Jente (13 år) opplevde at politiet bar henne om bord i flyet og holdt henne for munnen da hun skrek. To familier reagerte negativt på at politiet gikk i en sirkel rundt dem på flyplassen, og at dette tiltrakk seg en del oppmerksomhet fra andre på flyplassen.

Familienes opplevelser og reaksjoner

En mor fortalte om da politiet omringet dem på flyplassen:

De var rundt oss hele tiden. Det var to foran og så var det vi i midten. Og så var det noen bak og noen på sidene. De passet på hele tiden at vi ikke skulle løpe og eller stikke av. Så hvis vi satte oss ned på stolene, så fortsatt var de rundt oss.

Hun opplevde seg krenket og flau, og at folk rundt dem på flyplassen så på dem som kriminelle:

Det var rett og slett flaut. Vi følte oss veldig krenket. Vi hadde ikke gjort noe galt følte vi, men alle andre så på oss som vi hadde gjort noe veldig kriminelt.

En annen familie snakket morsmålet sitt i bilen, og fikk beskjed av politiet om å snakke norsk. Familien valgte da å ikke snakke. Jente (13 år) fortalte:

De sa 'kan dere snakke norsk, hvis ikke, så ikke snakk!' [...] Det var en dame som sa det; 'Kanskje det er bedre å snakke norsk, fordi vi vet ikke hva dere egentlig snakker om.' Så vi trodde at vi ikke skulle snakke. Det ble litt bedre at vi ikke snakket. Så vi snakket ikke så mye.

Søstrene i familien, Jente (13 år) og Jente (19 år), reagerte på at moren deres ikke fikk lov til å ringe advokaten sin og et familiemedlem under bilturen til flyplassen:

[I bilen] mamma har sagt kan jeg ringe advokaten min? De bare nei, du har ikke lov, du må vente til vi kommer til Oslo. Mamma bare skrek og sa vær så snill, jeg vil bare ringe advokaten min - jeg må få lov til det!! De bare nei, du har ikke lov! Kan jeg ringe tante, til mamma trur jeg ja. Hun bare nei, du har ikke lov! Hun bare, nei du har ikke lov! Mamma bare vær så snill, kan jeg få en ring til advokaten min?! Hun bare nei, du har ikke lov! De bare

nei! De bare sa nei, de sa vi skal få mobilen din. Du har ikke lov. Bare ok. Jente (13 år)

Jente (19 år) syntes dette var skummelt fordi hun ble bekymret for hva som ville skje dem nå og tilbake i hjemlandet.

Denne familien opplevde at to ekstra politifolk sluttet seg til følget da de kom til flyplassen. Politiet gikk i ring rundt familien på flyplassen, noe som barna reagerte sterkt på:

De laget ring rundt oss, så vi fikk ikke lov til å gå sånn vanlig! De lager sånn ring når vi går, de begynte å gå! En stor ring! Jeg bare, 'kan vi gå da?' De bare jo, 'dere kan gå!' Jeg bare' vi kan gå vanlig da?! alle kikker på oss!' Det var ikke vanlig. Jente (13 år)

Når vi gikk ut så var dem rundt oss. Så vi ikke gjorde noe. Så, hvorfor gjør de sånn? Altså, hvorfor? Men de var jo det likevel, da vi gikk ut, når vi var oppe, så var dem 2-3 stykker att med oss. Så jeg var redd. [...] Vi gjorde ingenting. [...] Det er ikke så vanlig [at politiet går i ring rundt folk]. Gutt (11 år)

Broren deres, Gutt (11 år), beskrev videre at familien var redde da politiet sirklet dem inn på flyplassen for å hindre at de stakk av:

Så jeg var veldig redd. Alle sammen var sånn ... Søstera mi, broren min, alle var redde ...

Jente (13 år) beskrev videre hvordan folk på fly-plassen så rart på denne familien som var omringet av politi:

Nesten alle sammen kikket på oss, de kikket på oss veldig rart. Kanskje de tror at vi har gjort noe feil og derfor har de med seg så mye politi. Eller kanskje de tenkte noe om flyktninger. Det er mange som tror at flyktninger er her bare for å stjele og gjøre noe feil. Kanskje det var derfor, kanskje de tror det var sånn at vi har gjort noe feil. Derfor kan vi ikke gå sånn vanlig.

Hun ønsket at de hadde fått litt mer plass rundt seg; at de kunne gå som vanlig:

Men de sa nei, dere må gå sånn. De tror kanskje at vi skal gå eller noe sånt.

Hun opplevde at hun også på flyplassen var under politiets tilsyn da hun gikk på do:

Jeg spurte dem om jeg kan gå på do, så de sendte med meg to politidamer. Så når jeg skulle gå inn på do, så jeg fikk ikke lov til å låse døren. En politidame var ute og en var inne i doen sammen med meg. Så hun bare snudde seg sånn [hun demonstrerer og viser at politidamen snudde ryggen til henne], bare med en fot i døra. Jeg bare herregud, hva er det de driver på med?! Kan jeg ikke gå på do alene en gang! De bare 'nei, du har ikke lov til å låse døren! Du kan gå på do som vanlig men med meg.' Jeg bare 'ka farsken, skal jeg gå på do med deg?!' Hun bare 'ja', og hun bare snudde seg sånn. Jente (13 år)

Hun syntes det var vanskelig å gå på do i denne situasjonen. Hun klarte å tisse, på tross av redselen:

Jeg fikk tisset, men jeg var så redd!

Hun beskrev videre hvordan politiet håndholdt henne da hun ble eskortert fra toalettet og tilbake til familien, noe hun ikke ville. Jente (13 år) reflekterte over hvorfor politiet ikke lot henne gå på do alene; kanskje politiet tenkte at hun vil nekte å gå ut siden hun satt så lenge på rommet da hun ble pågrepet:

De to holdt hånden min sånn her [hun demonstrerer hvordan politiet holdt henne i hånden]. De bare holdt meg i hånda. Jeg bare kan du slippe hånden min, jeg vil ikke holde hånden din. Hun bare nei, du har ikke lov! Jeg bare herregud, bare la hånden min gå! De bare nei vi kan ikke. Vi har beskjed om at vi skal sende dere til Oslo, du kan gjøre alt du vil i Oslo.

Hun hadde et stort behov for å være litt alene, og hadde lyst til å skrike:

Kanskje jeg bare skrek [hvis jeg hadde fått gå alene]? Jeg føler meg litt bedre når jeg skriker litt alene. Kanskje jeg føler litt bedre hvis jeg får gå på do alene, sånn vanlig. Og ikke sammen med en annen person.

Hun beskrev at politiet bar henne inn i flyet med makt:

De hentet meg ut av bilen og bar meg opp trappen. De satte meg ned i setet. De setter flybeltet på meg helt trangt, så jeg ikke skal røre meg.

Hun mente det var unødvendig og veldig skremmende at politiet brukte makt for å få henne om bord, og at de kunne fått henne til å samarbeide ved å snakke med henne:

De kunne ikke gjøre sånn, synes jeg! De må være litt snille og si snille ting! [Jente (13 år)], det går bra! Du må det, du må være rolig, det går bra videre, vi er sammen med deg. Dere har hus, dere skal gå på skole. De kan bare si sånt. Men de har bare sagt sånn, nei, du må være rolig og holdt over munnen min. Jeg var veldig skremt!

Hun klarte ikke sette ord på hvordan hun opplevde maktbruken:

Jeg vet ikke hvordan jeg skal si det! Det var veldig rart! Jeg føler meg veldig sånn ... Å herregud hvordan kan de gjøre noe sånt?

Hun beskrev også at politiet eskorterte storesøskene hennes, samt moren, om bord i flyet ved å holde dem i armen:

Storesøskene mine hadde ikke tenkt til å gå eller de har ikke ropt. De har ikke gjort noe, de bare gikk! Allikevel så holdt politiet dem i armen! De holdt mamma sånn skikkelig, med to armer.

Hun beskrev hvordan politiet holdt henne over munnen hennes, da hun skrek om hjelp da de kom til flyet:

Når vi kom til flyet så skrek jeg hjelp meg, jeg vil ikke gå. Så de holdt munnen min sånn [K tar hånden sin og dekker munnen sin med hånden på langs]! Sånn at jeg ikke skal rope!

Hun fortsatte å skrike ombord i flyet, og opplevde at cabinansatte så rart på henne og gikk bort fra dem da de så at politiet holdt over munnen hennes:

De som jobber på flyet kikker veldig rart på meg. Derfor tok politiet på munnen min. Nei, jeg vil ikke! Når de så at politiet holdt munnen min, så bare gikk de bort. De ville ikke se egentlig.

Hun hadde aldri opplevd at noen hadde holdt henne over munnen slik:

Det var første gang noen holdt hånden sin over munnen min for at jeg ikke skulle snakke! Mamma eller pappa har aldri gjort sånn! Ikke søsknene mine heller! Jeg følte meg veldig rar. Mamma, som er en nær person, har aldri sagt ikke snakk eller holdt munnen min! Jeg var så redd egentlig! Hvorfor holder de meg på munnen min?

Hun fikk ikke sitte sammen med familiemedlemmene sine under flyturen til Oslo. Hun tenkte at hun ville hatt det bedre dersom hun fikk sitte sammen med søsknene sine:

Hvis storebroren min for eksempel skal sitte ved siden av meg, så skal han ikke si sånt til meg. Han bare klemmer meg hardt og sier snille ting til meg. Og jeg blir litt rolig! Sånn kanskje jeg skal slappe av litt!

Hun ønsket bare å skrike da hun satt ved siden av politidamen. Men hun fikk beskjed av henne om at hun ikke kunne skrike, noe som gjorde at hun fikk vondt i magen sin:

Hvis noen skal si til meg du må ikke skrike, så føles det litt mer vondt! Du får sånn skikkelig vondt hvis noen sier det. Du får litt vondt i magen. Hvis jeg skriker, du kanskje føler deg litt bedre og du har sånn ... Hvis du ikke skriker, du får veldig vondt inne i deg. Så derfor må jeg skrike, men jeg fikk ikke skrike. Så derfor snudde jeg meg og skrek.

Hun tenkte at politikvinnen kanskje ikke visste hvordan hun følte seg, og at hun ikke visste hvordan det er i hjemlandet deres.

3.3 Trandum utlendingsinternat

Intervjuene med barna fant at Trandum opplevdes som et fengsel og barna var veldig bevisst at de er frarøvet sin frihet. Barna hadde vanskeligheter med å forstå hvorfor de er på et slikt sted; et sted for kriminelle. Barna brukte ord som redd og skummelt for å beskrive hvordan de hadde det på Trandum. Noen barn slet med å få sove mens de var der.

Intervjuene med foreldrene fant at interneringen utfordret og påvirket foreldrenes mentale helse og omsorgsevne. Foreldre beskrev seg som hjelpeløse og verdiløse mennesker som ble behandlet som kriminelle. Særlig kroppsvisitasjonen hvor de sto nakne på huk over et speil mens ansatte på Trandum sjekket kroppens hulrom, opplevdes som spesielt nedverdigende. Dette gjaldt i enda større grad for enslige mødre som opplevde at barna bevitnet kroppsvisitasjonen.

3.3.1 Innledning

3.3.1.1 Trandum oppleves som et fengsel

Alle barna, unntatt to, kalte Trandum for et fengsel. Barna gjorde det i forbindelse med sin frie fortelling eller når de svarte på åpne spørsmål om hvordan de ville beskrive dette stedet i Oslo hvor politiet tok dem eller andre spørsmål som ikke handlet om Trandum. De to barna som ikke refererte til Trandum som et fengsel ble ikke spurt av intervjuer hva de kalte dette stedet i Oslo.

Barna viste til låste dører, gjerder med piggtråder, vinduer som ikke kan åpnes, kameraovervåkning og at det driftes av politiet.

Barna syntes at Trandum var en skummel plass og at de var redde der. Barna visste at de var frarøvet sin frihet.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Gutt (13 år) viste til låste jerndører og at de måtte være inne på cellen da han betegnet Trandum som et fengsel:

> [Trandum er et sted hvor] folk som skal bli sendt tilbake skal overnatte der en dag eller noe sånt. Jeg kaller det fengsel. [Det er et fengsel fordi] de låser dørene hele tiden. De har sånne jerndører. Også låser de sånn kjempe … Sånn at folk ikke klarer å åpne de.

Jente (13 år) og søsknene ble forsøkt beroliget av moren som sa at Trandum var et hotell, og at de ikke skulle tenke at det var et fengsel. Men Jente (13 år) forsto at det var et fengsel på grunn av de låste dørene:

> Når vi kom fram, så vi liksom det stedet og det var sånn sykt skummelt der. […] [Lillebroren min] vil bli politi når han blir stor, så han bare er det der et fengsel. […] mamma bare sa at det der er et lite hotell eller noe sånt, sånn at de ikke skulle tenke at det var på fengsel. Men jeg forsto at det, jeg så at det var egentlig et fengsel. Fordi [hver] dør vi gikk inn, det var sånn at de måtte låse opp hvert dør vi gikk inn. Så vi måtte gå sånn mange ganger, og så var det mange politier der.

Jente (19 år) beskrev at det var stengt overalt:

> Overalt var stengt, politimennene hadde nøkkel og hadde masse dører som de måtte låse opp.

Gutt (12 år) beskrev at folk som forsøker å rømme vil bli stukket av gjerdene:

> Det var gjerder, og oppå gjerdet så var det sånne spisse ting som gjorde at hvis noen prøvde å gå over så kunne de bli stukket. Sånn var det! Også var det to, tre etter hverandre. Masse sånne ting som gjorde at vi ikke kunne komme oss langt ut.

Gutt (11 år) beskrev at man vil få vondt og skade seg på gjerdet, dersom man prøver å rømme:

> […] Det var sånn krøllete rundt hele. […] Jeg så kameraene. Det var gjerde rundt hele området. […] Det er gjerde fordi man ikke skal rømme, tror jeg. Hvis de prøver så gjør det vondt.

Andre barn viste også til gjerdene da de beskrev Trandum:

> Det var masse gjerder der. Og sånne vegger. Det var nesten som et fengsel. Egentlig var det fengsel. Det var et lite

sted du fikk gå ut. Du kunne være der lite grann. Og så måtte du komme inn. Gutt (12 år)

Det var en skummel plass. Akkurat som et fengsel. Det har jeg opplevd da. Det er en veldig rar plass, med et rom, alt var stengt, de stengte døra etter oss. Det var helt skummelt. Helt skummelt [gråter]. [...] Vinduer og alt var stengt. Overalt utenfor huset så var sånn store gjerder. Jente (19 år)

Jeg tror det var et fengsel. Det var jeg som tenkte det. Jeg tror det var det fordi helt rundt så var det sånne [gjerder] ... Når du ser fengsel ... Jeg har aldri sett fengsel, men når jeg ser på film så er det noe rundt som gjør at folk ikke kan gå! Så de hadde sånn. [...] Det var helt fullt av politiet. Så ingen kan gå ut derfra en gang. Jente (13 år)

Jente (12 år) viste til at Trandum driftes av politiet:

Det er jo liksom ... det ligner jo mest for de som er i fengsel da, i stedet. [Det ligner] fordi ... det er jo liksom der politiet jobber og det er ganske mange folk som er i fengselet.

Gutt (11 år) følte seg omringet av politiet, og skjønte ikke hvorfor politiet var der:

Politiet var på alle plassene der, i lekeplassen, oppe, også på alle mulige plasser. [...] Jeg skjønte ikke hvorfor de var der.

Fem barn beskrev at de ikke kunne åpne vinduene på familieavdelingen:

Og det var ingen vinduer, bare en sånn liten firkant, sånn helt lite vindu. Du får ikke åpnet den en gang. Jente (13 år)

Så var det ingen vinduer der, men det var sånt hull på en måte der sånn at luft skulle komme inn og ut med sånn derre ... ting sånn at du ikke skulle gå ut på en måte og så var det sånn du kunne lukke, sånn at hvis du ble kald kunne du bare lukke. Jente (13 år)

Gutt (12 år) og Gutt (13 år) beskrev at de ikke fikk god nok luft fordi man ikke kunne åpne vinduene:

Jeg tror det var vinduer, men det var ikke sånn at de kunne åpnes. [...] Vi får ikke frisk luft, og det er ikke greit! Gutt (13 år)

Gutt (16 år) la også merke til kameraovervåkningen:

Det var mye kameraer og alt. [...] Det var ikke bare en eller to, men i hver gang og rom som vi gikk inn i. Jeg tror ikke det var kamera inne i rommet vårt. [...] Det var som å være i et fengsel!

Psykologen til Jente (5 år) beskrev øyeblikket da jenta forklarte sin opplevelse da hun ble forsøkt tvangsreturnert. Jente (5 år) tømte en liten kurv full av lekefigurer, og satte kurven opp ned på bordet. Så plasserte hun en liten jentefigur inne i kurven og tre politifolk utenfor kurven som står og ser på jenta inne i kurven. Jente (5 år) fortalte psykologen sin det følgende om Trandum:

Det stedet er ikke for barn. Det er for voksne, men ikke for barn.

Psykologen tok følgende bilde av kurven og lekefigurene, slik Jente (5 år) hadde satt det opp:

Jente (5 år) tegnet det følgende da intervjuer spurte om hun kunne tegne Trandum:

3.3.1.2 Familienes emosjonelle reaksjoner

Barna brukte ord som redd og skummelt for å beskrive hvordan de hadde det på Trandum. Barna hadde ikke lyst til å være der. Noen viste også til at de slet med å få sove mens de var internert på Trandum.

Foreldre beskrev at de følte seg behandlet som kriminelle, samt at foreldrerollen ble utfordret og det var vanskelig ivareta familien og seg selv. Foreldrene beskrev Trandum som et dårlig sted for barn.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Gutt (12 år) syntes det var ganske kjedelig, men mest av alt så var han ganske redd:

Vi måtte bare være i rommet. Å vente der. Det var ganske kjedelig, og så var vi redde og alt sånt. [...] Mest av alt var jeg ganske redd, men jeg likte ikke det stedet.

Han forklarte videre at han var mest redd for politiet, som var overalt:

[...] det var politi overalt! Hvis vi var i det rommet, og hvis noen prøvde å gå ut så var det politi der også, i hver eneste gang. Det var politiet jeg var mest redd for!

Broren hans, Gutt (13 år), likte ikke å være på Trandum. Han hadde ikke lyst til å være der i det hele tatt. Han syntes ikke det er greit at Norge fengsler barn, og viste til at Trandum ikke er et sted for barn. Gutt (13 år) beskrev hva han følte da han så ut av vinduet på familieavdelingen på Trandum:

Jeg så bare et sånt gjerde rundt hele bygget og det var ikke så stor hage heller. [...] Jeg bare tenkte, hvem vil leke her?

Jente (13 år) følte seg skremt på Trandum, men hun følte også sorg over at hun skulle forlate Norge:

[Jeg følte meg] skremt. Og liksom litt sorg da også fordi du tenkte 'nei, nå skal alt du hadde tenkt å gjøre, faller bort, og så skal du til et helt annet sted som du helt, helt, helt sikkert kommer ikke til å like.

En annen jente på 13 år assosierte fengsler med kriminelle:

Hvis noen har gjort noe galt, stjeler eller dreper noen [så bruker man fengsel]. Hva har jeg gjort? Jeg er i fengsel! Jeg har jo gjort ingenting! Jeg var bare i Norge! Er det derfor jeg er i fengsel?! [...] Jeg hadde det veldig dårlig.

Søsteren hennes, Jente (19 år), beskrev at hun følte seg helt forferdelig på Trandum. Hun syntes det var veldig skummelt fordi Trandum er «akkurat som et fengsel»:

Jeg sier bare at det er en skummel og forferdelig plass, en plass som jeg aldri har opplevd å se før. Så jeg tenkte på hvordan de har det, de andre som er der. Den følelsen du har inni deg, så vanskelig du har det, du kan ikke forklare det med ord. Det er et fengsel.

Jente (5 år) syntes å være på Trandum var kjempevanskelig. Hun beskrev at hun ikke klarte å være «normal» der:

Stedet var kjempevanskelig, og jeg kunne ikke leke. [...] Det er litt vanskelig [å være barn der]. [Fordi] alt der er bare politi og jeg klarer ikke å være normal når politiet er der. De hadde masse rom, masse fengselsrom på politistasjonen.

Fem barn beskrev at de hadde søvnproblemer mens de var på Trandum:

Vi sov ikke, vi var bare våkne hele tiden. Gutt (12 år)

Gutt (11 år) og Jente (13 år) beskrev at de slet med å sove fordi de tenkte på det som skulle skje og hvordan det vil bli å leve i hjemlandet.

Jente (13 år) beskrev at hun ikke hadde matlyst:

Det var mat der, men ingen kunne spise en gang når de hadde sånn ... Vi bare drakk litt vann.

Barn beskrev også hvordan foreldrene ble påvirket av situasjonen. Gutt (12 år) beskrev hvordan foreldrene kjempet for å holde tårene tilbake foran barna:

De var ganske lei seg også, men de holdt seg liksom for ikke å grine. Gutt (12 år)

Barna i en familie beskrev at mor hadde store problemer med å forholde seg rolig:

Hun var mye, mye lei seg. Hun var så lei seg at hun begynte å gråte. Hun ville ikke dra tilbake til det livet vi hadde hatt i [hjemlandet]. Gutt (16 år)

Hun bare skrek og gråt nesten hele tiden. Hun klarte ikke å slappe av. Jente (19 år)

Sønnen på 11 år i denne familien tror moren hans hadde det vondt på Trandum, og viste til hvordan moren og søsknene skrek og skrek. Han syntes det var helt forferdelig å se moren slik:

Hun skrek og skrek og skrek. Hun hadde det forferdelig. Hun var veldig lei seg. Jeg tror ikke mammaen min hadde det bra der. Og søstrene mine også. De skrek og skrek hele tiden. [...] Det var helt sånn forferdelig å se mamma skrike foran meg og jeg vet ikke hvorfor!

Søsteren hans, Jente 13 år, så at moren ikke spiste og drakk noen ting. Hun fryktet at moren skulle besvime. Hun beskrev hvordan morens frykt for retursituasjonen også påvirket henne:

Hun bare gikk rundt og «hva skal jeg gjøre, hva skal jeg gjøre». Hun bare «vi kan ikke gå, vi kan ikke gå». Så vi fikk ikke sove. Vi bare satt og skrek og sånn.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

Foreldrene om barnas opplevelser

Foreldre beskrev Trandum som et dårlig sted for barna og dem selv.

En mor beskrev at datteren hennes savnet vennene sine og ville dra tilbake til hjemmet i Norge. Datteren hennes lurte på hvorfor nordmenn ikke liker dem:

Det var virkelig ikke bra sted, det var ikke bra sted. Det var en gang hun spurte hvorfor liker ikke norske, nordmenn oss mamma. Jeg vet ikke hva jeg skulle svare henne. På den tiden hun var bare fem år. Jeg visste ikke hva jeg skulle si. Mor

En annen mor beskrev datterens frykt for politiet på Trandum:

Hun var redd for politiet. Problemet er at det er mange politi. Og det var det som skremte barnet mitt mest, det var politiet. Og hvis man bare åpner døren der så kan man se dem. Hun sa 'mamma politi, mamma, politiet'.

En annen mor beskrev hvordan datteren hennes, Jente (13 år), gråt og skrek:

Det har vært veldig vanskelig for datteren min. Hun gråt så mye, og skrek så mye, og det har vært flere ganger hvor hun har fått advarsel fra politiet at hun må roe seg ned.

Denne moren opplevde at sønnen hennes, Gutt (11 år), gråt i stillhet. Han begynte å væte sengen igjen etter at de kom til Trandum:

Det har vært veldig flaut for han, fordi han visste at han er en stor gutt som ikke kunne kontrollere tissen sin, så det har vært veldig flaut for han. Mor

En annen mor beskrev at barna ble sjokkert da de skjønte at de skulle inn i det som så ut som et fengsel, og følte seg som kriminelle:

Barna var helt sjokkert fra første øyeblikk. [...] Det så ut som fengsel, de visste det var fengsel, så derfor var det litt rart for dem. 'Hvorfor det? 'Det er de kriminelle som bor inne i fengselet.' 'Hvorfor behandler de oss på den måten?' De følte seg som kriminelle.

En far opplevde at sønnen fortalte ham at familien er på et sted for kriminelle folk:

Så kommer store sønnen bort til meg og forteller meg at plassen vi er på er for kriminelle, for folk som ikke oppfører seg og folk som er dårlige og spør jeg da sønnen min om hvordan han kan si det. Så forteller sønnen til meg at han har sett og lest på skilt her hvor det står om kriminalomsorgen.

Fire foreldre beskrev at de og barna slet med matlysten på Trandum. En mor opplevde at datteren nektet å spise fordi de fikk maten fra politiet:

Og barnet hadde ikke lyst på mat. Hun sa det var mat fra politiet.

En annen mor beskrev at ansatte ved Trandum prøvde å hjelpe da barna ikke ville spise maten som var der, med unntak av brød. Men selv når politiet kom med mat som barna likte, så spiste de ikke:

[...] de så at barna ikke spiste, og de kom og spurte 'hva liker barna?', og vi sa hva de liker men de tok med ting som de liker, men barna spiste ikke likevel. De spiste brød fordi de har det ikke bra. Det var ikke noe bra sted. Mor

Foreldrene om sine egne opplevelser

En mor beskrev at hun ble nedverdiget og ødelagt mens hun var på Trandum. En annen mor beskrev at hun følte seg verdiløs og ikke behandlet som et menneske:

Det stedet hvor vi var, vi ble ikke behandlet som et verdi-mennesker. Når du er utvist, så syns jeg at det har mistet alle menneskers verdigheter. Ingen behandler deg som menneske. Og ikke noe prat. Det er sånn jeg følte meg. Verdiløs.

Foreldre beskrev at de følte seg som kriminelle, fordi de var internert i Trandum, som de opplevde som et fengsel:

Du føler deg som om du er en kriminell, fordi det virkelig er et fengsel. Jeg ser mange mennesker utenfor, jeg snur meg rundt og det ser ut som et fengsel. Jeg tror alle føler seg som noen farlige, fordi politiet er der for å passe på dem. Mor

Foreldre beskrev hvordan situasjonen utfordret og påvirket omsorgsevnen deres. En far beskrev kaoset som rådet i hodet, og at han samtidig måtte ivareta familien sin:

Jeg prøvde så godt jeg kunne å roe meg, roe hele familien og gi barna støtte [...]. Jeg har vært helt, helt sliten og kaos i hodet, men også samtidig jeg også trøstet hele familien. [...] Jeg har fått grått hår på grunn av mange problemer.

En mor fortalte at det er vanskelig å være mor, når man ikke har noen rettigheter og ikke kan beskytte barna slik man selv ønsker:

Det er en veldig god følelse å være mor, men hvis man ikke har noen rettigheter så kan man ikke gjøre noe for barna sine. På den måten har ikke en mor en god følelse også fordi man kan ikke gjøre noe for barna sine.

En far opplevde at farsrollen ble utfordret da barna spurte ham spørsmål som han ikke klarte å svare på. Han følte seg flau, skyldig og hjelpeløs.

En mor beskrev at hun forsøkte å skjule fra barna at hun følte seg redd og svak. Hun forsøkte å være så normal som mulig foran barna.

3.3.2 Fysiske forhold ved Trandum utlendingsinternat

3.3.2.1 Familieavdelingen

Barna beskrev at det var trangt og ikke så fint på familieavdelingen, særlig barna som var der samtidig som andre familier. Barna likte ikke at dørene var låst og utsikten til gjerdene fra vinduene. Flere barn viste til at man ikke kan åpne vinduene, og den dårlige luften det medførte.

Foreldrene beskrev misnøye med innlåsing på celle og plassmangel på avdelingen.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Gutt (12 år) beskrev Trandum som et veldig ukomfortabelt sted. Han påpekte at det var et veldig lite hus med låste dører, dårlig luft og ikke nok leker. Han var kun fornøyd med middagen han fikk der.

Jente (13 år) syntes ikke det var så veldig hyggelig i stuen på familieavdelingen.

Gutt (12 år) fortalte at det ikke var fin utsikt fra vinduene på familieavdelingen fordi man så alle gjerdene.

Gutt (13 år) forklarte også at han så flere gjerder da han kikket ut av vinduene på familieavdelingen. Da han ble spurt om hva han følte da han så dette,

sa han «Jeg bare tenkte 'hvem vil leke her'?»

Jente (13 år) fortalte at hun og søsknene oppdaget lekerommet ved en tilfeldighet to timer før de skulle legge seg. De tenkte først at de ikke hadde lov til å være der, men så gikk barn fra en annen familie inn. Hun syntes det var ganske kjedelig på lekerommet, mens lillebrødrene hennes likte å leke der:

For det var nesten ingenting. Det var nesten bare Lego og bamser. Så jeg gikk ut, men brødrene mine, de var der og lekte ganske mye. De bare 'Legooo!'.

Gutt (12 år) var heller ikke fornøyd med lekene på. Han påpekte at det ikke var «masse leker der», men «sånne babyleker som var ødelagte». Gutt (13 år) syntes lekerommet var litt kjedelig.

Foreldrenes beskrivelse av Trandum

En far var ikke fornøyd med låste dører og vinduer, samt den dårlige luften.

En mor syntes ikke at familieavdelingen lignet en vanlig leilighet, men at det var et fengsel.

En annen mor mente at designet av cellen ikke var passende for barn. Hun viste til at døren var stengt fra utsiden og at man ikke kunne åpne fra innsiden. Hun viste også til vinduet i døren som politiet ser gjennom for å sjekke familien. Hun trodde at vinduet på cellen er lydisolert slik at ingen hører deg hvis du skriker på cellen. Hun sammenlignet dette med hvordan man behandler kriminelle.

En annen mor påpekte at familieavdelingen ikke var stor nok til å romme tre familier samtidig. Hun viste til at stuen er liten og bare har én sofa. Hun påpekte at plassmangelen kan føre til krangler:

Og det er sånn krangling begynner å starte når man allerede er i andre tanker og andre problemer, og så har man ikke nok plass engang til å sitte på en sofa og alt er bare trangt og alt er bare fått nok.

En annen mor syntes det var bra at familieavdelingen har et lekerom. Hun mente det kan gjøre at småbarn ikke forstår hva som skjer, noe hun vurderte som bra. Samtidig mente hun at dette ikke vil distrahere eldre barn som vil lure på hvorfor de er. Hun viste til at datteren hennes på tre år spurte henne når de skulle hjem.

En far var ikke fornøyd med at de kun hadde tilgang til brød på familieavdelingen. Han ønsket at barna skulle få i seg annen mat, siden de ikke hadde spist verken frokost eller lunsj. Da han spurte om barna ville få annen mat, opplevde han at den ansatte svarte ham på en spydig og frekk måte at de har brød.

3.3.2.2 Uteområdet

Barn som beskrev uteområdet var misfornøyd med blant annet utformingen av området, at området ble delt med andre voksne, at de ikke fikk være der uten ansatte og med begrenset tilgang. Ett barn beskrev at hun ble eksponert for en kvinne som gikk rundt og rundt i hagen uten å stoppe, noe hun syntes var skummelt. Ett barn beskrev at han ikke hadde tilgang til uteområdet i det hele tatt.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Jente (13 år) syntes uteområdet var litt koselig og at det var veldig mange ting barna kunne leke med der. Men hun påpekte at «egentlig så var det ingen som ville leke i den situasjonen». Men det hjalp henne å være ute:

Men det var litt bedre, så du følte deg litt bedre. [...] Jeg bare satte meg på trappen og så på himmelen og tenkte eller skrek. Men jeg følte at det var veldig bedre å være ute og ha en sånn plass.

Jente (12 år) syntes lekeplassen ute lignet på andre lekeplasser.

Jente (13 år) syntes det var veldig lite plass i uteområdet. Hun syntes også at uteområdet var ganske skummelt og litt «creepy». Hun viste til at hager ikke pleier å ha en vegg med påmalte bamser, og at den veggen var «creepy».

Jente (5 år) syntes ikke at uteområdet var som en

ekte hage fordi den ikke hadde planter og det var ingen plass til å leke der. Gutt (16 år) beskrev at det var mange kameraer i uteområdet. Gutt (11 år) syntes det var veldig trangt og at man ikke kunne leke noe særlig der:

Du kan bare ta litt frisk luft, det er ikke sånn at du kan leke sånn mye.

Gutt (11 år) beskrev videre at de ikke fikk være i hagen alene, og at to ansatte måtte være der. Han syntes ikke det var bra at de måtte være der. Han trodde de var der for å hindre rømning, men han påpekte at ingen mennesker klarer å hoppe over gjerdet i uteområdet.

Gutt (12 år) beskrev uteområdet som et lite sted hvor de fikk være i bare 30-40 minutter. Han syntes ikke det var bra fordi man ikke kunne åpne vinduene inne:

Det er ikke bra. Du må ha masse luft. Du har ikke noen vinduer der de åpnet. Alt var lukket.

Gutt (13 år) syntes det var ugreit at ingen spurte om de ville gå ut, og at de ikke fikk gå ut.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En mor fortalte at de måtte ringe på politiet for å spørre om de kunne gå ut til hagen. Hun fortalte videre at de fikk være ute i en time.

En far fortalte at de fikk være ute i 30 minutter.

3.3.2.3 Opplevelse av nærhet til Oslo lufthavn

Nærhet til og støy fra Oslo lufthavn var ikke et tema i intervjuguiden. Temaet ble likevel tatt opp av tre foreldre i tre familier, samt ett barn.

En mor beskrev støynivået som problematisk, og at datteren fryktet flyene kom til å falle på dem og drepe dem.

Familienes opplevelser og reaksjoner

Jente (12 år) beskrev at hun så flyene fra vinduene, men hun uttalte seg ikke om støyen. Faren hennes påpekte at han kunne høre flyene og se noe av En fortalte at nærheten til og støynivået fra Oslo lufthavn var problematisk. Hun viste til at fly tar av og lander hele tiden. Datteren hennes, Jente 5 år, trodde de kom til å dø på grunn av frykt for flyene kunne å falle på dem:

Hun sa til politimannen: «vi skal dø her» fordi hun tenkte at fly skulle lande også at de skulle falle på oss. Hun var redd for disse flyene. Mor

En far fortalte at han ikke hørte flyene inne på familieavdelingen.

3.3.3 Kontroll og maktbruk

3.3.3.1 Kroppsvisitasjon og sjekking av eiendeler

Foreldre som ble intervjuet oppga kroppsvisiteringen, hvor de står nakne på huk over et speil, som det mest nedverdigende. En mor opplevde det så nedverdigende at hun ønsket å dø. En annen mor beskrev opplevelsen som så nedverdigende at hun fremdeles sliter psykisk på grunn av dette og ikke klarer å bygge seg opp igjen.

Intervjuene avdekket tre av fire enslige mødre opplevde at barn så på mens moren deres ble kroppsvisitert naken på huk over speil.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Barn fortalte i liten grad om den ytre manuelle kroppssjekken de opplevde på Trandum. De som fortalte, påpekte hvordan de ble fratatt tingene sine som MP3-spillere og penger.

Jente (19 år) syntes det var skummelt å bli utsatt for en ytre manuell kroppssjekk:

Det som var skummelt var at da vi kom til Trandum så sjekket de oss med en maskin sånn at alt sånne elektroniske ting ble tatt fra oss til og med en liten mp3-spiller.

Jente (13 år) skjønte ikke hvorfor de skulle ta fra henne MP3-spilleren. Hun fikk beskjed om at det er vanlig på Trandum:

Jeg spurte hvorfor de skal ta dette fra meg. De sa jeg ikke har lov. Så jeg bare 'Ok!' [Oppgitt stemme] Så sjekket de oss, jakkene våre, lommer, bukser. Så jeg lurte på hvorfor? De sa at 'Det er vanlig, vi gjør det sånn'.

Hun følte at politiet behandlet dem som tyver:

Vi er ikke tyver, liksom. Det var det jeg tenkte på. Fordi de tok oss inn, så de måtte sjekke oss ganske nøye. Og så fant de nøkler i lomma til mamma, og så spurte de om hva de var til og hvilket hus det var til. Jeg bare 'Hva søren skjer!? Vi er ikke tyver!' Men ja, ja. Jeg kunne ikke gjøre så veldig masse med det.

Brødrene Gutt (13 år) og Gutt (12 år) ble redde da foreldrene ble skilt fra barna i forbindelse med kroppsvisitering av foreldrene:

[Når vi kom til Trandum] da var jeg med pappa hele tiden, så da var jeg ikke så redd. Men etterpå når pappa og mamma skulle gå til sånn undersøkelsesgreie på kroppen, så ble jeg litt redd og lurte på hvor mamma og pappa hadde gått. Gutt (13 år)

Det var sånne ganger med dører, så der ble jeg redd [...]. [...] og der ble jeg ganske redd siden der gikk mamma og pappa fra meg. Så jeg, broren min og søsteren ble ganske lei oss siden vi visste ikke helt hvor de skulle dra! Gutt (12 år)

Gutt (12 år) uttalte til helsesøsteren på skolen sin i ettertid at han var redd for at de skulle skilles for alltid.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

Mangelfull informasjon om kroppsvisitasjonen

Flere foreldre beskrev at de fikk mangelfull informasjon om kroppsvisitasjonen. De følte seg ikke forberedt på hva som skulle skje.

En mor fortalte at hun ikke fikk noen informasjon, men kun beskjed om å kle av seg:

Jeg fikk ingen informasjon. De bare sa du må ta av deg klærne og så begynner de. Og den opplevelsen ... Jeg var ikke forberedt på det.

En annen mor trodde hun skulle gjennom samme sjekk som på en flyplass:

Jeg fikk bare beskjed at de skulle sjekke oss [...]. Jeg trodde at det blir sånn kroppssjekk som på flyplassen. Men jeg visste ikke at jeg skulle bli helt naken, og at de må gjøre noe kroppssjekk på meg.

En annen mor fikk kun informasjon om at sjekken var for hennes egen sikkerhet:

Det eneste ordet de sa var for din sikkerhets skyld.

En annen mor fortalte at de ble kort informert om kroppsjekk og visitasjon:

De sa egentlig ikke så mye annet enn at dette her er et senter hvor alle de kommer for å bli sendt hjem igjen. Så de som kommer hit går gjennom en grundig sjekk. Ungene; de sjekker lommer og tar av skoene. Voksne; der blir det litt mer grundigere sjekk hvor de må ta av klærne. Så det var ikke noe mer informasjon enn det vi fikk.

Tvangsmessig kroppsvisitering

Foreldre reagerte negativt på politiets varsler om tvangsmessig kroppsvisitering hvis foreldrene nektet å kle av seg.

En mor fortalte at hun ikke ønsket å ta av seg trusen:

Jeg ønsket ikke ta av trusen, så jeg fikk beskjed at hvis jeg ikke vil gjøre det så vil de gjøre det selv.

Foreldrene i en annen familie opplevde at politiet tok av klærne med tvang. Faren ønsket ikke å ta av seg undertøyet siden han ikke så noen grunn til det:

Jeg så ikke noe grunn til det og jeg sa jo nei også og så kommer det tre stykker som bruker makt og så tar av meg bokseren.

Kona hans spurte politiet om i hvilken lov eller regel det står at de må kle av seg og sjekkes nakne. Hun påpekte at hun aldri hadde hørt om det før. Hun følte seg ikke komfortabel med kroppsvisitasjonen, særlig fordi hun menstruerte og

blødde kraftig. Hun beskrev hva som skjedde da hun nektet å kle av seg:

Så begynte de å kle av meg uten min vilje. Jeg sa 'jeg har ikke gjemt noen ting! Vær så snill, ikke gjør dette her! Jeg har ikke gjemt noen ting. Hvorfor må jeg kle av meg?' Så sa de 'hvis ikke du lar oss gjøre det av fri vilje, da må vi gå og hente andre menn som da kommer til å komme inn også.' De sa også at jeg ikke hadde noe valg. Jeg måtte gjøre det. De skulle sjekke alt, en og en. Et og ett plagg skulle de sjekke. Jeg hadde ikke noe valg. Jeg var bare nødt til å gjøre det og akkurat sånn som de sa.

Hun ba intervjueren sette seg i hennes situasjon:

Hvordan hadde du følt det hvis noen tvang deg til å ta av deg klærne dine og sier at det er sånn reglene er. Greit, du gjør det frivillig når du vil bade som norsk. Du går på stranda, det er helt greit. Så lenge du gjør det frivillig så er det ikke noe problem, men når du blir tvunget til det, da hadde du ikke villet ta av deg klærne.

Naken på huk over speil

En mor beskrev kroppsvisitasjonen i detalj, og kalte det en nedverdigende opplevelse. Hun opplevde at en mannlig politi var tilstede:

Da kommer man inn i fengselet og kommer inn i et rom hvor man må kle av deg, må ta bort alle klærne. Også må du sette deg på en ting som ser ut som du skal sitte på do og bæsje eller noe sånt og det er et vindu. Når du kommer inn, det er vindu, du vet ikke om det er noen som ser på deg. Også kom det inn en mann og sa at du må stå opp. Jeg stod opp. Jeg hadde fletter. Så de ser i flettene. De sa åpne munn. Og jeg åpnet munn. Det er så ubehagelig, men blir nedverdiget. Man føler seg veldig nedverdiget. Etter det vi gikk gjennom stor korridor og vil kom til det rommet hvor vi skulle være. Jeg var veldig nedverdiget og trampet ned på, ødelagt i hode. At de tar med barnet hit.

En annen mor fryktet at noen så på henne gjennom gulvspeilet, slik hun har sett på film. Hennes bekymring ble møtt med latter fra politiet på Trandum:

Det området som jeg sto på, der var det speil og da spurte jeg dem 'Hvorfor er det speil på gulvet?' Er det noen som kan se meg nedenfra?' Fordi jeg har sett i en film, en engelsk film, hvor de hadde det slik at folk kikket gjennom speilet. Så da spurte jeg henne og så hun bare 'Nei, nei, det er ikke noe sånt.' Men da sa jeg 'Jo, i Norge er tydeligvis alt mulig.' Og da lo hun og sa 'Alt er mulig i hele verden'.

Hun følte seg flau og skamfull:

De skulle se på alt. Og jeg ble så flau, visste ikke hvor jeg skulle gjøre av meg. Jeg følte meg så skamfull, i tillegg til at jeg hadde menstruasjon også og så skal de drive å kikke oppi der og andre steder. Det var helt forferdelig.

Frykt for at også barna skulle kroppsvisiteres

En mor fryktet at også barna ble utsatt for samme inngripende kroppsvisitasjon som de voksne:

Da jeg kom til barna var det første spørsmål som jeg stilte til dem 'har dere blitt nakne også? Har de også gjort kroppssjekk på dere?' De sa 'nei, det har ikke skjedd noe mot oss.' [...] Da jeg hørte at det ikke var noe kroppssjekk på dem, jeg ble rolig.

Hun fortalte at hun ikke var tilstede da politiet sjekket barna hennes.

Kroppsvisitasjon i påsyn av barna

Tre av fire mødre som kom alene med barna sine til Trandum opplevde at barna så på mens moren ble kroppsvisitert naken på huk over speil.

En mor beskrev at det verste med kroppsvisitasjonen var at det skjedde under barnas uskjermede påsyn. Hun beskrev opplevelsen slik:

Jeg fikk så vondt, altfor vondt, altfor vondt. Som jeg sa til deg, det var så vondt. [...] Det verste det var at jeg skulle bøye meg naken med to små jenter, to barn. Mine barn.

En annen mor fortalte at datteren klemte henne etter at hun bevitnet kroppsvisitasjonen. Datteren sa det var trist:

Hun har sett meg fordi hun stod bak døra. Hun så meg, ja. [...] Hun hadde ikke stilt spørsmål. Når jeg var ferdig hun bare kom til meg og så ga meg en klem og kysset meg og så sa 'Mamma, det er trist.' Mor

En annen mor opplevde at politiet forsøkte å fjerne barna hennes fra undersøkelsesrommet, men at barna nektet. Ett av barna hennes har autisme, og han begynte å skrike at politiet skulle la ham være i fred. De lot ham være, men barna bevitnet da kroppsvisitasjonen av mor. Moren beskrev at barna stod ved siden av henne fordi de var redde. Hun måtte dytte barna vekk fra seg for å kunne kle av seg og gjennomføre kroppsvisitasjonen. Hun syntes kroppsvisitasjonen var en veldig vond og skambelagt opplevelse som hun aldri vil glemme:

Jeg tar av meg t-skjorten. Jeg tror det holder, men det holder ikke. De ber meg ta av buksene mine. Jeg tar dem av. De ber meg ta av undertøyet mitt. Jeg synes det er skamfullt å skulle kle av meg foran fremmede. Og barna er der. Jeg tar av meg klærne, alt. Jeg er naken. Speilet er under meg, og hun ber meg åpne beina mine. De ser i speilet for å sjekke om jeg har noe inne i vaginaen.

Hun forklarte videre at politiet ikke gjorde noe for å skjerme barna fra å bevitne kroppsvisitasjonen:

De gjør ingenting for å sette noe foran barna slik at de ikke ser meg. De skjuler ingenting. Alt er åpent. Ingenting ble gjort for å skjerme barna.

Nødvendig å kroppsvisitere?

En mor mente at det var unødvendig å kroppsvisitere henne fordi politiet hadde vært med henne fra pågripelsesøyeblikket:

De var hele veien sammen med meg. Helt fra senga jeg sover i. [...] Jeg var litt forbauset over hvordan jeg i all verden skal bære noe, de har vært sammen med meg siden jeg var i senga helt naken også.

En annen mor påpekte at hun ikke hadde noe som hun kunne skade seg med:

De pågriper meg i hjemmet i mitt. De ser meg kle av meg. Jeg har ingenting å skade meg selv med, fordi jeg har ingenting. Jeg har bare klærne mine, ferdig. Hvorfor behandler de meg slik, at jeg må kle meg naken? Hvis jeg kunne ha på meg undertøy, det er ok. Men de ber meg ta det av for å undersøke meg. Det gjorde meg vondt fordi barna så meg, det er ikke bra.

Syv foreldre beskrev at de følte seg behandlet som kriminelle på grunn av kroppsvisitasjonen:

Du trenger ikke å undersøke meg som om jeg var en kriminell eller som om jeg hadde drept noen eller gjort noe. Jeg har aldri gjort noe galt i Norge. Mor

Denne moren ville ha et svar på hvorfor politiet behandlet henne slik:

Det er veldig dårlig. Det gjorde meg veldig vondt at barna bevitnet det. Det er veldig vondt, og hvorfor behandlet de meg slik? Jeg vil ha et svar på hvorfor de behandlet meg slik. Jeg hadde ingenting på meg.

Noen foreldre opplevde kroppsvisitasjon som en bevisst strategi fra politiets side for å bryte dem ned og demonstrere hvem som har makten på Trandum.

En far opplevde kroppsvisitasjonen som en bevisst handling fra politiets side for å ryste innsatte:

Jeg tror de gjør dette for å gi noen påkjenninger og for å skamgjøre noen eller få noen til å føle seg skyldige. [...] Bare for å ryste dem. Det er derfor de gjør det.

En annen far opplevde at han ble utsatt for et «ydmykelsesystem» som skulle fortelle ham at man er maktesløs og ikke noe verdt. Han følte seg behandlet som en kriminell person. Han beskrev videre:

Jeg tror det er for å ydmyke og vite at du har ingenting, du har ingen rettigheter. Og også kanskje påføre noen psykiske skader. Og så tredje, du var ingenting, gjør som jeg sier. De kler sin mektige uniform, de har våpen i handa. Det er deres land, det er deres lov og de gjør som det de vil. Det var helt unødvendig. Det var ikke nødvendig i det hele tatt.

Kona hans tenkte at politiet kroppsvisiterte henne for at hun skulle føle seg maktesløs.

Reaksjoner på kroppsvisitasjonen

Den inngripende kroppsvisitasjonen gjorde en far veldig sint. Han følte seg urettferdig behandlet:

De skulle ikke behandle mennesker på slik måte. Det er bare å se ned på et menneske. Det er akkurat som forakt for menneskeheten. Jeg håper de fjerner flyplass-fengselet og at ingen flere mennesker skal oppleve det som hele familien min opplevde.

Kona hans ble sjokkert av kroppsvisitasjonen på Trandum. Hun begynte å tenke på hvordan hun ville bli behandlet i hjemlandet, hvis det er slik hun behandles i Norge; et demokratisk land som skal respektere menneskerettigheter.

Moren i et annet foreldrepar beskrev at hun ikke snakker med mannen hennes om kroppsvisitasjonen på grunn av skammen. Hun fant opplevelsen som særlig skamfullt fordi hun som muslim måtte kle av seg foran andre:

Og det er så skamfullt for meg fordi jeg som muslim har ikke lov til å vise kroppen min til noen andre enn mannen min. Og de gjør det på den måten at jeg må kle av meg foran andre folk.

Effekt på mental helse

Kroppsvisitasjonen gjorde at en mor følte seg som noe folk kunne gjøre hva de vil med. Kroppsvisitasjonen var også svært vanskelig for henne fordi hun har vært utsatt for voldtekt i hjemlandet:

Når det har skjedd så er det så vanskelig å beskrive. Inni deg så skjer det så mange ting og jeg følte meg som et stykke papir. Noe som hvem som helst kan bruke og ta. Alle kan se på det og alle kan gjøre hva de vil med det.

En annen mor beskrev kroppsvisitasjonen som nedverdigende og fornedrende:

Når du kommer inn med en gang og du skal kle av deg og de tramper på deg og de fornedrer deg. Det første de gjør. [...] Jeg var veldig nedverdiget og trampet ned på, ødelagt i hode.

Hun beskrev videre at hun ikke klarer å bygge seg opp igjen etter skaden påført av kroppsvisitasjonen. Hun beskrev opplevelsene på Trandum, som «Norges skjulte ansikt», og forklarte:

Jeg var nedverdiget og det har også ødelagt meg. Jeg klarer ikke å bygge meg opp igjen. Jeg klarer ikke å bygge meg opp. Og jeg er ødelagt. [...] Jeg var ikke forberedt på at sånt skulle skje her i Norge. Når du ser det skjulte ansiktet til Norge ...

En annen mor beskrev at kroppsvisitasjonen var så flau at hun ønsket å dø.

En annen mor klarer ikke å glemme kroppsvisitasjonen. Hun føler seg forfulgt av opplevelsen:

Jeg prøver å glemme det som hadde skjedd, men jeg klarer ikke å glemme det. De bildene kommer om og om igjen foran meg, så samme hva som på en måte, hvordan dagen min er. Det er, noen ganger så er på en måte sånn de forfølger meg. Jeg klarer ikke bli kvitt de minnene om hvordan jeg opplevde hele situasjonen.

3.3.3.2 Opplevelsen av ansatte på Trandum

Noen barn fortalte om utelukkende negativer erfaringer med ansatte på Trandum. Disse viste til at de var redde for politiet og ikke likte hvordan politiet kommuniserte med dem. Noen barn viste til både positive og negative erfaringer med politiet på Trandum. Barn foretrakk å kommunisere ansikt-til-ansikt med politiet, fremfor gjennom intercom eller vinduet på celledøren. Barna bemerket i liten grad bruk av uniform blant de ansatte. Et barn viste til at uniformen gjorde det enklere å skille mellom innsatte og ansatte.

Noen foreldre påpekte at de ansatte gjør jobben slik de er pålagt. Foreldrene hadde blandede opplevelser av politiet. Foreldre med positive opplevelser viste til politi som viste medmenneskelighet og som tok seg tid til respektfull dialog. Foreldre med negative opplevelser viste til at politiets kommunikasjon ikke opplevdes som respektfull.

Begrepene «ansatte» og «politi» omfatter PUs ansatte på Trandum.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Noen barn beskrev at de var redde for politiet som jobber på Trandum:

De så ganske snille, men menneskene var snille, men stedet var ikke bra. Politiet gjorde sånn at jeg ble ganske redd for dem. Gutt (12 år)

Jeg kunne ikke snakke med politiet, fordi jeg var kjempe-redd for å snakke med politiet. Jente (5 år)

Jente (13 år) syntes det var fint at de ansatte lekte med brødrene hennes og var hyggelig og smilte. Hun likte ikke å være sammen med politiet, og var mest med moren sin. Hun forklarte at det hadde vært «litt bedre at en voksen kunne føle hvordan jeg føler det»:

Jeg snakker kanskje med henne om hvordan jeg har det i Norge, hvordan var det artig og nå det skjer sånn ... Hva skjer etterpå? Kanskje det føles litt bedre. Hvis jeg skal si til henne eller han at det var sånn, kanskje han skal si snille ting. At han sier noe som gjør at det blir litt bedre, at jeg føler meg litt bedre! Kanskje han bare 'det går bra'.

Jente (19 år) visste ikke helt hva hun tenkte om det å kunne prate med noen om hvordan hun hadde det mens hun var internert på Trandum, fordi de «hadde det skikkelig vondt». Samtidig fortalte hun og familien om hvordan de fortalte hver eneste ansatt de møtte om problemene deres. Dersom hun skulle snakke med noen andre enn Trandums ansatte, så tenkte at det var heller jobben til en psykolog eller helsesøster enn politiets jobb.

Barna i en familie opplevde at ansatte prøvde å trøste dem og få tankene deres over på andre ting, med blandet suksess. Det var særlig én politimann som forsøkte dette og som ville skjerme barna fra mor. Gutt (16 år) fortalte:

[...] Han prøvde å gjøre oss litt glade. Mamma gråt og gråt, så han politimannen sa at vi skulle være sammen med ham. Så han snakket med oss og spilte med oss.

Gutt (11 år) syntes det var veldig dumt at politiet sa at han skulle være glad og ikke lei seg. Han ville ikke spille fotball med politiet:

De ville at vi skulle være litt sånn glad og sånn, men jeg var ikke glad. [...] de spurte om jeg ville være med på fotball, men det ville jeg ikke. Også snakket de med meg om å være glad og ikke var lei deg. [...] Jeg synes at det var veldig dumt [at de sa det].

Broren hans, Gutt (16 år), tok imot tilbudet om å bli med og spille fotball, men sa at han egentlig ikke hadde særlig lyst til å spille:

Også var det en politi, som blir venn med meg, han prøvde å ta med oss på liksom gymklasse. Han prøvde jeg liksom å sparke fotball med. Vi hadde ikke så veldig lyst til å spille. Gutt (16 år)

Gutt (11 år) påpekte at politiet var vant til å se barn i denne situasjonen, og at de derfor ikke ble lei seg eller ble påvirket av å se barn i denne situasjonen. Han syntes at det både var bra og dårlige ansatte på Trandum:

Det var jo mye gode politi der, men det var mange av dem som ikke var så bra.

Søsteren hans, Jente (13 år), fortalte at hun opplevde en av politimennene som veldig snill. Politimannen sa ting som hun oppfattet som fint, i motsetning til broren hennes:

Han bare kom til oss for å si noe artig sånn at jeg ikke blir lei meg noe mer! Han sa at dere skal ikke tenke på det noe mer [...]. Han spurte om vi ville leke, og han sa morsomme ting. Han sa dere skal ikke tenke på det noe mer. Bare tenk på lek! Tenk på artige ting! [...] Jeg syntes han var veldig snill, fordi han var den eneste personen. Han var en fra politiet. Først snakket de til oss stygt, med veldig rar stemme sånn. Så plutselig kommer det en mann som var snill og som sa fine ting! Han overrasket meg! Han bare lekte med oss. Han bare 'ha det litt artig»! Han bare «det er siste dagen, ha det artig!' Jeg bare, 'herregud, ikke si det er siste dagen! Jeg blir lei meg!' Han bare 'ok, sorry!'

Politimannen sa til Gutt (16 år) at barna ikke kunne gjøre noen ting med saken, og at mor og advokaten har ansvaret. Gutt (16 år) fortalte:

Han bare snakker med oss, og sier til oss at det er ingenting vi kan gjøre, og mamma skal snakke med advokat.

Vi er barn sa han til oss, vi kan ingenting, og mamma og pappa bestemmer over oss, og advokat og politi. Dere har ingenting å gjøre, ikke bryr dere så mye. Jeg sa 'hvorfor skal jeg ikke bry meg, det er mitt liv, det er bomber der. Det er farlig der!' Det vet han også! Jeg spør ham 'Du vet hvorfor du sender oss tilbake?' Han sa at det er ikke han som sender, det er andre – UDI eller noe sånt. Det er de som bestemmer. [...] Han sa at det er ikke han som bestemmer, det er vanskelig for ham også at vi skal dra. Han sa at det var ingenting vi kan gjøre. Det er ingenting vi kan gjøre nå, vi må bare la mamma og advokaten gjøre det de må. Vi er barn, så vi skal ikke bry oss så mye.

Jente (19 år) opplevde ikke at politiet brydde seg noe særlig om dem:

Politiet som var der hørte litt om hvordan vi hadde det, men de brydde seg ikke så mye.

Noen barn reagerte på at de måtte kommunisere med politiet gjennom intercom når de var innelåst:

De kom ikke inn, de bare snakket fra radio. [...] Det var ikke bra. De kunne ha kommet inn og snakket ansikt til ansikt. Gutt (12 år)

Jente (19 år) opplevde at politiet ignorerte familien da hun ringte gjennom intercomen om natten:

De gjør ikke så mye. Siden jeg og mamma ikke klarte å sove så godt så var vi våkne hele tiden. Det var bare en knapp så jeg trykte den nesten hele natten men det var først tidlig på morgenen at de svarte og sa når de kommer.

Barna fortalte i liten grad om bruk av uniform på Trandum. Gutt (13 år) beskrev at det var enklere å skille mellom ansatte og innsatte på grunn av uniformen:

Det var veldig mange politifolk der, det var på en måte som en politistasjon, som et fengsel. Der jobber politiet. Men hvis de hadde sånne vanlige klær, så hadde det vært litt annerledes. For da hadde jeg gått og spurt nesten alle 'Jobber du her? Jobber du her?'

Gutt (12 år) beskrev at de ikke fikk informasjon om reglene på Trandum. Han beskrev at «de sa bare 'gå inn og sitt til vi kommer tilbake'». Men han mente at han fikk all nødvendig informasjon; informasjonen om at de skulle bli sendt tilbake. Han beskrev situasjon som «verdig».

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

Tre foreldre beskrev at politiet på Trandum utførte jobben slik de er pålagt:

[...] de gjør jobben sin som de er pålagt å gjøre, og dette er deres levebrød og de gjør som de blir beordret å gjøre. Far

[...] de har gjort jobben sin, fordi det har ikke vært noe frykt og de har vært snille mot oss. De har gjort hva de har vært pliktige til å gjøre. Mor

En annen mor beskrev politiet på Trandum som brutale:

[...] politiet var sivilt kledd [ved pågripelse], men i Trandum så hadde de politiuniform på seg. Jeg kan ikke si at politi fra [by] har vært brutal. [...] Men det er politiet fra Trandum der og politiet i Oslo. Det er de som var brutale.

En annen mor beskrev at politiet snakket med ungene og lo med dem. Samtidig snakket politiet med en veldig streng og frekk måte, særlig i forbindelse med kroppsvisitasjonen og når foreldrene spurte om mattilbudet:

De var veldig strenge der og måten de snakket med folk på var også veldig streng. Det var ikke en vanlig måte å holde en samtale på. Vi følte at de var veldig frekke da de snakket til oss.

Jente (13 år) ble forsøkt roet ned av politiet gjennom flere samtaler. Moren hennes opplevde det som hjelpsomt at politiet forsøkte å roe henne ned. Samtidig ga politiet informasjon om at ingenting farlig ville skje ved retur, en oppfatning som familien ikke delte:

[...] de prøvde også å holde en samtale med henne og gi henne en forklaring at det ikke vil skje noe farlig med dere. Men det har vært veldig vanskelig å akseptere dette fordi vi har vokst opp i det landet og vi vet hva slags land det er, og at vi er i fare og hvordan akseptere man det hvis man drar tilbake. [...] de hadde flere ganger samtaler

med henne. Det var en samtale vi hadde med henne og hun var litt rolig, men etter hvert hadde hun litt energi i kroppen sin en gang til. Så med en gang hun begynte å gråte og skrike en gang til. Mor

En annen mor hadde en god opplevelse av politiet på Trandum. Hun opplevde at en politikvinne brydde seg om henne og barna. Hun beskrev politikvinnen som en snill kvinne, som bekreftet at hun var i en vanskelig situasjon og som håpet det ville ordne seg for familien:

Hun satt og pratet med meg. Hun spurte meg hvor jeg kommer fra og hvorfor jeg er her. Jeg forteller henne hvorfor, og hun hører på meg. Hun tar tiden til å høre på meg. Hun er veldig lei seg for hva som har skjedd meg. Hun sier at hun ikke kan hjelpe, men at hun bare kan høre på meg og si at jeg ikke skal være bekymret. 'Advokaten din kommer til å hjelpe deg. Jeg krysser fingrene for deg. [...] Dette er hva jeg trengte; noen som snakket med meg.

En annen familie opplevde at de ikke fikk informasjon om hva som skulle skje, og hvor lenge de skulle være på Trandum. Moren beskrev at det tok lang tid før de fikk informasjon, og at de selv måtte spørre:

Og så da satt de oss i det rommet [cellen] og da satt vi der og det tok lang tid og det skjedde ikke noen ting og vi satt og satt og venta og vi venta og de ga oss ikke noe informasjon. Så vi spurte 'Hva er det som skjer?', 'Når skal vi dra?' og 'Hvor skal vi dra+' og fikk ikke noe svar, men da satt vi og bare venta og venta. Etter hvert kom en dame og så sa til oss at 'Dere kan bevege dere lite grann, dere kan gå her ute.' Så spurte vi 'Tror dere at vi kommer til å være her veldig lenge?' De sa at de trodde ikke det, men kanskje til klokken 18 i morgen svarte hun.

Hun opplevde politiet som tause og lite opptatt av å informere familien:

[...] Vi ble behandlet helt taust, og vi gjorde alt som vi skulle gjøre, men de ga ikke noe informasjon. Når vi lurte på noe så måtte vi bare spørre, hva og hvor og hvorfor. [...] Politi var helt tause. Sa ikke noe ... Så ut som politi var mest opptatt at vi skulle forsvinne herifra, og at deres misjon for at vi skulle ut av landet og det var det hele de var interessert i.

Mannen hennes beskrev de fikk ingen informasjon og hjelp på Trandum. Han beskrev at de «kunne vært litt roligere» dersom de hadde fått hjelp. Han ønsket at:

[...] noen hadde behandlet oss som mennesker, og som sier at livet avslutter ikke her, det går jo videre. Så [skulle ønske] vi hadde fått noen råd om hvordan vi skulle takle akkurat den situasjonen og hvordan vi skulle komme oss videre.

Noen andre foreldre beskrev også at de kun fikk beskjed om tidspunktet for flyavgangen, men ikke regimet/rutinene ved Trandum, som innlåsing for eksempel. De viste til at de fikk beskjed om å sitte på rommet og vente der til politiet kom for å hente dem i forbindelse med uttransporteringen.

3.3.3.3 Innlåsing

Barna vi intervjuet var internert på Trandum før instruksendringen, og var innelåst om mellom kl. 21.00 og kl. 08.00. Barna beskrev innlåsingen som noe skummelt, slemt og ikke noe som var bra for dem. Ett av barna knyttet innlåsingen direkte til hvorfor hun opplevde Trandum som et fengsel.

Foreldre beskrev innlåsingen som negativt. Foreldre fra to familier beskrev at barna fikk sterke negative reaksjoner da de ble innlåst, blant annet skriking, gråting og forsøk på å komme seg ut av cellen. En mor beskrev innlåsingen som grusom og angstskapende.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Gutt (16 år) opplevde innlåsingen som vanskelig. Han spurte politiet hvorfor de låste døren:

Det var vanskelig fordi hvorfor låser de døra? Jeg spurte hvorfor de skal låse døren og slå av lyset. De sa at vi ikke trenger lys om natten.

Jente (13 år) syntes det var skummelt å bli innelåst. Hun skjønte ikke hvorfor de ble låst inne på cellen. Innlåsingen gjorde at hun opplevde Trandum som et fengsel:

Det var ikke en normal dør, den var veldig tykk med et bitte lite vindu. Du kan bare banke på. Det var en veldig stor dør, skikkelig stor. Det var derfor jeg tror det var fengsel. De bruker bare sånne dører i fengsel. Ingen kan gå ut, eller ingen kan åpne. Det var ingenting å åpne den med, den var bare helt flat. Bare en sånn liten dør [vindu] som du kan åpne, så du kan rope.

Jente (12 år) syntes ikke det var gøy å bli innelåst og dermed ikke kunne bevege seg fritt.

Gutt (12 år) syntes det var veldig trangt da familien skulle sove i den lille cellen. Han syntes at «Det var ikke godt». Han påpekte at de ikke hadde tilgang til mat og drikke under innlåsingen.

Gutt (13 år) syntes heller ikke at det var greit å ikke ha tilgang til mat om natten på grunn av innlåsingen:

Når vi skal inn og sove så låser de soverommet. [...] Men hvis noen vil ha noe å spise så kan de ikke gå ut. [...] Det er ikke greit, fordi jeg våkner noen ganger om natten og er litt sulten.

Jente (13 år) opplevde det som vanskelig å kommunisere med politiet under innlåsingsperioden. Hun opplevde ikke politiet som tilgjengelige og respektfulle i sin kommunikasjon:

Hvis de har tid, så kommer de. Hvis de ikke har tid, så bryr de seg ikke. De bare hva vil dere nå! [morsk stemme] Jeg bare 'å herregud, hvordan er det dere snakker med oss?!'

Jente (5 år) syntes politiet var slemme som snakket med dem gjennom vinduet på celledøren.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

En far beskrev at «barna ble gale» da familien ble innelåst. Barna prøvde å komme seg ut, og forsøkte å få kontakt med politiet uten hell.

En mor opplevde at datteren begynte å skrike og gråte da de ble innelåst. Hun beskrev datteren sin som «virkelig forstyrret»:

Datteren min kunne leke godt når vi gikk ut, når vi gikk ut derifra. Men når vi måtte gå inn igjen og lukke døren, da skrek hun og gråt og sa 'jeg vil tilbake til [by i Norge]!'. Og hun ville ikke være der. Hun var virkelig forstyrret.

En annen mor opplevde innlåsingen som om hun var et dyr fanget i et bur:

Jeg hadde slike følelser, som et dyr som har blitt fanget på bur. Som en fanget person.

En annen mor fikk angst av å bli låst inn i et rom uten vinduer som kunne åpnes. Hun opplevde innlåsingen som «helt grusomt»:

Til og med vinduene de hadde der, man kunne jo se ut og sånn, men de var helt lukket. Det var ikke noe sjans for å få de åpnet. Og det samme var når jeg var i bilen og. Jeg følte meg så dårlig. Jeg må ha litt frisk luft, men hvordan skal man få frisk luft når du ikke kan åpne opp vinduene? Jeg fikk så angst. Jeg visste ikke hvor jeg skulle gjøre av meg. Jeg tenkte hvis jeg dør nå, ingen skjer, ingen får vite det.

Denne moren mente innlåsingen ikke var nødvendig siden rømningsrisikoen var veldig lav:

Det var nok av dører der som var veldig sterke og gitter og litt av hvert som var rundt [Trandum]. Så sjansen for at vi skulle stikke av derifra var veldig liten.

Hun påpekte også behovet for tilgang til stuen hvor mat og drikke var tilgjengelig.

3.3.3.4 Tilgang til telefon

Barna som beskrev telefontilgangen ønsket å ha tilgang til egen mobil, slik at de kunne spille på den og ringe til venner.

Foreldre beskrev i liten grad tilgangen til telefon. Én mor beskrev at hun bare hadde tilgang til å ringe to numre, siden hun bare fikk lagre to telefonnumre.

Barnas opplevelser og reaksjoner

Gutt (16 år) syntes det var vanskelig og strengt at de ikke fikk snakke så mye i telefonen og at de bare fikk lov til å snakke med advokaten og tanten sin:

Når jeg hørte at det ikke var mer enn fem minutter så tenkte jeg at dette er 100 prosent et fengsel.

Gutt (13 år) syntes ikke det var greit at politiet tok alle mobilene og at de bare kunne ringe i fem minutter.

Gutt (12 år) mente at man bør få snakke med vennene sine før man blir sendt tilbake. Han fortalte at politiet nektet ham å hente telefonnumre fra mobilen sin. Han syntes at det ikke var snilt å bli nektet dette:

Det er ikke snilt. Man bør få snakke med vennene sine uansett hvor gammel man er.

Jente (13 år) syntes det var veldig strengt at hun ikke kunne ha mobilen sin. Hun sa til PU at de kunne ta SIM-kortet hennes slik at hun ikke ville ringe noen, men de sa nei. Hun syntes det var veldig kjedelig.

Gutt (12 år) syntes det var dumt at de ikke hadde tilgang til data eller mobil. Han viste til at det nesten ikke var noe å gjøre på Trandum, unntatt å se på tv.

Foreldrenes opplevelse og reaksjoner

En mor fortalte at hun bare fikk tilgang til to telefonnumre på Trandum. Hun valgte da advokaten og tanten sin.

3.3.4 Kommunikasjon og reaksjoner

3.3.4.1 Tanker og samtaler om returnsituasjonen

Under interneringen på Trandum omhandlet samtalene mellom barn og foreldre særlig to temaer: hvorfor er vi i fengsel, og hva vil skje ved retur. Barn spurte foreldrene sine om hvorfor de var i et fengsel, som noen foreldre beskrev som vanskelig å svare på. Foreldre beskrev at de forsøkte å forberede barna på hvordan livet vil være i hjemlandet.

Familienes opplevelser og reaksjoner

Gutt (12 år) mente at barn ikke skal fengsles fordi barn er for små. Gutt (16 år) spurte moren sin om dette:

Jeg husker at det finnes regler som sier at barn ikke skal fengsles, så jeg spurte mamma 'hvorfor fengsler de oss?'

Foreldrene til Gutt (12 år) beskrev hvordan barna deres stilte flere spørsmål om hvorfor de var i et fengsel:

Han lurte på 'hvorfor de sperra meg inne her?' Hvorfor kan vi ikke gå ut å gjøre ting som vanlige folk? Hva er det som skjer? Hvorfor gjør de dette her?' Mor

Faren til denne gutten syntes det var vanskelig å svare på spørsmål fra barna:

Jeg måtte fortelle dem at det her fengsel og det er sånn man må gå gjennom. Og at for dem så var det kjipt. [...]. De var triste og man så det klart og tydelig på dem og guttene. Barna stilte spørsmål til og med, noe som var veldig vanskelig å svelge. De har jo bodd her en god stund.

En annen far beskrev at han forsøkte å lage positiv stemning for å late som om at de ikke var i fengsel. Han forklarte barna at politiet har lover og regler som de må følge:

Vi har prøvd fra første minuttet de satt i flyplassfengselet, prøvde å ordne stemning i stedet med mat, med ord, med tv, og så fortelling om her og der for å [late som] de er ikke i fengselet. [...] Og så forklarte jeg barna etterpå om hvorfor politiet har låst døra etter, hvorfor vi er der og vi får ikke lov å gå ut. Jeg forklarer at det er noe med sikkerhet å gjøre her i landet. Politiet har mye regler og lover de må følge. Far

Foreldrene beskrev at tankene gikk til hvordan situasjonen vil være for barna ved retur:

Også som mor også jeg hadde mye i tankene. Det var tankene om når vi skal tilbake, hva skal skje med oss? Også til og med jeg har tenkt på skolegangen deres. Mor

En annen mor tenkte også på skolegangen til barna, noe som var veldig viktig for henne. Hun

var bekymret for om hun måtte ty til prostitusjon ved retur for å tjene penger, siden familien hennes er fattig, og skolegang koster penger.

En annen mor beskrev at tankene om returnsituasjonen gjorde at hun ikke klarte å sove:

Bare når man får den beskjeden om at de skal sende deg tilbake igjen, det gjør at man klarer ikke sove lenger heller. Alle de bekymringene som går i hodet. Hvordan skal man klare å bli kvitt de i det hele tatt? Det er jo helt umulig når man tenker på hvordan livet kommer til å bli fremover. Hvor vanskelig livet kommer til å bli.

Noen familier fortalte om hvordan foreldrene forsøkte å forberede barna på returen til hjemlandet.

Jente (12 år) opplevde at foreldrene gjennom sine fortellinger malte et fint bilde av hvordan det ville være i hjemlandet. Hun gledet seg skikkelig, men fikk et brutalt møte med virkeligheten i hjemlandet:

[...] mamma sa sånn at det kom til å bli fint i [hjemland]. Og så jeg gleder meg skikkelig. [...] Jeg kunne nesten ikke vente. Men når vi kom til [hjemland] så var jo ikke alt planlagt som det skulle være.

Moren til Jente (13 år) informerte barna om hvordan de burde oppføre seg i hjemlandet. Moren sa også at barna burde snakke norsk, dersom de ønsket å snakke om noe hemmelig i hjemlandet. Jente (13 år) fortalte at de så krigen i hjemlandet på TV mens de var på Trandum, og at hun ikke likte hva moren fortalte om hjemlandet:

Og så hørte jeg på nyhetene da. De sa at det var bomber og fly og krig. Og jeg bare nei seriøst, skal vi dit nå? Og så jeg hørte egentlig masse dumme ting fra mamma om hjemlandet, at jeg får ikke gå på skole, jeg får ikke gå alene ute, jeg får ikke lov å gå ditt og datt.

En annen morforberedte barna på at skolesystemet i hjemlandet er annerledes enn i Norge:

[...] vi snakket om skole og hvordan ting er på en måte, de spurte om hvordan skolesystemet er der. 'Hvordan er lærerne der?' De kom hit da de var veldig små. [...] de har jo på en måte norsk stil, norsk tankegang. Så skal de plutselig bli sendt hjem igjen til et sted hvor de ikke er vant til, de vet ikke hvordan systemet der fungerer, til et ukjent sted. Så ungene var veldig bekymret for det der.

En mor beskrev at datteren hennes slet med å forstå at de måtte reise tilbake til morens hjemland, siden hun selv er født i Norge:

Jeg forklarte henne at selv om hun var født i Norge, jeg var, mamma var født i [hjemland] og hun hadde vanskelig for å forstå det med papir og sånne ting, hvorfor man ikke kunne bli her. Så jeg sa at vi skulle reise tilbake til det landet hvor jeg var født, men når jeg begynte å snakke om det, hun sa men jeg er ikke født i Afrika. Det var vanskelig for henne å forestille seg. Hun stilte masse spørsmål og da var det egentlig litt vanskelig å forklare tingene sånn at hun skulle forstå meg.

En annen mor forklarte barna at hun skulle gjøre alt hun kunne for å sikre barna mat og utdanning ved retur til hjemlandet. Hun forsikret dem om at hun ville passe på dem. Hun forsøkte å støtte barna i denne situasjonen, men hun hadde ingen krefter i kroppen:

De gråter, og de sier at vi trenger bare deg. Du er sammen med oss og du betyr mye for oss. Jeg prøvde mye å forklare til dem, selv om de så at jeg ikke var i god stand. Jeg var ikke i god tilstand, og de kunne se at jeg ikke var i god tilstand. Kroppen min hadde ingen krefter, fordi jeg ikke hadde spist noe. Selv om jeg hadde ingen krefter i kroppen min, jeg ga en så god forklaring som jeg kunne og jeg forklarte dem hvis vi kan være sammen så ingen kan skille oss og vi har forstått at det betyr veldig mye for oss hvis vi kunne være helt sammen. Mor

3.3.4.2 Kommunikasjon/samvær med andre innsatte

Barn og foreldre beskrev at barna ble eksponert for andre internerte voksne følgende steder på Trandum:

- Området for mottak og visitasjon
- Utsyn fra familieavdelingen til luftegården til enslige menn

- Omgang med enslige kvinner fra kvinne avdelingen
- Omgang med andre familier på familie avdelingen

Området for mottak og visitasjon

Mens Jente (13 år) og familien ventet på at politiet skulle sjekke bagasjen deres og kroppsvisitering, så hun en «sykt sinna» kvinne bli plassert på et rom:

[...] når vi ventet så kom det en politimann, og så tok han dama inn der sånn at hun skulle roe seg ned. For hun var sånn sykt sinna. Og så kunne man på en måte se henne fra det lille hullet.

Uteområdet til familieavdelingen

Jente (13 år) beskrev en dame fra kvinneavdelingen som gikk rundt og rundt i hagen uten å stoppe. Hun syntes denne damen var skummel. Hun turte ikke å gå ut i den lille hagen:

Og dessuten, det var veldig lite plass og så jeg turte ikke gå ut der fordi det var litt skummelt der med hun damen og de folkene der.

Uteområdene til enslige mannlige innsatte

På vei til familieavdelingen så Jente (13 år) menn som spilte basketball.

Gutt (16 år) fortalte at han hadde utsikt til lufteplassen til enslige menn gjennom vinduene til familieavdelingen, hvor han så flere menn spille volleyball.

Tre foreldre beskrev utsikten til luftegården til de enslige mennene. En far fortalte at fra ett vindu så man menn gjøre aktiviteter som volleyball, mens fra et annet vindu så man menn som gikk rundt og røyket. En mor tenkte at utsikten til luftegården var en strategi fra PUs side:

[...] de har plassert vinduene slik at du kan se andre mennesker utenfor som også er fengslet.

Andre familier på familieavdelingen

To familier var på familieavdelingen samtidig som andre familier.

En mor fortalte at hun snakket med andre på familieavdelingen og at de trøstet hverandre litt.

Jente (13 år) fortalte at hun og moren forsøkte å snakke med en annen familie i tilfelle de følte det samme. Familiene snakket samme språk:

Hun damen som var der, hun følte det samme som mamma. Derfor snakket de litt. [...] Mamma var så lei seg. Så hun sa noen ting for at mamma skulle føle seg bedre. Så det var litt bedre å ha dem. Vi hadde samme språk, det var enkelt å forstå hva vi sier til hverandre.

En familie fikk høre fra den andre innsatte familien om hvordan politiet hadde brukt makt og knekt armen til et voksent familiemedlem. Jente (19 år) tenkte følgende om dette:

Det jeg tenker er at politiet er der for å støtte deg, for å gi fred til folk, de jobber for det liksom, men når politiet gjør det mot deg så blir det enda verre. Hva skal du gjøre? Hvem skal du si det til? Hvilke rettigheter har du da? Ingenting! Jeg hadde ingenting rettigheter, vi hadde ingen rett til å beskytte oss selv.

Moren beskrev at den andre familien ønsket hjelp fra Jente (19 år) siden hun snakket godt norsk. De var selv i en vanskelig situasjon, og det ikke var lett for datteren å hjelpe dem:

Det har vært veldig vanskelig for datteren min. Det hadde vært mange som hadde kommet etter henne hvis man kan hjelpe med å oversette. Når det kommer en person og gråter og om du kan hjelpe oss med å prate med advokat, er det veldig vanskelig for henne også. Mor

Da en far ble spurt om hvordan det var å være der samtidig som andre familier, trakk han fram hvor vanskelig det er for familier som har søkt beskyttelse i Norge og måtte reise tilbake til krig, drap og sult i hjemlandet:

Det er ikke lett for alle familier. De har helt sikkert reist fra landet sitt og så kommet til Norge for å søke beskyt-

telse, trygghet, god framtid til barnet og hele familien. Og så til slutt de blir utvist fra hjemmet sitt og tvunget til å reise tilbake til landet sitt. Det er veldig vanskelig situasjonen i tredje verden, landene. Det er Afrika, det er Asia. Og det er krig og drap og sulten, sultne og det er mye å si. Jeg tror helt sikker at alle familier som er tvunget til å reise tilbake, de trengte å være her i Norge.

3.3.4.3 Selvskading, selvmordstanker og isolasjon

Foreldre som forsøkte å selvskade/ta selvmord

Intervjuene avdekket to tilfeller hvor foreldre forsøkte å selvskade/forsøk på selvmord. En av disse foreldrene fant en gjenstand som ble brukt til å forsøke selvskading, mens den andre ikke fant en gjenstand som hun kunne bruke. Førstnevnte tilfelle inngår ikke, etter vår kunnskap, i statistikken fra rapporten til Sivilombudsmannen fra 2015. Intervjuer spurte ikke direkte i intervjuene om foreldre hadde forsøkt selvskading.

En mor fortalte om selvskadingen da intervjuer spurte om hvordan hun hadde det inne i seg da hun var på Trandum. Hun fortalte at hun ønsket å dø fordi hun ikke ønsket å oppleve på nytt tidligere hendelser i hjemlandet. Hun følte seg som en død person uten følelser da hun var på Trandum. Det vises også til at hun tidligere i intervjuet beskrev hvordan den inngripende kroppsvisitasjonen gjorde henne så flau at hun ønsket å dø (se delen om kroppsvisitering tidligere i rapporten). Hun håpet at hennes død kunne føre til at barna hennes kunne bli i Norge:

Dersom jeg tok selvmord, kanskje de ville ha stoppet tvangsreturen og barna mine kunne bli i Norge.

Hun fortalte at hun gikk på do i cellen for å forsøke å skade seg med en hårnål, men hun klarte det ikke fordi nålen var for tykk. Hun gikk på doen fordi hun ønsket å skjerme barna sine fra selvskadingen.

Datteren hennes, Jente (19 år), fortalte at moren sa hun ønsket å drepe seg selv. Hun bevitnet at moren gikk på do og så at hun prøvde å kutte seg selv i håndleddet med noe moren hadde funnet under sengen på cellen. Hun tok frem håndleddet sitt og simulerte overfor intervjuer hvordan moren forsøkte å kutte seg i håndleddet, mens hun fortalte intervjuer «Hun prøvde hvert fall».

Hun fortalte videre at hun snakket med moren sin og tok fra henne gjenstanden hun prøvde å selvskade med. Hun fortalte at moren sa til henne:

[...] 'uansett så kommer vi til å bli drept enten her eller i [hjemlandet]'.

Hun beskrev hvordan hun måtte være sterk og ivareta søsknene sine, fordi moren hadde mistet alt. Hun var redd for at moren skulle prøve å selvskade igjen og hun klarte derfor ikke å sove den natten. Jente (19 år) skrek og gråt hele natten:

[...] jeg hadde bare øynene på mamma for at det ikke skal skje noe med henne. Så jeg klarte ikke å sove selv heller, bare skrek og gråt hele natten.

Hun sa ikke fra til ansatte på Trandum om morens tilstand fordi hun trodde situasjonen kunne forverres. Hun stolte ikke på at ansatte på Trandum ville hjelpe:

Uansett hva vi prøver å gjøre så prøver de uansett å få unna situasjonen. Jobben deres er å ta oss til [hjemlandet vårt] på den beste måten.

En mor fortalte i sine frie fortelling at selvmordstankene oppstod allerede ved pågripelsen og fortsatte på Trandum. Hun ville heller dø enn å se barna sine lide i hjemlandet. Hun håpet at selvskading eller selvmord ville føre til at barna ble tatt fra henne og barna kunne fortsette å bo i Norge. Hun beskrev øyeblikket hun lette etter noe å drepe seg selv med:

Barna vet ikke hva som skjer, de bare hopper rundt og leker. Men jeg leter etter noe jeg kan drepe meg.

Hun fortalte ikke om dette til de ansatte på Trandum fordi hun ikke ønsket at politiet skulle vite om det.

Eksempel på barn som skadet seg selv og ble plassert på sikkerhetscelle på Trandum utlendingsinternat

NOAS oppdaget i 2016 det første tilfellet hvor en mindreårig ble plassert på sikkerhetscelle. Han var internert på Trandum sammen med familien sin. Han ble først plassert i isolat på sikkerhetsavdelingen og siden overført til sikkerhetscelle på sikkerhetsavdelingen etter at han skadet seg selv under undersøkelse på sykehus. Han var på sikkerhetsavdelingen i ca. 24 timer, hvorav ca. halvparten av tiden ble tilbrakt på sikkerhetscellen. NOAS har ikke intervjuet tenåringen eller familien om hendelsen, men besitter dokumenter fra PU, Legetjenester AS, Ullensaker barneverntjenester og AHUS som beskriver hendelsesforløpet detaljert.

Hendelsesforløpet

Tenåringen og familien hans ble pågrepet kl. 02.00 om natten av PU.[47] Familien ankom Trandum kl. 06.30 samme morgen.

En halvtime etter ankomst på Trandum ble tenåringen plassert på sikkerhetsavdelingen og utelukket fra fellesskapet på grunn av «utagerende» oppførsel under pågripelsen, og fordi PU ønsket å forhindre selvskading.[48] Som mindre inngripende tiltak oppga PU at «Jeg forsøkte å snakke med han to ganger uten at han endret oppførsel/mening».[49] Vedtaket viser videre at tenåringen ikke ble underrettet om begrunnelsen for vedtaket, samt at han ikke ble informert om klageretten. Vedtaket viser også at legen ikke undersøkte tenåringen først, men kom med en uttalelse i etterkant. Det fremkommer ikke av vedtaket når legeuttalelsen ble skrevet og om legen møtte gutten i forbindelse med uttalelsen. Det fremkommer ingen informasjon i tenåringens helsejournal fra Legetjenester AS om at en vurdering av hans helse skal ha blitt gjort i forbindelse med vedtaket.

Fire timer etter innsettelsen møtte barneverntjenesten tenåringen.[50] Barneverntjenesten var på Trandum fordi de skulle besøke en annen familie som var internert.[51] Barneverntjenesten gjennomførte samtaler med tenåringen og hans øvrige familie. Barneverntjenesten gjorde følgende vurdering av tenåringen; «Barneverntjenesten vurderer at gutten er svært psykisk nedkjørt. Han gråter, rister og skjelver og utrykker gjentatte ganger at han ikke orker mer, ikke greier mer og bare vil dø.»[52]

På bakgrunn av samtalen med tenåringen konkluderte barneverntjenesten «at det er svært viktig at gutten umiddelbart blir vurdert av lege ifht sin psykiske helse».[53] Barneverntjenesten var med ham til legen. Legetjenester AS henviste ham videre til ungdomspsykiatrisk klinikk ved AHUS fordi legen mente han var suicidal.

Tenåringen selvskadet seg på AHUS under innleggelsesvurderingen ved ungdomspsykiatrisk klinikk. Tenåringen knuste et bilde og skadet seg på håndledd og forsøkte å stikke seg i halsen.[54] Barneverntjenesten var ikke med til AHUS.

Ungdomspsykiatrisk klinikk vurderte at tenåringen «har en betydelig forhøyet risiko for å skade seg selv og suicid».[55] Videre at «det er stor sannsynlighet for at gutten skal skade seg selv for å unngå utreise».

47 PU rapport om pågrepet person.

48 PU vedtak om overføring til sikkerhetsavdelingen og utelukkelse fra fellesskapet (trinn 2), jf. utl. § 107 femte ledd bokstav b og c.

49 Ibid.

50 Ullensaker barneverntjeneste, Notat fra vurdering av lege.

51 Ullensaker barneverntjeneste, Undersøkelsesrapport i henhold til lov om barneverntjenester § 4-3.

52 Ibid.

53 Ibid.

54 Innleggelsesvurdering fra Ungdomspsykiatrisk avdeling AHUS.

55 Ibid.

Ungdomspsykiatrisk klinikk kontaktet barnevernsvakten, som informerte om at de bare kunne tilby institusjon for én natt. Barnevernsvakten informerte klinikken om at institusjon «ikke er et egnet alternativ».[56] Barnevernsvakten ba klinikken ringe PU «for å sikre at det juridiske er sikret i forhold til hans alder».

PUs vakthavende jurist informerte ungdomspsykiatrisk klinikk om «at det er bra nok forhold på sikkerhetsavdeling [sic] for en 16 åring og at de der er i stand til å ivareta hans sikkerhet, og han er aldri alene».[57] Vakthavende jurist informerte i tillegg om at det ikke vil «bli aktuelt å ha en 16 åring på sikkerhetscelle slik man noen ganger gjør med voksne på Trandum».

Ansvarlig politimann hos PU for uttransporten ba ungdomspsykiatrisk klinikk om å gjøre en fit for flight-vurdering. Klinikken avslo dette og mente at «det bør en annen uavhengig lege vurdere i morgen».[58]

PU fattet vedtak om overføring til sikkerhetscelle da gutten ankom Trandum etter innleggelsesvurderingen[59], på tross av PUs bekreftelse overfor ungdomspsykiatrisk klinikk at dette ikke ville skje. Som andre mindre inngripende tiltak forsøkt oppga PU i vedtaket at tenåringen «har vært på AHUS på akutt psyk til observasjon og samtaler».[60] Samtidig begrunnet PU vedtaket med selvskadingshendelsen som fant sted under besøket på AHUS:

> Den innsatte var på AHUS for observasjon og samtaler på akutt psyk. Klarte å knuse et bilde med glassramme og påførte seg dype kutt i hals og over puls i venstre arm. For å bedre kunne ivareta den innsattes sikkerhet besluttes innsettelse på sikkerhetscelle med overvåking. Dette også for å sikre iverksetting etter § 90 for uttransport [dato].

PU innhentet ikke legeuttalelse i forbindelse med vedtaket, men varslet legen per e-post.[61] Det fremkommer ikke av vedtaket at legen gjorde en vurdering. Det fremkommer heller ikke av helsejournalen til Legetjenester AS at de ble varslet eller at det ble tatt en vurdering.

I motsetning til vedtaket om overføring til sikkerhetsavdelingen og utelukkelse fra fellesskapet, ble det i vedtaket om sikkerhetscelle registrert at tenåringen ble underrettet om begrunnelsen for vedtaket med tolk og orientert om klageretten.

Loggen fra Trandum viser at tenåringen spurte tre ganger før midnatt om å få se familien sin, noe han ble nektet. Loggen viser at PU sa han måtte vente til neste dag. Tidligere på dagen hadde tenåringen nektet å være på familieavdelingen med familien sin på grunn av mors psykiske tilstand.[62] Loggen fra Trandum beskriver overvåkningen av tenåringen mens han er på sikkerhetscellen. Loggen beskriver at han sover og noen ganger trekker pleddet over ansiktet, som han ikke fikk lov til fordi det hindrer overvåkningen.

Tenåringen ble uttransportert dagen derpå iført en bodycuff.[63]

---

56 Ibid.

57 Ibid.

58 Ibid.

59 PU vedtak om sikkerhetscelle (trinn 3), jf. utl. § 107 femte ledd bokstav b.

60 Ibid.

61 Ibid.

62 PU vedtak om overføring til sikkerhetsavdelingen og utelukkelse fra fellesskapet (trinn 2), jf. utl. § 107 femte ledd bokstav b og c.

63 PU rapport om uttransportering.

3.3.4.4 Mestringsstrategier

Noen familier beskrev at foreldre som klarte å holde seg rolige og taklet situasjonen hadde en positiv effekt for hvordan barna taklet situasjonen. Disse foreldrene klarte å skjerme barna fra hvordan foreldrene egentlig hadde det, og det var utfordrende for foreldrene å stå i denne situasjonen. En forelder påpekte at han fant styrke i sin religion under interneringen.

En familie beskrev hvordan de eldste barna tok ansvaret for sine småsøsken og moren da moren ikke taklet situasjonen.

Familienes opplevelser og reaksjoner

Gutt (12 år) fortalte at han fant trygghet i foreldrenes favn mens han var redd:

Så gikk vi inn i et rom og der var det en tv og så var det bare en sofa og så noen andre rom. Men vi var ikke så mye i de rommene, vi var bare hele tiden sammen med mamma og pappa i sofaen, helst tett til de siden vi var så redde!

Jente (13 år) fortalte om at familiens evne til å takle situasjon var avhengig av at far taklet situasjonen:

Det viktigste er at han, hvis han greier å ta seg sammen, så greier sikkert mamma og jeg ta oss sammen. Så han gjorde det, han greide det. Så derfor greide jeg og mamma det, ja.

Jente (13 år) taklet situasjonen ved å tenke på at de skulle få bli i Norge:

[Jeg tenkte på positive ting som] at hvis vi ble i Norge så kunne vi kjøpe oss et stort hus og bli alene og bli en vanlig person, familie. Vi kan være sammen med bestevennene våre. Sånn vanlig [...] Hvis vi ble i Norge, så skulle mamma sikkert kjøpe oss hus.

Jente (12 år) fortalte at foreldrene sa mye fint om hjemlandet, for å forberede henne på returen. Faren hennes beskrev at det var veldig vanskelig å ivareta familien på Trandum. Han kjempet mentalt for å være sterk og lede familien gjennom situasjonen, og fant stor styrke i sin religion:

[...] jeg vet ikke hva som skulle skje hvis jeg også hadde vært knekt sammen, men da kunne ha gått verre for familien min. Jeg var veldig psykisk sterk. Jeg ba til Gud hele tiden, og tenkte gode tanker for å gi meg styrke for å bære det jeg går gjennom. Og det er Guds velsignelse at jeg klarte å holde meg og være sterk.

En far fortalte at datteren var i sjokk og oppførte seg unormalt:

[...] jeg så at dattera mi, hun var helt sjokkert. Hennes oppførsel var heller ikke normal. Hun så foreldre, hun så pappa som var trist, hun så mamma som var trist. Hun så det var noe gærent og siden hun så det var noe gærent, så hun holdt seg også rolig, og så prøvde å være samme som vi var, og samme som foreldrene.

En mor beskrev hvordan hun forsøkte å skjerme barna fra hvordan hun egentlig hadde det. Hun fortalte at hun prøvde å være så vanlig som mulig overfor barna sine:

Og jeg gjorde alt jeg kunne for å unngå å vise barna, jeg ville ikke gråte foran dem, jeg ville ikke vise at jeg var redd. [...] Jeg følte meg veldig svak inni meg og jeg ville ikke vise fram til barna at jeg følte meg svak. Så jeg prøvde så godt jeg kunne å virke som vanlig, som mamma vanligvis når hun snakker og ler og man leker sammen og sånn.

Barna i en familie beskrev at moren knakk sammen, og hadde store utfordringer under oppholdet på Trandum. Det fremkom av intervjuene mellom de forskjellige familiemedlemmene hvordan de to eldste søsknene påtok seg voksenansvar for mor og sine to yngre søsken. Eldstedatter påtok seg ansvaret for mor og oppfølging av asylsaken, mens eldstesønnen påtok seg ansvaret for de to yngste søsknene. Moren beskrev hvordan eldstedatteren påtok seg ansvaret for henne, men også søsknene:

Hun prøvde veldig mye å støtte sine søsken, men man kunne se at det har vært veldig vanskelig for henne også. [...] Når jeg ikke hadde noe matlyst, hadde ikke hun noe matlyst heller. Når jeg har vært våken hele natten, så har hun vært våken hele natten med meg. Hun har gitt meg

klem og vi pratet sammen om hva vil vi gjøre. Jeg hadde mange tanker, hun hadde mange tanker også.

Jente (19 år) forklarte selv at moren ikke klarte å ta vare på barna:

Jeg tror ikke det, hun hadde det vanskelig selv så derfor hadde jeg mer det ansvaret selv. Jeg bare tenkte på søsknene mine og mamma, samtidig som jeg måtte tenke på meg selv.

Lillesøsteren, Jente (13 år), beskrev også hvordan storesøsteren tok ansvaret for moren:

[Storesøster] var sammen med mamma. Så hun var ikke med oss. Noen må være sammen med mamma også.

Broren, Gutt (16 år) beskrev hvordan moren og storesøsteren hans ga ham som oppgave å passe på søsknene sine. Men han klarte ikke å hindre at de ble lei seg. Å ha ansvaret for søsknene sine gjorde ham redd:

Det var vanskelig for meg [å være der]. Storesøsteren sa til meg at jeg ikke må bli knust. Jeg må passe på lillesøsteren og lillebroren min. Mamma sa at jeg skulle begynne å passe på broren og søsteren min, fordi mamma og storesøsteren skal prøve å finne en vei som kan stoppe deportasjonen. Så jeg passet på søsteren og broren min slik at de ikke skal bli så lei seg, men det funket ikke så mye.

Han beskrev hvordan han forsøkte å trøste søsknene:

Jeg sa bare at de ikke skulle være så lei seg. Vi har tante og vi har advokat, de skal sikkert finne en vei som gjør at vi kan komme tilbake til hjemmet vårt. De var mindre, så de sa at det var g*re*it. Så de blir litt glade.

Lillebroren, Gutt (11 år), fortalte om hvordan storebroren trøstet ham:

[Broren min] sa at han ikke ville at jeg skulle tenke på det. Han vil ikke at jeg skulle være lei meg. [gutten gråter].

Lillesøsteren, Jente (13 år), beskrev hvordan eldste-broren var spesielt lei seg. Hun viste til hvordan han måtte passe på henne og søskene:

Hvis du ser på dem, spesielt storebroren min var lei seg. Han følte at han må passe på meg og han må passe på lillebror. Og storesøster! Han må passe på oss fire.

Hun fortalte også om hvordan de prøvde å trøste lillebroren ved å tulle litt midt i alt alvoret:

Lillebror var litt mer lei seg når han var med mamma. Når vi var med han, vi bare sier litt morsomme ting til ham og at han ikke skal tenke på det, det går bra skal du se! Så følte han seg litt bedre. Det sa storebror til meg også, ikke tenk på det! Jeg bare, storebror, jeg er en stor jente, du kan ikke tulle med meg! Han sa 'det går bra, ikke tenk på det!'

3.3.5 Ullensaker barneverntjeneste på Trandum utlendingsinternat

Kun én av barnefamiliene som ble intervjuet ble fulgt opp av Ullensaker barneverntjeneste. Barnevernet fulgte opp denne familien fordi de satt fengslet på Trandum i over en uke, i motsetning til de andre familiene som satt pågrepet på Trandum i opptil 24 timer.

Denne moren beskrev at hun ikke likte at politiet hadde kontaktet barnevernet. Hun assosierte barnevernet med foreldre som slår barn, jf. informasjon hun fikk mens hun bodde på asylmottak. Hun beskrev at hun ikke kunne snakke med barnevernet om sin situasjon for å vise dem at hun styrte situasjonen og hadde ansvaret for barna sine. Hun fryktet å miste den lille kontrollen hun hadde.

Foreldrenes opplevelser og reaksjoner

Moren beskrev at hun ikke likte at politiet hadde kontaktet barnevernet. Hun trodde barnevernet hadde kommet for å hente barna hennes, noe hun ikke likte og ikke ville at skulle skje. Hun viste til informasjon som hun hadde fått på mottaket om at barnevernet «blander seg inn hvor det skjer vold mot barn».

Hun beskrev at det var vanskelig å huske informasjonen som barnevernet hadde gitt henne om deres rolle, men hun husket at barnevernet sa at «de ville sjekke at barna hadde det bra».

Hun beskrev at barnevernet informerte om at de kunne ta med barna ut av Trandum litt. Hun påpekte særlig at barnevernet kun ønsket å ta med barna ut, og ikke henne også. Hun nektet barnevernet å ta med barna ut:

Det var i et fengsel, så jeg kunne ikke være uten barna der. Jeg kunne ikke ha fri fra dem. Jeg var bestandig sammen med barna.

Hun beskrev videre at barnevernet bare observerte barna mens de lekte, og ikke snakket med barna. Hun følte ikke at hun kunne snakke med barnevernet om sin situasjon:

[Fordi] jeg ville være sterk for barna mine. Jeg ville være den som var ansvarlig for dem og den som tar ledelsen og det var jeg som skulle styre hvordan det skulle gå med barna. Det var jeg som skulle styre situasjonen.

Hun forsto ikke hensikten med at barnevernet skulle involveres. Hun syntes ikke det var nødvendig at barnevernet ble involvert:

Politiet har skremt vettet av barna allerede. Og hva skal de gjøre der? Jeg forstår ikke hva de skal gjøre der egentlig.

3.3.6 Splittede familier

En familie opplevde at mor og barn ble pågrepet på krisesenter, mens far ble pågrepet et annet sted.

Familien ble ikke gjenforent på Trandum, men på flyplassen i hjemlandet etter å ha blitt uttransportert samtidig. Barna fikk først vite om gjenforeningen på vei til hjemlandet.

Moren beskrev at hun snakket med barnas far på telefon mens de begge to var på Trandum, etter at han ba politiet om å få snakke med henne. Hun tenkte at han også skulle returneres til hjemlandet siden han også var på Trandum, men hun visste ikke at politiet skulle gjenforene dem i hjemlandet. Hun hadde ingen planer selv om å gjenforenes med ham.

Noen av barna beskrev at de ikke visste hvor pappa var og hva som skulle skje. Ett av barna beskrev at han ikke visste noen ting på Trandum:

Jeg visste ingenting om pappa. Jeg visste ikke at han skulle komme med oss eller ... Jeg vet ikke. De sa ikke noe til meg. Men jeg vet ikke om mamma eller søsteren min visste.

Et søsken tenkte at de kanskje skulle gjenforenes med far på Oslo lufthavn, men det skjedde ikke.

Vi tenkte [på Trandum] at de kanskje hadde glemt pappa. Eller at de ikke finner ham. Kanskje det er derfor vi her, mens de finner pappa. Men de hadde egentlig funnet pappa. Vi tenkte vi skulle møte pappa på flyplassen, men nei.

Et annet søsken beskrev at ved ankomst på Trandum så fikk de beskjed om at de skulle bo alene i hjemlandet, uten faren.

3.4 Uttransport

Tre av familiene vi har snakket med ble tvangsreturnert til hjemlandet, mens én familie opplevde at uttransporten ble avbrutt etter at de hadde forlatt Norge. Familiene beskrev i liten grad selve uttransporten.

To familier beskrev at politiet brukte makt i forbindelse med uttransporten fra Trandum til hjemlandet, hvorav én av familiene opplevde at makt ble brukt overfor barn i familien. Den andre familien opplevde at barna bevitnet politiets maktbruk overfor foreldrene. Én familie beskrev at døtrene ikke hadde på seg kulturelt passende klær ved ankomst til hjemlandet, noe som skapte stort ubehag for jentene med uønsket oppmerksomhet fra lokalbefolkningen.

3.4.1 Kontroll og maktbruk

To familier beskrev at politiet brukte makt i forbindelse med uttransporten fra Trandum til hjemlandet. Én familie opplevde at politiet brukte makt for å få et barn om bord i flyet, mens en annen familie opplevde at politiet brukte makt overfor foreldrene med barna som vitner.

Familienes opplevelser og reaksjoner

En familie beskrev at barna bevitnet politiets maktbruk overfor foreldrene.

Faren beskrev at kona hans ikke samarbeidet med politiet da de skulle dra fra Trandum. Han fortalte at kona sa til politiet at hun ikke ville dra til hjemlandet. Han beskrev at to politimenn la henne i bakken for å ta henne inn i bilen. Han beskrev at barna begynte å gråte og ble redde. Han sa til politimennene at man ikke skal behandle kvinner slik. Samtidig observerte far at en tredje politimann som var tilstede virket ukomfortabel med hvordan de to andre hadde behandlet henne. Han beskrev også at politiet satte bodycuff på ham selv, som de først tok av ham på transittflyplassen. Han syntes det var unødvendig maktbruk fordi han ikke hadde vært aggressiv eller motsatt seg uttransport, men kun sagt fra til politiet at de ikke kan behandle kvinner slik de behandlet hans kone.

Sønnen hans, Gutt (12 år), beskrev at moren hans ble båret inn i bilen som skulle frakte dem fra Trandum til Oslo lufthavn. Han bevitnet også at politiet satte bodycuff på faren hans. Han sa til intervjuer:

> Jeg synes at det var ikke bra. [...] De var veldig slemme mot dem.

Jente (13 år) hadde opplevd allerede under pågripelsen at politiet brukte makt for å få henne om bord i fly da de skulle fly til Oslo. Hun beskrev at politiet nok en gang brukte makt for å få henne om bord i flyet da familien skulle uttransporteres til hjemlandet. Hun kunne ikke tro at det skjedde igjen:

> Først tenkte jeg ikke at det kom til å skje igjen! De skal sikkert ikke gjøre det igjen. Når de gjorde det igjen, så var det veldig sånn – å nei, de gjorde det igjen! Jeg var veldig lei meg! Hvorfor gjorde de sånn? Jeg bare skrek.

En familie opplevde at datteren besvimte da familien skulle gå om bord i flyet til hjemlandet. Familien mente at datteren trengte å dra på sykehuset, men politiet valgte å gjennomføre uttransporten. Gutt (16 år) beskrev hva som skjedde:

> Når vi skal gå inn i flyet, men storesøsteren min ville ikke gå inn i flyet. Hun bare «faint», hun bare detter ned. Mamma var så redd for hva som vil skje med søsteren min. Mamma ville gå og hjelpe søsteren min, men de stoppet mamma. De sa til henne at du skal sitte, og at de skal hente søsteren min. Så to mennesker hentet søsteren min og satte henne i stolen på flyet. Vi sa at hun trenger å dra på sykehuset, men de bryr seg ikke.

Han beskrev videre at de begynte å gråte, og at alle på flyet begynte å se på dem:

> Hun gråt og mamma begynte å grine, og alle begynte å se på oss. Vi var redde. Jeg sitter ved mamma og legger hodet mitt ned og bare griner. Alle vi satt bakerst i flyet.

Jente (13 år) beskrev at hun på transittflyplassen fikk lov til å gå på do alene og kunne låse døren. Hun viste også til at politiet ikke hadde på seg

uniform og at de ikke sirklet inn familien på flyplassen, men gikk diskret bak dem. Dette var motsatt av det hun opplevde under pågripelsen da de fløy til Oslo lufthavn med politiet:

Hvis de kunne gjøre det [under pågripelsen] så hadde det vært bedre. Når jeg gikk på do [på transittflyplass], så var det ingen andre der. Så jeg bare endelig, jeg kan gå på do alene. [Hun ler]

En far beskrev at familien ikke hadde noen frihet om bord i flyet fram til transittflyplassen:

Og så om bord i flyet vi hadde ingen frihet. Hvis vi hadde stått opp fra setet, vi stå opp, da politi sto opp sammen med oss. Hvis vi skulle til toalettet, så politiet fulgte med til toalettet. Så vi hadde ingen fri bevegelse og friheter til å bevege oss som fritt. Og så sånn skjedde det helt til nå kom vi til [transittland].

3.4.2 Overnatting i transitt

En familie beskrev at de måtte være en natt på transittflyplassen, med kun noen stoler å sitte på. Gutt (16 år) beskrev at det var kaldt på flyplassen siden de ikke hadde så mye klær. Han syntes ikke det var en bra plass å skulle sove på. Jente (13 år) beskrev at de var veldig trøtte og ikke hadde noen steder de kunne legge seg ned for å sove. Hun hadde ikke lyst til å sove, men sovnet til slutt. Hun våknet av et mareritt, og ønsket da ikke å sovne en gang til. Hun drømte at noen skulle drepe moren hennes og henne.

3.4.3 Gjenforening av splittede familier ved ankomst i hjemlandet

En familie beskrev at de ikke visste på Trandum og under uttransporten at de skulle gjenforenes med far på flyplassen i hjemlandet.

Moren beskrev at hun under uttransporten på transittflyplassen ble spurt av politiet om hun ønsket kontakt med mannen sin, som skulle på samme fly. Hun ga politiet beskjed om hun ikke ønsket kontakt. Hun beskrev at hun ikke hadde noe ønske om å bli gjenforent med ham. Hun beskrev at hun var veldig redd under flyturen til hjemlandet. Hun visste ikke hvordan hun ville reagere når hun skulle treffe mannen igjen.

Datteren så at politiet informerte moren om at de ville få et sted å bo uten barnas far og at de vil motta støtte. Hun beskrev at politiet sa at de har full kontroll og at ingenting kom til å skje med familien. Men da familien ankom flyplassen i hjemlandet så ble de gjenforent med faren og politiet forsvant. Hun fortalte det slik:

Helt alene [møtte vi pappa]. Politiet reiste med en gang for de var egentlig redd for sitt eget liv. De var ikke der så lenge, så de reise med en gang, og tok flyet med en gang fordi de var redd for seg selv.

Hun beskrev møtet med faren:

Det skjedde ikke noe, men inne på flyplassen så gikk alle politimennene og vi hadde ingen andre å stole på, pappa bare kom. [...] Jeg var egentlig litt redd for hva som kunne komme til å skje, han svarte ikke og han sa ingenting. Jeg var redd for at han skulle komme til å reagere mot meg. Men han gjør ingenting og han sier ingenting.

Søsteren hennes syntes det var rart å møte faren:

Egentlig var det litt rart å møte pappa fordi vi visste ikke at vi skulle møte ham. De har ikke sagt til oss at vi skal møte ham. Det var veldig rart. Først (...) da tenkte vi 'herregud, hva skjer hvis mamma møter pappa!' Vi tenkte ikke på det [under uttransporten], de har ikke sagt til oss at vi skal møte pappa. De har bare sagt at vi skal gi dere penger og de har sagt til mamma at pappa også er sendt til [hjemland].

Hun følte seg litt bedre da hun så faren sin. Hun hadde vært bekymret for retursituasjonen siden moren hennes ikke kan jobbe i hjemlandet.

3.4.4 Upassende klær ved ankomst i hjemlandet

En familie beskrev at døtrene i familien hadde på seg norske klær ved ankomst i hjemlandet, noe som utløste reaksjoner blant lokalbefolkningen på flyplassen siden klærne var kulturelt upassende.

Jente (19 år) beskrev at de hadde på seg korte klær:

Vi hadde bare sånne korte klær, så de så på oss veldig rart. Jeg og søsteren min gikk bak mamma og holdt tak i henne. Vi var veldig redde.

Jente (13 år) beskrev at mange kikket rart på dem. Hun ble redd av dette:

[...] jeg var så redd når de kikker på meg så rart! Hva er det, hvorfor kikker de på meg så rart! Så mamma tok jakken sin rundt meg og klemte meg og sa 'det går bra, det går bra!' Jeg var så redd!

3.5 Løslatelse fra Trandum utlendingsinternat

Fire av familiene vi har snakket med ble løslatt fra Trandum uten at de ble forsøkt uttransportert. Disse familiene ble løslatt på grunn av omgjøringsbegjæring til UNE. En annen familie ble løslatt fra Trandum etter at uttransporten ble stanset da familien hadde forlatt Norge og befant seg på en transittflyplass.

Familiene beskrev i liten grad løslatelsen og transporten tilbake til mottaket. To familier påpekte problemstillinger knyttet til løslatelsen. Én familie opplevde problemer i forbindelse med selve transporten fra Oslo, mens den andre familien ble nektet å ringe kontaktnettverket sitt for å informere om at de var løslatt og på vei hjem.

Familienes opplevelser

En familie beskrev at de ble kjørt fra Trandum til Oslo lufthavn av PU da de ble løslatt. PU hadde kjøpt togbilletter til familien. Med disse billettene ville familien ankomme nærmeste storby midt på natten. Det går da ikke transport videre nattestid til småbyen hvor mottaket ligger. Da familien konfronterte PU med dette, svarte politimannen at han ikke kunne hjelpe dem. Løsningen for familien ble at de selv betalte for å bytte billetter. Familien ble satt av på Oslo lufthavn kl. 21.00 og ankom mottaket kl. 05.00 morgenen etter; 24 timer etter at politiet pågrep dem på mottaket.

En annen familie ble nektet av PU å ringe vennene sine for å informere om løslatelsen under bilturen tilbake til mottaket. PU fratok moren mobilen under bilturen.

3.6 Utfordringer i etterkant

Familiene beskrev at barna slet/sliter blant annet med frykt for politiet, søvnproblemer, manglende konsentrasjon på skolen og endret atferd. Barn klarer ikke å glemme det som har skjedd, selv om de ønsker å glemme.

Foreldrene beskrev at de også sliter med å glemme hva som skjedde. Tre foreldre beskrev at de sliter med tilbakevendende minner. Tre foreldre beskrev at de har oppsøkt psykolog/helsesøster.

3.6.1 Utfordringer for barna

Frykt for politiet

Fem familier beskrev at barna hadde en frykt for politiet i ettertid. Fire av familiene opplevde forsøk på tvangsretur, hvorav to hadde oppholdstillatelse i Norge på intervjutidspunktet. Den femte familien hadde blitt tvangsreturnert til hjemlandet, og hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet.

Jente (13 år) beskrev at politiet i dag minner henne om hva som skjedde og at hun blir redd når hun ser politi på gaten:

Jeg liker de fortsatt ikke. […] Jeg blir liksom litt skremt og så prøver å få meg litt vekk. Jeg husker da litt av hva som har skjedd. Så tenker jeg nei jeg vil komme meg vekk herfra, jeg vil ikke være med dem.

Moren til Jente (13 år) beskrev at datteren begynner å skjelve når hun ser politibiler:

Vi ble skikkelig sjokkert og redd av at politifolk kommer inn, strømmer inn. Så til og med min eldste datter hver gang vi går ut, da blir hun helt skjelven når hun ser en politibil.

Gutt (13 år) beskrev at han er fortsatt redd for politiet. Han beskrev hvordan han er i konstant beredskap og er svært lydsensitiv når han ligger i sengen og skal sove:

Jeg er fortsatt redd! Hver gang jeg hører en bil komme og jeg ligger og sover så våkner jeg opp og ser om det er noe.

En far beskrev at sønnen han, Gutt (13 år), er så redd for politiet at han ikke ville hilst på en politimann, selv om han ville fått en Playstation 4 for å gjøre det.

En far beskrev at datteren hans, Jente (12 år), blir redd når hun ser politiet:

[…] nå har hun fått en sånn traumatisk opplevelse. Hun klarer ikke se politi nå, og hun klarer ikke høre politisirene. Da blir hun redd.

En mor så at datterens redsel for politiet har endret seg etter at de fikk oppholdstillatelse:

Før jeg sa at vi hadde fått oppholdstillatelse, så ble hun veldig redd når hun så politiet. Hun kom og klistra seg på meg og hang fast og sa mamma kommer de og henter oss.

Når Jente (5 år) ser politi i dag, så tror hun at de har kommet for å ta henne med til hjemlandet hennes igjen. Moren hennes beskrev en hendelse på mottaket, hvor politiet ble tilkalt fordi en slåsskamp brøt ut blant noen beboere. Politiet kom med skjold og hadde hjelm på seg. Hun beskrev at datteren ble veldig redd og trodde politiet hadde kommet for å hente barna på mottaket.

Mamma, hva gjør politiet? Skal de komme og hente barna? Skal de komme og hente meg? Og så vi stengte oss inn på et kontor og ventet og når politiet kom og hentet dem. Så etter kom vi ut på en dør. Og den natten fikk hun ikke sove. […] Og hun kan ikke se på politiet nå. Hun blir veldig redd. Mor

Endret atferd

Tre familier beskrev at barna hadde endret atferd i form av for eksempel søvnproblemer, blitt innesluttet, behov for å sove sammen med foreldrene og barn som gjemmer seg. En familie hadde blitt tvangsreturnert til hjemlandet og hadde kommet tilbake til Norge, og hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet. De to andre familiene hadde blitt forsøkt tvangsreturnert, og en av disse hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet.

Jente (19 år) beskrev hvordan personligheten hennes har endret seg etter at hun kom tilbake

fra hjemlandet til Norge. Familien hennes har oppholdstillatelse i Norge. Hun beskrev sin tidligere personlighet som en «hyper» jente på skolen som tullet mye hele tiden. Men nå er hun helt stille:

Etter jeg kom hit tilbake, så hadde jeg ingen spesielle følelser. Så greit at familien var veldig glad, men jeg var ikke så glad. Jeg følte meg ikke så veldig bra heller. Så fortsatt nå så er jeg helt stille i klassen. [...] Før var jeg skikkelig hyper [hun ler]. Jeg snakket, tulla mye hele tiden nesten, nå er jeg helt stille. Helt annerledes. Før forklarte jeg litt til folk hvordan jeg hadde det, men ikke nå.

En mor beskrev hvordan sønnen hennes begynte å gjemme seg under ting i barnehagen etter at de be løslatt:

Barnehagen fortalte at han har begynt å gjemme seg under seng, under ting. Det er sikkert med det politiet gjorde å gjøre. Min barnehage har også hjulpet mye gjennom den perioden her, også, de passer godt på ham.

To familier beskrev at barna begynte å sove sammen med foreldrene etter forsøket på tvangsretur. En mor beskrev at barna har fortsatt med dette selv om de nå har oppholdstillatelse:

Også barna mine, det har gått en stund, de bare sover hos meg.

Oppfølging fra psykolog

Jente (5 år) beskrev at hun slet med å sove etter løslatelsen fra Trandum, fordi hun trodde de skulle komme igjen. Hun beskrev at det har blitt bedre:

Jeg var litt redd. Men etter alle dagene som jeg var redd, jeg tenkte ikke på det igjen.

Moren beskrev at datteren hennes ikke klarte å sove de to første månedene etter løslatelsen. Om natten fant hun datteren som sto og ventet på at politiet skulle komme:

Vi var ødelagt også fordi barnet mitt klarte ikke å sove etterpå i to måneder. Jeg så datteren min kl. 4 på morgenen så står hun opp og venter på at politiet skulle komme. Og hun hadde vanskelig for å sove.

Moren fortalte barnehagen om forsøket på tvangsretur og forklarte barnehagen hvordan datterens atferd hadde endret seg hjemme; særlig problemer med å få sove. Moren spurte barnehagen om hjelp. Dette gjorde barnehagen oppmerksom på atferden hennes. Barnehagen oppdaget også endret atferd i barnehagen etter forsøket på tvangsretur; mer sensitiv, redd, tok fortere til tårer og ble fortere sint enn tidligere.

Moren tok med datteren til legen, som henviste dem til sykehuset. Men sykehuset nektet å følge opp datteren. Til slutt var det barnehagen som fant en psykolog som fulgte opp datteren. Moren beskrev at psykologen har hjulpet datteren «med å fjerne de dårlige opplevelsene som hun hadde i hodet sitt».

Psykologen beskrev datteren som «fullstendig traumatisert» til intervjuer. Psykologen beskrev at hun ikke kunne være alene på rom hjemmet, og at hun ikke klarte å dører lukket. Hun sov dårlig og hadde mye mareritt.

Moren beskrev hvordan psykologen jobbet med datteren:

Psykologen spurte henne om hvorfor du skriker etter mamma om natta hele tiden. For eksempel hvis jeg går på toalettet, så roper hun: «mamma, mamma». Også om natta må du sove, fordi alle sammen sover om natta. [...] Psykologen forklarte til henne hva rollen til politiet, rollen til politiet er ikke å ta barnet. Men de gjør sånn, de gjør sånn. Og hun har forklart henne mange ting fordi datteren min tenkte at politiet var der for å ta barna. Jeg er veldig takknemlig fordi psykologen har hjulpet meg mye med barnet mitt.

Men barnet sliter fremdeles med søvnproblemer, selv etter oppfølging fra psykolog:

[...] hvis du ser på barnet i barnehagen det går bra, men med en gang hun kommer hjem, så hun får ikke sove. Om natta hun vil at jeg skal ligge sammen med henne og hun sier: «Mamma, er du her, mamma?» Mor

Kroppslige reaksjoner på stress

Gutt (12 år) har slitt med magesmerter, dårlig

matlyst og sengevæting etter løslatelsen. Familien hadde ikke oppholdstillatelse på intervjutidspunktet. Han har også et lavt aktivitetsnivå og har blitt innesluttet og mindre sosial enn tidligere.

Hukommelsesproblemer

En mor beskrev at eldstedatteren hennes fikk hukommelsesproblemer etter at de ble løslatt etter å ha vært internert i over en uke på Trandum. Familien fikk oppholdstillatelse i etterkant av løslatelsen. Hun beskrev at datteren glemte sitt eget navn og glemte ting:

[...] hun glemte ting. Hvis hun snakket om en ting og hun spurte rett etterpå hva hun hadde sagt så husket hun ikke hva hun hadde sagt.

Moren beskrev videre at det var som om datteren hadde fått et slags «hull i hodet». Hun beskrev at hun prøvde å hjelpe datteren ved å tilrettelegge for en så normal hverdag som mulig:

Den eneste medisinen som hun har fått siden, det er for å vokse opp; jeg lot henne leke og kose seg og ha det bra med sine venner og det var medisinen jeg ga henne for å komme seg ut av problemene. [...] Og det er derfor jeg lot døra stå åpen, og jeg sa gå og lek. Slik at hun skulle føle seg fri.

Manglende konsentrasjon på skolen

To familier rapporterte om barn med konsentrasjonsproblemer på skolen. En familie ble forsøkt tvangsreturnert, og hadde (endelig) avslag på intervjutidspunktet. Den andre familien ble tvangsreturnert til hjemlandet, og hadde oppholdstillatelse i Norge på intervjutidspunktet.

En far beskrev at yngstesønnen sliter på skolen, og at læreren har fortalt at han tenker mye på skolen.

Jente (19 år) beskrev at det ikke er vanskelig å være på skolen, men hun klarer ikke å konsentrere seg. Hun beskrev at hun «er helt borte mye i timene». Hun beskrev særlig de fire første månedene etter at hun kom tilbake til Norge fra hjemlandet som vanskelig, men at det har blitt bedre siden. Hun beskrev at karakterene på skolen påvirkes av hvordan hun har det. Hun gruer seg til eksamen og er bekymret for hvordan det vil gå:

Karakterene går opp og ned, det spørs på hvordan jeg har det. Så noen ganger får jeg femmere, noen ganger får jeg toere og treere. Det har mye med hvordan jeg har det. Nå er det eksamen snart, og jeg vet ikke hva som kommer til å skje. Jeg er litt bekymret for det.

Hun beskrev at hun viser overfor andre at hun er glad. Men hun sier «ikke så mye til folk hvordan hun har det»; ikke til læreren eller vennene sine. Hun åpner seg heller ikke ordentlig for sin nærmeste familie, fordi hun ikke vil at de skal måtte tenke på hennes problemer:

Jeg bare viser til dem at jeg er glad. Men jeg er ikke så glad. [...] Mamma og søsteren min er de eneste personene jeg har egentlig, og de vet ikke hvordan jeg har det egentlig.

Slitenhet, depresjon

Jente (19 år) sliter med depresjon, tap av energi og livslyst. Hun er sliten og «har ikke lyst til å gjøre noe»:

Jeg er mye sliten og har ikke lyst til å gjøre noe egentlig. Jeg er for sliten til å være sammen med venner. Jeg bare ligger i sengen når jeg kommer tilbake fra skolen. Men nå er jeg litt ute. Jeg snakker med familien, spiller spill og ser på film.

Hun forklarte at hun ikke har lyst til å snakke med helsesøster om hvordan hun har det. Hun har ikke lyst fordi hun føler seg veldig sliten.

Barn klarer ikke å glemme

Barn og foreldre fra tre forskjellige familier beskrev at de/barna i familien ikke klarer å glemme hva som skjedde. En familie ble forsøkt tvangsreturnert, og hadde (endelig) avslag på intervjutidspunktet. Den andre familien ble tvangsreturnert til hjemlandet, og hadde oppholdstillatelse i Norge på intervjutidspunktet. Den tredje familien ble forsøkt tvangsreturnert, og hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet.

Jente (13 år) beskrev at hun ikke snakker om det fordi hun vil glemmer det, men hun klarer ikke å glemme:

Men jeg får ikke til å glemme det! Jeg vil bare at det skal være en drøm, en skummel drøm!

Gutt (12 år) beskrev at han kommer på tvangsreturforsøket hver natt, selv om han forsøker å glemme det.

En far beskrev at barna har det veldig vondt innvendig etter løslatelsen fra Trandum, og at de ikke klarer å glemme det som skjedde.

Barn ønsker å snakke om det som skjedde

Foreldre fra tre forskjellige familier beskrev at barn som ønsket å snakke om opplevelsen. To familier ble forsøkt tvangsreturnert, og hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet. En familie ble forsøkt tvangsreturnert, og hadde (endelig) avslag på intervjutidspunktet.

En far beskrev hvordan datteren hans nevner fengselet ofte og spør faren av og til om det som skjedde. Han fortalte at han prøver så godt å forklare for henne for å «dempe angsten» hun har.

En mor beskrev at datteren snakket mye om alt hun hadde opplevd under forsøket på tvangsretur. Hun syntes det var viktig at datteren fikk snakket det ut:

[Hun] begynte å snakke og hun fortalte alt det som skjedde der. Det så ut som det var en slags film i hodet hennes og hun snakket som en gal. Så derfor jeg har latt henne snakke og få ut det som hun hadde opplevd.

Hun mener at det hjalp datteren å få anledning til å snakke ut om det som skjedde siden hun har blitt rolig. Hun viste til at datteren «har ikke så mye mer å snakke om [nå]».

En annen mor beskrev at barna plutselig får tanker om Trandum og at da begynner barna å stille spørsmål om det:

Du vet hvordan barn er, plutselig så tenker de på det igjen og så spør de oss spørsmål rundt om det som skjedde da. De er fortsatte redde. Noen ganger så tenker vi at kanskje de kommer og henter oss igjen sånn som de har gjort før.

3.6.2 Utfordringer for foreldrene

Foreldre klarer ikke å glemme det som skjedde

Tre foreldre beskrev at de ikke klarer å glemme det som skjedde. Én forelder viste særlig til kropps-visitasjonen som hun ble utsatt for. En familie ble forsøkt tvangsreturnert, og hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet. To familier ble forsøkt tvangsreturnert, og hadde (endelig avslag) på intervjutidspunktet.

En mor beskrev at hun fortsatt frykter politiet, selv om hun fikk oppholdstillatelse etter løslatelsen fra Trandum. Hun beskrev at hun noen ganger våkner og tror at politiet er i ferd med å åpne døren hennes for å pågripe dem.

En annen mor beskrev at når hun kommer hjem etter å ha levert datteren i barnehagen så ser hun for seg at politiet kommer for å pågripe dem:

Jeg har ikke noe jobb å gå til, så når jeg går til barnehagen med datteren min, det er det som er jobben min hver dag. Og når jeg kommer hjem og jeg sitter på rommet jeg ser for meg at døren går opp og så står det politiet der. Det gjentar seg hele tiden og jeg ser det som et syn at det kommer tre politifolk.

En annen mor beskrev at hun prøver å glemme det som skjedde, men at hun ikke klarer det. Familien hennes ble løslatt fra Trandum, men hadde ikke oppholdstillatelse på intervjutidspunktet. Det er særlig minnene fra kroppsvisitasjonen som forfølger henne:

Jeg prøver å glemme det som hadde skjedd, men jeg klarer ikke glemme det. De bildene kommer om og om igjen foran meg, så samme hvordan dagen min er. Det er, noen ganger som om minnene forfølger meg. Jeg klarer ikke bli kvitt de minnene om hvordan jeg opplevde hele situasjonen.

Sliter med å huske hva som skjedde

En far beskrev at han sliter å huske hva som

skjedde fordi opplevelsen er så vanskelig og trist å tenke på:

Det er som en drøm. Jeg kommer ikke på hva som skjedde alt detaljert.

Familien hans ble tvangsreturnert til hjemlandet, og har siden returnert til Norge. De hadde ikke oppholdstillatelse på intervjutidspunktet.

Oppfølging fra psykolog/helsesøster

Tre foreldre fra tre forskjellige familier beskrev at de har fått oppfølging fra psykolog/helsesøster. En annen forelder beskrev at hun ikke ønsker slik oppfølging. To av disse foreldrene ble forsøkt tvangsreturnert sammen med familien sin, og hadde oppholdstillatelse på intervjutidspunktet. Den tredje forelderen ble forsøkt tvangsreturnert sammen med familien sin, og hadde (endelig avslag) på intervjutidspunktet.

En far beskrev at han har vært hos psykolog flere ganger og fått medisin til å roe seg ned. Han får tvangstanker og at «det er mye vondt som sitter fast i hodet» hans, og viser til minnene fra forsøket på tvangsreturen:

Jeg trengte en psykolog til å hjelpe meg, han støttet meg slik at jeg kunne, komme tilbake til vanlige livet.

En mor oppsøkte psykolog fordi hun ikke klarte å forstå hvorfor hun ble behandlet slik av politiet. Hun trengte noen å snakke med. Hun forklarte at når hun tenkte på politiet etter løslatelsen så pleide hun å slå seg selv. Hun gråt og gråt da hun var hos psykologen, men til slutt måtte hun stoppe og gjøre noe annet:

Jeg måtte gjøre noe annet. Så jeg gikk ut og snakket med mennesker; for å klare å glemme.

En far beskrev at familiens søvnmangel og mangel på ro etter løslatelsen gjorde at han oppsøkte helsestasjonen og snakket med helsesøsteren om hvordan han hadde det. Kona hans beskrev at hun ikke ønsket å snakke med noen om det fordi hun fryktet at hun da ville tenker enda mer på det og bli mer stresset. Hun synes det er vanskelig å snakke om hvordan hun hadde det. Hun blir så lei seg og det gjør vondt i hjertet, men hun føler at hun «må holde igjen».

4 Rapportens hovedfunn

Rapportens hovedfunn er at tvangsreturprosessen i Norge er en svært skremmende og vond opplevelse for både barn og foreldre. Tvangsretur vil aldri bli en god opplevelse, gitt ønsket om oppholdstillatelse i Norge og bruk av tvang ved slik retur. Norske myndigheter har ansvar for å sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn under en tvangsretur. I denne delen diskuteres funn fra rapporten i lys av menneskerettslige forpliktelser, rammene for politiets arbeid, relevante rapporter og forskning. Anbefalingene er oppsummert innledningsvis i rapporten.

4.1 Barnefamilienes subjektive perspektiv

Internering og tvangsretur er i seg selv skadelig for barn. Men man må også ta hensyn til familienes omstendigheter og hvordan de selv opplever sin situasjon. Følgende faktorer er vesentlige: Barn med endelig avslag på asylsøknaden er allerede sårbare. Familiene har en subjektiv frykt for retur til hjemlandet og ønsker ikke å returnere. De opplever asylavslaget som skuffende og urettferdig og pågripelsen som skremmende. Dette er ikke en uttømmende liste. Andre særlig viktige faktorer inkluderer helse, barn og foreldrenes evne til å håndtere stress, deres psykologiske motstandskraft (resiliens) og effekten av opplevelsen på foreldrenes omsorgsevne.

Disse faktorene må ses i lys av familienes forventninger til Norge som et demokratisk land med menneske-rettigheter; et land som ikke fengsler barn og som ikke utsetter personer for tortur eller nedverdigende behandling. De lærer at Norge, i motsetning til mange av deres egne hjemland, har et myndighetsapparat og et politi som er der for å beskytte dem. Når familiene opplever seg behandlet som kriminelle i en tvangsreturprosess, uten at de selv mener å ha gjort noe kriminelt, preger dette familiene.

Familiene forteller om gjennomgående like opplevelser, uavhengig av om de ble forsøkt eller faktisk tvangsreturnert og om de har eller ikke har oppholdstillatelse. Situasjonen kan være noe mer sårbar for dem som ikke har oppholdstillatelse på intervjutidspunktet og/eller de som faktisk ble tvangsreturnert og bodde i hjemlandet en stund før de klarte å returnere til Norge. Enkelthendelser i tvangsreturprosessen er ulike og kan ha hatt en effekt på hvor skremmende opplevelsen var.

4.1.1 Barn med endelig avslag på asylsøknad er sårbare barn

For barn som søker asyl i Norge er hverdagen ofte preget av venting, uforutsigbarhet og manglende kontroll over egen fremtid. Å leve slik over lengre tid kan ha store konsekvenser for disse barnas psykiske helse. Asylsøkerbarn og barn med avslag er derfor generelt ansett som en svært sårbar gruppe. Midlertidighet og usikkerhet knyttet til asylsøkernes oppholdsstatus påvirker barnas livskvalitet negativt. Spesielt det å leve med avslag over mange år og dermed leve i frykt for politiet og tvangsretur tærer på både foreldrenes og barnas psykiske og fysiske helse. Dette er utgangspunktet

for tilstanden til barn som pågripes for tvangsretur, og som i den prosessen risikerer internering. [64]

4.1.2 Subjektiv frykt for retur til hjemlandet og ønsker om å bli i Norge

Familiene som har deltatt i denne rapporten, bekrefter at manglende vilje til å returnere bunner i komplekse årsaker. Dette er i samsvar med annen forskning[65] og NOAS' erfaring med rettshjelp i enkeltsaker. Mange barnefamilier frykter retur til hjemlandet på grunn av subjektiv frykt for forfølgelse, vurderingen av den generelle sikkerhetssituasjonen og den humanitære og menneskerettighetssituasjonen. Selv om de ikke har nådd opp til terskelen for å få flyktningstatus i Norge, utelukker ikke det en genuin frykt og bekymring for retursituasjonen i hjemlandet. Økende grad av tilknytning til Norge spiller inn, samt forventninger og håp om beskyttelse. Jo sterkere tilknytning familier har til Norge, jo vanskelig blir det å ta et valg som innebærer å rive familien opp fra det norske lokalsamfunnet hvor barna har gått i barnehage, skole og deltatt på fritidsaktiviteter.[66] Noen barn er født i Norge, mens tenåringer kan ha knyttet sterke bånd til venner og lokalmiljø utenfor hjemmet. Noen barn har familie med oppholdstillatelse i Norge. Slike faktorer bidrar til familiers valg om å bli i Norge ulovlig. Tilbud om midlertidig økonomisk støtte fra norske myndigheter ved retur til hjemlandet spiller liten rolle i valget om ikke å returnere hjem frivillig/assistert.[67] Asylsøkere som flyktet på grunn av generell og personlig sikkerhetssituasjon motiveres ikke av økonomiske insentiver alene.[68]

4.1.3 Barna og foreldrene opplever å bli behandlet som kriminelle i tvangsreturprosessen

Barna og foreldrene beskrev at de følte seg behandlet som kriminelle i tvangsreturprosessen.[69] Familiene syntes det var vanskelig å forstå at de som «moralsk verdige» personer skal behandles verre enn «umoralske personer» (vanlige kriminelle). De beskrev seg selv om «uskyldige mennesker», som kun har søkt asyl i Norge, og som ikke har gjort noe galt som for eksempel å drepe noen. Dette ser ut til å ha hatt en menings- og mestringsskapende effekt for familiene

Familiene beskrev i intervjuene at de brøt utlendingsloven for å beskytte seg selv. Derfor «bør handlingene forstås som akseptable og ikke lede til et institusjonsopphold som ligner oppholdet til moralsk

64 H. Lidén, M.L. Seeberg og A. Engebrigtsen, *Medfølgende barn i asylmottak - livssituasjon, mestring, tiltak,* 2011:001, Institutt for samfunnsforskning, 2011, tilgjengelig fra: http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2011/2011-001; M.L. Seeberg, Små barns hverdager i asylmottak, 2009, Rapport 14/09, NOVA, 2009; N. Sveaas, V. Vevstad og J-P. Brekke, *Sårbare asylsøkere i mottak – identifisering og oppfølging*, i M.Valenta og B. Berg (red.), *Asylsøker: i velferdsstatens venterom,* Universitetsforlaget, kapittel 2 s. 82-102.

65 Se litteraturoversikt i NOAS, *Frihet Først*, 2015, kapittel 3 «Veien videre etter endelig avslag», tilgjengelig fra: http://www.noas.no/wp-content/uploads/2015/02/ATI.pdf

66 Ibid.

67 A. Strand m.fl., *Between two societies: Review of the Information, Return and Reintegration of Iraq (IRRINI) programme*, CMI rapport 2011: 4, 2011, s. 30, C. Øien og S. Bendixen, *Det riktige valget?,* Fafo-rapport nr. 37, 2012, s. 59-60, EMN, *Programmes and strategies in the EU Member States fostering assisted return to and reintegration in third countries*, 2011, s. 83 i Oslo Economics, *Evaluering av ordninger for frivillig retur. Utarbeidet for Justis- og beredskapsdepartementet*, 2013, s. 89 og R. Black m.fl.., *Pay-to-go Schemes and other Noncoercive Return Programs: Is Scale Possible?,* Migration Policy Institute, 2011.

For oppsummering av forskning om beslutningsprosesser etter endelig avslag på asylsøknad, se NOAS, Frihet Først, 2015, kapittel 3 «Veien videre etter endelig avslag».

68 C. Øien og S. Bendixen, *Det riktige valget?,* Fafo-rapport nr. 37, 2012, s. 60 og A. Strand m.fl., *Between two societies: Review of the Information, Return and Reintegration of Iraq (IRRINI) programm*e, CMI rapport 2011: 4, 2011.

69 Dette var særlig tema i forbindelse med pågripelsen, opplevelser under interneringen på Trandum og når familiene ble spurt om anbefalinger til hvordan tvangsreturprosessen kan forbedres.

uverdige personer»[70]. Samtidig plasserer ikke familiene skylden hos Trandum og dets ansatte, men peker på staten Norge. Menneskerettslandet Norge har ikke svart til familienes forventninger og antakelser, og kritikken rettes deretter.

4.2 Pågripelse

Pågripelsen er en stor påkjenning for barna. Barna og foreldrene viste da særlig til pågripelse om natten/tidlig om morgen, at politiet tar seg inn i boliger uten invitasjon som tyver i natten og manglende hensyn til kvinner særskilte behov. På bakgrunn av familienes opplevelser, mener NOAS og Redd Barna at det er nødvendig å ta større hensyn til barna i politiets gjennomføring av pågripelser av barnefamilier.

Det krever at PU har et tilstrekkelig informasjonsgrunnlag og gode retningslinjer for gjennomføring av pågripelser av barnefamilier. Justis- og beredskapsdepartementet påpeker i lovforslaget Prop. 126 L at «når det gjelder pågripelse vil politiet sjelden ha noen andre opplysninger å forholde seg til enn at familien ikke har overholdt utreisefristen og at de ikke har medvirket til utreise ved å søke om støtte til assistert retur».[71]

4.2.1 Tidspunkt for pågripelse

Barna og foreldrene opplevde det å bli pågrepet om natten eller tidlig om morgenen mens de sov, som veldig skremmende. Seks av åtte intervjuede familier beskrev at pågripelsen fant sted om natten før klokken fem. PU har som hovedregel at barnefamilier ikke skal pågripes før klokken seks om morgenen. Men blant familiene i intervjugruppen, viser det seg at unntaket ble praktisert som hovedregelen.

Det virker unødvendig at disse familiene ble pågrepet før klokken fem, særlig fordi uttransporten var planlagt først til dagen etter og det var planlagt at familiene skulle overnatte på Trandum. Ingen av familiene bodde i en slik avstand fra Trandum at de ville ankomme Trandum sent på kvelden. Heller det motsatte; at noen av familien bodde innen rimelig avstand fra Trandum. Tidspunktet for pågripelse og internering over én natt på Trandum fremstår dermed som unødvendig.

I Storbritannia har pågripelser om natt/tidlig morgen, såkalte «dawn raids», vært et omdiskutert tema. The Children's Society fant at opplevelsen å bli pågrepet om natten/tidlig om morgenen var en av de mest traumatiske elementene av pågripelsen.[72]

Det står ingenting spesifikt om tidspunkt for pågripelse i verken returdirektivet, CAHAR-retningslinjene eller CPT-standardene. PU har som hovedregel at barnefamilier ikke skal pågripes før klokken seks om morgenen.

---

70 Linda Gashi, *Fengslet på kanten av det norske riket – En studie av Politiets utlendingsinternat,* masteroppgave ved Institutt for sosiolog og samfunnsgeografi ved det samfunnsvitenskapelige faktultet (UIO), 2016, s. 71, tilgjengelig fra: https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/52827/Masteroppgaven-endeligversjon.pdf?sequence=1&isAllowed=y og http://urn.nb.no/URN:NBN:no-56210

71 Prop. 126 L (2016-2017) Endringer i utlendingsloven (tvangsmidler mv.), tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/09bcdb0cddef4f4c9d26cbcb8703bfb8/no/pdfs/prp201620170126000dddpdfs.pdf

72 The Children's Society, *What have I done? The experiences of children and familien in UK immigration detention: Lessons to learn,* 2011, tilgjengelig fra: http://www.childrenssociety.org.uk/sites/default/files/tcs/research_docs/immigration%20experiences_full%20report.pdf

4.2.2 Politiet tar seg inn i boliger uten invitasjon

Alle familiene, unntatt en, opplevde at politiet tok seg inn i huset uten at familiene selv fikk mulighet til å åpne døren. Intervjuede barn syntes ikke det var greit at politiet hadde nøkkel og tok seg inn i hjemmet deres uten invitasjon.

Jente (13 år) sammenlignet politiet med tyver fordi de kom midt på natten og gikk inn i huset uten å banke på. Hun syntes det var dumt at politiet gjorde det slik. Hun påpekte ironien i at man ville ha ringt politiet i en slik situasjon, men så viser det seg at det er politiet som er «tyvene».

PU har ingen egne retningslinjer for pågripelser der politiet går inn i boliger, selv om det må være kjent for PU hvor vanskelig barn opplever situasjonen. Vi har heller ikke funnet noe i returdirektivet, CAHAR-retningslinjene eller CPT-standardene som belyser hvordan en slik praksis stiller seg i lys av hensynet til barnets beste og andre menneskerettslige forpliktelser.

4.3 Internering

Funn fra rapporten viser at selv kortvarig internering er skadelig for barn og at Trandum er uegnet sted for barn. Disse funnene samsvarer med internasjonal forskning og uttalelser fra Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur. Selv kortvarig internering på Trandum er en stor påkjenning for barn som påvirker dem i etterkant. Barn og foreldre gis ikke tilstrekkelig informasjon og psykososial- og barnefaglig støtte ved internering på Trandum utlendingsinternat. Vi er også bekymret for at praktiske og logistiske hensyn i for mange tilfeller kan utgjøre forskjellen mellom barn som interneres i opptil 24 timer i forbindelse med tvangsreturen og barna som tvangsreturneres direkte uten internering på Trandum.

Regjeringens lovforslag, Prop. 126 L 2016-2017), lovfester ingen maksgrense for internering av barn. NOAS og Redd Barna mener at dersom Norge skal internere barn, må det det skje under helt andre forhold enn dagens og med en kort og absolutt maksgrense på 48 timer. Dersom det lovfestes et absolutt forbud på 48 timer, vil dette statistisk sett kun ramme 5-10 % av tilfellene med internering av barn. NOAS og Redd Barna mener dette vil utgjøre en liten samfunnsøkonomisk kostnad, sett i forhold til de menneskelige kostnadene som internering av barn innebærer.

4.3.1 Praktiske og logistiske hensyn tillegges for stor/avgjørende vekt?

Opplevelsene til barnefamiliene i denne rapporten reiser to problemstillinger:[73]

- Er det nødvendig og forholdsmessig å pågripe barnefamilier før klokken fem om morgenen, når videre uttransport først skulle finne sted 24-36 timer senere og det er planlagt én overnatting på Trandum?

- Er det nødvendig og forholdsmessig å internere barnefamilier som kunne ha blitt transportert direkte til Oslo lufthavn samme dag som uttransporten?

73 NOAS har også sett eksempler på dette også utenfor intervjugruppen i denne rapporten.

NOAS og Redd Barna er bekymret for at internering av barnefamilier i forbindelse med tvangsretur, i for stor grad styres av praktiske og logistiske hensyn, som for eksempel hvor i landet familien befinner seg og/eller tidspunkt for flyavgang fra Oslo lufthavn. Vi er bekymret for at det i mange tilfeller kun foreligger en generell, og ikke individuell, unndragelsesfare, basert på at familien er utreisepliktig. Vi frykter at unndragelsesfaren først oppstår ved pågripelsen, og at familien interneres av praktiske årsaker, gitt passende pågripelsestidspunkt og flyavgangen og/eller avstand mellom familiens bolig og Oslo lufthavn/andre lufthavner med internasjonale avganger. I november 2016 uttalte representanter fra det svenske politiet i møte med NOAS og Redd Barna at de ønsket å gå bort fra trappestigenormen og kunne gjøre som norske myndigheter; internere barnefamilier uten at de må ha brutt meldeplikt og unndratt seg en tvangsretur. Det svenske politiet ønsket en slik endring nettopp av hensyn til praktiske/logistiske hensyn som beskrevet ovenfor.

4.3.2 Selv kortvarig internering er skadelig for barn og Trandum er et uegnet sted for barn

Beskrivelsene fra barn og foreldre viser at selv kortvarig internering opptil 24 timer er skadelig for barn. Syv av åtte intervjuede familier var internert i opptil 24 timer, mens én familie var internert utover én uke.

Barna beskrev at Trandum opplevdes som et fengsel. De forsto at de var frarøvet sin frihet. Barna hadde vanskeligheter med å forstå hvorfor de var på et slikt sted; et sted for kriminelle. Barna brukte ord som redd og skummelt for å beskrive hvordan de hadde det på Trandum. I forbindelse med beskrivelse av Trandum som et fengsel, viste barna til låste dører, gjerder med piggtråder, vinduer som ikke kan åpnes, kameraovervåkning og at stedet driftes av politiet.

Barn beskrev at de ble eksponert for andre internerte voksne i flere av fellesområdene på utlendingsinternatet, inkludert familieavdelingen og tilhørende uteområde. Barna beskrev at det var trangt og ikke noe fint på familieavdelingen. Dette gjaldt særlig barna som var der samtidig med andre familier. Barna likte ikke at dørene var låst og utsikten til gjerdene. Jente (19 år), som bevitnet morens selvmordsforsøk, turte ikke å informere ansatte på Trandum av frykt for at det ville forverre situasjonen for familien.

Interneringen utfordret og påvirket foreldrenes mentale helse og omsorgsevne. Foreldre beskrev seg selv som hjelpeløse og verdiløse mennesker som ble behandlet som kriminelle. Særlig kroppsvisitasjonen, hvor de sto nakne på huk over et speil, ble beskrevet som spesielt nedverdigende. Dette gjaldt i enda større grad for enslige mødre, som opplevde at barna måtte overvære kroppsvisitasjonen.

Kun én av barnefamiliene som ble intervjuet ble fulgt opp av Ullensaker barneverntjeneste. Barnevernet fulgte opp denne familien fordi de satt fengslet på Trandum i over en uke, i motsetning til de andre familiene som satt pågrepet på Trandum i opptil 24 timer. Denne moren beskrev at hun ikke likte at politiet hadde kontaktet barnevernet. Hun assosierte barnevernet med foreldre som slår barn, jf. informasjon hun fikk mens hun bodde på asylmottak. Hun kunne ikke snakke med barnevernet om sin situasjon, fordi hun ville vise dem at hun hadde kontroll over situasjonen og tok ansvar for barna sine. Hun fryktet å miste den lille kontrollen hun hadde.

I etterkant har barna slitt/sliter fremdeles med frykt for politiet, søvnproblemer, manglende konsentrasjon på skolen og endret atferd. Barna klarer ikke å glemme det som har skjedd, selv om de ønsker å glemme. En mor beskrev at datteren hennes fikk hukommelsesproblemer etter å ha vært internert i over én uke på Trandum. Foreldrene beskrev at også de sliter med å glemme det som har skjedd.

Foreldrene preges særlig av kroppsvisitasjonen. Tre foreldre beskrev at de sliter med flashbacks. Tre foreldre beskrev at de har oppsøkt psykolog/helsesøster for hjelp. Det er vanskelig å konkretisere hva som er i størst grad har medført disse utfordringene i etterkant; om det er pågripelsen, interneringen, det faktum at de skal tvangsreturneres til hjemlandet eller andre individuelle faktorer.

Flere internasjonale studier viser også at internering har en særlig negativ effekt på barns utvikling og helse.[74] Deres kognitive og emosjonelle utvikling kan merkes for livet.[75] Ifølge International Detention Coalition (IDC), er det en klar sammenheng mellom hvor lenge barn interneres og problemer knyttet til barns psykososiale helse og utvikling.[76] Flere studier viser at internering har en dyp og negativ innvirkning, uavhengig av forholdene i utlendingsinternatet.[77] En svensk studie hevder at bedre fysiske forhold under internering ikke påvirker den internertes opplevelse av frihetsberøvelsen.[78]

FNs spesialrapportør mot tortur har i en rapport fra 2015 uttrykt bekymring over skadevirkninger av frihetsberøvelse av barn:

> Even very short periods of detention can undermine a child's psychological and physical well-being and compromise cognitive development. Children deprived of liberty are at a heightened risk of suffering depression and anxiety, and frequently exhibit symptoms consistent with post-traumatic stress disorder. Reports on the effects of depriving children of liberty have found higher rates of suicide and self-harm, mental disorder and developmental problems.[79]

En forskningsstudie av internering på det britiske utlendingsinternatet Yarl's Wood undersøkte hvordan barn ble påvirket fysisk og psykisk.[80] Studien fant at barnas helse under interneringen ble negativt påvirket av flere faktorer, inkludert foreldrenes svekkede mentale helse og omsorgsevne, økt frykt fordi barna plutselig befinner seg i et sted som ligner et fengsel, angst knyttet til mulig retur til hjemlandet hvor de kan ha vært utsatt for traumatiske opplevelser, samt tap av livet deres i Storbritannia. Studien fant at internering er skadelig for foreldrenes mentale helse og omsorgsevne. Flere av foreldrene ble identifisert som spesielt sårbare, og risikerte at helsen ville forverre seg særlig dersom omgivelsene minnet dem om traumatiske hendelser. Flesteparten av foreldrene forklarte at interneringen minnet dem om traumatiske hendelser i hjemlandet. De opplevde pågripelsen som særlig traumatisk, og viste til at de plutselig ble arrestert av uniformerte menn som tok seg inn i hjemmet deres tidlig om morgenen og som ikke ga dem tid nok til å pakke eller si farvel til nettverket sitt. Noen foreldre påpekte at utlendingsinternatet minnet dem om fengsel på grunn av piggtrådgjerdet, låste dører, hyppige navneopprop, bruk av identitetskort og kroppsvisitasjon/ undersøkelser. Studien refererer annen forskning om foreldre med dårlig psykisk helse (spesielt blant mødre) og dårlig omsorgsevne som knyttes til økte psykiske vansker hos barn. Foreldrenes helse kan medføre

74 IDC, *Captured Childhood*, 2012, s 48.

75 Se alle kildene i IDC, *There are alternatives*, 2011, s. 12, fotnote 23.

76 Ibid., s. 47-49

77 IDC, *Children are children first and foremost*, Submission No. 164 to the Australian Human Rights Commission National Inquiry into Children in Immigration Detention, 30. mai 2014.

78 S.J. Puthoopparambil, B. Maina-Ahlberg og M. Bjerneld, *Do higher standards of detention promote well-being?*, Forced Migration Review, 44, 2013.

79 FNs spesialrapportør mot tortur, Juan Mendez, rapport til FNs generalforsamling, 5. mars 2015, Torture and illtreatment of children deprived of their liberty, avsnitt 16.

80 A. Lorek et al., *The mental and physical health difficulties of children held within a British immigration detention center: A pilot study*, Child Abuse & Neglect, vol. 22, 2009, s. 573-585. 24 barn i alderen 3 måneder til 17 år som var internert mellom 11 og 115 (median 43) dager på tidspunktet for undersøkelsen.

at internerte barn har fått psykiske vansker. Studien viser behovet for oppfølging av foreldre så vel som barn, for å sikre både barnets velferd og foreldrenes omsorgsevne.

The Children's Society har også kartlagt barn og foreldres opplevelse av internering på Yarl's Wood utlendingsinternat i Storbritannia. Flesteparten av barna slet med søvnmangel, mareritt, klenging og konstant gråt. Tre barn truet med selvmord og nektet å spise. Noen foreldre følte seg ute av stand til å forklare for barna hva som skjedde og hvorfor de var internert. Noen barn beskrev at de så at foreldrene var lei seg. En gjentakende beskrivelse var barn som trøstet foreldrene sine og barn som hjalp andre voksne som var lei seg eller ikke håndterte situasjonen. Normale reaksjoner blant foreldrene var opplevelsen av å være verdiløs, manglende verdighet og kontroll over eget liv. Følelser som håpløshet og mangel på verdi som menneske, medførte at noen foreldre skadet seg selv og forsøkte selvmord. En mor beskrev det slik:

> Du kan ikke gjøre noen ting, du er hjelpeløs, du har ingen kontroll. Du blir vant til det, du blir vant til frustrasjonen, det blir normalen og du ser deg selv som verdiløs fordi det er slik de ser deg, de setter ikke pris på deg, du setter ikke pris på deg seg selv, de behandler deg som de vil og sånn er det, du kan ikke fortelle om det til noen, du har ikke lyst til å gjøre noe, du bare aksepterer det.

Dette sitatet har klare likhetstrekk med følgende sitat fra vårt intervju med en mor:

> Det stedet hvor vi var, vi ble ikke behandlet som et verdimennesker. Når du er utvist, så syns jeg at det har mistet alle menneskers verdigheter. Ingen behandler deg som menneske. Og ikke noe prat. Det er sånn jeg følte meg. Verdiløs.

4.3.2.1 Uttalelser om internering av barn på Trandum fra Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur, Psykologforeningen og Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter

De siste årene har vi fått et større og bredere kunnskapsgrunnlag om forholdene på Trandum utlendingsinternat.

I 2015 publiserte Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse sin første besøksrapport om Trandum[81], samtidig som MR-utvalget til Psykologforeningen også publiserte en rapport etter et besøk på Trandum[82]. I 2016 uttalte Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (Nasjonal institusjon) seg om forholdene på Trandum i sitt høringssvar til Justis- og beredskapsdepartementets forslag om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler, på bakgrunn av et besøk på Trandum.[83] Internering av medfølgende barn på Trandum ble også tatt opp i årsmelding til Nasjonal institusjon for 2016.[84]

---

81 Sivilombudsmannen har tidligere publisert uttalelser om Trandum, men ikke med utgangspunkt i OPCAT, som er grunnlaget for mandatet til forebyggingsenheten. Besøksrapporten er tilgjengelig fra: https://www.sivilombudsmannen.no/getfile.php/rapporter/bes%C3%B8ksrapport%20trandum%20nettversjon%20endelig.pdf

82 Psykologforeningens rapport er tilgjengelig fra: https://www.psykologforeningen.no/content/download/46379/766173/version/1/file/MRU+Trandum+rapport+med+vedlegg.pdf

83 Nasjonal institusjons høringssvar er tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horingsbrev-om-endringer-i-utlendingslovens-regler-om-tvangsmidler/id2524047/?uid=578657ad-fed4-49af-a0e6-f0394983031e

84 Nasjonal institusjons årsmelding for 2016 er tilgjengelig fra: http://www.nhri.no/getfile.php/131686/nim/Nyhet/%C3%85rsmelding%202016%20-%20Norges%20nasjonale%20institusjon%20for%20menneskerettigheter.pdf

Nasjonal institusjon mener at det er mange forhold som fremstår som like, om man sammenligner Trandum med franske utlendingsinternat. Frankrike ble i 2016 dømt av EMD for fem brudd på EMK artikkel 3 om umenneskelig behandling. Justis- og beredskapsdepartementet er uenig i denne vurderingen.

Funnene fra våre intervjuer med barn og foreldre i denne rapporten bekrefter likheten mellom Trandum og de franske utlendingsinternatene, samt hvordan forholdene for barn på Trandum beskrives av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet, Psykologforeningen og Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet uttalte i sin besøksrapport at Trandum «fremstår ikke som et egnet oppholdssted for barn og unge».[85] Dette på tross av at det ikke var noen barn internert på besøkstidspunktet. Forebyggingsenheten viste videre til at:

> Miljøet på utlendingsinternatet fremstår som preget av stress og uro. Internatet har i løpet av 2014 og 2015 hatt flere hendelser, inkludert større opptøyer. Hendelsene har omfattet knusing av inventar, selvskading, selvmordsforsøk og maktanvendelse. Dette fremstår ikke *s*om et tilfredsstillende psykososialt miljø for barn. Ved to anledninger har barn også vært vitne til at deres foreldre har skadet seg selv.[86]

Forebyggingsenheten fant at to barn, hvorav ett barn var seks år, på ulike tidspunkt var vitne til at deres egne mødre påførte seg selv skader.[87] Seksåringen ble plassert i beredskapshjem av barnevern-tjenesten etter hendelsen.[88] Forebyggingsenheten viste også til at «uttransporteringer av internerte om natten er hendelser som kan ha en negativ påvirkning på barn og som i verste fall kan bidra til å traumatisere dem».[89] Videre gjør samlokaliseringen av kvinneenheten og enheten for barnefamilier «at barn står i fare for å kunne høre alvorlige hendelser på kvinneenheten».[90]

Forebyggingsenheten viste til at «de ansatte fikk i all hovedsak gode tilbakemeldinger fra de internerte».[91] Mange internerte hadde uttalt at «de ansatte behandlet dem respektfullt og gav dem nødvendig bistand til daglige gjøremål».[92]

Forebyggingsenheten fant videre at internerte opplevde å bli behandlet som kriminelle og at rutinene, inkludert kroppsvisitasjonen, opplevdes som unødvendig strenge:

> Et hovedfunn fra besøket er at hensynet til kontroll og sikkerhet samlet sett gis for stort gjennomslag på bekostning av hensynet til den enkeltes integritet. Sivilombudsmannen har også etter tidligere besøk påpekt dette. Mange av

85 Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport – Politiets utlendingsenhet på Trandum 19.-21- mai 2015*, s. 3.

86 Ibid.

87 Ibid. s. 30

88 Ibid.

89 Ibid.

90 Ibid.

91 Ibid. s. 33.

92 Ibid.

de internerte opplevde å bli behandlet som kriminelle, selv om de ikke var idømt straff. Flere beskrev ydmykelsen ved å bli kroppsvisitert ved ankomst og etter alle besøk. Visitasjonen innebar full avkledning og at man måtte sette seg naken ned på huk over et gulvspeil for å sjekke om gjenstander var gjemt i underlivsområdet. Internerte opplevde det som særlig opprørende at man også gjennomførte full kroppsvisitasjon etter besøk selv om ansatte var til stede i rommet under besøket. Mange var også frustrerte fordi de ikke fikk tilgang til sin mobiltelefon og at de ble låst inn på kveldstid, om natten og i kortere tidsrom på dagtid.

Internatets sikkerhetsrutiner er i stor grad de samme som i kriminalomsorgen, blant annet gjelder det rutiner for inn- og utlåsning, bruk av sikkerhetsceller og isolasjon og romundersøkelser. På visse områder, slik som full visitasjon etter besøk, fremstår rutinene som mer inngripende enn i mange fengsler. I tillegg til bekymringen over det samlede kontrollregimet, pekes det også på at alle kontrolltiltakene kan føre til økt uro og uønskede hendelser i stedet for trygghet.[93]

Forebyggingsenheten påpekte også at Trandums nærhet til Oslo lufthavn medfører et høyt støynivå på grunn av flytrafikken:

Utlendingsinternatet ligger ellers nær Gardermoen flyplass, og har regelmessige overflyvninger i lav høyde som skaper et høyt støynivå. Både de kontinuerlige overflyvningene og den høye returfrekvensen på nattestid utgjør en ekstra belastning.[94]

Psykologforeningens menneskerettighetsutvalg

Psykologforeningen viste til hvordan Trandums fysiske forholdene og sikkerhetstiltak kunne ha en svært negativ innvirkning på internerte barn:

Internatet er omgitt av høye gjerder med piggtråd, synlige også fra lekeplassen, det er personale i politiuniformer, og det er bruk av sikkerhetstiltak, kontroll og skjerming. Alle disse forholdene vil kunne uroe, skremme eller traumatisere barn. Det er viktig at disse barna ut fra familienes antatte stressede situasjon allerede vil kunne være særlig psykologisk sårbare, og at innlåsing, kontroll og skremmende omgivelser på toppen av dette, kan få svært negativ innvirkning på barna. [95]

Psykologforeningen identifiserte også andre faktorer som gjør at barn kan ta skade av internering på Trandum:

[...] barn kan bli utrygge ved at familien mister mange av sine daglige rutiner, at de fysiske kontrolltiltakene som piggtråd og uniformerte ansatte kan være skadelig for barna, at barna opplever at foreldrene settes i en hjelpeløs posisjon som svekker barnas opplevelse av å være beskyttet, og at barn kan ta skade av å se andre voksne i ubalanse.[96]

93 Ibid. s. 3.

94 Ibid. s.38.

95 Psykologforeningen, *Rapport fra Psykologforeningens Menneskerettighetsutvalg etter besøk ved Trandum, politiets utlendingsinternat*, november 2015, s. 9.

96 Oppsummering av Psykologforeningen, *Rapport fra Psykologforeningens Menneskerettighetsutvalg etter besøk ved Trandum, politiets utlendingsinternat*, november 2015, i Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport – Politiets utlendingsenhet på Trandum 19.-21- mai 2015*, s. 30-31.

Psykologforeningen viste til at foreldre «fratas deler av den foreldreautoritet og beskyttelsesfunksjon som de til vanlig innehar, når de ikke lenger kan regulere hverdagen til barna, men må henvende seg til vaktene» [97].

Psykologforeningen har uttalt at familieavdelingen ikke er «møblert på en måte med senger og sittemøbler som legger til rette for den nære fysiske kontakt som barn kan ha behov for regulering og trøst av sine omsorgspersoner i en skremmende og stresset situasjon». [98]

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter

EMD avsa sommeren 2016 fem dommer som gjaldt internering av medfølgende barn. I alle sakene ble Frankrike dømt for brudd på EMK artikkel 3 (forbud mot umenneskelig behandling).[99] Sakene gjaldt barn i alderen fra fire måneder til fire år, som hadde vært fengslet sammen med sine foreldre i alt fra syv til 18 dager.

Nasjonal institusjon oppsummerte dommene på følgende måte i sin årsmelding for 2016 (s. 48):

> Dommene viser at fengsling av medfølgende barn lett vil kunne utgjøre umenneskelig eller nedverdigende behandling, som det er et absolutt forbud mot etter EMK artikkel 3. Avgjørende momenter i domstolens vurdering er barnets alder, lengden på fengslingen og fengslingsforholdene. Domstolen la stor vekt på at utlendingsinternatenes organisatoriske forhold hadde en angstskapende effekt på barna. Domstolen mente likevel at fengsling av barna, i en helt kort periode, ikke ville være i strid med artikkel 3. Imidlertid var domstolen tydelig på at fengslingsperiodens lengde er svært viktig i vurderingen av artikkel 3. Det er verdt å merke seg at forhold som at EMD hadde fattet beslutning om utsatt iverksettelse av utvisningsvedtaket, at nasjonale myndigheter trengte tid for å ordne praktiske forhold rundt uttransporten, at foreldrene hadde bestemt at barnet skulle være sammen med dem på utlendingsinternatet, eller at foreldrene aktivt motsatte seg retur, ikke ble tillagt vekt av EMD i vurderingen av om fengsling av barna var i strid med artikkel 3.
>
> En samlet vurdering av disse fem dommene mot Frankrike, tilsier at myndighetenes handlingsrom er svært begrenset når det kommer til fengsling av medfølgende barn.

Nasjonal institusjon uttalte i sitt høringssvar[100] fra 2016 at «de organisatoriske forholdene på Trandum er forholdsvis like de franske utlendingsinternatene»:

> I de fleste tilfellene uttransporteres barna dagen etter pågripelse. Selv om Trandum ikke er et egnet sted for barn, synes denne praksisen mindre problematisk i relasjon til EMK artikkel 3. De store likhetene taler imidlertid for

97 Psykologforeningen, *Rapport fra Psykologforeningens Menneskerettighetsutvalg etter besøk ved Trandum, politiets utlendingsinternat*, november 2015, s. 9.

98 Ibid.

99 A.B. og andre v. Frankrike (11593/12), R.K. og andre v. Frankrike (68264/14), R.C. og V.C. v. Frankrike (76491/14), R.M. og andre v. Frankrike (33201/11) og A.M og andre v. Frankrike (24587/12).

100 Høringsnotat om Forslag om endringer av utlendingslovens regler om tvangsmidler, tilgjengelig fra https://www.regjeringen.no/contentassets/69edaf64daf6435cb8584e9cead5be7d/horingsnotat.pdf

at de tilfellene hvor barn har oppholdt seg over lengre tid på Trandum kan være problematiske i relasjon til EMK artikkel 3.[101]

Nasjonal institusjon var enig i departementets vurdering i høringsnotatet[102] «at det er enkelte ulikheter mellom de franske og norske internatene, særlig hva gjelder bevæpning av vakter og kunngjøring fra høyttalere».[103] Nasjonal institusjon anerkjente at Trandum har «gjort en innsats innenfor gjeldende rammer for å tilrettelegge for barnefamilier» og at «ansatte har fokus på å gjøre oppholdet på familieenheten så skånsomt som mulig for barna».[104]

Men Nasjonal institusjon mente at «det også er mange forhold som fremstår like» når man sammenligner Trandum med de franske utlendingsinternatene (slik de er beskrevet i EMD-dommene).[105] Nasjonal institusjon påpekte at Trandum er «fengselspreget, og har i likhet med de franske internatene organisatoriske forhold som er lite egnet for barn»:

> Disse forholdene er barna ikke forskånet for på vei inn og ut av familieenheten. Blant annet må familiene gjennom den samme inngangen som øvrige internerte, og foreldrene må gjennom ordinære inkvireringsrutiner, som for eksempel kroppsvisitasjon. De må videre gå gjennom en rekke ganger med tunge, stengte dører som må låses opp på vei mot familieenheten. Dørene til soverommene er også ordinære fengselsdører. De ansatte bærer også uniformer. Området er videre omkranset av høye gjerder med piggtråd, som er synlige både inne fra familieenheten og fra enhetens uteområde. Familieenhetens fellesrom og ett av soverommene har vinduer som vender ut mot luftegården til de enslige mennene, slik at de kan få med seg alt som foregår der. Videre er Trandum plassert i enden av en av rullebanene på Gardemoen flyplass, og dermed utsatt for betydelig flystøy. I den korte perioden Nasjonal institusjon var på besøk var det hyppige innflygninger, og det var ikke mulig å snakke sammen i uteområdet ved innflygning. EMD vektlegger at barn er spesielt utsatt for slik type støy, ettersom det er viktig for barn å være ute for å leke og utfolde seg.

Nasjonal institusjon kommenterte i årsmeldingen for 2016 Justis- og beredskapsdepartementets forslag til endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler, som ble sendt på høring i desember 2016. Nasjonal institusjon var «positive til at departementet har foretatt en omfattende revisjon av disse reglene», og viste til positive forslag som at barn gis selvstendig partsstatus og barns rett til å bli hørt presiseres.[106] Samtidig uttalte Nasjonal institusjon at «lovforslaget reiser imidlertid også noen utfordringer i menneskerettslig sammenheng» og at lovforslaget om tidsbegrensninger, i lys av forholdene på Trandums familieavdeling, synes lite forenlig med EMDs signaler i fem dommene:[107]

---

101 Nasjonal institusjon, *Høringssvar – forslag til endringer I utlendingslovens regler om tvangsmidler* 13.02.2017, s. 13, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horingsbrev-om-endringer-i-utlendingslovens-regler-om-tvangsmidler/id2524047/?uid=578657ad-fed4-49af-a0e6-f0394983031e

Nasjonal institusjon skriver i sitt høringssvar at NIM ikke har besøkt utlendingsinternatene i Frankrike og kan derfor kun danne seg et inntrykk av forholdene der gjennom de fem dommene hvor forholdene er beskrevet nærmere. Nasjonal institusjon uttaler at på denne bakgrunn bør det også utvises forsiktighet i å trekke for bastante konklusjoner.

102 Se høringsnotatet om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler.

103 Nasjonal institusjon, *Høringssvar – forslag til endringer I utlendingslovens regler om tvangsmidler* 13.02.2017, s. 13, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horingsbrev-om-endringer-i-utlendingslovens-regler-om-tvangsmidler/id2524047/?uid=578657ad-fed4-49af-a0e6-f0394983031e

104 Ibid.

105 Ibid.

106 Nasjonal institusjon, Årsmelding Dokument 6 (2016-2017), 2017, s. 48, tilgjengelig fra: http://www.nhri.no/getfile.php/131686/nim/Nyhet/%C3%85rsmelding%202016%20-%20Norges%20nasjonale%20institusjon%20for%20menneskerettigheter.pdf

107 Ibid.

Lovforslaget fastsetter at barn kun kan fengsles (tvangsmessig tilbakeholdes) i 72 timer, med mulighet for forlengelse slik at samlet fengslingstid utgjør seks døgn. Unntak gjelder dersom «familien eller den mindreårige selv aktivt forsinker uttransporteringen eller annen særlig grunn tilsier det». I slike tilfeller kan fengslingen forlenges med inntil en uke av gangen.

Unntakene fra den maksimale fengslingstiden på seks døgn, slik disse er utformet i høringsbrevet og slik familieenheten på Trandum er innrettet i dag, synes lite forenlig med de signaler EMD oppstilte i de fem dommene mot Frankrike. Dette er et område hvor det ikke er tilrådelig at det norske regelverket balanserer helt på grensen av hva som må anses å være innenfor konvensjonens grenser, ettersom dette lett vil føre til situasjoner hvor Norge krenker rettighetene til noen av de mest sårbare i vårt samfunn, og blir dømt for dette i EMD. Dette taler for at maksfristene, og eventuelle unntak fra disse, bør utformes på en slik måte at norske myndigheter klart går klar av konvensjonens absolutte grenser.

Nasjonal institusjon anbefalte avslutningsvis om temaet i sin årsmelding for 2016 at «unntakene fra de foreslåtte maksimalfristene for å tvangsmessig tilbakeholde barn må snevres inn, slik at det er bedre samsvar med våre folkerettslige forpliktelser», samt at «myndighetene bør prioritere arbeidet med etablering av en egen familieenhet utenfor Trandum».[108]

4.3.2.2 Prop. 126 L (2016-2017) om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler

Justis- og beredskapsdepartementet oversendte Stortinget 28.04.2017 lovforslaget om endringer i utlendings-lovens regler om tvangsmidler; Prop. 126 L (2016-2017).[109]

Forslaget inneholder noen positive endringer som høring av barn og barns partsstatus i fengslingssaker, samt at man ønsker å erstatte begrepet «fengsling» med «internering».

Departementet påpekte i lovforslaget at EMD-dommene mot Frankrike sier at «kortvarige opphold på slike tilrettelagte familieenheter som i Frankrike, ikke i seg selv ville representere noen krenkelse av forbudet mot umenneskelig eller nedverdigende behandling i EMK artikkel 3».[110] Departementet mener at «det utfordrende spørsmålet er hvor langvarig innsettelsen på utlendingsinternat kan være før interneringen kommer i konflikt med EMK artikkel 3».[111] Departementet viste til at «EMD konstaterte imidlertid ikke i noen av sakene at tiden alene var avgjørende», men at «avgjørelsene ble i alle sakene begrunnet i en helhetsvurdering, men hvor varighet sto sentralt». [112]

Departementet mener at «forholdene ved Trandum skiller seg fra forholdene ved de franske internatene som avgjørelsene fra 2016 gjaldt». [113] Departementet viser til tre punkter: [114]

---

108 Ibid., s. 49.

109 Prop. 126 L (2016-2017) Endringer i utlendingsloven (tvangsmidler mv.), tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/09bcdb0cddef4f4c9d26cbcb8703bfb8/no/pdfs/prp201620170126000dddpdfs.pdf

110 Ibid., s. 89.

111 Ibid.

112 Ibid.

113 Ibid.

114 Ibid.

- Ved Trandum har man en involvering av barneverntjenesten som det ikke er beskrevet noe tilsvarende om når det gjelder Frankrike.

- Barn ved Trandum må ikke ved forflytninger inne på internatet være side om side med væpnet politi i uniform, som ved internatene i Frankrike. Det kan imidlertid ikke utelukkes at barn som følger foreldrene vil møte ansatte utenfor barneavdelingen som bærer utstyrsbelte med bl.a. håndjern, pepperspray osv.

- Ved Trandum har man ikke den psykisk stressende opplevelsen av stadige kunngjøringer fra høyttalerne på senteret. Når det gjelder det stressende med opplevelsene av flystøy, understreker departementet at lokalene på Trandum er godt støyisolerte. Det er således ved opphold i utearealene at det særlig forekommer sjenerende støy.

Departementet uttaler videre i lovforslaget at «det må legges vesentlig vekt på at det nå arbeides for å etablere en egen enhet utenfor Trandum for internering av barnefamilier».[115] Departementet viser til at enheten skal ha sivilt preg og er planlagt etablert i løpet av 2017.[116] Departementet mener derfor at «flere av de sentrale bekymringene som etter ulike aktørers syn er knyttet til innsettelser på Trandum, vil dermed uansett få mindre aktualitet».[117]

Departementet har i lovforslaget foreslått ny § 106 c i utlendingsloven om særlige regler om pågripelse og internering av mindreårige. «Pågripelse» skal fortsatt omtales som «pågripelse», mens «fengsling» er foreslått kalt «internering». Førsteledd oppstiller at «en mindreårig kan bare pågripes hvis det er særlig påkrevd, og kan bare interneres i medhold av § 106 første ledd bokstav a i ekstraordinære situasjoner hvor tiltaket er helt nødvendig som en siste utvei for å sikre identitetskontroll, eller i medhold av § 106 første ledd bokstav b dersom det er helt avgjørende som en siste utvei for å gjennomføre utsendelsen. For øvrig kan en mindreårig utlending bare interneres dersom det er helt avgjørende som en siste utvei for å oppnå formålet med bestemmelsen som gir grunnlag for interneringen. Siste ledd oppstiller videre tidsbegrensningen for interneringens lengde:[118]

> En mindreårig utlending kan interneres for inntil 3 døgn (72 timer) av gangen. Samlet interneringstid kan til sammen ikke ha lenger varighet enn 6 døgn, med mindre det foreligger særlige og sterke grunner. Med særlig grunn siktes det til i første rekke at familien eller barnet selv har en vesentlig del av ansvaret for at uttransportering ikke har latt seg gjennomføre innen 6 døgn etter pågripelsen, eller at det er klarlagt et tidspunkt for uttransportering som ligger nær i tid. I de tilfeller hvor det unntaksvis er grunnlag for internering ut over 6 døgn, skal internering bare kunne besluttes for inntil 1 uke av gangen.

Lovforslaget innebærer ingen reell endring i hvor lenge barn kan interneres totalt sett, men de må fremstilles for retten ved kortere intervaller enn dagens praksis. I dag kan barn fremstilles for internering to uker av gangen. Utover 6 døgn foreslås det at barn interneres for én uke om gangen dersom det foreligger «særlige og sterke grunner». Siden lovforslaget beskriver «særlige og sterke grunner» som de tilfellene som hittil har medført langvarig internering, vil man neppe bli kvitt tilfellene med langvarig internering av barn. Departementet viser til at i en vurdering av om internering utover 3

115 Ibid., s. 90.

116 Ibid.

117 Ibid.,

118 Ibid., s. 137.

+ 3 døgn er i tråd med EMK artikkel 3, «vil det også ha betydning hvor godt tilrettelagte forhold som etableres ved den nye familieenheten». [119]

Departementets lovforslag om internering av barn skal nå behandles av Stortinget. Dersom forslaget går gjennom uten en kort maksgrense på den totale interneringslengden, vil Norge fortsatt kunne internere barn like lenge som voksne.

Departementet påsto i høringsnotatet om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler at barnekonvensjonens artikkel 37 (b) gir adgang til at fengsling kan skje i forbindelse med utlendingskontroll. Departementet skrev «Ut over at frihetsberøvelse ikke må være ulovlig eller vilkårlig, kreves det således at den må ha hjemmel i lov, bli brukt bare som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom»[120]. NOAS og Redd Barna mener dette blir en forenklet og misvisende fremstilling av barnekonvensjonens bestemmelser i forbindelse med frihetsberøvelse og utlendingskontroll. Vi viser til forarbeidene til barnekonvensjonens artikkel 37 (b). Forarbeidene til barnekonvensjonens artikkel 37 (b) viser klart at bestemmelsen var ment å gjelde personer under 18 år, som har blitt anklaget for å begå en kriminell forbrytelse. Ved formuleringen av relevante vilkår i bestemmelsen, var det straff og rehabilitering som var diskutert, ikke utlendingskontroll. Alle relevante ekspertorganer i FN, inkludert barnekomitéen, er enige om at internering av barn og barnefamilier i forbindelse med utlendingskontroll aldri er til barnets best og derfor må forbys:[121]

> We are concerned that some States appear to be working on the erroneous assumption that detention is sometimes in the best interests of the child or that the Convention on the Rights of the Child, which allows for detention as an exceptional measure in the juvenile justice context, somehow permits it. [....]
>
> Let us be clear: immigration detention is never in the best interests of the child. This view has been repeatedly expressed by the Committee on the Rights of the Child, Committee on Migrant Workers, the Working Group on Arbitrary Detention, and the Special Rapporteur on the human rights of migrants, who have called on States to immediately cease any kind of migration-related detention of children and families. [...]
>
> Immigration detention is a clear child rights violation and States must prohibit it by law and cease the practice quickly and completely. States must adopt alternatives to detention for children and their families that are non-custodial and community-based. These alternatives are better suited for the next steps of a child's life, whether they stay in the host country, are re-settled in a third country, or are returned to their country of origin if that is in their best interests. The prohibition of child migration-related detention and the duty to implement alternatives should be guaranteed by law and effectively fulfilled in practice.

4.3.2.3 Behov for en kort og absolutt maksgrense for hvor lenge barn kan interneres

Funnene fra våre intervjuer med barn og foreldre bygger opp under likheter mellom Trandum og de franske utlendingsinternatene jf. fengselspreget og organisatoriske forhold, samt hvordan forholdene for barn på Trandum beskrives av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet, Psykologforeningen og Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter.

---

119 Ibid., s. 92.

120 Se høringsnotatet s. 45.

121 Uttalelse fra FN-eksperter i forbindelse med «International Migrant's Day – Sunday 18th December 2016, tilgjengelig fra: http://www.ohchr.org/FR/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21026&LangID=E

NOAS og Redd Barna mener at dagens forhold på Trandum kan bryte med EMK artikkel 3 for barn som interneres. NOAS og Redd Barna er kritiske til at Justis- og beredskapsdepartement i Prop. 126 L foreslår å lovfeste dagens praksis fremfor å lovfeste en kort absolutt tidsbegrensing på hvor lenge barn kan interneres. NOAS og Redd Barna er bekymret for at mangelen på en kort absolutt tidsbegrensning og opprettelsen av et eget utlendingsinternat med sivilt preg utenfor Trandum kan medføre at flere barn interneres og for lengre tid, på tross av de foreslåtte kravene om internering utover 3 + 3 døgn først når det foreligger «særlige og sterke grunner». En slik utvikling er noe også departementet viser til i lovforslaget. Det vises særlig til at PU og departementet i dag ikke har en konkret oversikt over hva som skjer når familier løslates fra Trandum og om de unndrar seg heller ikke, da det ikke føres statistikk over dette. Dette er alvorlig gitt hvor skadelig det er for barn å interneres, særlig utover én uke.

Justis- og beredskapsdepartement foreslår i Prop. 126 L å lovfeste dagens praksis, uten en kort, absolutt tidsbegrensing på hvor lenge barn kan interneres. Dersom det lovfestes et absolutt forbud på 48 timer, vil dette statistisk sett kun ramme 5-10 % av tilfellene med internering av barn. Dette vil utgjøre en liten samfunnsøkonomisk kostnad, sett i forhold til de menneskelige kostnadene som internering av barn innebærer.

NOAS og Redd Barna mener at et eget utlendingsinternat med sivilt preg i seg selv er et godt tiltak og innebærer en bedring i forhold til dagens situasjon. Myndighetene bør imidlertid merke seg en svensk studie, som hevder at bedre fysiske forhold under internering ikke påvirker den internertes negative opplevelse av frihetsberøvelsen.[122]

Det kommer ikke tydelig fram i Prop. 126 L om departementet vil stoppe all frihetsberøvelse av barn på Trandum og kun benytte det nye utlendingsinternatet for barnefamilier. Departementet uttaler i lovforslaget at «det nå arbeides for å etablere en egen enhet utenfor Trandum for internering av barnefamilier».[123] Siden departementet har erstattet begrepet «fengsling» med «internering» og begrepet «pågripelse» beholdes, er NOAS og Redd Barna bekymret for at barn med pågripelsesbeslutning fortsatt vil plasseres på Trandum fremfor det nye utlendingsinternatet for barnefamilier.

NOAS og Redd Barna mener at barn aldri skal interneres i forbindelse med utlendingskontroll og tvangsretur. Det må innføres en kort og absolutt maksgrense på 48 timer ved internering, som også må gjelde ved det nye utlendingsinternatet for barnefamilier. Ingen barn må kunne interneres på Trandum, som er et uegnet sted for barn.

4.3.3 Informasjon og oppfølging fra PUs ansatte ved Trandum

Flesteparten av barn som interneres på Trandum er der i maks 24 timer. Barn får da oppfølging kun fra ansatte på Trandum. I utgangspunktet kobles Ullensaker barneverntjeneste, som har ansvar for barn på Trandum, kun på saker hvor familier har blitt fremstilt for fengsling av retten.

Foreldre og barn beskrev i liten grad kontakt med ansatte på Trandum. Noen foreldre beskrev at den eneste informasjonen de fikk fra ansatte på Trandum omhandlet tidspunktet for flyavgangen. Disse beskrev at de ikke fikk informasjon ved ankomst om for eksempel innlåsingsrutiner. Noen familier

122 S.J. Puthoopparambil, B. Maina-Ahlberg og M. Bjerneld, *Do higher standards of detention promote well-being?*, Forced Migration Review, 44, 2013.

123 Prop. 126 L (2016-2017) Endringer i utlendingsloven (tvangsmidler mv.), s. 90, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/09bcdb0cddef4f4c9d26cbcb8703bfb8/no/pdfs/prp201620170126000dddpdfs.pdf

var opptatt av at ansatte på Trandum måtte kommuniserte med dem på en rolig og respektfull måte. De viste til egen opplevelse av å bli kommunisert med på en «streng» og «frekk» måte. Andre foreldre opplevde meningsfull og støttende kommunikasjon med ansatte på Trandum. Noen barn og foreldre påpekte behovet for å kunne snakke med noen andre enn ansatte på Trandum, som for eksempel en psykolog eller helsesøster.

Informasjon til barn og foreldre som er internert må gis på en tydelig og rolig måte. Det kan være hensiktsmessig at innsatte har andre enn PUs ansatte å forholde seg til. Samtidig kan man stabilisere opprørte følelser og redusere stress med konkret informasjon, noe som også kan bidra til økt samarbeid fra familienes siden. Ulike mennesker ha ulike behov og oppleve situasjoner ulikt. Det er viktig at man tilrettelegger for aktiviteter for barn i alle aldre, og er sensitive for enkelte barns behov. Det må avklares hvordan informasjonsarbeid med internerte barn bør gjøres i forbindelse med opprettelse av eget utlendingsinternat for barnefamilier.

Justis- og beredskapsdepartementet uttalte i lovforslaget (Prop. 126 L) om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler at Sivilombudsmannen i brev av 20.02.2017 «har anbefalt at Trandum sørger for en stedlig tilstedeværelse av psykolog eller psykiater, noe Politiets utlendingsenhet følger opp og utreder muligheten for».[124] I lovforslaget uttalte departementet at det nye utlendingsinternatet «skal styrkes med personell med barnefaglig kompetanse, for å bedre kunne tilrettelegge for internerte barn og barnefamilier ved senteret».[125] NOAS og Redd Barna mener at dette er positivt, men det er uklart hva som ligger i dette. Det følger ikke noen ekstra midler med i Prop. 126 L. Det er også viktig at departementet får innspill fra relevante aktører. Departementet bør se hen til hvilken erfaring de har gjort seg i Storbritannia ved utlendingsinternatet Cedars for barnefamilier.

4.3.4 Oppfølging fra barnevernet

Kun én av barnefamiliene som ble intervjuet ble fulgt opp av Ullensaker barneverntjeneste. Barnevernet fulgte opp denne familien fordi de satt fengslet på Trandum i over en uke, i motsetning til de andre familiene som satt pågrepet på Trandum i opptil 24 timer. Denne moren beskrev at hun ikke likte at politiet hadde kontaktet barnevernet. Hun assosierte barnevernet med foreldre som slår barn, jf. informasjon hun fikk mens hun bodde på asylmottak. Hun ville vise barnevernet at hun kunne håndtere egen situasjon og ta ansvar for barna sine. Hun fryktet å miste den lille kontrollen hun hadde.

Ullensaker barneverntjeneste varsles av PU først når barnefamilier skal fremstilles for fengsling.[126] Barnevernet varsles ikke når barnefamilier sitter pågrepet på Trandum, med mindre det er forhold ved foreldrenes omsorgsevne/-vilje som tilsier at de må varsles.[127]

Barnevernet kan sette inn hjelpetiltak etter barnevernloven kapittel 4; ta barn ut fra Trandum for en «pause», økonomiske tilskudd eller gi foreldrene veiledning, jf. barnevernloven § 4-4.[128] Når barn fremstilles for fengsling etter utlendingsloven, uttaler barnevernet seg kun om alternativer etter

124 Ibid., s. 126.

125 Ibid., s. 90.

126 NOAS, *Frihet Først*, 2015, s. 118.

127 Ibid.

128 Ibid., s. 120-22, og s. 124.

kapittel 4 i barnevernloven, og ikke om alternativer etter utlendingsloven som for eksempel meldeplikt eller bestemt oppholdssted.[129]

NOAS-rapporten Frihet Først (2015) avdekket flere utfordringer knyttet til barneverntjenestens rolle, kompetansemangel jf. utlendingsfeltet og ressursutfordringer.

Barnevernet opplever at de mangler reelle alternativer de kan tilby når mindreårige fremstilles for fengsling etter utlendingsloven. De alternativene barneverntjenesten har tilgjengelig, medfører enten at barna blir midlertidig separert fra sine foreldre gjennom akuttplassering eller at det gjennomføres omsorgsovertakelse.[130] Barnevernet mener at akuttplassering i beredskapshjem er svært vanskelig på grunn av språk, situasjon og tid.[131] Beredskapshjem er derfor i mange saker ikke et reelt alternativ. Barnevernet vurderer det som en stor tilleggsbelastning for barn å bli akuttplassert hos fremmede mennesker i en situasjon hvor familien er internert i påvente av utsendelse.[132] Dette gjelder uavhengig av barnets alder. Men jo yngre barnet er, jo mer sårbart er det. Barnevernet har ved to anledning akuttplassert internerte barn. [133] For barnevernet er det knyttet stor usikkerhet til hvilken påvirkning barnevernets vedtak har for muligheter for oppholdstillatelse.[134]

Barnevernet anser generelt at omsorgsovertakelse av internerte barn i praksis er uaktuelt.[135] Barneverntjenesten har likevel ved én anledning fremmet sak om omsorgsovertakelse til fylkesmannen. I slike saker er det uklart om foreldrene får innvilget oppholdstillatelse som følge av en eventuell omsorgsovertakelse. Dersom foreldrene uttransporteres etter omsorgsovertakelse, er det uklart hvilke konsekvenser dette får for barnets og foreldrenes rett til samvær.

Barnevernet har uttalt at de mangler kunnskap om hvilke rettigheter familier har ved tvangsretur og kompetanse på sosialfaglig/barnevernfaglig arbeid som er gjeldende i det landet barnet skal returneres til.[136] Barnevernet ønsker også kompetanse til å kunne informere, veilede og forberede barnefamilier på uttransporten.[137] Barnevernet har opplevd at internerte barn uttrykker behov for informasjon om hva som skal skje.

Justis- og beredskapsdepartementet har i Prop. 126 L i liten grad tatt for seg utfordringene beskrevet ovenfor. Lovforslaget innebærer ingen endring i barneverntjenestens mandat, og den foreslåtte bestemmelsen om pågripelse og internering av mindreårige henviser fremdeles til barnevernets rolle jf. straffeprosessloven. I forbindelse med alternativer utenfor barnevernlovens kapittel 4, uttalte departementet lovforslaget at barneverntjenesten «ikke vil ha forutsetning for å vurdere hvilken unndragelsesfare det innebærer dersom barnet og den andre forelderen slippes fra Trandum».[138] Departementet uttaler også at barneverntjenestens ikke bør gis ansvar for avveiningen av om bare

129 Ibid., s. 121.

130 Ibid.

131 Ibid.

132 Ibid.

133 Ibid.

134 Ibid.

135 Ibid.

136 Ibid., s. 25

137 Ibid.

138 Prop. 126 L (2016-2017) Endringer i utlendingsloven (tvangsmidler mv.)., s. 88, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/09bcdb0cddef4f4c9d26cbcb8703bfb8/no/pdfs/prp201620170126000dddpdfs.pdf

én forelder bør interneres fremfor hele familien.[139] Departementet uttalte også at «temaet for barnevernets uttalelse [til retten] bør være om det er særskilte forhold knyttet til barnet eller den aktuelle familien som bør tillegges vekt, og som har betydning for om det er forsvarlig med plassering på Trandum, eventuelt om det er behov for tiltak».[140]

NOAS og Redd Barna mener at barnevernet mangler reelle alternativer til internering. Alternativene i barnevernloven kapittel 4 passer som regel ikke i disse sakene. Det må opprettes andre alternativer for barneverntjenesten, som er praktisk tilgjengelig. Barneverntjenestens rolle bør ikke være å vurdere unndragelsesfaren, slik også departementet påpeker. Men NOAS og Redd Barna mener at barneverntjenesten må kunne uttale seg om hvordan det vil være for barna at familien pålegges alternativer som meldeplikt og/eller bestemt bosted, og eventuelt hvordan det vil være for barna dersom kun én av foreldrene interneres fremfor hele familien.

4.4 Maktbruk overfor barn

Familiene opplevde i liten grad at politiet brukte fysisk makt for å sikre gjennomføring av pågripelse og uttransportering. Men for de barna som opplevde at politiet brukte makt eller så på mens politiet brukte makt på foreldrene, syntes dette var vanskelig og skremmende.

NOAS har også avdekket ett tilfelle utenfor intervjugruppen hvor en 16-åring ble plassert på sikkerhetscelle. Dette er det første tilfellet hvor en mindreårig har blitt plassert på sikkerhetscelle. Han var på sikkerhetsavdelingen i ca. 24 timer, hvorav 12 timer ble tilbrakt på sikkerhetscellen.

4.4.1 Maktbruk for å gjennomføre pågripelse og uttransportering

Jente (13 år) beskrev at politiet brukte makt overfor henne på tre tidspunkter i tvangsreturprosessen. Hun beskrev at politiet fjernet henne fra rommet med makt da hun motsatte seg pågripelsen ved å sette seg i sengen med armer og ben i kryss og si at hun ikke ville gå. Hun reagerte også da politiet sirklet rundt dem og nektet å la henne gå på toalett uten tilsyn på den lokale flyplassen, da de skulle fly til Oslo og Trandum. Hun opplevde at politiet med makt bar henne om bord i flyet og holdt henne over munnen da hun begynte å skrike. Hun beskrev at dette gjentok seg under uttransporten fra Oslo lufthavn til hjemlandet. Barn anbefaler at politiet ikke må gå i ring rundt dem, men at de heller kan gå diskret ved siden av dem.

Gutt (12 år) beskrev hvordan han opplevde maktbruk overfor mor og far under transporten fra Trandum til Oslo lufthavn. Han beskrev hvordan moren ble båret inn i bilen som skulle frakte dem til Oslo lufthavn og at faren ble påsatt bodycuff. Faren til denne gutten hvordan kone hans ble lagt i bakken av politiet, noe som gjorde at barna begynte å gråte og ble redde.

Justis-og beredskapsdepartementet viser til i lovforslag (Prop. 126 L) om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler at «det ikke er tvilsomt at politiet har adgang til bruk av makt overfor barn og overfor voksne i påsyn av barn under en tvangsretur, jf. politiloven § 6 (alminnelige regler om hvordan polititjenesten skal utføres), jf. politiinstruksen §§ 3-1 (alminnelige regler om politiinngrep) og 3-2 (politiets bruk av makt) og utlendingsloven § 90 (iverksetting av vedtak), jf. utlendingsforskriften

139 Ibid.

140 Ibid.

§ 17-5 (uttransportering)».[141] Ifølge departementet er det «i disse bestemmelsene [gitt] generelle regler om hvordan polititjenesten skal utføres, herunder hvilke krav som stilles til politiets bruk av makt». Departementet viser videre til at «bestemmelsene må tolkes i lys av plikten til å ivareta hensynet til barnets beste, jf. Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1».[142]

I Storbritannia er maktbruk overfor barn og ungdom i forbindelse med tvangsretur begrenset til situasjoner hvor fysisk intervensjon er nødvendig for å hindre skade mot barn eller andre personer.[143] Tvangsretur må avbrytes, dersom gjennomføringen avhenger av maktbruk grunnet andre hensyn enn å forhindre skade på person(er). Bruk av makt overfor voksne foran barn må vurderes mot den mulige negative effekten dette kan ha på tilstedeværende barn.[144]

NOAS og Redd Barna stiller spørsmålstegn ved om maktbruken beskrevet ovenfor var nødvendig. NOAS og Redd Barna mener regjeringen må regulere bruk av makt overfor barn i forbindelse med tvangsretur. Det må tydelig fremkomme hva grensene er for bruk av makt i tråd med legalitetsprinsippet.

4.4.2 Plassering av mindreårige på sikkerhetscelle kan utgjøre psykisk tortur og bryte med EMK, CAT og barnekonvensjonen

NOAS har også avdekket ett tilfelle utenfor intervjugruppen hvor en 16-åring ble plassert på sikkerhetscelle. Dette er det første tilfellet hvor en mindreårig har blitt plassert på sikkerhetscelle. Han var på sikkerhetsavdelingen i ca. 24 timer, hvorav 12 timer ble tilbrakt på sikkerhetscellen.

NOAS varslet Barneombudet om hendelsen. Barneombudet henvendte seg på bakgrunn av denne henvendelsen til Justis- og beredskapsdepartementet med en rekke spørsmål knyttet til bruk av sikkerhetscelle og bodycuff på barn.[145] Barneombudet uttalte i brevet at de ikke kunne se at det forelå egne regler for tvangsbruk overfor barn på Trandum, noe som «er uheldig gitt at mindreårige er mer sårbare enn voksne og at terskelen for hva som regnes for tortur eller annen umenneskelig og nedverdigende behandling av barn er ansett som lavere enn den er for voksne». Barneombudet anbefalte departementet «å instruere Politiets utlendingsenhet om ikke å plassere barn på sikkerhetscelle på Trandum og ikke å bruke BodyCuff når mindreårige skal transporteres ut av Norge». Barneombudet viste da til at «erfaring fra andre saker tilsier at tvangsbruk og isolasjon av ungdommer i stressede situasjoner kan medføre økt stress og større risiko for at ungdommen utsetter seg selv eller andre for fare». Barneombudet anbefalte videre at «departementet i den pågående prosessen med å endre utlendingslovens regler om tvangsmidler også går gjennom politiets adgang til bruk av tvangsmidler overfor barn som er pågrepet eller fengslet, og fremmer forslag om et klart regelverk for dette som er i tråd med våre menneskerettslige forpliktelser».

---

141 Prop. 126 L (2016-2017) Endringer i utlendingsloven (tvangsmidler mv.), s. 126, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/09bcdb0cddef4f4c9d26cbcb8703bfb8/no/pdfs/prp201620170126000dddpdfs.pdf

142 Ibid.

143 NOAS, Frihet Først, 2015. s. 148-149, tilgjengelig fra: http://www.noas.no/wp-content/uploads/2015/02/ATI.pdf

144 Ibid.

145 Brevet fra Barneombudet til Justis- og beredskapsdepartementet datert 19.01.2017, tilgjengelig fra: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2017/01/Bruk-av-sikkerhetscelle-og-BodyCuff-overfor-mindre%C3%A5rige-p%C3%A5-Trandum.pdf

Barneombudet uttalte til NRK i forbindelse med saken at dette tilfellet utgjorde «psykisk tortur».[146] Det norske medlemmet av FNs subkomité for forebygging av tortur for perioden 2014 – 2018, Nora Sveass, uttalte til NRK at «Norge har brutt sine internasjonale forpliktelser» og viste til «brudd på barnekonvensjonen og brudd på enhver logisk reaksjon når det gjelder et barn som er fortvilet og som ikke bør på glattcelle men som bør tas hånd om».[147]

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet omtalte ikke barn på sikkerhetsavdelingen i sin besøksrapport fra 2015. Derimot beskrev Forebyggingsenheten utfyllende skadevirkninger ved isolasjon. Forebyggings-enheten fant at «risiko for alvorlig selvskading og selvmord er en av de mest brukte begrunnelsene for sikkerhetscellevedtak.»[148] Sivilombudsmannen har uttalt at isolasjon kan forverre psykisk helse og øke risikoen for selvmord:

> Det er anerkjent at isolasjon kan ha alvorlige konsekvenser for frihetsberøvedes psykiske helse og utgjør en økt risiko for selvmord. […] Kunnskapen som foreligger om isolasjon og risiko for selvmord, selvskading og utvikling av alvorlige psykiske lidelser tilsier at isolasjon og særlig sikkerhetscelle bare brukes som siste utvei, og at varigheten er så kort som mulig.[149]

Justis- og beredskapsdepartementet uttalte i sitt svarbrev til Barneombudet at den generelle bestemmelsen i utlendingsloven og utlendingsinternatforskriften angående overføring til sikkerhetsavdelingen også gjelder for mindreårige.[150] Departementet uttalte videre at «maktmidler og innsettelse på sikkerhetscelle er inngripende tiltak, og skal brukes med særlig varsomhet overfor mindreårige». Departementet konkluderte med at «det svært sjelden er behov for bruk av maktmidler under uttransport og innplassering på sikkerhetscelle». Departementet «mener likevel at det er viktig at politiet har adgang til å benytte slike typer tiltak overfor mindreårige i saker hvor det anses strengt nødvendig og hvor mindre inngripende tiltak har vært forsøkt eller er åpenbart utilstrekkelige.» Departementet uttalte at «terskelen for å sette barn på sikkerhetscelle er, og skal alltid være svært høy». Om den konkrete enkeltsaken, uttalte departementet at PU har i sin redegjørelse på forespørsel fra departementet vurdert «at tiltaket var strengt nødvendig, og klart til barnets beste. PU opplyste til departementet at det var «ukjent for dem» at helsepersonell skal ha blitt forsikret av PU om at gutten ikke vil bli satt på sikkerhetscelle.

Departementet viste i lovforslag (Prop. 126 L) om endringer i utlendingslovens regler om tvangsmidler at i «Ot. prp. nr. 28 (2006-2007) s. 14 mente departementet at det ikke var hensiktsmessig å gi en egen regulering om at barn som hovedregel ikke skal kunne overføres til sikkerhetsavdeling».[151] Departementet fastholder vurderingen i det nye lovforslaget.

NOAS og Redd Barna er enig i Barneombudets vurdering av at plassering på sikkerhetscelle kan utgjøre psykisk tortur og bryte med EMK artikkel 3, CAT og barnekonvensjonen.

---

146 C. Wernersen, *17-åring på sikkerhetscelle – Barneombudet kaller det psykisk tortur*, NRK, oppdatert 02.02.2017, tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/norge/barneombudet-beskylder-trandum-for-psykisk-tortur-1.13346006 NRK omtaler guttens alder feilaktig. Justis- og beredskapsdepartementet omtaler gutten som 16-åring i sitt svarbrev til Barneombudet.

147 Intervju på NRK P1, Her og Nå, 02.02.2017, tilgjengelig fra: https://radio.nrk.no/serie/her-og-naa-hovedsending/DMTN01002317/02-02-2017#t=17m5s

148 Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport – Politiets utlendingsenhet på Trandum 19.-21- mai 2015*, s. 14.

149 Ibid.

150 Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet til Barneombudet 17.03.2017, tilgjengelig fra http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2017/01/Svarbrev-Bruk-av-sikkerhetscelle-og-BodyCuff-overfor-mindre%C3%A5rige-p%C3%A5-Trandum.pdf

151 Prop. 126 L (2016-2017) Endringer i utlendingsloven (tvangsmidler mv.)., s. 125-126, tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/09bcdb0cddef4f4c9d26cbcb8703bfb8/no/pdfs/prp201620170126000dddpdfs.pdf

4.5 Foreldrenes opplevelse av tvangsreturprosessen påvirker dem som foreldre

Foreldrene beskrev at de ble behandlet av politiet på en måte som påvirket dem som mennesker, og som kan ha konsekvenser for omsorgsevnen og som kan utfordre foreldrerollen.

4.5.1 Manglende hensyn til kvinners særskilte behov under pågripelse

Tre mødre beskrev at de måtte kle på seg under tilsyn av mannlig politi, på tross av at kvinnelig politi deltok i pågripelsen. Disse mødrene beskrev opplevelsen som svært ukomfortabel, skamløs og uakseptabel. Ved ett tilfelle etterkom politiet ønsket om at en politikvinne tok over tilsynet. I et annet tilfelle måtte far fysisk dra politimannen ut av soverommet, slik at kona hans fikk kledd på seg. En mor beskrev opplevelsen som helt skamløs, og viste til at politiet «vet hvem de kommer til. De vet at vi er muslimer. [...] Uansett, religion spiller ingen rolle her». Videre reagerte to mødre på at mannlig politi tok seg inn på soverommet under pågripelsen, uten å ta hensyn til at de kunne ligge i sengen nakne eller delvis nakne.

En av kvinnene har tidligere vært utsatt for voldtekt. Informasjon om dette fremkommer i kvinnens asylsak. Mødrene ga ingen situasjonsbeskrivelser som tydet på at de motsatte seg pågripelse eller handlinger som forklarte hvorfor mannlig fremfor kvinnelig politi tok seg inn i soverommet.

PUs instruks for gjennomføring av uttransporteringer sier at «ved uttransport av barn og kvinner bør så vidt mulig begge kjønn være representert enten som transportfører eller transportledsager».[152] Til sammenligning skal kroppsvisitasjon på Trandum som hovedregel gjennomføres av to ansatte med samme kjønn.[153] PU har uttalt at de er bevisst på kulturelle, religiøse eller andre aspekter som det bør tas hensyn til, avhengig av hva som er opplyst i saken. [154]Instruksen sier at «der risikovurderingen påpeker særlig utfordringer knyttet til språk og kultur skal det vurderes om tolk eller person med god kulturforståelse skal bistå ved uttransporten».[155]

Europarådets retningslinje nr. 18 om tvangsretur anbefaler at medlemsstatene sikrer at minst én ledsager bør være av samme kjønn som den/de som skal tvangsreturneres.[156] Dette anbefales for bedre å tilrettelegge for kommunikasjon og tillit mellom ledsageren og den som skal tvangsreturneres. Videre kan dette bidra til å ivareta verdigheten til den som skal returnere, samt «the intimacy of the returnee».[157]

Et britisk tilsynsorgan uttalte i 2010 at det er viktig at teamet som pågriper familier har både kvinnelige og mannlige ledsagere for å sikre ivaretakelse av hensyn til påkledning og bruk av baderom, så langt det er praktisk mulig å ha begge kjønn representert.[158]

---

152 PU, *Instruks for gjennomføring av uttransporteringer*, pkt. 3.5.1 Ledsagere og vurdering av bistand fr særlig sakkyndige.

153 PU, *Hovedinstruks for politiets utlendingsinternat*, pkt. 7.3.4 «Gjennomføring av undersøkelser», august 2016

154 Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017.

155 PU, *Instruks for gjennomføring av uttransporteringer*, pkt. 3.5.1 Ledsagere og vurdering av bistand fr særlig sakkyndige.

156 Europarådet, Twenty Guidelines on Forced Return, 2005, også kjent som CAHAR-retningslinjene. Tilgjengelig fra: http://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Source/MalagaRegConf/20_Guidelines_Forced_Return_en.pdf

157 Avsnitt 2.2 i kommentarene til CAHAR-retningslinje nr. 18.

158 Independent Chief Inspector of the UK Border Agency, *Family Removals,: A Thematic Inspection – January-April 2010*, 2010, s. 18, tilgjengelig fra: http://icinspector.independent.gov.uk/wp-content/uploads/2010/07/Family-Removals-A-Thematic-Inspection.pdf

FNs spesialrapportør mot tortur, Manfred Nowak, påpekte i 2008 om «women-specific aspects of detention" at mannlige fengselsbetjenter kan misbruke sin stilling ved å se på kvinnelige innsatte når de er nakne».[159]

NOAS og Redd Barna understreker betydningen for kvinners verdighet ved at kvinnelig, og ikke mannlig, politi fører tilsyn i kompromitterende situasjoner.

Det fremkommer klart av CAHAR-retningslinjene at politiet ikke har en plikt å sikre at samme kjønn er representert blant ledsagerne. Våre intervjuer viser at det hjelper lite om kvinnelig politi er tilstede under pågripelse, dersom mannlig politi fører tilsyn med nakne kvinner som skal kle på seg.

Situasjonen beskrevet i våre intervjuer gjenfinnes ikke eksplisitt i CAHAR-retningslinjen. Men det er opplagt at nakne kvinner opplever det nedverdigende, dersom mannlig politi tar seg inn i huset på egen hånd og observerer dem mens de kler på seg. Et uavhengig tilsynsorgan bør gjøre en vurdering av slik praksis i forhold til forbudet mot nedverdigende behandling etter EMK artikkel 3. Dette gjelder spesielt i tilfeller hvor kvinnene er voldtektsofre.

NOAS og Redd Barna anbefaler at kvinner som hovedregel skal slippe å være nakne foran mannlig politi under pågripelse og at det skal gode grunner til for å gjøre unntak fra hovedregelen. Særlig viktig er det å opptre hensynsfullt ved pågripelse av tidligere voldtektsofre.

4.5.2 Kroppsvisitering av voksne oppleves som nedverdigende; spesielt under barns påsyn

Foreldre beskrev seg selv som hjelpeløse og verdiløse mennesker som ble behandlet som kriminelle. Særlig kroppsvisitasjonen, hvor de sto nakne på huk over et speil foran ansatte på Trandum, opplevdes som nedverdigende. En mor opplevde kroppsvisiteringen så nedverdigende at hun ønsket å dø. En annen mor sliter fortsatt psykisk på grunn av dette. Naken kroppsvisitering kan være en særlig påkjenning for voldtektsofre og mødre som opplever at barna må overvære kroppsvisitasjonen. Tre av fire enslige mødre som vi intervjuet, opplevde at barna så på mens de ble kroppsvisitert stående nakne på huk over et speil. Foreldre stilte spørsmål ved berettigelsen av slik kroppsvisitasjon, så lenge politiet hadde hatt tilsyn med dem siden de ble pågrepet i boligen.

Voksne skal som hovedregel kroppsvisiteres ved førstegangsinnsettelse på Trandum.[160] Fram til august 2016[161] innebar kroppsvisitasjonen «full avkledning og at man måtte sette seg naken ned på huk over et gulvspeil for å sjekke om gjenstander var gjemt i underlivsområdet»[162]. Dette var praksisen da familiene intervjuet i denne rapporten var internert på Trandum.

Dagens praksis er fremdeles at voksne ved kroppsvisitasjon må ta av alle klær, men det benyttes ikke lenger speil under visitasjonen.[163] En endring fra tidligere praksis er at man ikke lenger rutinemessig

159 FNs Spesialrapportør mot tortur, *Promotion And Protection Of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social And Cultural Rights, Including The Right To Development, A/HRC/7/3*, 15 January 2008, avsnitt 42, tilgjengelig fra: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/7session/A-HRC-7-3.doc

160 PU, *Hovedinstruks for politiets utlendingsinternat*, pkt. 7.3.3 «Når innsattes person kan undersøkes», august 2016.

161 E-post fra PU til NOAS datert 05.04.2017.

162 Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport Politiets utlendingsinternat på Trandum 19.-21. mai 2015*, 2015, s. 3.

163 Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017.

visiterer voksne etter besøk utenfra og når innsatte har vært utenfor utlendingsinternatet dersom det har vært konstant og tilstedeværende tilsyn.

Voksne visiteres en og en, ifølge PU.[164] Undersøkelsene skal foretas så skånsomt som forholdene tillater og skal som hovedregel utføres av personer av samme kjønn, herunder skal ikke undersøkelsen være mer omfattende enn nødvendig.[165] Den innsatte skal informeres om hvordan visitasjonen vil bli gjennomført, det rettslige grunnlaget for visitasjonen og begrunnelsen for hvorfor politiet er nødt til å foreta slik undersøkelse.[166] «Ved barnefamilier tar man visitering av en og en forelder, som hovedregel uten barna til stede, men dette vurderes som separat i hvert tilfelle.»[167] «Det er ytterst sjelden at barn bevitner visitering av foreldrene.»[168] PU har uttalt at «dersom det er en aleneforelder med barn kan det hende at barnet/a er til stede».[169] «Hovedtanken er at man ikke skiller foreldre og barn [...], men at man prøver å skjerme barna i størst mulig grad». [170] PU kroppsvisiterer ikke mindreårige slik de gjør med voksne, med mindre det anses som strengt nødvendig og er besluttet av politiadvokat i PU.[171] PU foretar en ytre manuell visitasjon av barn.[172] En ytre visitasjon innebærer «sjekk av lommer og yttertøy, samt undersøkelse av kropp ved å kjenne utenpå klærne».[173] Foreldre er til stede når det foretas en ytre manuell visitasjon av barn.[174]

PU har uttalt at de «har stor forståelse for at visitering for noen kan oppleves som svært inngripende.[175] PU uttalte videre at «for å legge best mulig til rette for en skånsom gjennomføring, er det høy bevissthet om behovet for kommunikasjon gjennom hele visitasjonen».[176] «I forkant av visitasjon av foreldre legges det til rette for tydelig kommunikasjon om det som skal skje, formålet med visiteringen samt avklaring av roller.»[177]

PUs tidligere praksis med rutinemessig kroppsvisitasjon av voksne har blitt problematisert i flere omganger av Sivilombudsmannen.[178] Sivilombudsmannen har vist til at det bør gjøres en konkret og individuell vurdering av behovet for kroppsvisitasjon ved ankomst, fremfor rutinemessig kroppsvisitasjon. Sivilombudsmannens forebyggingsenhet har vært i tvil om praksisen har vært i tråd med kravene om nødvendighet og forholds-messighet. [179] Dette kan kunne utgjøre menneskerettighets-

164 Ibid.

165 PU, *Hovedinstruks for politiets utlendingsinternat*, pkt. 7.3.4 «Gjennomføring av undersøkelser», august 2016.

166 Ibid.

167 Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017.

168 Ibid.

169 Ibid.

170 Ibid.

171 PU, *Hovedinstruks for politiets utlendingsinternat*, pkt. 7.3.5 «Undersøkelser av barn», august 2016.

172 Ibid.

173 Ibid., pkt. 7.3.3 «Når innsattes person kan undersøkes», august 2016.

174 Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017.

175 Ibid.

176 Ibid.

177 Ibid.

178 Sivilombudsmannens uttalelse, *Besøk til politiets utlendingsinternat på Trandum høsten 2012*, sak 2012/2408 og Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport Politiets utlendingsinternat på Trandum 19.-21. mai 2015*, 2015.

179 Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse, *Besøksrapport Politiets utlendingsinternat på Trandum 19.-21. mai 2015*, 2015, s. 18.

brudd. Sivilombudsmannens forebyggingsenhet skrev følgende i sin besøksrapport fra 2015:

> De fleste internerte opplevde prosedyren med rutinemessig kroppsvisitasjon som ubehagelig, og mange oppga at de opplevde det som ydmykende.[180]

Forebyggingsenheten har anbefalt at «i tilfeller der full avkledning anses nødvendig, bør inngrepet gjennomføres trinnvis, ved at den internerte får tilbake klær til overkroppen før plagg nedentil fjernes.»[181]

Forebyggingsenheten anser at «et hovedfunn fra besøket er at hensynet til kontroll og sikkerhet samlet sett gis for stort gjennomslag på bekostning av hensynet til den enkeltes integritet.»[182] Forebyggingsenheten viste videre til at:

> Mange av de internerte opplevde å bli behandlet som kriminelle, selv om de ikke var idømt straff. Flere beskrev ydmykelsen ved å bli kroppsvisitert ved ankomst og etter alle besøk. Visitasjonen innebar full avkledning og at man måtte sette seg naken ned på huk over et gulvspeil for å sjekke om gjenstander var gjemt i underlivsområdet. Internerte opplevde det som særlig opprørende at man også gjennomførte full kroppsvisitasjon etter besøk selv om ansatte var til stede i rommet under besøket.[183]

NOAS og Redd Barna frykter at nedverdigende kroppsvisitasjonen kan påvirke foreldres omsorgsevne negativt. Som påpekt av Forebyggingsenheten, kan slik praksis utgjøre menneskerettighetsbrudd.

4.6 Behov for helhetlige og offentlige instrukser og interne retningslinjer

Praktisk gjennomføring av pågripelse, internering og uttransport er i stor grad regulert gjennom instrukser og interne retningslinjer i politiet. Flesteparten av disse er ikke offentlig tilgjengelige. I forbindelse med NOAS' arbeid med internering og tvangsretur, har vi de siste årene fått tilgang til noen av instruksene og interne retningslinjer hos PU. På PUs nettside er det kun instruks for Trandum utlendingsinternat[184] og instruks for uttransporteringer[185]. PU har svart på en rekke spørsmål knyttet til politiets arbeid med planlegging og gjennomføring av pågripelse, internering og uttransportering, men med få kildehenvisninger.

Vi ser et klart behov for å samle informasjonen om rettigheter og politiets retningslinjer i én helhetlig og oversiktlig instruks og i offentlig tilgjengelige retningslinjer for planlegging og gjennomføring av pågripelse og uttransportering av barnefamilier. Ved behov for å hemmeligholde informasjon av politioperative hensyn, kan slik informasjon sladdes/fjernes fra den offentliggjorte versjonen.

---

180 Ibid. s. 17.

181 Ibid., s. 4.

182 Ibid., s. 3. Sivilombudsmannen har også etter tidligere besøk påpekt dette.

183 Ibid.

184 PU, *Hovedinstruks for Politiets utlendingsinternat,* august 2016, tilgjengelig fra: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politiets_utlendingsenhet/Vedlegg_3754.pdf

185 PU, *Instruks for gjennomføring av uttransporteringer*, januar 2015, tilgjengelig fra: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politiets_utlendingsenhet/Vedlegg_2979.pdf

4.7 Norge har brutt EUs krav til tilsyn med tvangsretur siden 2010

Norge har siden 2010 brutt sine forpliktelser jf. EUs returdirektivets krav om å «innføre et effektivt system for kontroll av tvangsretur».[186] Formålet med slik kontroll, eller tilsyn, er å forbedre gjennomføringen av tvangsreturprosessen, dempe konflikter og begrense maktbruk, tilfredsstille menneskerettslige krav og ansvarliggjøre myndighetene som fatter vedtak om og gjennomfører tvangsreturene.[187]

Flere av rapportens funn avdekker manglende regulering på internasjonalt, europeisk eller nasjonalt nivå. Med manglende regulering vanskeliggjøres en vurdering av praksis opp mot menneskerettslige forpliktelser. Et uavhengig tilsynsorgan vil kritisk kunne observere gjennomføring av pågripelse og uttransportering av barnefamilier, og anbefale eventuelle retningslinjer.

186 EUs returdirektiv, Direktiv 2008/115/EF om felles standarder og prosedyrer i medlemsstatene for retur av tredjelandsborgere med ulovlig opphold, 2008, artikkel 8 (6).

187 NOAS, *Monitorering av tvangsretur av asylsøkere – NOAS' anbefalinger for en tilsynsordning som oppfyller returdirektivets krav*, 2013, s. 4.

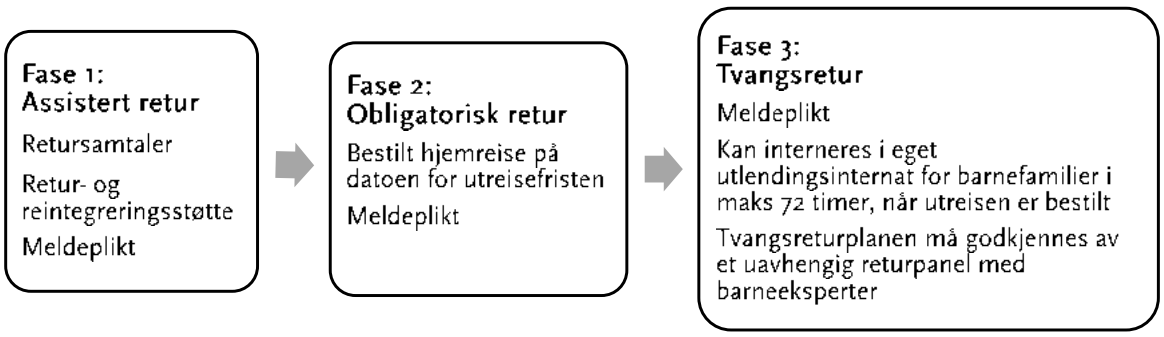
5 Tvangsreturer kan gjennomføres på en mer barnesensitiv måte

Storbritannia innførte en egen veilednings- og returprosess for utreisepliktige barnefamilier i 2010. Prosessen har flere elementer som bidrar til en skånsom og barnesensitiv tvangsretur, og som NOAS og Redd Barna mener at Norge bør se hen til.

Formålet med den nye prosessen var å fremme assistert retur gjennom veiledning og å sikre større vektlegging av hensynet til barnets beste i tvangsreturprosessen (inkludert internering). Assistert retur av barnefamilier har økt fra 51 prosent i perioden 2011-2012 til 97 prosent i perioden 2014-2016.[188]

Returprosessen er delt opp i tre faser.[189] Fase 1 omhandler tilrettelegging for valg av assistert retur gjennom retursamtaler. Dersom de ikke returnerer assistert i fase 1, fastsettes det en utreisedato og bestilles flybilletter til utreise i fase 2: Obligatorisk retur. Familien forventes å møte opp på flyplassen. Dersom de ikke returnerer på datoen for utreisefristen, går de automatisk over i fase 3 og utlendingsforvaltningen kan tvangsreturnere familien. Det er først i fase 3, ved tvangsretur, at de kan interneres. I denne fasen utarbeides individuelle tvangsreturplaner av utlendingsforvaltningen. Disse skal godkjennes av et uavhengig returpanel bestående av barne- og helsefaglige eksperter. Disse fasene er nærmere beskrevet i NOAS-rapporten «Frihet Først» (2015).[190]

Deltakelse i prosessen forutsetter at familier har fremlagt pass, eller at britiske myndigheter har fremskaffet reisedokumenter. Dette betyr at britiske myndigheter tilbyr barnefamilier assistert retur, også dersom britiske myndigheter har fremskaffet reisedokumenter nødvendig for gjennomføring av tvangsretur.

188 Independent Family Returns Panel, *Independent Family Returns Panel report 2014-2016*, 2017, s.7. Tilgjengelig fra: https://www.gov.uk/government/publications/independent-family-returns-panel-2014-to-2016

189 Returprosessen var tidligere regulert av «Chapter 45 section (b) Famiy returns process operational guidance», som var gjeldende retningslinje da NOAS-rapporten «Frihet først» ble utarbeidet i 2014-2015. Retningslinjene har blitt erstattet av «Family Returns process version 3.0» sist oppdatert 7. mars 2017, tilgjengelig fra: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/597380/Family-returns-process-v3_0.pdf

190 Vedlegg 1. «Ny returprosess for barnefamilier i Storbritannia», tilgjengelig fra: http://www.noas.no/wp-content/uploads/2015/02/ATI.pdf

5.1 Kartlegging av barnets beste og informasjonsflyt gjennom (tvangs)returprosessen

Den nye returprosessen for barnefamilier skal særlig ivareta helse- og omsorgssituasjon til barna og deres foreldre. [191] Familiens situasjon kartlegges gjennom hele returprosessen.

Økt kontakt med familiene og kartlegging av familiens helse- og omsorgssituasjon, har ført til et sterkere samarbeid mellom utlendingsforvaltningen, barnevernet, sosialarbeidere, helsetjenester og skoler.[192] Henvisninger knyttet til helse, skole og barnevernet/sosial-arbeidere blir i større grad ført inn i CID-systemet.[193] Skjemaet kartlegger også familiens oppførsel og engasjement i prosessen.

Den nye returprosessen oppmuntrer til barns deltakelse i prosessen. Foreldrene veiledes om hvordan de kan forberede barna på en retur, spesielt i det første møtet.[194] Barn blir oppmuntret til å ta del i det andre møtet, men det er opp til foreldrene å avgjøre.[195] Veilederen må hjelpe barna til å forstå situasjonen og forberede dem på en retur til hjemlandet. Foreldre veiledes igjen om fordelene ved å hjelpe barna med å forstå situasjonen og forsone seg med retur.

Kartlegging og dataregistrering har gitt et bedre informasjonsgrunnlag i returarbeidet og ved planlegging og gjennomføring av tvangsretur og eventuelt internering.[196] Utlendingsforvaltningen utarbeider en individuell plan for pågripelse, internering hvis relevant, og uttransportering.

5.2 Uavhengig returpanel med barne- og helsefaglige eksperter

Utlendingsforvaltningen utarbeider en individuell returplan for barnefamilier som skal tvangsreturneres. Denne returplanen må godkjennes av et uavhengig returpanel. Panelet er oppnevnt av utlendingsmyndighetene og består av sosialarbeidere, helseeksperter og andre eksperter på barns helse- og omsorgssituasjon.[197] Panelet skal ikke komme med uttalelser om en tvangsretur bør gjennomføres, men om hvordan en tvangsmessig retur bør gjennomføres med tanke på barnets helse- og omsorgssituasjon.[198]

Panelet skal sikre at utlendingsmyndighetenes returplaner fullt ut tar hensyn til barnets beste.[199] Panelet bruker kartleggingsskjemaet aktivt når de vurderer returplanen.[200] Det går minst tre uker fra saken henvises til returpanelet til familien interneres.[201] Barnefamilier som skal interneres blir

191 Home Office, *Evaluation of the new family returns process,* Research Report 78, desember 2013, s. 27.

192 Ibid., s. 31.

193 CID tilsvarer det norske Datasystemet for utlendings- og flyktningsaker (DUF).

194 Home Office, *Family Returns process (FRP), versjon 3, 07.03.2017,* s. 9-14.

195 Ibid., s. 15-17 og Home Office, *Evaluation of the new family returns process,* Research Report 78, desember 2013, s. 77.

196 Home Office, *Evaluation of the new family returns process,* Research Report 78, desember 2013, s. 62.

197 Ibid. s. 79 og Independent Family Returns Panel, *Annual Report 2011/2012,* s. 6.

198 Home Office, *Evaluation of the new family returns process,* Research Report 78, desember 2013, s. 79.

199 Immigration Act 2014 section 3, som reviderer Borders, Citizenship and Immigration Act 2009, se: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/22/section/3/enacted

200 Home Office, *Evaluation of the new family returns process,* Research Report 78, desember 2013, s. 62

201 Home Office, *Family Returns process (FRP), versjon 3, 07.03.2017, s. 27-30.*

forhåndsvarslet mellom 21 dager og 72 timer før utreisen.[202]

Ikke alle aktører fra sivilsamfunnet mener at panelet er uavhengig.[203] Utlendingsforvaltningen utnevner selv medlemmene, og disse skal kun vurdere informasjon som kommer fra forvaltningen selv. Advokater gis ikke anledning til å uttale seg, og kan heller ikke påklage panelets beslutninger. Panelet kan ikke ta avgjørelser som står i strid med forvaltningens retningslinjer eller endre disse retningslinjene. Forvaltningen kan ignorere panelets anbefalinger, siden panelet bare har en rådgivende rolle.

Panelet må ikke automatisk gjøre en ny vurdering, dersom tvangsretur mislykkes. Dersom en ny tvangsretur kan gjennomføres ved bruk av tidligere forhåndsgodkjent beredskapsplan, er det ikke påkrevet at returpanelet gjør en ny vurdering. Returpanelet må gjøre en ny vurdering dersom: [204]

- Det har vært en betydelig endring i familiens personlige forhold.[205]
- En annen metode for tvangsretur er foreslått og det har gått tre måneder siden returpanelets første vurdering.
- Returpanelet på forhånd har bedt om å ta en ny vurdering dersom tvangsreturen mislykkes.
- Familien var internert i forkant av tvangsreturen og har blitt løslatt etter tvangsreturen mislyktes.
- Panelet ikke tidligere har gitt råd om andre metoder for tvangsretur.
- Utlendingsforvaltningen må innhente flere typer informasjon om familien dersom de unndrar seg retur. [206]
- Dersom familien eller et familiemedlem unndrar seg og forsvinner i tvangsreturfasen, må beredskapsplanen gjennomgås og det må vurderes om det er nødvendig å henvise til returpanelet i forkant av at familien/familiemedlem blir funnet.[207] Dersom beredskapsplanen gjennomføres, uten at alle familiemedlemmer blir returnert, må det vises til hva som gjøres for å finne de manglende familiemedlemmene. [208]

202 Home Office, *Detention Service Order 3/2014 Service of Removal Directions*, April 2014, s. 5. Graden av forhåndsvarsling bestemmes av saksbehandle, men det kan ikke utelukkes at returpanelet må godkjenne dette.

203 Se: http://unitycentreglasgow.org/info/family-returns-procedure/.

204 Home Office, *Family Returns process (FRP), versjon 3, 07.03.2017, s. 33.*

205 Ibid. For eksempel en ny graviditet, skoleeksamener eller problemstillinger tilknyttet helse.

206 Home Office, *Family Returns process (FRP), versjon 3, 07.03.2017, s. 31-32.*Informasjon som må innhentes ved unndragelse inkluderer tidspunktet for unndragelse, hvilke familiemedlemmer som har unndratt seg, hvor familien/familiemedlemmene kan ha dratt, om familien/familiemedlemmene fremdeles mottar medisinsk behandling, om barn som har unndratt seg fremdeles går i barnehagen eller på skolen, om familien/familiemedlemmene fremdeles har kontakt med sin advokat og om det er noen problemstillinger tilknyttet helse- og omsorgssituasjonen som ikke har blitt vurdert tidligere.

207 Ibid.

208 Ibid.

5.3 Kort maksgrense for interneringslengde og utlendingsinternat for barnefamilier

Barnefamilier kan kun interneres i opptil 72 timer i forbindelse med en tvangsretur. Internering kan utvides til totalt 7 dager, men kun med godkjenning fra innvandringsministeren. En slik utvidelse må ha blitt godkjent før barnefamilien blir internert. Hvis barnefamilien av ulike årsaker ikke blir tvangsreturnert innen 7 dager, må de løslates og følges opp. Ingen barnefamilier har vært internert utover 72 timer på Cedars etter innføring av den nye prosessen.

Barnefamilier ble internert på utlendingsinternatet Cedars i perioden august 2011-desember 2016. Utlendings-forvaltningen hadde det overordnete ansvaret for familieinternatet. Det private sikkerhetsselskapet G4S hadde det daglige ansvaret for det sikkerhetsmessige. NGOen Barnardo's, som jobber for barns rettigheter, hadde det øvrige ansvaret for arbeidet med familiene på internatet.

Cedars er en ombygd skole som i liten grad bar preg av å være et utlendingsinternat. Det hadde ikke gjerder som normalt kjennetegner utlendingsinternater, men omringet av et lavt steingjerde dekket av skog etc. På tross av det lave sikkerhetsnivået, har ingen forsøkt å unndra seg mens de har vært internert på Cedars.[209] Manglende unndragelse knyttes i større grad til forholdet mellom ansatte og innsatte og at det er barnefamilier, enn til sikkerhetsnivået.

Cedars hadde ni selvforsynte leiligheter (1-3 soverom og 44 soveplasser totalt) med egen stue, bad og kjøkken.[210] To leiligheter var spesielt tilpasset beboere med identifisert risiko for selvskading eller som viste forstyrrende oppførsel.[211] En leilighet var tilpasset funksjonshemmede beboere.[212]

Familien kunne fritt bevege seg innenfor bygningen til alle tider, og hadde ubegrenset tilgang til uteområdet på dagtid. Byggets fasiliteter inkluderte blant annet flere delte oppholdsrom, lekeområder for barna, sportsrom etc., bibliotek med alderstilpassede bøker i forskjellige språk, tilgang til internett og tilgang til helsetjenester.

Familiene mottok ansatte med barnefaglig ekspertise som bisto familiene med å håndtere interneringen og den nært forestående tvangsreturen. Familiene ble forberedt av de ansatte til å forberede seg på returen til hjemlandet. Ansatte på utlendingsinternatet ble varslet to uker før interneringen, slik at de kunne kartlegge familienes behov på forhånd og planlegge hvordan familien bør bistås under interneringen.

I forbindelse med hjemreisen blir familier hjulpet av Barnardos med praktiske ting som klær og bagasje, og med hva som venter dem i hjemlandet.[213] Familier får ordnet hotell i hjemlandet for de første nettene og penger som skal hjelpe med umiddelbare behov og transport til endelig destinasjon.[214]

---

209 Møte med HM Inspectorate of Prisons i London 30.08.2016.

210 HM Chief Inspector of Prisons, *Report on an announced inspection of Cedars Pre-Departure Accommodation 30 April-25 May 2012*, 2012, s. 7.

211 HM Chief Inspector of Prisons, *Report on an unannounced inspection of Cedars pre-departure accommodation and overseas family escort 6-27 January 2014*, 2014 s. 31.

212 Ibid.

213 Barnardo's, *Cedars: Two years on*, april 2014 og HM Inspectorate of Prisons, *Report on an unannounced inspection of Cedars pre-departure accommodation and overseas family escort 6-27 January 2014,* 2014.

214 HM Chief Inspector of Prisons, *Report on an unannounced inspection of Cedars pre-departure accommodation and overseas family escort 6-27 January 2014,* 2014, s. 42.

En informasjonspakke blir laget til hver enkelt familie, med informasjon om hjemlandet, hotellet, offentlig transport og organisasjoner/ myndighetstjenester som kan hjelpe dem.[215] Familier blir også gitt matpakker og barna får egne sekker med navnene sine og leker og bøker tilpasset deres alder.[216]

HMIP beskrev utlendingsinternatet som godt egnet til å møte barnefamiliers behov og at forholdet mellom de ansatte og barnefamiliene var bra.[217] Barnefamilienes bevegelsesfrihet inne på senteret er ikke unødig begrenset.[218] Utlendingsinternatet tilbyr aktiviteter og har fasiliteter som gir god fysisk og mental stimulering både for barn og voksne.[219] Det var alderstilpassede aktiviteter for barn og planlagte aktiviteter hadde en god blanding av lek, sport, lesing og skriving, og andre aktiviteter som TV.[220]

I juli 2016 ble det bestemt at utlendingsinternatet Cedars for barnefamilier skal legges ned til fordel for opprettelsen av en egen enhet tilhørende det eksisterende utlendingsinternatet Tinsley House. Årsaken til dette var 1) flere familier valgte å returnere assistert på grunn av returprosessen og dermed var det mindre behov for tvangsretur og internering og 2) lite bruk av fasilitetene var urimelig i lys av høye driftskostnader.[221]

Som følge av nedleggelsen av Cedars, har NGOen Barnardo's trukket seg fra samarbeidet med britiske myndigheter fordi de mener internering av barnefamilier på Tinsley House vil være uforsvarlig jf. hensynet til barnets beste.[222] Det private sikkerhetsselskapet G4S skal ta over rollen til Barnardo's, samtidig som de fortsetter å ha ansvaret for sikkerhetsopplegget.

Cedars har blitt som et ledende eksempel på hvordan man kan internere barnefamilier på en mer skånsom måte. HMIP, som fører tilsyn med utlendingsinternater, uttalte det følgende i sin siste rapport om foregangs-eksempelet Cedars:

> The groundbreaking facility at Cedars will thus be lost, despite the significant human and financial investment in its success over the past few years. Cedars produced the best outcomes for detainees that we have seen anywhere in immigration detention.[223]

5.4 Makt kan ikke brukes overfor barn kun for å sikre gjennomføring av tvangsretur

Instruksen krever at maktbruk overfor barn og ungdom i forbindelse med gjennomføring av en

215 Ibid.

216 Ibid.

217 Ibid. s.15.

218 Ibid.

219 HM Chief Inspector of Prisons, *Report on an unannounced inspection of Cedars pre-departure accommodation and overseas family escort 6-27 January 2014,* 2014, s.16.

220 Ibid.

221 Robert Goodwill, the Minister of State for Immigration, Written statement on Cedars pre-departure accommodation, HCWS114, 21.07.2016. Tilgjengelig fra: http://www.parliament.uk/business/publications/written-questions-answers-statements/written-statement/Commons/2016-07-21/HCWS114/

222 Barnardo's, *Statement on Cedars accommodation, 21.07.2016. Tilgjengelig fra: http://www.barnardos.org.uk/news/Barnardos-statement-on-Cedars-accommodation/press_releases.htm?ref=117378*

223 HM Chief Inspector of Prisons, *Report on unannounced inspection of Cedars pre-departure accommodation*, april 2016 s. 5. Tilgjengelig fra: https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmiprisons/wp-content/uploads/sites/4/2016/08/Cedars-Web-2016-1.pdf

tvangsretur, skal begrenses til situasjoner hvor fysisk intervensjon er nødvendig for å hindre skade mot barn eller andre personer.[224] Instruksen krever videre at makt ikke skal brukes bare for å sikre gjennomføring av en tvangsretur, dersom trusler om vold ikke foreligger.[225] Instruksen krever at det må tas i betraktning at barn med spesielle behov kan påvirkes mer negativt av bruk av makt. [226]

Instruksen krever at all bruk av makt må være i henhold til barnets alder, begrenset til det minimum av makt som kreves for å oppnå formålet i situasjonen, samt være forsvarlig og forholdsmessig.[227] All makt må kun brukes for kortest mulig tid og nedtrappes ved første mulighet.[228] Makt kan brukes for å hindre skade.

Instruksen krever at maktbruk overfor voksne foran barn, må vurderes nøye og må veies opp mot den mulige effekten dette kan ha på tilstedeværende barn.[229] Instruksen krever videre at operativ planlegging må ta i betraktning hvordan barn kan skjermes mot å overvære maktbruk overfor voksne dersom det forventes at en voksen ikke vil samarbeide og maktbruk kan bli nødvendig.[230] I uforutsette situasjoner, må det forsøkes å skjerme barnet fra å overvære maktbruk. [231]

5.5 Norge bør lære av Storbritannia

NOAS og Redd Barna oppfordrer Stortinget til å be om en utredning av en mulig norsk versjon av den britiske veilednings- og returprosess for barnefamilier. Utredningen bør igangsettes raskt, for å innhente viktig erfaring for omlegging av norsk praksis og best mulig tilrettelegging av et nytt familieinternat utenfor Trandum. Følgende momenter bør være sentrale:

- Kartlegging av sårbarhet og barns beste som del av saks- og situasjonsavklaring etter avslag.
- Etablering av uavhengig returpanel som gjør individuelle vurderinger av en best mulig ivaretakelse av barns helse- og omsorgssituasjon i returprosessen.
- Innføring av maksgrense for internering av barnefamilier, med uttømmende liste over mulige unntak.
- Forbud mot maktbruk overfor barn, dersom eneste begrunnelse er effektiv gjennomføring av returprosessen.
- Forbud mot internering av enslige mindreårige.

224 Ibid. pkt. 13.1 «Use of force on children and young people».

225 Ibid.

226 Ibid.

227 Home Office, *Enforcement instructions and guidance. Chapter 45 Families and children Section (a) General guidance*, først utgitt desember 2013 og sist oppdatert 11.03.2014, pkt. 13.1 «Use of force on children and young people».

228 Ibid.

229 Ibid. pkt. 13.3 «Control and restraint in the presence of children».

230 Ibid.

231 Ibid.

Vedlegg

Vedlegg 1: EUs returdirektiv og Europarådets retningslinjer om tvangsretur

EUs returdirektiv inneholder forpliktende felles standarder og prosedyrer som skal gjelde ved tvangsretur til tredjestater, altså land utenfor Schengen-området. [232] Norge har vært bundet av EUs returdirektiv siden 2010. Plikter og rettigheter inntrer først ved nasjonal gjennomføring av direktivet. Returdirektivet er delt inn i flere kapitler, og har blant annet egne kapitler om alminnelige bestemmelser, avslutning av ulovlig opphold, prosessuelle sikkerhetsmekanismer og frihetsberøvelse med sikte på uttransportering (tvangsretur).

Europarådet vedtok 4. mai 2005 «20 retningslinjer av tvungen retur» (heretter kalt CAHAR-retningslinjene).[233] Retningslinjene har som hensikt å sette fellesstandarder som er veiledende for medlemsstatene. Retningslinjene inneholder ingen nye forpliktelser for medlemslandene. Retningslinjene skiller mellom eksisterende forpliktelser ved bruk av verbet «skal», mens verbet «bør» brukes ved omtale av anbefalinger som ikke er bindende. Norske myndigheter ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet la til grunn i lovforslag fra 2006-2007 om utlendingsinternat at «som retningslinjer Norge har sluttet seg til, er myndighetene forpliktet til å forholde seg til dette».[234] Departementet viste videre til at forskriftsbestemmelser og eventuelle retningslinjer «må ivareta de konkrete krav som oppstilles i CAHAR-retningslinjene».[235] CAHAR-retningslinjene utdypes med henvisninger til relevante artikler fra EMK og barnekonvensjonen, EMD-praksis og CPT-standarder[236]. CAHAR-retningslinjene er delt inn i kapitler om frivillig retur, returvedtak, frihetsberøvelse i påvente av uttransportering, tilbaketakelse og uttransportering.

Returdirektivet og CAHAR-retningslinjene omhandler i stor grad tilrettelegging for frivillig retur[237], returvedtak[238], innreiseforbud[239], internering[240] (vilkår, tidslengde, prosessuelle rettssikkerhetsgarantier, og forholdene ved sted for internering) og uttransport[241] (bruk av makt, ledsagere, utsatt uttransportering, fit for flight-vurdering og retur/uttransportering av enslige mindreårige). Returdirektivet og CAHAR-retningslinjene har ingen spesifikke artikler/retningslinjer om gjennomføring av en

232 EUs returdirektiv, Direktiv 2008/115/EF om felles standarder og prosedyrer i medlemsstatene for retur av tredjelandsborgere med ulovlig opphold, 2008. Tilgjengelig fra: https://lovdata.no/pro/#document/NLX3/eu/32008l0115

233 Europarådet, Twenty Guidelines on Forced Return, 2005, også kjent som CAHAR-retningslinjene. Tilgjengelig fra: http://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Source/MalagaRegConf/20_Guidelines_Forced_Return_en.pdf

234 Ot. prp. nr. 28 (2006-2007), *Om lov om endring i utlendingsloven (utlendingsinternat),* s. 10.

235 Ibid.

236 European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. For mer informasjon: http://www.coe.int/en/web/cpt/about-the-cpt. Oversikt over CPTs standarder: http://www.coe.int/en/web/cpt/standards

237 Returdirektivet artikkel 7 og CAHAR-retningslinje nr. 1.

238 Returdirektivet artikkel 6, 12, 13 og 14 og CAHAR-retningslinjer nr. 2, 3, 4 og 5.

239 Returdirektivet artikkel 11.

240 Returdirektivet kapittel 4, artikler 15-18 og CAHAR-retningslinjer nr. 6-11.

241 Returdirektivet artikler 8 (4), 9 og 10 og CAHAR-retningslinjer nr. 15-19.

pågripelse, men artikler/retningslinjer om bruk av makt[242] og ledsagere i forbindelse med uttransportering[243] er også gjeldende i forbindelse med den fysiske pågripelsen av en utlending.

Med unntak av returdirektivets artikkel 5 om at medlemsstatene skal i gjennomføringen av direktivet ta behørig hensyn til barnets beste, omtales barn konkret kun i forbindelse med retur og uttransportering av enslige mindreårige[244] (artikkel 10) og krav ved internering av enslige mindreårige og familier[245] (artikkel 17). CAHAR-retningslinjene omtaler kun barn i forbindelse med retur av separerte mindreårige[246] og om internering av barn[247]. Retningslinjen om internering av barn sier at internering av barn skal finne sted bare som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom, at internerte familier i påvente av uttransportering bør få eget husvære slik at de er sikret tilstrekkelig privatliv, barns rett til utdanning (avhenger av interneringens lengde) og aldersriktig lek og fritidsaktiviteter, enslige mindreårige bør plasseres i institusjoner med det personell og de fasiliteter som er nødvendig for å ivareta behovene til personer på deres alder, og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved internering av barn som skal uttransporteres.

242 Returdirektivet artikkel 8 (4) og CAHAR-retningslinje nr. 19.

243 CAHAR-retningslinje nr. 18.

244 Returdirektivet artikkel 10.

245 Returdirektivet artikkel 17.

246 Kommentar til CAHAR-retningslinje nr. 5.

247 CAHAR-retningslinje nr. 11.

Vedlegg 2: Oversikt over relevante norske lover, forskrifter, instrukser og interne retningslinjer

Følgende lover, forskrifter, instrukser og interne retningslinjer er relevante i en tvangsreturprosess:

Lov

- Utlendingsloven §§ 84 a, 84 b, 90, 91, 103, 104, 105, 106, 106a og 107.
- Politiloven § 6.

Forskrift

- Utlendingsforskriften §§ 17-3, 17-15, 18-12 og 18-12a.
- Utlendingsinternatforskriften

Instruks

- Politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2.
- PUs instruks om pågripelse, fengsling og fengslingssurrogater
- PUs instruks om uttransportering
- PUs hovedinstruks for politiets utlendingsinternat
- PUs instruks for beslag
- PUs instruks for uttak av personell til uttransporter

Intern retningslinje (PU)

- Visitasjon (kroppsvisitasjon og ytre visitasjon)
- Fremstilling av barnefamilier og enslige mindreårige innsatte i tingretten
- Opphold på familieavdelingen og avdelingen for enslige mindreårige
- Sikkerhetsavdelingen

    Tilsyn ved avdeling S

    Enkeltvedtak

Vedlegg 3: PUs redegjørelse for regulering av tvangsreturprosessen

Brev fra PU til NOAS datert 11.01.2017

POLITIET
POLITIETS UTLENDINGSENHET

Til NOAS

Deres referanse	*Vår referanse*	*Dato*
	201600318	11.01.17

Vedrørende tvangsretur av barnefamilier

Det vises til brev fra NOAS datert 28.11.2016, hvor det stilles en rekke spørsmål knyttet til PUs retningslinjer og praksis vedrørende pågripelse, internering og uttransport av barnefamilier. Vi er takknemlige for at NOAS og Redd Barna oppsøker fakta i disse sakene forut for rapporten dere utarbeider om temaet. For vår egen del er vi også positive til å gi en beskrivelse av hvordan vi planlegger og utfører vårt arbeid i disse sakene.

PUs ansvar er å iverksette lovlig fattede vedtak. Vi tilstreber å utføre arbeidet med respekt og verdighet. PUs arbeid med uttransport av barnefamilier er ofte sammensatt og komplekst, både i et politioperativt øyemed, samt hva gjelder ID-avklaring og retur til hjemland. Hver sak må vurderes individuelt ut fra foreliggende saksopplysninger og eventuelle øvrige omstendigheter i og rundt saken. PU forholder seg til gjeldende lovverk, rutiner og retningslinjer, som vi vil redegjøre for. Praksis vil imidlertid ofte variere i stor grad ut fra forholdene i den enkelte sak, hvor for eksempel barnas alder og informasjon om helse vil legge føringer på hvordan vi planlegger og utfører vårt arbeid. Det er følgelig vanskelig å gi noe konkret svar på hva som på generelt grunnlag vil være praksis og gjeldende i ethvert tilfelle. Noen vurderinger er også unntatt offentlighet, av politioperative hensyn.

Det bemerkes at en andel pågripelser og transportoppdrag utføres av politidistriktene, på oppdrag fra PU. Politidistriktene er underlagt de samme instrukser og retningslinjer som PU i disse sakene, og det er tett kontakt mellom politidistrikt og PU ved bistand til pågripelse. PU har tillit til at politidistriktene gjør gode vurderinger i sakene. Politidistriktene står imidlertid selv til ansvar for eget arbeid og for måten de utfører oppdragene på.

Vi har hovedsakelig fulgt det tematiske oppsettet i brevet, i håp om at informasjonen skal være lett å finne for hvert tema. Noen av spørsmålene i brevet er imidlertid overlappende, og medfører det samme svaret fra vår side. Noen svar er også flyttet til et annet sted der det passer naturlig inn i sammenhengen.

1. Forberedelse til pågripelse, frihetsberøvelse og uttransport

På generelt grunnlag tilstreber PU alltid å gjøre det vi kan for å tilrettelegge for at pågripelser og uttransporter gjennomføres så skånsomt som mulig, herunder forsøker vi etter beste evne å ivareta familiens behov til enhver tid. Hensynet til barnets beste og til sikkerheten for alle parter er førende prinsipper i slike saker. Enhver pågripelse/uttransport planlegges og tilrettelegges særskilt av hensyn til barna, og vil slik sett skille seg fra pågripelse/uttransport av voksne uten barn.

Forberedelse til pågripelse
I saker som berører barn vil PU bestandig veie hensynet til barnets beste mot det å få fullført vårt samfunnsoppdrag. Dette legger avgjørende føringer for den praktiske gjennomføringen av uttransporten. Sentrale vurderingsmomenter er blant annet flytider, antall barn og barnas alder, unndragelsesfare, om det er informasjon i saken som tilsier at foreldrene vil motsette seg uttransport, eventuelle helseopplysninger og andre relevante hensyn.

Når det gjelder tidspunkt for pågripelse, er PUs interne retningslinjer at vi som hovedregel ikke skal gå inn før kl. 6 om morgenen. Familien har da fått sovet og er uthvilte, og de er samlet på bopelen. Vi tilstreber å legge til rette for at familier får god tid til å pakke, og for at vi skal få tid til å forklare det som skjer, hva som skal skje videre og svare på eventuelle spørsmål. PU ser til at familien får spist før de reiser. Vi har også bestandig barneseter i bilene hvis barnas alder tilsier at det er nødvendig.

Ved behov tilkalles tolk over telefon. Tolk tilkalles bestandig dersom det skal forkynnes forhåndsvarsel eller vedtak. Antall politifolk som deltar på en pågripelse vil avhenge av antall personer i familien og andre forhold i saken.

Som hovedregel er kvinnelige politibetjenter med ved pågripelse av kvinner og barn, og vi er bevisst på kulturelle, religiøse eller andre aspekter vi bør ta hensyn til, ut fra hva som er opplyst i saken.

PU pågriper i utgangspunktet ikke i barnehager eller på skoler, nettopp for å skjerme barna det gjelder.

Informasjonsgrunnlaget i den enkelte sak er som utgangspunkt saksdokumentene i utlendingssaken. Dersom søkerne bor i mottak kan vi også få informasjon fra mottaksleder. Det vil imidlertid alltid kunne være informasjon som ikke er kjent for politiet før en pågripelse. PU har ikke tilgang til helseopplysninger med mindre dette er opplyst i saken fra søkerens side. Innsyn i barnas helseopplysninger forutsetter at foreldrene opphever taushetsplikten for medisinsk personell. Hvis innhenting av helseopplysninger skulle være en del av forberedelsesrutinene, er det en åpenbar risiko for at formålet med pågripelsen forspilles. Ofte når politiet skal gå til en pågripelse, er det gjerne vurdert at unndragelsesfaren er høy. Det er da verken vanlig eller hensiktsmessig å gjøre den som skal uttransporteres oppmerksom på den forestående pågripelsen, hvilket vil være den praktiske konsekvensen av å be om å få innsyn i helseopplysningene. Dette gjelder både enslige voksne og barnefamilier.

PU har også tilgang til straffehistorikk og informasjon fra andre politiregistre, som benyttes i sikkerhetsvurderingen av en uttransport.

Vedrørende nødvendigheten av pågripelse, kan vi si at det gjøres en helhetlig og konkret vurdering i hver enkelt sak. I dette ligger at politiet ikke kan gi en uttømmende liste med momenter. Praktiske hensyn tillegges også vekt. Utlendingsloven § 106 og § 106a angir relevante momenter som politiet kan ta i betraktning i vurdering av om det er grunnlag for pågripelse. I enkelte tilfeller får politiet opplysninger om at familien aktivt forsøker å unndra seg gjennomføring av utlendingsmyndighetenes vedtak ved f.eks. å skifte bopel hyppig og/eller sørge for at familien aldri er samlet, i forsøk på å hindre uttransport hvis ett familiemedlem mangler. Dette vil kunne være ett eksempel på hvor pågripelse og eventuell fengsling er nødvendig for å sikre effektuering av et vedtak. Hvor i landet familien bor er i seg selv ikke et avgjørende hensyn, men av praktiske årsaker kan det hende PU ber lokalt politidistrikt om bistand til selve gjennomføringen av pågripelsen.

2. Pågripelse (i hjemmet)

Ved pågripelser følger PUs ansatte vår instruks om pågripelse, fengsling og fengslingssurrogater. Politiloven § 6 og politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2 gjelder for tjenesteutøvelsen, også for PUs tjenestepersonell. Uttransporteringsinstruksen datert 16.01.2015 gjelder og respekteres fortsatt. Dersom det er mange og/eller små barn vil det ofte settes inn flere ledsagere på uttransporten. Dette regelverket er også gjeldende for operativt personell fra politidistriktene, ved bistand. Det foreligger ingen egne retningslinjer for pågripelser der politiet går inn i hus.

Når det gjelder fremgangsmåte ved pågripelser på bopel, har politiet flere muligheter. Taktiske hensyn avgjør fremgangsmåten, herunder sikkerhetsvurderinger og unndragelsesfare, og som ellers er det informasjon i den enkelte sak som avgjør. I noen tilfeller banker politiet på og venter til de åpner, andre ganger ikke. Dette vurderes i saker med barnefamilier så vel som for voksne. Ved pågripelse av barnefamilier legges det spesiell vekt på å minimere traume, og at pågripelsen skal foregå så skånsomt som mulig.

Når det gjelder uniform ved pågripelse, er det ingen generell forskjell i vurderinger mellom pågripelse av voksne og barnefamilier, men stort sett benyttes sivilt antrekk. Dette kan imidlertid endre seg underveis i en operasjon, og ved enkelte tilfeller kan det bli behov for å tilkalle forsterkninger fra lokalt personell som kan være uniformert. For øvrig avgjør sikkerhetsvurderinger og taktiske hensyn hvilken fremgangsmåte man lander på i den enkelte sak.

Informasjon som gis ved pågripelse
Utlendingen har krav på å få opplyst grunnlaget for pågripelsen, eller avskrift av skriftlig beslutning der det foreligger. Dette fremgår av utlendingsloven § 106 tredje ledd, fjerde punktum, jf. straffeprosessloven § 177.

Ved en pågripelse tilstreber PU å informere så godt og så ærlig vi kan. Vi vil bestandig gi oss til kjenne og si hvorfor vi er der. Det er viktig for alle parter at de pågrepne forstår hva som skjer og hvorfor, og at de får anledning til å stille spørsmål. Tolk tilkalles ved behov, som tidligere nevnt. Dette gjelder generelt i alle typer saker. Politiet skal unngå å benytte barn som tolk.

PU er bevisst på at måten man kommuniserer med de voksne gjerne påvirker hva barna oppfatter og hvordan de reagerer. Generelt er vi opptatt av å skjerme barna mest mulig, etter hva som anses nødvendig. Ved pågripelse av barnefamilier vil man gjerne tilrettelegge for å ha én tjenesteperson tilgjengelig per barn, slik at hvert barn blir sett og får tett oppfølging, herunder hjelp til å pakke ved behov. Dette vurderes også fortløpende idet forhold kan endre seg underveis, eksempelvis kan det tilkalles forsterkninger.

Sikkerhetstiltak under pågripelse i hjemmet
Som hovedregel i alle saker gis det anledning til å gå på toalettet alene. Barn skal bestandig få gå alene på toalettet hvis de ønsker det. Når det gjelder voksne, kan taktiske hensyn og sikkerhet medføre at det er behov for tilsyn ved toalettbesøk. Det samme gjelder for påkledning. Generelt gjelder at mannlige politibetjenter tar seg av menn, og kvinnelige betjenter tar seg av kvinner. Kun unntaksvis fraviker man dette. Det tas også hensyn til kulturelle og religiøse aspekter i slike situasjoner. For øvrig følger politiet politiloven og politiinstruksen, herunder med de føringer som gjelder nødvendighet, forholdsmessighet og forsvarlighet. Dette gjelder for alle pågripelser, både av voksne og barn.

Pakking
Alle som pågripes for uttransport skal gis tilstrekkelig tid til å pakke. Ved pågripelser av barnefamilier vektlegges dette tungt. De pågrepne kan som utgangspunkt ta med seg det de ønsker, innenfor begrensingen flyselskapene setter på to kolli pr person. Politiet kan her også være fleksible ved behov, eksempelvis kan politiet betale overvekt dersom en familie har vært lenge i Norge og trenger å ha med seg mye bagasje til hjemlandet. Her foretas det en konkret vurdering i hver enkelt sak.

Dersom de pågrepne nekter å pakke selv, vil politiet måtte pakke for dem. Vi vil da ta med det vi tror de vil ha behov for. Dette gjelder likt for barnefamilier og andre. I de aller fleste tilfellene erfarer imidlertid politiet at de pågrepne samarbeider og pakker sin egen bagasje.

Tilgang til telefon ved pågripelse
PU vil i hvert enkelt tilfelle vurdere hvorvidt en pågrepet person kan benytte telefon rett etter pågripelsen. I vurderingen inngår sikkerhet og taktiske hensyn. Her foreligger det ikke skriftlige rutiner, men generelt strekker vi oss lenger overfor barn. I noen tilfeller er det uproblematisk å gi tilgang til telefon, andre ganger ikke. Det er mer nærliggende å gi tilgang til telefon når det nærmer seg avreise fra bopel, og etter at man har pakket bagasjen. Hvem de ønsker å ringe kan også ha betydning, f.eks. legges det til rette for at de kan ringe advokaten sin dersom de ber om det. Familien får også anledning til å ringe etter at de har ankommet utlendingsinternatet.

Skille voksne og barn mot deres vilje under pågripelse
Enhver situasjon der politiet griper inn, kan i utgangspunktet utvikle seg ved at noen motsetter seg å samarbeide eller på ulike måter reagerer negativt. Dersom politiet ser behov for å skille barn fra voksne under en pågripelse, gjør vi det som oftest for å skåne barna. Det kan også være tilfeller hvor de voksne skal få informasjon uten at barna er til stede. I slike tilfeller skal det bestandig være politibetjenter som tar hånd om barna.

Tvangsadministrering av medisiner
Politiet har ikke hjemmel til å tvangsadministrere beroligende medisiner, og dette er heller ikke praksis. Hvis NOAS har fått opplyst noe annet, vil vi gjerne ha tilbakemelding om det.

Politiets adgang til å bruke makt
Politiets adgang til å bruke makt er hjemlet i politiloven § 6 og politiinstruksen § 3-2. På generelt grunnlag kan politiet måtte ty til maktanvendelse for å gjennomføre en lovlig tjenestehandling, så langt det er nødvendig og forsvarlig. Det bør være allment kjent at maktanvendelse er en mulig konsekvens hvis man ikke innretter seg etter politiets pålegg. Når det gjelder informasjon om maktbruk i løpet av en pågripelse, vil dette avhenge av situasjonen på stedet. Dersom politiet må ta kontroll på utlendingen og situasjonen, ligger det i sakens natur at det normalt ikke er tid til å gi informasjon i forkant. Å opplyse om maktbruk som kanskje aldri blir iverksatt, vil kunne oppfattes som en trussel om bruk av makt for at den pågrepne ikke skal motsette seg pågripelsen. PU anser dette som høyst uhensiktsmessig.

Når det er sagt, tilstreber PU å gi informasjon og forklare årsaken til maktbruk i *etterkant* av en hendelse, dersom tid og situasjonen tillater det. Dette gjelder for barn og voksne.

3. Transport til utlendingsinternatet med fly eller bil

Generelt for dette punktet bemerkes det at politiet beregner god tid, med innlagte mat- og toalettpauser. De aller fleste slike transportetapper går fredelig for seg, og forløper uten problemer.

Tilgang til telefon under transport til internatet
På dette punktet gjelder de samme rutinene som for tilgang til telefon under pågripelse. Noen ganger er det i orden, andre ganger ikke, ut fra situasjonen i hvert tilfelle. Dette gjelder for barnefamilier og for voksne.

Rutiner for seteplassering ved flytransport fra lokal flyplass til Gardermoen
Som hovedregel er det i orden at familiemedlemmer sitter ved siden av hverandre under slike transportetapper. I enkelte tilfeller tilsier imidlertid situasjonen at familiemedlemmene ikke bør sitte sammen. Dersom vi nekter dette, vil det bestandig være en grunn til det, som f.eks. sikkerhetshensyn. Vi strekker oss imidlertid langt når det gjelder barn. En ledsager vil i alle tilfeller sitte ytterst på seteraden.

Rutiner for toalettbesøk under transport til utlendingsinternatet
Her gjelder de samme rutinene som for under pågripelse, som beskrevet ovenfor. Taktiske hensyn og sikkerhet er blant de sentrale vurderingskriteriene.

4. Utlendingsinternatet på Trandum

Vurdering av innsettelse av barnefamilier på internatet
PU ønsker i utgangspunktet å unngå innsettelse av barn på utlendingsinternatet så langt det er mulig. I vurderingen av ivaretakelsen av barnets beste vurderes alltid nødvendigheten av å pågripe foreldrene og barna, eller om pålegg om meldeplikt/bestemt oppholdssted er tilstrekkelig. Videre vurderes om det vil være tilstrekkelig å pågripe kun en av foreldrene, eller om barna kan plasseres et alternativt sted gjennom barneverntjenestens tilbud. Her må det også tas hensyn til barnekonvensjonens art. 9.

Et annet vektig moment er hvor lenge man må påregne at barna må oppholde seg på utlendingsinternatet. PU har flere eksempler på at pågripelser utsettes til dagen før eller samme dag som uttransporten er planlagt, for å unngå at barna må sitte lenger enn strengt nødvendig på internatet. I en konkret sak ble det, etter at barna var fremstilt i retten, besluttet løslatelse mot at de ble plassert hos slektninger som ble godkjent som beredskapshjem av foreldrene og barnevernet. Dette illustrerer hvordan vurderingen av hensynet til barnets beste kan endre seg under saksgangen, fordi det fremkommer nye opplysninger underveis.

Når det gjelder fremstilling i retten, forsøker vi å tilrettelegge for at det er kvinnelige ansatte med under fremstilling, og aller helst tjenestepersoner som har særlig kompetanse med håndtering av barn. For at fremstillingen skal være så skånsom som mulig, og for å etablere ensartede rutiner, har PU v/Juridisk avdeling laget interne retningslinjer som skal følges av bl.a. fremstillende personell. Retningslinjene ble laget i november 2014, og ble forelagt Oslo tingrett for eventuelle kommentarer i forkant. NOAS skal ha fått retningslinjene tilsendt tidligere.

Rutiner ved innsettelser av barnefamilier på internatet
Ved innsettelse av barnefamilier på internatet er det et grunnleggende hensyn å vurdere barnets beste og ta hensyn til barnets behov. Dette er førende prinsipp for enhver befatning med barn på internatet. Det er ivaretakelsen av barna som primært skiller rutinene for familier og enslige voksne på internatet.

Ved enhver innsettelse av barnefamilie på internatet blir barnevernstjenesten i Ullensaker kontaktet snarest mulig. Tidligere ble dette gjort kun ved fengslinger, men nå er det rutine ved enhver innsettelse, også der familien ikke fremstilles for fengsling. Sykepleier på internatet blir også kalt inn for å ha en samtale med familien. Uttalelse fra barnevernet og fra internatet, med en vurdering av barnets beste, skal foreligge innen kl. 10 før fremstilling for retten. Som del av uttalelsen vurderes det hvorvidt det er barnets beste å være sammen med foreldrene på internatet, eller om det vil være bedre å finne et alternativt oppholdssted for barna mens foreldrene er på internatet.

Sikkerhetssjekk og visitering
Ved ankomst på internatet går de innsatte gjennom en sikkerhetssjekk. Det gis informasjon om hva som skal skje, og ved inkvireringen er det også satt opp informasjonsplansjer med bilder og tekst på mange ulike språk, som forklarer visitering. PU har mange språk representert blant de ansatte på internatet, og vi tilstreber å benytte ansatte som snakker det samme språket som utlendingene. Dersom det skal underrettes om forhåndsvarsel eller vedtak, gjøres dette bestandig med tolk. Tolk kontaktes også ellers ved behov.

Eventuelle vedtak og forhåndsvarsler forkynnes ved ankomst. Dette forkynnes for foreldrene, en og en. Som hovedregel er ikke barna til stede da, men det utøves skjønn i hvert konkrete tilfelle om hvorvidt barna skal være til stede eller ikke under forkynnelse.

Bagasjen blir visitert og satt på bagasjerom. De innsatte får ta ut et klesskift og eventuelle medisiner, og hente ut telefonnumre fra mobiltelefoner hvis de ønsker. Her får de innsatte også anledning til å ta ut eventuelle religiøse plagg eller utstyr, som bønneteppe eller lignende, dersom de ønsker det. Dersom det på senere tidspunkt er noe bestemt plagg eller utstyr de ønsker, lar dette seg skaffe utenfra via advokat eller andre utenfra. De ansatte på

internatet strekker seg langt for å imøtekomme slike ønsker og for å lette oppholdet for de innsatte.

I forkant av visitasjon av foreldrene legges det til rette for tydelig kommunikasjon om det som skal skje, formålet med visiteringen samt avklaring av roller. PU har stor forståelse for at visitering for noen kan oppleves som svært inngripende. For å legge best mulig til rette for en skånsom gjennomføring, er det høy bevissthet om behovet for kommunikasjon gjennom hele visitasjonen. Vi redegjør grundig for hensikten med visiteringen; at det er for å ivareta egen og andres sikkerhet. Kommunikasjonen skjer muntlig. Det primære hensynet i slike situasjoner er å løse oppgaven på best mulig måte for alle parter.

Voksne visiteres en og en. Ved hver visitering er det to ansatte av samme kjønn og som fortrinnsvis snakker samme språk som den innsatte. Ved barnefamilier tar man visitering av en og en forelder, som hovedregel uten barna til stede, men dette vurderes separat i hvert tilfelle. Det er ytterst sjelden at barn bevitner visitering av foreldrene. Dersom det er en aleneforelder med barn kan det hende at barnet/a er til stede. Hovedtanken er at man ikke skiller foreldre og barn ved inkvirering, men at man prøver å skjerme barna i størst mulig grad. Visitering av voksne foregår ved at alle klær tas av. Kroppens hulrom sjekkes ikke. Det benyttes ikke lenger speil ved sikkerhetssjekk på internatet. Barn under 18 år visiteres *ikke,* med mindre det anses som strengt nødvendig og er besluttet av politiadvokat i PU. Foreldrene skifter selv bleie på barna ved behov. Ytre manuell visitasjon av barn gjøres mens foreldrene er til stede.

Informasjon om returen til hjemlandet
Innsatte får normalt vite om avreisetidspunktet senest 48 timer før avreise. Det er de ansatte på avdelingen som informerer om dette, eventuelt teamleder/operativ vaktleder, og informasjonen blir gitt muntlig enten på cellen eller på et samtalerom/kontor. Dette informeres til foreldrene, som hovedregel uten at barna er til stede. Her kan det også utøves skjønn i hvert tilfelle.

Barnefaglig oppfølging på internatet
Samtlige ansatte på familieavdelingen har erfaring fra arbeid med barn, deriblant sosionom og ansatte med barnevernsfaglig bakgrunn. Teamleder har fagansvar på avdelingen. De ansatte på familieavdelingen er trent på å vurdere og følge opp hva som er barnets beste, og de ansatte er hele tiden oppmerksomme på dette. Barnevernet i Ullensaker er innom og lager et opplegg for barna, og de kommer flere ganger hvis familien skal være der over tid. Det er et godt samarbeid mellom utlendingsinternatet og barneverntjenesten i Ullensaker kommune rundt hvert enkelt barn. Barneverntjenesten gjør sine faglige vurderinger og tilpasser oppfølging for hver enkelt. Barneverntjenesten kan også kontaktes ved behov, og utenom åpningstid er barnevernsvakten tilgjengelig. Samtlige barnevernstiltak kan benyttes overfor barna på internatet. Videre vurderes det skolegang, kontroll på helsestasjon ved behov, og det vurderes behov for innkjøp av diverse matvarer, leker og annet utstyr.

Det er generelt høy bevissthet rundt tilstedeværelse og miljøarbeid på familieavdelingen. Styrking av foreldrene er viktig for alle parter, ettersom det er i alles interesse at de ivaretar barna på best mulig måte. Dersom foreldrene er opprørte eller sliter psykisk under oppholdet på internatet, er det mulig å benytte støttefunksjoner som sykepleier eller lignende. Forelderen som sliter vil kunne tas med ut for å roe seg, ha en samtale og få hjelp til å samle seg. Ved behov tilkalles lege eller sykepleier. Det er nå tre sykepleiere ansatt på internatet, en fjerde vil bli ansatt i løpet av våren.

Tilstedeværelse av ansatte på familieavdelingen
Det er to faste ansatte på avdelingen, men dette avhenger av belegg. Dersom alle tre familierommene er bebodd vil det være flere ansatte til stede, dette vurderes etter behov.

Mat og måltider
Familieavdelingen har et eget kjøkken som de innsatte har fri tilgang til døgnet rundt. Her er det tørrmat, pålegg, drikke og frukt. Varm mat serveres daglig til middag. Hvis familiene er der over tid, får de lage mat selv på aktivitetssenteret dersom de ønsker det.

Ansattes bekledning
På familieavdelingen på internatet bæres det uniform. De ansatte informerer familiene jevnlig om hva deres rolle går ut på, for at det skal være størst mulig klarhet om hva de ansatte er der for å gjøre. Ved alle fremstillinger og sammenhenger der vi er utenfor internatet med familier, går ansatte i sivilt antrekk. Dette gjelder i retten så vel som på tur med barneverntjenesten med barna, på helsestasjonen og lignende.

Låsing av celledører på familieavdelingen
Tidligere var praksis på familieavdelingen at dersom det kun var en familie på avdelingen, kunne celledøren holdes åpen. Dersom flere familier oppholdt seg der samtidig, ble celledørene låst. Fra sommeren 2016 er det bestemt, i form av instruks, at celledørene ikke låses med mindre familiene ønsker det selv. Om flere familier har celledøren åpen om natten samtidig, skal ansatte gå innom avdelingen minst hver halvtime for å sikre at alt er i orden. Familiene velger selv om de ønsker å ha døren sin låst eller åpen, døgnet rundt, og de har dermed tilgang til fellesarealene på avdelingen når de måtte ønske det. De aller fleste velger imidlertid at vi låser døren på natten. Det forventes ro på avdelingen om natten.

Rutiner for lufting
Luftetidene håndteres meget fleksibelt på familieavdelingen. Som utgangspunkt er rutinen at de innsatte kan lufte seg 20-30 minutter om morgenen, en time på dagen og 20-30 minutter på kvelden. Vi tilstreber imidlertid at de kan få gå inn og ut når de ønsker, og som regel får vi det til.

Kvinneavdelingen og familieavdelingen luftes ofte sammen. Kvinneavdelingen er en liten avdeling med seks langtidsplasser og to korttidsplasser. Erfaringsvis har det en positiv effekt for både voksne og barn å treffe andre voksne mens de er på internatet. Hovedregel er at barna skjermes for andre voksne, men vi tillater det under kontrollerte forhold der vi kjapt kan gripe inn om det ikke er greit. De ansatte ser dette an fra person til person, og følger også godt med når det er samvær mellom avdelingene. PU har ikke opplevd noen negative hendelser ved slikt samvær.

5. Løslatelse fra utlendingsinternatet

De fleste familier løslates for uttransport til hjemlandet. Dersom det blir bestemt at en familie skal løslates fra internatet for videre opphold i Norge, vil ansatte ved internatet bistå med å finne transport tilbake til mottaket. Det vil i mange tilfeller være snakk om buss eller innenlandsfly. Familien vil bli fulgt til avreisestedet. I slike saker vil det være et samarbeid mellom PU, UDI og lokalt politi om både reisen, ankomst på mottaket og videre oppfølging i etterkant. Det er UDI som skal dekke reisekostnader til mottaket.

6. Uttransport

Generelt for dette punktet bør det nevnes at de aller fleste uttransporter av barnefamilier går rolig for seg, og at foreldrene stort sett samarbeider med politiet. En vesentlig andel av barnefamiliene reiser også uledsaget. Det beste for alle parter er at foreldrene selv håndterer barna, men ledsagerne bistår med dette dersom behovet oppstår. Ved uttransport av barnefamilier legges det generelt mest mulig til rette for å skåne barna, både i planleggingen og i gjennomføringen av uttransporten.

Når det gjelder bruk av makt overfor barn og voksne under uttransport, gjelder det samme prinsippet som for maktbruk for øvrig. Dette er beskrevet ovenfor. Bruk av makt vurderes ut fra hva som anses nødvendig, forholdsmessig og forsvarlig i den enkelte situasjon. Barnets beste vurderes særskilt, og skjerming av barna er et førende prinsipp dersom det blir nødvendig å bruke makt overfor foreldrene. Norsk politi har ikke politimyndighet i utlandet, men vi er forpliktet til å sørge for at uttransporten gjennomføres trygt og forsvarlig for alle involverte parter, herunder medpassasjerer. For øvrig forholder vi oss til Transittdirektivet.

PU planlegger som utgangspunkt ikke overnatting i transitt med barnefamilier. Snarere tvert imot tilstreber vi å finne den mest effektive reiseruten når barn er med, med kortest mulig ventetid i transitt. For enkelte ruter er det imidlertid ikke mulig å unngå lang ventetid i transitt, som noen ganger skjer nattestid. Vi forsøker da å legge best mulig til rette for både barn og voksne.

Ta gjerne kontakt med undertegnede ved behov for oppklaringer eller ytterligere informasjon.

Vennlig hilsen

Jan Olav Frantsvold
Avdelingsleder, Juridisk avdeling

Christina Kloster
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og trenger ingen signatur.

Vedlegg 4: Informasjon- og samtykkeskjema til barnefamilier

NOAS og Redd Barna-rapport om tvangsretur av barnefamilier

NOAS og Redd Barna skal skrive rapport i 2016 om tvangsretur av barnefamilier, hvor vi ønsker å kartlegge barns opplevelse av tvangsreturen, ved å snakke med dem selv og deres foreldre.

Hvem ønsker vi å snakke med?

Vi ønsker å snakke med dere som er barnefamilier som enten har 1) blitt forsøkt tvangsreturnert til hjemlandet sitt eller 2) har blitt tvangsreturnert til hjemlandet og så kommet tilbake til Norge. Vi ønsker samtykke til å snakke med barn som har opplevd dette og deres foreldre.

Hvorfor ønsker vi å snakke med dere?

Formålet med rapporten er å komme med forslag til norske myndigheter, slik at tvangsreturer kan gjennomføres på en måte som er best mulig for barnet og som påfører barn og foreldre minst mulig skade.

NOAS og Redd Barna trenger deres erfaringer for å kunne påvirke norske myndigheter til å ta bedre hensyn til barn. Vi vet ikke hvordan det er å bli tvangsreturnert, og vi vet ikke hvordan dere opplevde det fordi vi var ikke der. Det er dere som er eksperter på hvordan det oppleves å bli tvangsreturnert, fordi dette har skjedd dere.

Vi ønsker å gi dere familier som har opplevd tvangsretur en mulighet til å fortelle om sin opplevelse og gi deres egne forslag til endringer, slik at NOAS og Redd Barna kan bruke dette til å påvirke norske myndigheter til å endre hvordan barnefamilier tvangsreturneres.

Hva ønsker vi å snakke med dere om?

Vi ønsker å snakke med barn og foreldre for å høre deres opplevelse av tvangsreturen, inkludert hvordan dere ble pågrepet, fengslet på utlendingsinternatet Trandum og flyreisen tilbake til hjemlandet deres. Vi ønsker også å snakke om hvordan disse opplevelsene har preget dere i etterkant. Vi ønsker å få deres forslag til hvordan tvangsreturer og fengsling på utlendingsinternatet Trandum kan gjøres annerledes.

Viktig å vite!

Taushetsplikt og anonymitet

Vi har taushetsplikt, som betyr at vi ikke gir informasjon om deres deltakelse eller hva dere har sagt i prosjektet til noen uten deres samtykke. Dere vil få anledning til å få se gjennom hvordan vi har brukt informasjon fra dere i rapporten. Dersom dere gir oss informasjon som kan få konsekvenser for fornyelse av oppholdstillatelse eller muligheter til å få oppholdstillatelse, så vil dere få informasjon om dette og vi vil diskutere med dere om slik informasjon kan brukes eller ikke brukes i rapporten og hvordan informasjonen eventuelt kan brukes.

NOAS og Redd Barna vil spre rapporten bredt for å nå ut til så mange som mulig, også innad i Internasjonale Redd Barna. Informasjon, sammendrag og konklusjoner kan bli brukt i åpne diskusjoner og media.

Notatene og rapporten vil bli anonymisert. Det vil si at ingen andre enn prosjektgruppen vil vite hvem som vi har snakket med, og informasjonen vil ikke kunne tilbakeføres til dere. Dere kan selv velge om dere ønsker å stå fram med deres ekte navn i rapporten.

Frivillig deltakelse

All deltagelse er frivillig, og dere kan trekke dere når som helst. Dere kan når som helst avslutte samtalen eller trekke tilbake informasjon som er gitt under samtalen. NOAS har ingen forventninger til deltakelse, selv om dere har fått oppholdstillatelse etter bistand fra NOAS eller dersom dere ønsker bistand fra NOAS. Dersom NOAS har avvist saken deres, så vil ikke deltakelse i dette prosjektet medføre at NOAS engasjerer seg i saken deres allikevel. NOAS engasjerer seg kun i saker der NOAS mener det finnes grunnlag for å engasjere seg.

Hvem betaler oss for å lage denne rapporten?

NOAS og Redd Barna har selv søkt om og fått økonomisk støtte fra Extrastiftelsen for å skrive rapporten. Extrastiftelsen er en veldedig organisasjon som støtter prosjekter som fremmer fysisk og psykisk helse, mestring og livskvalitet. NOAS og Redd Barna har ikke fått økonomisk støtte fra norske myndigheter til å skrive rapporten.

Hvordan skal samtalene gjennomføres?

NOAS-rådgiver Siril Berglund er prosjektansvarlig og det er hun som skal ha samtaler med deltakende barnefamilier. Hun har tidligere hatt ansvar for saksbehandling av lengeværende barn-saker hos NOAS. Hun har derfor erfaring med å snakke med barn og foreldre om deres sak og situasjon.

Vi ønsker å gjennomføre samtaler med barn og foreldre ansikt til ansikt. Dette betyr at vi ønsker å komme til dere og møtes der dere bor. Vi kommer først til å kontakte dere per telefon for å informere dere om prosjektet og høre om dere ønsker å delta. Dere trenger ikke å bestemme dere på telefon om barna og/eller dere ønsker å delta.

Dersom dere kanskje ønsker å delta eller helt sikkert vet at dere ønsker å delta, så vil dere få besøk av Siril Berglund. Hun vil ved hjemmebesøket gi dere nærmere informasjon om prosjektet og kunne svare på spørsmål dere har. Hun vil også kunne gi barna informasjon om prosjektet på en måte som er tilrettelagt for barn. Dere vil altså kunne bli bedre kjent med prosjektet og Siril Berglund, før barna og dere bestemmer om dere ønsker å delta i prosjektet.

Dersom dere etter første møtet ønsker å delta, så fyller dere ut samtykkeskjemaet sammen med Siril Berglund. Deretter vil samtaler starte så fort det er mulig; enten samme dag eller dagen etter. På grunn av økonomiske hensyn, så er det i utgangspunktet kun mulig å gjennomføre én reise til hver familie. Det vil gjøres lydopptak av samtalene, men ingen bilder. Lydopptakene skal slettes når samtalene er skrevet ned på papir. Det er mulig å ha kontakt på telefon eller e-post etter samtalene er gjennomført, dersom dere ønsker å endre eller legge til opplysninger.

Vi bruker ikke tolk når vi snakker med barn. Vi bruker telefontolk når vi snakker med foreldre. Vi skal alltid bruke telefontolk når vi snakker med foreldre om tvangsreturen. Dersom dere ønsker det, så er det mulig at en venn av dere tolker hjemme hos dere når vi gir dere informasjon om prosjektet.

Barns deltakelse

Vi ønsker å snakke med barn, dersom foreldrene samtykker til det og dersom barnet selv ønsker å delta. Utgangspunktet er at vi snakker med barn alene uten at foreldrene er tilstede, med mindre barnets behov og ønske tilsier noe annet. Utgangspunktet er også at barn snakker med oss alene uten at andre søsken er tilstede, med mindre barnets behov og ønske tilsier noe annet.

Andre som vi ønsker samtykke fra dere til å snakke med om deres sak/situasjon

Dersom barn og foreldre samtykker, så ønsker NOAS og Redd Barna også å innhente informasjon fra følgende instanser om deres sak og situasjon:

- Politiets utlendingsenhet
- Lokalt politidistrikt
- Barneverntjenesten ved utlendingsinternatet Trandum
- Helsevesen
- Mottaksansatte
- Skole og barnehage
- Andre personer dere ønsker at vi skal snakke med

Dersom dere samtykker til informasjonsinnhenting fra disse instansene, så får disse vite at dere deltar i dette prosjektet. Dere bestemmer om dere ønsker at vi kontakter en, flere eller alle disse instansene. Dere kan selv velge hvilke av disse instansene dere samtykker til at vi kontakter og innhenter informasjon fra. Vi ber også om samtykke til å bruke informasjon fra avisartikler og andre medieoppslag om dere. Dere kan fremdeles delta i prosjektet, selv om dere ikke samtykker til at vi innhenter informasjon fra alle, noen eller ingen av instansene. Det viktigste for oss er å snakke med dere!

Samtykkeskjema

Vi samtykker til at NOAS og Redd Barna kan bruke informasjon og historier fra følgende familiemedlemmer i forbindelse med rapporten om barns opplevelse av tvangsretur:

☐ Barn:

_____ _____

_____ _____

☐ Foreldre

Vi samtykker til at NOAS og Redd Barna kan snakke om vår sak og situasjon med:

☐ Politiets utlendingsenhet (PU)

☐ Relevant politidistrikt

☐ Barneverntjenesten ved utlendingsinternatet Trandum

☐ Helsevesen (for eksempel fastlege, helsesøster, psykolog)

☐ Mottaksansatte

☐ Skole

☐ Barnehage

☐ Medieoppslag

☐ Andre personer (venner, nettverk som for eksempel kirke, frivillige organisasjoner, idrettslag) som dere ønsker at vi skal snakke med:

_____ _____

_____ _____

Vi har lest og forstått informasjon ovenfor og gir vårt samtykke til å delta i prosjektet:

_____ _____

Sted og dato Signatur (far)

_____

Signatur (mor)

Signatur barn/ungdom: _____